

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
XX регіональної науково-практичної конференції
(18 травня 2023 р., м. Дніпро)

м. Дніпро
НТУ «Дніпровська Політехніка»
2023

УДК 061.1ЄС

П 68

*Рекомендовано до друку Вченою радою НТУ «Дніпровська Політехніка»
(протокол № 6 від 31.05.2023 р.).*

Редакційна колегія:

*Л. Л. Прокопенко (голов.ред.), д.держ.упр., проф., Є. І. Бородин, д.і.н., проф.,
І. А. Чикаренко, д.держ.упр., проф., Т. В. Маматова, д.держ.упр., проф.,
Г. Л. Первий, к.і.н., доц., О. М. Рудік, к.політ.н., доц., Ю. А. Варушка (відп. секретар)*

П 68 Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали XX наук.-практ. конф. 18 травня 2023 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпро: НТУ ДП, 2023. – 162 с.

Уміщені матеріали доповідей учасників щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» щодо історії ЄС, його інститутів, політики й управління; сучасного стану та перспектив розвитку відносин Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію; публічного управління та публічної служби в країнах ЄС як досвід для України; проблем та перспектив співробітництва, відносин Україна – НАТО, європейського цивілізаційного вибору України.

Розраховано на фахівців публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, а також буде корисним для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Європейський Союз історія, інститути, політика, управління

БАЙМУРАТОВ Максим. Компетенція європейських муніципалітетів та права людини: актуальні питання детермінації, взаємозв'язку та змістовного наповнення	6
БАЙМУРАТОВ Михайло, КОФМАН Борис. Парадигма «Права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» та її визначальна роль у формуванні та функціонуванні європейського правового простору місцевого самоврядування	9
БОБРОВНИК Денис. Роль і значення європейської муніципальної правосвідомості та європейської муніципальної психології у формуванні глобалістського потенціалу територіальної громади	11
ВОВК Світлана, ВОВК Тетяна. Аналіз впровадження механізмів державно-приватного партнерства у соціальній сфері	15
ДЗЯД Олена, КОКОРА Аліна. Сучасні орієнтири молодіжної політики ЄС	17
КАЛЯЄВ Анатолій, КОГУТ Петро. Відродження європейських політико-цивілізаційних засад в Україні у контексті змін міжнародного середовища безпеки	19
ЛІСОВЕНКО Владислав, РУДІК Надія. Аналіз громадсько-волонтерської діяльності в період повномасштабного вторгнення російської федерації	21
МОЛОДЦОВ Олександр. Європеїзація як культурно-ідеологічний процес	26
ПЕРВИЙ Геннадій. Українська рефлексія рашизму (до постановки проблеми)	28
ПОСТОРОНКО Інна. Європейський муніципалізм: до визначення феноменології	30
ПОТАПЧУК Ганна. До визначення локального виміру предметно-об'єктного складу європейського екологічного конституціоналізму	33
ШЕЛОМОВСЬКА Оксана. Культурна політика Європейського Союзу на сучасному етапі ...	36

СЕКЦІЯ 2

Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію

БОЙКО Оксана. Набуття повноправного членства України в механізмі цивільного захисту ЄС	39
БОРОДІН Євгеній. Реформування молодіжної політики в Україні в контексті євроінтеграції: досвід виконання Угоди про асоціацію	41
БОСАК Ірина. Інтелектуальна власність в частині авторського права в контексті європейських стандартів	43
ГАВВА Олена. Кластеризація як європейська технологія управління медичними підприємствами на регіональному рівні	45
ГАВРИЛЕНКО Костянтин. Особливості публічно-управлінської діяльності в системі правовоохоронних органів України в контексті формування нової моделі влади	47
ГЛАДКОВ Кирило. Досвід деяких країн-членів Європейського Союзу щодо розвитку позашкільної освіти в контексті реформування державної політики в Україні: напрями імплементації	48
КАЗАКОВ Геннадій. Селф-скрінінг законодавства в умовах реалізації євроінтеграційного вектору України	51
ОСТРЕНКО Сергій. Новий європейський консенсус щодо сталого розвитку	53
ПРУДИУС Олексій. Упровадження європейських стандартів для професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування України: розвиток законодавства	54
РАКША Олександр. Зовнішньоекономічні та інвестиційні відносини Дніпропетровської області з країнами Європейського Союзу	56
ХИТРА Ірина, РУДІК Надія. Актуальні питання формування та реалізації нової державної політики України в сфері європейської інтеграції	57

ЧЕРНИШ Василь. Стратегії реформування державного управління в умовах інституційних викликів для системи публічної влади в контексті майбутнього членства в ЄС	59
ЧОРНИЙ Олексій. Публічний контроль в системі правового регулювання національної держави в контексті сучасного інтеграційного процесу	61

СЕКЦІЯ 3

Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України

БЄЛОВА Алла. Європеїзація системи судового адміністрування: досвід Республіки Польща	63
ВАРУШКА Юлія. Європейські правові стандарти судової системи України в умовах воєнного стану	65
ВОЛОШКА Євгенія. Використання європейського досвіду в модернізації публічного управління фаховою передвищою освітою України	67
ГОНЧАРУК Наталія, СИДОРЧЕНКО Анастасія. Реформування місцевого самоврядування в країнах Європи: досвід для України	69
КАНДЗІОБА Сергій, ПЕРЕПЕЧКІН Сергій. Зарубіжний досвід удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення публічного управління у соціальній сфері	72
КВІТКА Сергій, ЯШИН Денис. Європейський досвід проведення форсайтів у сфері публічного управління	74
КРАВЦОВ Олег, ЛІТАУ Денис. Ризик-орієнтоване управління в умовах цифрової трансформації публічного управління	76
КУЛІШ Інна. Спільна соціальна політика ЄС: пенсійне забезпечення	78
ЛАХИЖА Микола. Поняття респонсивності публічної адміністрації у працях польських вчених	80
МАГЛІЯС Юрій. Європейські підходи до визначення бізнесу як суспільного актора	82
МАТВЄЄНКО Ірина. Кризові явища як чинники змін в публічному управлінні: європейський вимір	84
МОЇСЕЄВА Любов. Європейська політика у сфері боротьби з туберкульозом: досвід для України	86
МИХАЙЛЮТА Вадим. Медична галузь Дніпропетровщини у фокусі міждержавної співпраці: Україна-Чехія	88
ОЛЕШКО Олексій. Визначення уявного конфлікту інтересів на публічній службі у зарубіжних джерелах	89
ПЕРШИНА Наталія. Формування державної політики у сфері нематеріальної культурної спадщини як частини європейської культурної політики в країнах-членах ЄС	91
ПОЛОВЯН Наталія. Досвід країн ЄС в безперервному професійному розвитку лікарів	92
ПРОКОПЕНКО Леонід, МАР'ЄНКО Павло. Розробка стратегій розвитку гміни в Польщі	95
ПРОКОФ'ЄВА Катерина, РЕШЕТІЛОВА Оксана. До питання активізації та оптимізації діяльності Міжнародної ради архівів (МРА)	96
РУДІК Надія. Другий звіт Європейської Комісії про стан Шенгенської зони: основні досягнення та ключові пріоритети	100
РУДІК Олександр. Митна реформа в ЄС: на шляху до більш простого, розумного та безпечного митного союзу	103
РУДІК Олександр, КУЛЕШОВА Аліна. Нові антикорупційні пропозиції Європейської Комісії як важлива віха боротьби з корупцією в ЄС та державах-членах	106
СЕРГЄЄВ Андрій. Європейський досвід державного управління розвитком фізичної культури та спорту	109
СЕРГЄЄВ Сергій. Публічне управління розвитком фізичної активності європейців: досвід для України	111
СКЛЯР Ігор, ТАРАСЕНКО Тетяна. Європейська декларація про цифрові права	

та принципи цифрового десятиліття: орієнтири для розвитку публічного управління	113
ТРЕГУБЕНКО Галина. Міжнародні аспекти інноваційних методів підготовки публічних службовців	115
ФЕНХАО Чжан. Досвід професіоналізації публічних службовців у Фінляндії для української публічної служби	116
ШУМЛЯЄВА Ірина, ЛИСИЦЯ Олександр. Розвиток партисипативної демократії на місцевому рівні: європейський досвід для України	118

СЕКЦІЯ 4

Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції

БОНДАРЕНКО Анна. Комунікаційна політика та публічна дипломатія НАТО	121
КАЗАКОВ Геннадій, ФАТЮХА Ярослав. Візит Дж. Байдена до Києва у лютому 2023 року в контексті євроатлантичної стратегії України	123
КОЛОСОВСЬКА Ірина, МИРОНОВИЧ Галина. Стратегічні комунікації в арміях країн-членів НАТО: досвід і перспективи	125
КУЛИК Тетяна. Передові можливості об'єднаної розвідки, спостереження та рекогносцировки НАТО	127
РУДІК Олександр. Політика НАТО щодо безпеки людини та порядку денного «жінки, мир, безпека» у контексті нової стратегічної концепції Альянсу	131

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

АВРАМЕНКО Максим. Е-дипломатія на шляху України до євроінтеграції	135
БЕЗУС Валерій, ЧИКАРЕНКО Ірина, МАМАТОВА Тетяна. Управління розвитком житлово-комунального господарства України в умовах правового режиму воєнного стану: виклики на шляху до євроінтеграції	137
БОЙКО Ольга, РУДІК Надія. Переваги реформованої первинної медичної допомоги в період військового стану	141
ГОЛУБЧИК Ганна. Культурна спадщина і національна пам'ять як фундаментальний елемент національної безпеки України: теоретико-правовий аспект	142
ДЕМЧЕНКО Володимир. Комунікативне середовище в Україні: цивілізаційні виклики ...	144
ЖИВОТОВА Світлана. Основні напрямки дослідження системи управління підготовки кваліфікованих робітників за дуальною формою здобуття освіти у Німеччині	146
КОРСУН Віталій. Механізми впливу громадянського суспільства на публічну владу: лобізм	147
МЕРКОТУН Ганна. Окремі аспекти європейської інтеграції України	149
ПАТРЕТНА Анастасія. Європейський цивілізаційний вибір України	151
САДОВА Дарина. Деякі аспекти імплементації досвіду країн ЄС в Україні	153
СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА Інна. Важливість професіоналізації публічних службовців у сучасних умовах євроінтеграції	155
СИНЯВСЬКА Валерія. Стратегічний компас ЄС: нова спрямованість у сфері безпеки	155
ТОРЧИНЮК Вадим. Європейський цивілізаційний вибір України в контексті здійснення конституційного реформування	157
ХМІЛЬ Тетяна. Антропологічні конотації державно-цивілізаційних відносин	158
ХРУПАЛОВА Ганна, РУДІК Надія. Реформа децентралізації на прикладі Польщі та України	160

СЕКЦІЯ 1**Європейський Союз історія, інститути, політика, управління****Максим БАЙМУРАТОВ,***магістр права, аспірант Маріупольського**державного університету,**заступник начальника департаменту**з правової роботи Головного управління**податкової служби України в Одеській області***КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МУНІЦИПАЛІТЕТІВ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕТЕРМІНАЦІЇ, ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ЗМІСТОВОГО
НАПОВНЕННЯ**

Становлення в Україні місцевого самоврядування (далі – МСВ) як конституційно-правового інституту та одного з рівнів публічної влади, а також однієї з найважливіших форм самоорганізації населення європейського зразку актуалізувало, об'єктивувало та каталізувало в суспільстві і державі роль і значення органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), а фактично муніципалітетів, – що від імені та в інтересах місцевого населення – жителів і одночасно членів територіальної громади (далі – ТГ), а також за їх згодою та під свою відповідальність реалізують відповідні компетенційні повноваження, що встановлені Конституцією України та чинним законодавством, з метою здійснення локального управління і вирішення питань місцевого значення (ст. 140 Конституції України) [1].

Отже, можна констатувати, що компетенційні повноваження ОМСВ, причому як в нашій державі, так й в європейських державах (отже, практично всіх європейських муніципалітетів, враховуючи на запозичення всіма ними міжнародних правових стандартів місцевого самоврядування – насамперед, Європейської хартії місцевого самоврядування 1985 р. [2]), виступають основоположним функціонально-діяльнісним компонентом локальної демократії та її метою та екзистенційним дискурсом, що скерований, по-перше, на організацію простору життєдіяльності людини в локальному соціумі та, по-друге, створення відповідних інституцій – публічної влади (муніципальна рада, її виконавчий комітет, його департаменти, управління, відділи, органи самоорганізації населення тощо) та самої громади (інститути громадянського суспільства), що задовольняють інтереси жителів-членів громади. Звідси компетенція ОМСВ (муніципалітетів) володіє вельми високим творчо-трансформаційним потенціалом, що дає можливість цій феноменології: а) здійснювати оперативне управління локальними процесами в межах ТГ (*фактор локального управління* – авт.), б) формувати і здійснювати комунікаційні зв'язки з іншими суб'єктами публічної влади та невідними суб'єктами різної форми власності за межами ТГ (*фактор зовнішньої комунікації* – авт.), в) створювати систему комунікаційної взаємодії між ними, як органами публічної влади і жителями-членами ТГ, а також бізнесовими структурами (*фактор внутрішньої комунікації* – авт.).

Системний аналіз предметно-об'єктної складової діялісно-функціонального і творчо-трансформаційного потенціалу компетенції європейських муніципалітетів призводить до висновку, що він скерований на здійснення охорони, захисту, реалізації та гарантування прав, свобод і обов'язків людини в межах локального соціуму. Отже, можна стверджувати, що саме муніципалітети здійснюють свою основну організаційну, організаційно-нормативну діяльність з метою відповідного супроводження і забезпечення таких прав, свобод і обов'язків людини.

Такий висновок підтверджується низкою вагомих аргументів, що, по-перше, спираються на конституційні та законодавчі положення європейських держав, які регламентують та регулюють правовий статус і компетенційні повноваження муніципалітетів, що вони здійснюють в процесі своєї повсякденної діяльності, а, по-друге, мають реальний фактологічний характер. Отже, саме компетенційні повноваження муніципалітетів:

– органічно витікають з основоположних засад натуралістичної юриспруденції [3], що базується на природних правах людини, якими вона володіє в силу тільки факту того, що вона є людиною (*природничо-засадничий критерій* – авт.);

– сформовано на основі їх багаторазового та багаторічного використання і застосування органами публічної влади у їх історичній ретроспективі в процесі існування і функціонування територіальної людської спільноти з метою задоволення її первинних і індивідуально-групових, індивідуально-колективних і індивідуальних потреб (*історико-засадничий критерій* – авт.);

– найбільш адекватно відображають екзистенційні потреби жителів-членів ТГ, тобто такі потреби, без задоволення яких вони не можуть існувати як людська істота і член локального соціуму (*екзистенційно-засадничий критерій* – авт.);

– у їх інверсійному тлумаченні та кінцевому застосуванню складають могутній гуманістично-гуманітарний дискурс, що лежить в основі існування та функціонування феноменології самоорганізації населення у вигляді ТГ в умовах МСВ в стані повсякденності (*дискурсивно-засадничий критерій* – авт.);

– дають їм можливість здійснювати ефективно і оптимальне управління локальними справами в інтересах (колективних, групових, індивідуальних) жителів-членів ТГ з метою їх повсякденного та перспективного існування і функціонування (*управлінсько-засадничий критерій* – авт.);

– містять в собі передбачені на конституційно-правовому та законодавчо-правовому рівнях відповідні організаційно-технологічні та організаційно-правові форми діяльності органів публічної влади, що є обов'язковими, тобто мають імперативно-обов'язковий характер, але все ж дають муніципалітету, його посадовим і службовим особам можливість власного розсуду щодо засобів та ресурсів реалізації наведених повноважень (*імперативно-дискретний критерій* – авт.);

– ефективно впливають на створення на рівні МСВ в межах ТГ системи комунікаційної взаємодії жителів-членів ТГ, завдяки якій вони здійснюють свою соціалізацію, в тому числі й правову, на індивідуальному, груповому та колективному рівнях (*соціально-статусний критерій* – авт.);

– у їх системно-індивідуальному розумінні та тлумаченні в основному відображають характерологічні риси людини (особистості), що мешкає у локальному соціумі як житель-член ТГ та її повсякденні потреби (*індивідуально-визначальний критерій* – авт.);

– в процесі їх реалізації створюють умови для виникнення, формування і інституціоналізації у жителя-члена ТГ відповідних атитюдів (поведінкових настанов) та габітусів (практичних форм життєдіяльності), включаючи й правові атитюди і габітуси [4], формуючи таким чином своєрідний «портрет муніципальної людини» (*поведінково-діяльнісний критерій* – авт.);

– напряду передбачені конституцією держави та її профільним законодавством, тому виступають реальною та ефективною гарантією існування і функціонування публічної влади на публічному самоврядному (муніципальному) рівні соціуму (*нормативно-владний критерій* – авт.);

– саме компетенційні повноваження ОМСВ та предмети їх відання напряду сприяють формуванню, прояву, реалізації, охороні, захисту і гарантуванню прав і свобод людини, а також виконанню її обов'язків (*антропологічний /людино-розмірний/ критерій* – авт.);

– саме компетенційні повноваження ОМСВ, включаючи й їх повноваження, що детермінуються та забезпечуються їх дискреційними можливостями (повноваженнями) [5], виступають основоположним базисом для подальшого розвитку і вдосконалення прав, свобод і обов'язків людини і громадянина (*релятивістсько-засадничий критерій* – авт.);

– в контексті їх практичної реалізації ототожнюються з конотаційним наповненням і наративним змістом локального простору виникнення, формування, прояву, реалізації, охорони і захисту прав і свобод людини (*конотаційно-наративний ідентифікаційний критерій* – авт.);

– в контексті їх тлумачення фактично формують на локальному рівні соціуму конституційний статус людини (*конституційно-статусний критерій* – авт.);

– при їх реалізації в локальному соціумі створюють умови для формування та функціонування інституційної основи громадянського суспільства (*статусно-самоврядний критерій* – авт.);

– в їх філософському осмисленні реально сприяють формуванню у жителів-членів ТГ муніципальної свідомості та правосвідомості (*свідомо-засадничий критерій* – авт.);

– у їх парадигмальному поведінково-діяльнісному розумінні сприяють формуванню у жителів-членів ТГ на основі їх муніципальної свідомості і правосвідомості муніципальної психології (*психологічно-засадничий критерій* – авт.);

– у їх глобальному вимірюванні виступають інструментально-методологічним засобом, що скерований на зберігання існування і функціонування первинного колективного осередку людської цивілізації – ТГ та охорону прав і свобод її жителів-членів (*глобально-засадничий критерій* – авт.);

– в умовах екстраординарного функціонування державності, зокрема в умовах воєнного стану або війни, природних або техногенних катаклізмів тощо, – при їх належній інтерпретації та легалізації, скеровані на створення локальної системи життєдіяльності людини в умовах кризових ситуацій та станів (*безпеково-засадничий критерій* – авт.);

– в контексті цілепокладання вони скеровані на вдосконалення форм самоорганізації населення-членів ТГ, розвиток демократичних механізмів врахування їх суспільної думки за рахунок використання новітніх форм локальної демократії (партисипаторна, деліберативна, агональна, агрегативна демократії), вдосконалення новітніх форм життєдіяльності за рахунок втілення сучасних технологічних досягнень, актуального досвіду захисту довкілля, вирішення найважливіших проблем існування територіальної людської спільноти як первинного колективного осередку людської цивілізації (*перспективно-засадничий критерій* – авт.).

Побудова, розвиток і вдосконалення компетенції європейських муніципалітетів знаходить своє втілення в межах управлінської парадигми «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина», що, на думку М. О. Баймуратова та Б. Я. Кофмана, виступає стратегічно-базовим напрямом у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності [6, с. 7]. Це є особливо актуальним, враховуючи той факт, що МСВ є її важливою складовою частиною в сфері якого реалізується життєвий цикл людини та її конституційний статус. На нашу думку, такий підхід є продуктивним не тільки з позицій теорії національного та європейського конституційного і муніципального права, – він володіє методологічними характеристиками в контексті доктринального супроводження, забезпечення і реалізації прав і свобод людини, а також важливими праксеологічними ознаками-настановами в діяльності муніципалітетів в процесі реалізації своїх компетенційних повноважень, скерованих на практичну охорону, захист і реалізацію, а також гарантування, розвиток і вдосконалення прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р. Рада Європи, 2020. 16 с.
3. Костенко О. М. «Соціально-натуралістична» юриспруденція – доктринальна основа для правової реформи в Україні. Часопис Київського університету права. 2011. № 4. С. 309–314. URL: <http://surl.li/hokwo>
4. Боярський О. О. Колективний габітус людини в місцевому самоврядуванні: роль феноменології інтересу в його становленні та розвитку. Публічне право. 2021. № 1 (41). С. 9–22.
5. Баймуратов М. О., Боярський О. О. Дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини: методологічні підходи до розуміння та визначення. Публічне право. 2019. № 2 (34). С. 31–41.
6. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» як стратегічно-базовий напрям у формуванні та функціонуванні демократичної правової державності. Правовий часопис Донбасу. 2022. № 4(81). Vol. 1. С. 3–10.

Михайло БАЙМУРАТОВ,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри політичних і правових наук
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського*

Борис КОФМАН,

*доктор юридичних наук, старший дослідник,
заслужений юрист України,
професор кафедри права
Університету імені Альфреда Нобеля*

ПАРАДИГМА «ПРАВА ЛЮДИНИ – МУНІЦИПАЛЬНІ ПРАВА ЛЮДИНИ – МУНІЦИПАЛЬНА ЛЮДИНА» ТА ЇЇ ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ТА ФУНКЦІОНУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1. Становлення феноменології демократичної правової державності в умовах однієї з новітніх та найскладніших форм глобалізації – правової, супроводжується активним пошуком нових напрямів, концептів, парадигм подальшого національно-державного і міжнародно-універсального розвитку, які б адекватно відображали його багатофакторну і багаторівневу об'єктно-суб'єктну змістовність і завантаженість, формуючи відповідні якісні і продуктивні конотації і наративи.

Разом з тим треба констатувати, що в трансформаційних і модифікаційних процесах, особливо в інтеграційних на європейському континенті, активно використовуються й давні універсально-управлінські сутності (управлінсько-нормативні парадигми), що, по-перше, спираються на основоположні настанови натуралістичної юриспруденції; по-друге, базуються на визнанні законів природного права та їх визначальної ролі в управлінні соціальними процесами; по-третє, включають й нормотворчі та державотворчі процеси; по-четверте, формуючи феноменологію демократичної правової державності.

До таких давніх сутностей, безумовно, належить й парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина», що: а) враховуючи стратегічні орієнтири у гуманітарно-гуманістичних настановах, б) відіграє суттєву і системно утворюючу роль у формуванні демократичної державності (макрорівень – авт.), в) виходячи з локального характеру виникнення, формування і реалізації саме прав людини, г) детермінує її визначальну роль у формуванні та функціонуванні європейського правового простору місцевого самоврядування (далі – МСВ), як єдиного простору існування і функціонування людини у її екзистенційному вимірюванні та оптимального простору її життєдіяльності в межах природної територіальної людської спільноти – територіальної громади (далі – ТГ) (мікрорівень – авт.).

Системний аналіз наведених вище висновків та їх наступне тлумачення дає змогу стверджувати, що вони: а) володіють фактично методологічною властивістю; б) виступають стратегічними ознаками демократичної правової державності та МСВ; в) можуть бути охарактеризовані як екзистенційні по своїй природі та бінарні по своєму функціональному прояву, – тобто такими, що здійснюють подвійний і мультиплікативний ефект, та від успішного досягнення і реалізації яких залежить як існування та стабільне функціонування держави, так й правовий статус людини та її груп і асоціацій на локальному рівні соціуму, що існує в межах державної організації; г) мають суттєву міжнародну нормативну базу – спираються на широке коло міжнародних актів договірної природи, що регламентують та регулюють загальні права людини, а також її права, свободи і обов'язки в сфері МСВ (Конвенція про захист прав людини і основоположних прав 1950 р., Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., Європейська конвенція про участь іноземців у суспільному житті на локальному рівні 1992 р.,

Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті 2003 р. тощо). До таких висновків можна віднести наступні:

А) *для демократичної правової державності:*

– конституційна легалізація основоположних принципів європейського конституційного устрою держави і соціуму про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3 Конституції України [1]); народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (стаття 5); в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (стаття 7) (*конституційно-легалізаційна ознака – авт.*);

– завдяки організаційній, нормотворчій та організаційно-правовій діяльності органів публічної влади держави та ТГ (органи МСВ, що сформовано самими ТГ) виникає, формується, розвивається і вдосконалюється державна муніципальна правова політика, що є своєрідним результатом «симфонії влад» – публічної державної влади та публічної самоврядної (муніципальної) влади [2] (*владно-прогностична ознака – авт.*);

– не має і не може бути ні одної людини (громадянина відповідної держави або іншої фізичної особи, що володіє іншим правовим станом (іноземство, апатридство, біпатридство, біженство тощо) і законно постійно знаходиться і проживає на території конкретної держави, яка б не була членом відповідної територіальної локальної спільноти – ТГ (*просторово-приналежна ознака – авт.*);

Б) *саме на рівні МСВ та в межах ТГ появляються такі європейські екзистенційно-правові орієнтири і цінності:*

– кожна конкретна людина здійснює свій життєвий цикл (*екзистенційно-основоположна ознака – авт.*);

– людина проходить соціалізацію, включаючи формування, прояв і реалізацію своїх інтересів, формування атитюдів та габітусів, включаючи й їх правові форми (*біхевіористично-поведінкова ознака – авт.*);

– людина реалізує свій конституційно-правовий статус (*державно-локальна ознака – авт.*);

– людина, її групи та асоціації формують свої комунікаційні відносини з аналогічними суб'єктами, органами публічної влади та іншими юридичними особами, реалізуючи свої самоврядно-ідентифікаційні, самоврядно-самодіяльнісні та самоврядно-розвиткові телеологічно обґрунтовані настанови (*комунікаційна ознака – авт.*);

– людина, завдяки своїй життєдіяльності, використанню вже апробованих і формуванню нових форм життєдіяльності, формує та буде простір місцевого самоврядування, що через нормативно-правове супроводження і забезпечення з боку органів публічної влади, які сформовано самою ТГ (органи МСВ), а також через нормотворчість органів публічної влади держави, трансформується в правовий простір локальної демократії (*трансформаційно-просторова ознака – авт.*);

– людина, здійснюючи свій розвиток, реалізує свою репродуктивну функцію в локальному соціумі і формує базу для подальшого існування, функціонування і розвитку не тільки населення конкретної держави, а й всієї людської цивілізації (*національно-глобалізаційна ознака – авт.*);

– діями публічної влади держави та ТГ створюється локальна система охорони і захисту прав людини (*локально-правозахисна ознака – авт.*);

– формується простір формування, використання, реалізації та вдосконалення демократичних механізмів регулярного оновлення публічної влади і врахування інтересів та потреб людини, включаючи не тільки традиційні механізми прямої (безпосередньої) і представницької (опосередкованої) демократії, а й достатньо нові форми врахування локальної суспільної думки (партисипаторна /демократія участі/, деліберативна /дорадча демократія/, агрегативна /плюралістично-процедурна демократія/ та агональна демократія /застосування

демократичних механізмів в процесі вирішення конфліктів/ тощо) (*демократично-технологічна ознака* – авт.).

Отже, можна констатувати, що профільна європейська парадигма «права людини – муніципальні права людини – муніципальна людина» не тільки органічно вписується в наведену систему ознак, завдяки: а) локальному характеру виникнення, прояву, використання і реалізації прав людини, б) локальному формуванню, прояву і реалізації муніципальних прав людини, а також в) суто локальній ідентифікації виникнення, появи, формування та прояву феноменології «муніципальна людина», – але й активно формує та ефективно будує відповідний технологічно-соціальний і функціонально-нормативний ланцюжок, що володіє високим теоретико-праксеологічним та комунікаційно-реалізаційним потенціалом, що є оптимальним, ефективним і здійснюваним на рівні локального соціуму в умовах МСВ та в межах ТГ, – вона також г) відповідає основоположним європейським настановам демократичної правової державності, бо органічно поєднує основоположні гуманітарно-гуманістичні настанови щодо телеологічного призначення діяльності публічної влади, її органів, посадових і службових осіб в сфері визнання, легалізації, реалізації, охорони, захисту, гарантування прав, свобод і обов'язків людини.

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Баймуратов М. О., Григор'єв В. А. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні. Одеса: АО БАХВА, 2003. 192 с.

Денис БОБРОВНИК,

к.е.н., докторант

Національного авіаційного університету

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛІСТСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Становлення і розвиток в Україні системи місцевого самоврядування (далі – МСВ), – фактично нового політико-управлінського феномену, що детермінував формування в пострадянській державі системи публічної влади (публічної державної влади + публічної самоврядної /муніципальної/ влади [1]) і конституційно-правового інституту, що є вже, починаючи з історичної ретроспективи, визнаний та легалізований у Європейській співдружності держав як важливіший фактор інституціоналізації інтеграційних тенденцій народів та країн, призвело до могутньої і системної муніципалізації всіх сторін суспільного і державного життя.

Результатом такого перманентного і системного впливу стало не тільки формування системи муніципально-правових відносин в державі та на рівні численних територіальних громад (далі – ТГ) (між їх жителями-членами таких ТГ, між ними та органами місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), між ОМСВ та інституціями громадянського суспільства (далі – ГС), між ОМСВ різного рівнів, між ОМСВ та іншими органами, що репрезентують публічну державну владу тощо), а й суттєво запозичення європейського досвіду локальної демократії та приєднання до міжнародних стандартів МСВ, що: а) у вигляді норм міжнародного європейського договірної права були об'єднанні у міжнародні угоди, б) підписані європейськими державами-членами міжнародних європейських інтеграційних організацій, що в) добровільно взяли на себе міжнародно-правові зобов'язання щодо становлення і розвитку на своїх теренах інституту МСВ та г) використовуючи національний механізм імплементації запозичили норми міжнародного права в свої національні законодавства, – тим самим г') ввели їх в дію на своїй території, трансформував в норми національного права на рівні норм звичайних законів, що д) володіють обов'язковою силою для виконання для суб'єктів

національного права. Всі наведені тенденції призвели фактично до революційних змін в соціальній свідомості (правосвідомості) та в соціальній психології (правовій психології) – більш того, вони сформували муніципальну свідомість (правосвідомість) та муніципальну психологію на індивідуальному, груповому і колективному рівнях серед жителів-членів ТГ, детермінувавши таким чином відповідну муніципальну поведінку людини, її груп та асоціацій на рівні ТГ, що є передбаченою, відповідає екзистенційним потребам людини та локального соціуму, є реалізованою в межах ТГ та оптимальною для її існування. Такі зміни, безумовно, стали результатом втілення в життя настанов європейського муніципалізму та європейських муніципальної свідомості (правосвідомості) та психології.

Можна дослідити динаміку таких змін. Так, на першому етапі таких змін відбулось різномірне формування спочатку муніципальної свідомості населення у вигляді індивідуальної, групової і колективної її форм, що стало об'єктивованим результатом постійного існування і функціонування людини, її груп і асоціацій в умовах локальної демократії (МСВ) в межах ТГ в філософському стані повсякденності – тобто, там де людина існує і функціонує, здійснюючи свій життєвий цикл в процесі реалізації своїх екзистенційних інтересів (*екзистенційно-функціональна і екзистенційно-діяльнісна домінанта. – авт.*).

Другий етап, пов'язаний з активною позицією держави щодо подальшої легалізації у вигляді нормування, нормативізації, нормопроектування (законопроектування) і нормотворчості (законотворчості) різних динамічних аспектів формування, розвитку і вдосконалення правового статусу МСВ, його органів та суб'єктів (*національно-легалізаційна домінанта. – авт.*), – включаючи й виконання міжнародно-правових зобов'язань держави у сфері локальної демократії, які вона узяла по підписаних нею багатосторонніх міжнародних договорів (*міжнародно-облігаторна домінанта. – авт.*), а також багаточисельні рекомендації, постанови, резолюції та інші акти т. зв. «м'якого права» (*soft law*) міжнародних урядових і міжнародних неурядових організацій (організацій глобального громадянського суспільства), що поки не володіють обов'язковою юридичною силою, однак вже на цьому етапі виступають прообразом майбутніх норм міжнародного договірної права.

Отже, саме на цьому етапі йдеться про подальший розвиток і вдосконалення муніципальної правосвідомості (*нормативно-психологічна домінанта. – авт.*) в контексті формування її феноменології та могутнього соціально-нормативного дискурсу, а також вирішення телеологічного завдання щодо формування муніципальної психології (атитюдів як соціально-поведінкових настанов, різних габітусів як типізованих форм практичної діяльності) людини (особистості, жителя-члена ТГ), її груп та асоціацій – як усвідомленої цільової поведінково-діяльної індивідуальної, групової, асоціативної парадигми, що базується на ідеалах і засадах муніципалізму, в тому числі й нормативних, – спочатку в межах становлення і розвитку інституцій ГС та їх подальшої інституціоналізації у паралельні мета- і пара- структури локального, регіонального і національного, в межах держави, соціально-управлінського, поза межами державно-правового впливу, конгломерату, а також, – і це є головне в повсякденній індивідуальній діяльності людини (*психо-діяльнісна домінанта. – авт.*).

Звідси, можна стверджувати, що муніципальна свідомість, а потім й правосвідомість, а також муніципальна психологія виступають своєрідним соціально-нормативним кодом європейської родини народів, що: а) формуються завдяки пізнання людиною оточуючого її світу, включаючи й європейський світ, – тобто муніципально-правової реальності, через отримання відповідної інформації та її наступний творчий аналіз (*пізнавально-раціональний сегмент. – авт.*), б) формують поведінкові настанови людини на рівні ТГ в процесі реалізації її індивідуальних, групових і колективних інтересів, що виникають в процесі її функціонування в ТГ на засадах європейських муніципальних цінностей / демократичні механізми зміни та оновлення публічної влади на муніципальному рівні; муніципальні права людини, через які реалізується на практиці конституційно-правовий статус людини; вільна реалізація індивідуальних, групових та колективних інтересів людини через формування і діяльність інститутів громадянського суспільства тощо/ (*біхевіористичний сегмент. – авт.*); в) характеризують локальне людське співтовариство, територіальну спільноту у вигляді ТГ, –

як єдину оптимальну природну соціальну спільність, що підтверджується історичним досвідом європейського муніципалізму (*соціологічний сегмент. – авт.*); що г) існують і функціонують на відповідній території держав-членів європейської спільноти /держави-члени Ради Європи; держави-члени Європейського Союзу, а також т. зв. «треті» країни; держави-члени ОБСЄ; держави-члени НАТО/ (*просторовий сегмент. – авт.*); г') мають загальні телеологічно-екзистенційні домінанти та функціонально-праксеологічні настанови виникнення, існування, формування, розвитку та вдосконалення такої локальної людської спільноти у відповідності до практики європейського муніципалізму (*телеологічно-праксеологічний сегмент. – авт.*); д) скеровані на формування єдиної європейської муніципально-територіальної ментальності (*психологічно-габітусний сегмент. – авт.*); е) з метою існування первинного колективного осередку людської цивілізації в межах державно організованого соціуму відповідно до європейського муніципального досвіду та муніципальної історії (*публічно-структурний сегмент. – авт.*); є) причому, в переважному і домінуючому історично-ретроспективному, історично-сьогоденному та історично-перспективному розумінні (*історично-темпоральний сегмент. – авт.*).

Для дослідження процесів становлення муніципальної правосвідомості велике наукове значення, на наш погляд, має доктринальна позиція дослідника Ф. Ш. Ямбушева, який пропонує хоча й досить ускладнену, але вельми продуктивну з позицій предмета нашого дослідження дефініцію правосвідомості. Він вважає, що це: а) специфічна нормативна форма суспільної свідомості (*визначально-ідентифікаційна ознака. – авт.*), яка б) відображає правову дійсність, впливає на неї (*телеологічна ознака. – авт.*) та в) формує певні уявлення та судження (*свідомо-результативна ознака. – авт.*) г) про внутрішньодержавні, міжнародно-правові явища (*об'єктивна ознака. – авт.*) г') на основі правових традицій та соціального досвіду (*джерельна ознака. – авт.*) д) в системі ідей, поглядів, доктрин (*предметно-духовна ознака. – авт.*), е) а також психічно усвідомленого та неусвідомленого ставлення до них (*психо-психологічна ознака. – авт.*), є) правової поведінки суб'єктів, діяльності владних органів (*суб'єктивна ознака. – авт.*) ж) за допомогою почуттів, емоцій, мотивів, установок та волі (*емоційно-вольова ознака. – авт.*) з) як процесу саморегуляції поведінкового акту (*індивідуально-поведінкова, групо-поведінкова, колективно-поведінкова ознаки. – авт.*) и) у досягненні певної соціально значної мети у сфері впливу права [2, с. 60] (*соціально-телеологічна ознака. – авт.*).

Отже, наведена дефініція та наш авторський підхід до визначення її складових фактично дають нам основні характерологічні ознаки процесу формування муніципальної правосвідомості. Разом з тим, у наведеній дефініції, на наш погляд, відсутні деякі ознаки, що є об'єктивно необхідними для більш глибокого розуміння процесу ідентифікації муніципальної правосвідомості. До них треба віднести: а) вказівку на локальний характер набуття такої свідомості (*територіально-просторова ознака. – авт.*); б) вказівку на те, що процес набуття такої свідомості відбувається переважно у межах ТГ (*макросуб'єктна ознака. – авт.*); в) вказівку про те, що могутнім джерелом пізнання оточуючого людину середовища виступає її розумова діяльність щодо отримання та аналізу інформації, передусім з боку ТГ та її жителів-членів (*розумова ознака. – авт.*); г) вказівку на те, що знання (інформацію) про внутрішньодержавні, міжнародно-правові явища людина-член ТГ набуває також в межах ТГ та на рівні МСВ (*інформаційна ознака. – авт.*); г') вказівку на те, що соціальний досвід людина-член ТГ набуває як результат комунікаційної взаємодії між членами ТГ з екзистенційних питань індивідуального, групового і колективного існування в процесі здійснення людиною свого життєвого циклу (*комунікаційна ознака. – авт.*); д) вказівку на те, що така правосвідомість формується в філософському стані повсякденності, в якому постійно перебувають жителі-члени ТГ, та яка суттєво впливає, в тому числі й на психічному та психологічному рівні на формування їх поведінкових настанов та детермінує їх реалізацію у перспективі (*ознака повсякденності. – авт.*);

Крім того, е) враховуючи об'єктивну можливість виникнення в межах ТГ кризових явищ, що напряму пов'язані з екстраординарними випадками функціонування державності (природні та техногенні катастрофи, економічна криза, війна тощо), необхідно враховувати

вказівку на вплив наведених факторів й на формування правосвідомості людини-жителя і члена ТГ, а також їх груп і асоціацій (*екстраординарна ознака. – авт.*); є) для остаточної ідентифікації муніципальної правосвідомості треба розуміти, що правова реальність в якій існують та функціонують люди-жителі і члени ТГ, – є муніципально-правовою, тобто такою, події якої відбуваються в сфері МСВ, переважно в межах ТГ та між членами-жителями ТГ, між ними та ОМСВ різного рівнів, між останніми та іншими органами публічної влади, між ОМСВ та аналогічними суб'єктами (муніципальними органами) іноземних держав тощо, – тобто, можна говорити про: 1) існування муніципально-правової реальності, 2) одночасно окремого і відносно самостійного архетипу суспільно-правового життя, 3) окремої сторони, форми, іпостасі існування державно організованого соціуму, 4) могутнього наративу і основоположної конотації поведінки людини в межах микро-, мезо- і макросоціуму, що одночасно функціонують та взаємодіють на території єдиної держави (*предметно-ідентифікаційна ознака. – авт.*);

ж) в умовах глобалізації, особливо її правової форми – правової глобалізації, що акцентує, контекстуалізує і актуалізує локальну проблематику, формує могутні локуси територіального розвитку, стимулює виникнення і функціонування складних форм промислового, екзистенційного і духовного спілкування людей, що засновані на комунікаційному та інтеграційному співробітництві народів і держав, «наявності єдності емоціонального і раціонального аспектів в життєдіяльності індивідів», на думку Г. Олпорта, одного з видатних психологів ХХ століття, що фактично створив психологію особистості, як особливу предметну галузь психологічної науки [3, с. 217], виникають не просто загальні, але й повсюдні форми муніципального життя, що: 1) є характерними, об'єктивно необхідними та безальтернативними для існування демократичної правової державності та муніципально орієнтованого суспільства, що, 2) своєю чергою, сприяють формуванню муніципальної правосвідомості на глобальному рівні та 3) детермінують виникнення міжнародних правових стандартів муніципального життя, що 4) засновані на міжнародному договірному праві та 5) міжнародних зобов'язаннях держав-підписантів таких договорів 6) відносно легалізації на їх теренах інституту МСВ (*універсально-договірна ознака. – авт.*);

з) в умовах кризи неоліберального проекту, на якому заснована сучасна феноменологія глобалізації, коли в процесі стратегічного втілення в життя «п'ятого проекту» [4], в основі якого лежить органічна взаємодія трьох акторів «держава – бізнес – наука», що замінює міждержавну взаємодію в постглобалізаційному світі, – саме муніципальне життя та муніципальна правосвідомість, що є його кінцевим позитивним підсумком, що відображає загальний характер не тільки духовних і культурних, а й локально-економічних факторів, – забезпечує екзистенційну стабільність взаємовідносин та перспективної взаємодії між ними, – що, знов і, своєю чергою, формує нові архетипи взаємодії на рівні державно організованих суспільств та їх асоціацій, одним з найважливіших, знову ж виступає муніципальне життя людей, що є гарантією існування людської популяції та цивілізації, – тому визначальна роль муніципальної правосвідомості не тільки залишається, але й багатократно зростає та актуалізується (*постглобалізаційна ознака. – авт.*); и) в рамках тлумачення «п'ятого проекту» апологетами муніципалізації суспільного і державного життя в Україні (М. О. Баймуратов, Б. В. Буркінський, М. П. Фрейдін, О. О. Долженков та ін.) розроблено Стратегія сталого розвитку м. Одеси [5], одним з найважливіших напрямів якого є формування муніципальної правосвідомості, що одночасно виступає передумовою і фактором такого розвитку, стратегічною детермінантою всіх сфер розвитку міста, важливим елементом механізму реалізації його сталого розвитку, іманентною частиною всіх проектів в його контекстуалізації та реалізації. Причому, в основі виникнення муніципальної правосвідомості на всіх рівнях міського соціуму – внутрішньому – на рівні самої ТГ, асоціацій жителів-членів ТГ, їх груп та на індивідуальному рівні конкретної людини-жителя; та на зовнішньому – на рівні відносин в межах держави та на рівні окремих іноземних держав, їх суб'єктів та міжнародної спільноти – лежить синергетична взаємодія «громади (громадськості) – влади (публічної самоврядної /муніципальної/ влади) – бізнесу» (*діяльнісно-реалізаційна ознака. – авт.*); і) сприйняття

людиною не тільки внутрішньодержавної правової інформації, але й міжнародно-правової інформації про профільні явища є яскравим свідомством формування у особистості зовнішньополітичної правосвідомості, що відіграє вирішальну роль у формуванні у людини-жителя і члена ТГ відповідної зовнішньополітичної позиції в контексті засвоєння, розуміння, аналізу та оцінки профільної інформації, яка надає можливість такій особистості вважати себе не тільки людиною-членом локальної територіальної людської спільноти, а й «людиною світу», що є умовою набуття нею індивідуального глобалістського потенціалу, який трансформується в перспективі у груповий глобалістський потенціал та профільний потенціал всієї громади, але вже не стільки через призму громадянина держави, скільки через ідеї, доктрини і нормативні настанови муніципалізму [6, с. 36 – 39] (*глобально-антропологічна ознака. – авт.*).

Отже, резюмуючи, треба зазначити, що феноменології муніципальної свідомості (правосвідомості) та муніципальної психології є не тільки складними та багатоплановими явищами духовного життя людини, вони фактично, по-перше, складають відповідну систему знань про муніципалізм та його значення в повсякденному житті як територіальної людської спільноти (ТГ), так й кожного з її членів-жителів; по-друге, забезпечують втілення засад самоорганізації у свідомість жителів; по-третє, детермінують їх відповідну поведінку у відповідності до основоположних засад муніципального життя та на основі їх відповідні дії жителів в межах локального соціуму; по-четверте, особлива значимість і однаковість засад муніципалізму, не дивлячись на особливості організації публічної влади в державах-членах міжнародної спільноти, створюють підвалини для виникнення і формування глобалістського потенціалу ТГ.

Список використаних джерел

1. Фарбер И. Е. Правосознание как форма общественного сознания. М.: Юрид. литерат., 1963. 206 с.
2. Ямбушев Ф. Ш. Правовое сознание в механизме правового регулирования общественных отношений: дисс. ... канд. юрид. наук. Н-Новгород, 2002. 205 с.
3. Кісь Н. Великі ідеї, Арестович та патріоти. ZAXID.NET. URL: <http://surl.li/holew>
4. Цит. по: Bannykh, G. A., Tovmasyan, N. D. The role of the style of professional activity of an official in the formation of the social and professional community of state and municipal employees. Humanities and social sciences. 2011. No. 2. P. 214–222.
5. Стратегия устойчивого развития Одессы. Одесса: АГРО, 2010. 838 с.
6. Вопленко Н. И. Правосознание и правовая культура. Волгоград: ВолГГУ, 2000. 52 с.

Світлана ВОВК,

д.держ.упр., професор кафедри публічного управління та адміністрування

Державного університету телекомунікацій

Тетяна ВОВК,

ст. викладач кафедри менеджменту

та фінансів Маріупольського державного університету

АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Аналіз досвіду впровадження державно-приватного партнерства у європейських країнах, що перебувають на різних етапах соціально-економічного розвитку, показав, що такі партнерства успішно застосовуються у житлово-комунальному господарстві (електропостачання, водопостачання, газопостачання тощо), соціальній сфері (система охорони здоров'я, освіта, туризм, розваги тощо) та інших сферах життя. Слід зазначити, що транспортна інфраструктура має найбільші обсяги державно-приватного партнерства, а соціальна інфраструктура посідає друге місце.

Як правило, у європейських країнах перше місце за кількістю випадків реалізації державно-приватного партнерства посідає сектор реконструкції доріг та будівництва, за ним із значним відставання йдуть освіта та охорона здоров'я [1]. У країнах, що тільки розвиваються, а також у країнах з перехідною економікою, транспортною інфраструктурою, а саме будівництво залізниць, доріг тощо, також посідає провідне місце у залученні інвестицій на засадах державно-приватного партнерства.

До найбільш поширених галузей застосування механізмів державно-приватного партнерства у соціальній сфері, слід віднести:

- охорона здоров'я (управління клініками, реконструкціями, будівництво нових лікарень та ін.);

- освіта (матеріально-технічне забезпечення шкіл та університетів сучасним інноваційним обладнанням, будівництво нових закладів освіти, реконструкції гуртожитків та ін.);

- культура (реконструкції музейних комплексів і кладовищ, реставрація пам'яток архітектури та ін.);

- спорт (реконструкція дитячих спортивних шкіл, будівництво та реконструкція стадіонів та ін.);

- житлово-комунальне господарство (переробка сміття, очищення води, перехід на альтернативні види опалення, енергозбереження);

- судова система (реконструкція та будівництво будівель судів та в'язниць).

Як наслідок, спостерігається зростаюча тенденція застосування державно-приватного партнерства в інфраструктурних проектах, пов'язаних з базовими соціальними послугами, оскільки цей сектор являє собою реальний ринок з прорахованими ризиками та можливостями, які визначаються на основі попиту та пропозицій. Саме тому базові соціальні послуги, приваблюють приватний сектор як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, і вони і є залишатимуться об'єктом державно-приватного партнерства [2].

Хотілось би ще наголосити, що в інших сферах соціального забезпечення, таких як освіта, соціальне страхування чи соціальна підтримка, досвіду менше. Головною складністю реалізації проектів державно-приватного партнерства у соціальній сфері полягає в їх специфікації.

До провідних елементів слід віднести соціальну мету, яка відображала б сутність та основну функцію сектору соціальної інституції. Соціальна мета – це мета державного партнера, тоді як економічна мета – це мета приватного партнера. Зазначені цілі мають бути чітко розмежовані, а в угоді про партнерство повинні бути внесені умови, які не суперечать один одному.

Важливим компонентом є рентабельність проекту та високі ризики. Низький рівень прибутковості соціальної сфери є серйозною перешкодою для державно-приватного партнерства. Приватний сектор може бути не зацікавлений у наданні таких послуг. У зв'язку з експертами обговорюються цільові доходи державно-приватного партнерства до потреб цих груп населення. Такі підходи дозволяють визначити необхідний рівень залучення та правильні стимули для приватного сектору, а також допомагають збалансувати фінансові та соціальні ризики для всіх зацікавлених сторін. Якщо взяти до уваги міжнародний досвід, то для того, щоб зацікавити бізнес, норма прибутку у сфері соціальних послуг має бути не нижче 20 %. Недержавний сектор становить значну частку в соціальних послугах, наприклад у Франції ця частка складає 50 %.

Доволі розповсюдженим у міжнародній практиці є модель, коли держава виплачує приватному партнеру так званий концесійний платіж за всі очевидно збиткові проекти, це особливий неоподатковуваний вид платежу. Прикладом такого платежу можуть бути школи або будинки престарілих. Приватному партнеру, якщо він виконає свої зобов'язання, тобто побудує об'єкт і введе його в експлуатацію, не потрібно боятися, що він не отримає повернення своїх інвестицій або прибутку, оскільки концесійний платіж є захищеною статтею бюджету.

Проекти такі як правило мають муніципальний характер і реалізуються на рівні місцевого самоврядування. Ініціатором державно-приватного партнерства виступає муніципальна адміністрація. Ретельний відбір індикаторів державного контролю зумовлений складністю об'єкта партнерства та необхідністю нагляду і моніторингу за виконанням соціальної мети.

Отже, необхідність врахування додаткових можливостей для інвестора в отриманні прибутку під час експлуатації об'єкта спільної діяльності визначається складнощами отримання прибутку та відносно низькою інвестиційною привабливістю об'єктів спільної діяльності.

Список використаних джерел

1. Health and economic analysis for and evaluation of the PPPS in health care delivery across Europe. Mitchell. 2016 . 450 p.
2. Мітчелл, М. (2016), Огляд державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. URL: <http://surl.li/holjr>
3. Медико-економічний аналіз для оцінки державно-приватних партнерств у сфері охорони здоров'я в Європі. (2014), Європейська Комісія. Доступно за посиланням: URL: <http://surl.li/holke>

Олена ДЗЯД,

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів

Аліна КОКОРА,

студентка факультету економіки ДНУ ім. О. Гончара

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Політика молоді була та залишається пріоритетною серед європейських політик. Спрямована на молоде покоління, вона інтегрована з європейськими політиками зайнятості, освітньо-наукового простору, інноваційного союзу, внутрішнього ринку та економічного, соціального, територіального згуртування. Протягом наступного п'ятиріччя саме молодь покликана зробити Європу більш розумною, екологічною, об'єднаною, соціальною та наближеною до громадян. Позиції європейських інститутів базуються на визнанні провідної ролі молодого покоління у розвитку ЄС, необхідності забезпечення його активної участі в житті суспільства. Молодіжна політика має правові рамки, зазначені у Лісабонському договорі. Європейський соціальний фонд+ сприяє вирішенню питань боротьби з бідністю та дискримінацією.

За оцінками Європейської комісії безробіття серед молоді залишається особливо високим у країнах Південної та Східної Європи. Молоді люди з неблагополучних верств населення, мігранти, продовжують стикатися зі значними перешкодами у сфері освіти та працевлаштування. Пандемія COVID-19 негативно вплинула на молодь, багато з них були вимушені переривати навчання, скоротилися можливості працевлаштування.

За даними Євростату у жовтні 2021 року безробіття в країнах ЄС склало 6,7 %. Кількість безробітних молодих людей, які не досягли 25-річного віку, становила 2,9 мільйона осіб. Це на 165 тисяч менше, ніж у жовтні 2020 року, що свідчить про зниження рівня безробіття серед молоді [5]. З відносно високим відсотком безробітних громадян можна назвати країни Північної Європи – у Швеції рівень становив 8,7 %, у Фінляндії – 7,5 %. А з найбільшим відсотком країни Південної Європи – в Іспанії, Італії та Греції рівень становив аж до 15 % [6].

Європейська політика підтримки молоді має на меті забезпечення молодих людей навичками та знаннями, необхідними для успішної кар'єри на ринку праці, підтримки їх соціальної інтеграції та рівних можливостей. Це досягається шляхом розвитку освіти та професійної підготовки, запобігання ізоляції серед молоді та зменшення рівня безробіття.

Важливим елементом молодіжної політики є участь молоді у процесах прийняття рішень. Основні напрямки молодіжної політики ЄС наступні:

1. Освіта та навчання: Європейська політика молоді спрямована на забезпечення відповідного рівня освіти та навчання, що дозволяє молодим людям здобувати професійні знання та навички. До цього включається і забезпечення доступу до вищої освіти, яка допомагає підвищити рівень кваліфікації та конкурентоздатності молодих людей на ринку праці;

2. Мобільність: Європейська молодіжна політика містить також заходи, що сприяють мобільності молодих людей в межах Європейського Союзу, у тому числі програми обміну студентами, стажування в інших країнах, мовні курси та інші ініціативи;

3. Запобігання безробіттю: Одним з головних завдань є забезпечення можливостей працевлаштування та запобігання безробіттю. Для цього пропонують спеціальні програми та ініціативи, які допомагають молодим людям знайти роботу та отримати необхідний досвід;

4. Професійне навчання: Програми професійного навчання та підготовки допомагають здобути відповідні навички та знання, необхідні для працевлаштування та кар'єрного зростання.

ЄС прагне забезпечити молодим людям кращі можливості для успіху в житті, створити сприятливе середовище для їхнього розвитку в якості громадян та учасників суспільства для чого розробляє та реалізує ініціативи та програми, а саме:

– Європейська молодіжна гарантія: Європейська молодіжна гарантія – це ініціатива ЄС, яка була започаткована в 2013 році з метою забезпечення молодих людей віком до 25 років можливостями для працевлаштування, навчання або стажування протягом чотирьох місяців після закінчення навчання або втрати колишнього робочого місця. Це означає, що кожна молода особа може отримати пропозицію на роботу або навчання [2];

– Erasmus+: Програма Erasmus+ сприяє мобільності студентів, молодих працівників та викладачів у різних країнах ЄС, а також розвитку співпраці між установами, організаціями та підприємствами. Програма відкриває можливості для третіх країн для інтеграції молоді у сфері освіти, навчання, спорту. Програма дозволяє учням державних та деяких комерційних ВНЗ максимум на два семестри виїжджати навчатися до будь-якого європейського університету чи здобувати освіту поза ЄС [3]. У рамках цієї програми передбачено спеціальний бюджет на підтримку молодіжних проектів, який складає близько 2 млрд євро на період 2021 – 2027 рр.;

– Європейська ініціатива зайнятості молоді: Європейська ініціатива зайнятості молоді – це програма, яка була започаткована в 2013 році з метою підвищення працевлаштування молоді в Європі. Програма має на меті забезпечити молодим людям віком до 25 років можливості для отримання роботи або стажування, спрямована на скорочення безробіття в ЄС [1];

– Консультативні центри для молоді ЄС – це мережа центрів, які надають інформацію про можливості для молоді. Наприклад, Центр адаптації державної служби до стандартів ЄС проводить курси з питань європейської інтеграції [4]. Ці центри забезпечують молодим людям допомогу та консультування щодо освіти, навчання, працевлаштування та інших питань. Вони надають різноманітні послуги, такі як: підготовка резюме, поширення інформації про можливості навчання та працевлаштування, поради щодо кар'єрного розвитку та інші;

– Розвиток навичок та підвищення кваліфікації – це Програми ЄС, які спрямовані на розвиток навичок та підвищення кваліфікації молодих людей, допомагають їм збільшити свої шанси на працевлаштування та розвиток кар'єри, включають заходи з підтримки для навчання, стажування та курсів з підвищення кваліфікації;

– Розвиток соціальної економіки – це ініціатива спрямована на створення робочих місць та підтримку підприємництва в секторі соціальної економіки., що забезпечує можливості для молодих людей для працевлаштування та розвитку своїх навичок.

Таким чином, Європейський Союз приділяє велику увагу молоді, створює умови для рівних можливостей з питань здобуття освіти, забезпечення мобільності, працевлаштування та запобігання безробіттю. Зусилля європейських інститутів та національних урядів спрямовані на саморозвиток та самореалізацію молодих людей. Європейські ініціативи та програми

допомагають зменшити безробіття серед молоді, забезпечити доступ до якісної освіти та навчання, розвивати кар'єру та розвивати навички, необхідні для працевлаштування та здобуття успіху в житті.

Список використаних джерел

1. Баханов О. Відповідність цілей молодіжної стратегії ЄС на 2019 – 2027 роки глобальним цілям сталого розвитку (ЦСР) на 2015 – 2030 роки в контексті сфер соціального впливу на суспільство і молодь. Вісн. НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2021. Т. 1. № 1. С. 8–13. (дата звернення 05.03.2023)
2. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського союзу. URL: <https://center.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2023).
3. Дарморіс О. Європейська стратегія зайнятості молоді. CORE – Aggregating the world's open access research papers. URL: <http://surl.li/holqm> (дата звернення: 21.02.2023).
4. ЄС підтримує можливості працевлаштування та активне громадянство молоді у східних країнах-партнерах. URL: <http://surl.li/holqv> (дата звернення: 05.03.2023).
5. Unemployment by sex and age – monthly data. Language selection. European Commission. URL: <http://surl.li/holqu> (дата звернення: 08.05.2023).
6. Три країни Євросоюзу обігнали Україну за рівнем безробіття. OBOZREVATEL NEWS. URL: <http://surl.li/holrh>

Анатолій КАЛЯСВ,

*д.держ.упр., завідувач кафедри гуманітарних наук
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Петро КОГУТ

*к.і.н., доцент кафедри гуманітарних наук
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

ВІПРОДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПОЛІТИКО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЗМІН МІЖНАРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА БЕЗПЕКИ

Політико-владні еліти провідних демократичних країн, перш за все Західної Європи та США, розпочату РФ агресивну війну проти України тривалий час оцінювали як конфлікт локального характеру, що був викликаний боротьбою за статус у локальних геополітичних відносинах на пострадянському просторі близьких, як вони вважали, в історико-культурному контексті народів. Однак повномасштабна збройна агресія РФ в Україні як результат практичної реалізації геополітичної концепції «євразійства» у його регіональній геополітичній формі «руського мира», численні з усезростаючою антиєвропейською спрямованістю корективи політико-ідеологічного обґрунтування агресії показали, що незмінним тут залишається вороже неприйняття української, далекої від досконалості, але європейської демократії, прагнення її ліквідації та «зачистки» усіх українських демократичних політико-владних елементів в усіх сферах суспільного життя, тобто бажання повного знищення європейської парадигми українського розвитку.

Біполярна система світо-порядку, яка сформувалася після Другої світової війни, забезпечувала відносну стабільність у міжнародних стосунках. Ця стабільність виражалася у балансуванні в допустимих межах протистояння з метою взаємного воєнно-політичного стримування. Відносну безпекову стабільність забезпечували дві принципово відмінні світо-системи, одна з яких ґрунтувалася на ідеях лібералізму, вільному ринкові, приватній власності та демократії, а інша – на ідеї класової диктатури, планово-розподільчій економіці, державній і одержавленій колгоспно-кооперативній власності та тоталітаризмі/авторитаризмі. Володіючи незаперечними конкурентними перевагами, ліберально-демократична світо-система,

прийнявши і дотримуючись правил мирного співіснування біполярного світу, продемонструвала органічну єдність з тенденціями прогресивного розвитку та практичну здатність забезпечувати комплексні суспільно-політичні і соціально-економічні перетворення.

Мирний розвал біполярного світо-устрою, який став результатом відсутності конкурентних переваг ідеологічно – диктаторської, політично – авторитарної, економічно – планово-розподільчої системи, породив у західних елітах певну ілюзію щодо очевидної безальтернативності раціональним підходам при визначенні майбутнього світового порядку. Перед державами постсоціалістичного та пострадянського просторів відкрились можливості імплементації в свої національні системи перевірених історичною практикою життєздатних суспільно-політичних та соціально-економічних відносин. Проте очевидність переваг, що визріли як закономірний результат в демократичних умовах, зіткнулися з національними практиками країн, що мали відмінний від демократичного культурно-історичний досвід розвитку. У геополітичній практиці Центрально-Східної Європи постбіполярного світу проявилися дві чітко означені тенденції, які були сприйняті та підтримані провідними політичними елітами світу. Перша – прийняття та усебічна допомога в інтеграції у західну культурно-цивілізаційну платформу тих країн, для яких соціалістична система з явною очевидністю була привнесена ззовні, нав'язана силою, а тому й не змогла глибоко укоренитися. Це – колишні країни т. зв. «соціалістичного табору» Центрально-Східної Європи та прибалтійські республіки СРСР, сьогодні – країни Балтії. Друга – свобода вибору шляхів, форм та методів політичного транзиту для колишніх радянських республік з опорою на їх власну волю, сили і можливості, без досяжних європейських інтеграційних перспектив для них, з мінімальним втручанням рекомендаційно-консультативного характеру у принципово важливі трансформаційні процеси.

В основу використаної регіональної геополітичної методики поділу постсоціалістичних/пострадянських країн був покладений основний критерій – наявність/відсутність державності у народів в період, що охоплював час напередодні Другої світової війни – і до 1991 р. – моменту розвалу СРСР. При такому підході Україна була віднесена до категорії новоутворених держав, без врахування її вікової європейської культурно-історичної традиції, інтенсивної боротьби за власну державність у ХХ ст., найбільш тривалого і єдиного офіційно визнаного правлячим режимом СРСР збройного спротиву радянській системі в повоєнний час та практичного європейського досвіду суспільного співжиття на західних землях у міжвоєнний період. В інституційно-міждержавному контексті Україна разом із Білоруссю, Молдовою, державами Закавказзя та Середньої Азії опинилася у Співдружності Незалежних Держав (СНД) – квазіміждержавному об'єднанні, геополітичне домінування в якому світова спільнота фактично визнавала за РФ через доручену їй функцію врегулювання локальних конфліктів та недопущення воєн на пострадянському просторі.

Таким чином в інтересах локалізації фактичних та ймовірних ризиків, які могли б негативно вплинути на розвиток демократичних процесів постбіполярного світу, була окреслена значна, з високим рівнем внутрішньої закритості геополітична територія з суперечливими культурно-цивілізаційними тенденціями. Україна як унікальна східноєвропейська демократія невинувато була зарахована до міждержавного простору, в якому переважали країни з азіатськими авторитарно-владними традиціями.

Змушування України до входження у невластивий їй геополітичний простір було зумовлене використанням застарілих наративів віджилого біполярного світу в оцінці принципово нових геополітичних безпекових тенденцій. Наприклад, президент США Дж. Буш-старший – країни-лідера демократичного світу – у липні 1991 р. виголосив промову в українському парламенті, названу кореспондентом *New York Times* В. Сефайєром «Chicken Kiev Speech». Ключовим пасажем стала вимога відмовитися від курсу на незалежність, який обрав український народ: «Але свобода – це не те ж саме, що незалежність. Американці не будуть підтримувати тих, хто прагне незалежності для того, щоб замінити тиранію на місцевий деспотизм. Ми не будемо допомагати тим, хто сприяє самовбивчому націоналізму» [4, с. 116]. Згідно з об'єктивною оцінкою Ю. Щербака, фраза Дж. Буша про «самовбивчий націоналізм»

була сприйнята в Україні як прикра політична недоречність, оскільки в нашій країні не було виявів етнічного націоналізму: ні Рух, ні тим більше націонал-комуністи не мислили такими категоріями [5]. Після усенародного референдуму на підтримку незалежності України 1 грудня 1991 р. США висували низку вимог до України як незалежної держави. Ультимативною була вимога позбутись ядерної зброї, яка знаходилася на українській території. Лише коли остаточно стало зрозуміло, що СРСР політично та юридично припинив своє існування, США визнали Україну (25 грудня 1991 р.). Дипломатичні відносини були встановлені 3 січня 1992 р. [2, с. 16 – 23]. Поки США тримали «дипломатичну паузу» щодо визнання державності України [1, с. 138], її уже визнали 28 держав світу [див.: 3].

Отже, питанню української державності у безпековому контексті відводилась другорядне значення, порівняно із тоді уже залишковими геополітичними інтересами гравців біполярного світу. А відтак геополітичні прагнення України не були оцінені як перспективні елементи майбутнього світо-устрою. Заява про те, що Україна прагне увійти до складу передових держав була сприйнята у цей час лише як декларація її намірів, без розуміння геополітичного значення та перспективних геополітичних наслідків такого кроку і без належної оцінки геополітичних безпекових вигод для демократичного світу.

Список використаних джерел

1. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. НАН України; Ін-т історії України. К.: Ніка-Центр, 2016. 796 с.
2. Дубина О. США – Україна: від тиску до нового партнерства? *Політика і час (ПіЧ)*. 1993. № 2. С. 16–23.
3. Проголошення незалежності України 1991. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Худолій Анатолій. Американсько-українські відносини в світлі викликів XXI століття. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 115–122.
5. Щербак Ю. Україна на шахівниці Буша-старшого. *День*. 2004. № 87. URL: <http://www.day.kiev.ua/30460>.

Владислав ЛІСОВЕНКО,

здобувач другого рівня вищої освіти

за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

Надія РУДІК,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

АНАЛІЗ ГРОМАДСЬКО-ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Україна була змушена стати слідком одного з найбільших конфліктів на її території з часів незалежності – вторгнення російської федерації на окуповані території Криму і на Донбасі. У цей час громадяни України мали багато громадянської активності та волонтерства для підтримки військових, допомоги постраждалим від бойових дій та переміщеним особам. Проте, не всі громадяни знайомі зі своїми правами та законами, які регулюють волонтерську діяльність. Тому ця наукова робота присвячена аналізу громадсько-волонтерської діяльності в період повномасштабного вторгнення РФ, зокрема з погляду законів України до 2023 р.

Діяльність громадян та волонтерів під час повномасштабного вторгнення на Донбасі стала дуже важливою для України. Така допомога була організована в різних формах – від пошуку та надання гуманітарної допомоги, за підтримки українських військових [1]. Законодавство України передбачає низку прав та обов'язків волонтерів [11]. Наприклад,

громадяни можуть надавати гуманітарну допомогу у встановленому законом порядку, а також мати право використовувати відновлення.

Вторгнення рф на територію України у 2014 р. викликало неабиякий резонанс у світі та стало поштовхом до виникнення широкої громадсько-волонтерської діяльності на території України. В цей період український народ проявив високий рівень мобілізації та солідарності, що дозволило відбити перші удари агресора та зміцнити оборонну потужність держави.

Мета даної доповіді полягає в аналізі громадсько-волонтерської діяльності в період повномасштабного вторгнення рф в контексті законодавства України до 2023 р.

У період повномасштабного вторгнення на сході України, величезна кількість громадян вступила до добровольчих батальйонів, надавала допомогу українським військовим та переселенцям з окупованих територій. Крім того, було створено безліч громадських організацій, що надавали різноманітну допомогу тим, хто потребував її найбільше.

Наприклад, громадська організація «Правий Сектор» створила власну бригаду з охорони порядку, а також відправляла на передову медичний персонал та волонтерів для допомоги в бойових діях. Громадська організація «Справедливість» займалась збором та розподілом гуманітарної допомоги, а громадська організація «Волонтерський рух» забезпечувала постачання військової техніки та спорядження на передову.

Проте, на той час законодавство України мало регулювало таку діяльність, що зробило її досить складною та неофіційною. Зокрема, діяльність добровольчих батальйонів та громадських організацій не була повністю законодавчо врегульована, що породжувало певні правові колізії та незручності.

Крім того, в 2015 р. було прийнято Закон України «Про громадські об'єднання» [12], який регулює діяльність громадських організацій в Україні. Закон визначає правовий статус громадських об'єднань, порядок їх заснування та реєстрації, а також регулює взаємодію громадських об'єднань з іншими органами та установами.

Також, варто зазначити, що в період повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну важливу роль в громадсько-волонтерській діяльності відіграли соціальні мережі та он-лайн-платформи. Наприклад, платформа «База ЮА» допомагала збирати кошти на потреби воїнів та добровольців, а соціальні мережі дозволяли швидко та ефективно поширювати інформацію про потреби на передовій [2].

Однак, щоб громадсько-волонтерська діяльність була більш ефективною та спрямованою на досягнення максимальних результатів, необхідно удосконалювати законодавство щодо регулювання цієї сфери діяльності. Також, важливо розвивати соціальні мережі та он-лайн-платформи, які можуть допомогти забезпечити більш ефективну координацію громадськості.

Ось огляд відповідних організацій [4; 13] «СпівДія», Фонд Сергія Притули, Ukrainely, Є-допомога, СпівДія, Платформа «Поряд», Фонд «Хоробрі серцем», Благодійний Фонд «За Луганщину» Кропивницький, БФ «У матусиних долонях», «Є Надія», CMS RACE, Норе ua, Фонд Сергія Притули, БФ GoodWill, БФ «BGV CHARITY FUND» (для новонароджених та їх мам), БФ «Людина», БФ FFU «Майбутнє для України», БФ «Голоси дітей», БФ Олексія Оскера, БФ Usyk Foundation, «JURAVLI» – волонтерський проект, БФ «Хороша справа», БФ Вадима Столара, Жіночий рух «За майбутнє», «Так. Це штаб», БФ «Concord 3000», «Марш Жінок», БФ «Пакуночок», БФ «280 днів, БФ «Зелені дороги», «Allies of the World» – фонд Союзників Світу, БФ «Мама JANE UA», БФ «Омріяна Країна», БФ «Help Us Help UA», БФ «Charitable foundation».

Ці організації та фонди займаються громадсько-волонтерською діяльністю в період повномасштабного вторгнення російської федерації. Вони надають різні види допомоги тим, хто постраждав від повномасштабного вторгнення на сході України, в тому числі інвалідам, ветеранам, дітям та сім'ям військових.

Організація «СпівДія» займається координацією та підтримкою волонтерських груп, які допомагають на сході України. Фонд Сергія Притули надає допомогу дітям, які постраждали від повномасштабного вторгнення. Ukrainely зосереджується на підтримці громадян вразливих категорій грошовою допомогою [6]. Є-допомога займається розробкою та впровадженням та

надання грошової допомоги через міжнародні організації електронних сервісів для підтримки ВПО, громадян та їх сімей.

Платформа «Поряд» займається моніторингом порушень прав людини в період повномасштабного вторгнення та надає юридичну допомогу потерпілим. Фонд «Хоробрі серцем» надає допомогу сім'ям загиблих воїнів та ветеранів повномасштабного вторгнення. Благодійний Фонд «За Луганщину» м. Кропивницький надає допомогу мешканцям Луганської області, які постраждали від повномасштабного вторгнення, організовує збір грошей та волонтерську допомогу на передовій, а також надає допомогу внутрішньо переміщеним особам та ЗСУ. БФ «У матусиних долонях» надає допомогу матерям та дітям, які залишилися без підтримки внаслідок повномасштабного вторгнення, сприяє допомозі дітям з важкими захворюваннями. «Є Надія» надає психологічну підтримку ветеранам, та учасникам бойових дій повномасштабного вторгнення, а також їх сім'ям. CMS RACE займається лікуванням поранених військових та надає їм реабілітаційну допомогу. CMS RACE та Норе ua організують роботу з волонтерами, які забезпечують транспортування вантажів та різноманітних матеріальних ресурсів на передову. Фонд Сергія Притули зосереджується на підтримці ветеранів та ЗСУ, а також на наданні допомоги військовим медикам. БФ GoodWill забезпечує соціальну допомогу біженцям та внутрішньо переміщеним особам, а БФ «BGV CHARITY FUND» сприяє покращенню стану новонароджених та їх матерів. БФ «Людина» займається просвітою та підтримкою прав людини, а БФ FFU «Майбутнє для України» сприяє розвитку дітей та молоді через спорт та освіту. БФ «Голоси дітей» забезпечує правову та соціальну допомогу дітям, а БФ Олексія Оскера надає допомогу ветеранам та учасникам ЗСУ, які потребують реабілітації та психологічної підтримки. БФ Usyk Foundation зосереджується на розвитку спорту та забезпеченні дітей, які знаходяться в складних життєвих обставинах, можливістю займатися спортом.

Для аналізу громадсько-волонтерської діяльності в період повномасштабного вторгнення рф, можна розглянути діяльність окремих організацій більш детально.

Однією з найактивніших громадських організацій, що займалися допомогою внутрішньо-переміщеним особам та людям, що залишалися у зоні бойових дій, була Благодійна Організація «СпівДія» [7]. За час повномасштабного вторгнення вона змогла зібрати та доставити на передову медикаменти, продукти харчування, одяг та обладнання для військових. Також організація надавала допомогу бійцям, які поверталися з повномасштабного вторгнення та їх родинам. Зокрема, проводилися різноманітні заходи для збору коштів на лікування поранених та інвалідів. Фонд Сергія Притули [10] був створений з метою надання допомоги воїнам, які брали участь у бойових діях на сході України, та їх родинам. Організація здійснювала збір та доставку гуманітарної допомоги, надавала фінансову підтримку та допомагала у розшуку зниклих безвісти воїнів. Фонд «Хоробрі серцем» [9] також був активним учасником допомоги для ЗСУ. Організація забезпечувала воїнів необхідними речами та продуктами харчування, а також займалася психологічною підтримкою військових та їх родин. Платформа «Поряд» [8] зосереджувалася на наданні медичної допомоги та реабілітації поранених воїнів. Організація надавала фінансову та моральну підтримку пораненим воїнам.

У дослідженні було виявлено, що громадсько-волонтерська діяльність в період повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України була надзвичайно важливою та ефективною. Багато організацій та ініціативних груп зробили значний внесок у захист та підтримку людей, які постраждали від бойових дій та окупації, надали допомогу воїнам, які знаходилися на передовій, забезпечували збори гуманітарної допомоги, проводили різноманітні акції та кампанії з метою підвищення усвідомлення громадськості про ситуацію на сході України.

Однією з найважливіших проблем, з якими стикнулися громадські організації, була нестача фінансових ресурсів. Багато з них залежали від внесків та пожертвувань від громадськості, тому важко було забезпечити стабільну та ефективну допомогу в разі потреби. Також було виявлено деякі випадки недостатньої координації дій між різними організаціями та недостатнього інформування про наявні ресурси та потреби.

Однак, в цілому, громадсько-волонтерська діяльність в період повномасштабного вторгнення виявилася дуже ефективною та допомогла значній кількості людей. Ці організації та ініціативні групи продовжують працювати та надавати допомогу людям на сході України, а також займатися важливими суспільними питаннями на рівні всієї України.

Волонтерство є важливою складовою громадянського суспільства, і Україна має розвинуту культуру волонтерства, яка підкріплена Законом України «Про волонтерську діяльність» [11]. Зокрема, під час війни на сході України, яка почалася в 2014 р., волонтери грали важливу роль у забезпеченні військових та життєвого комфорту мирних жителів у зоні конфлікту.

Згідно з даними Національного дослідницького центру «Демографічні дослідження» (НДЦ), волонтерство є популярною діяльністю серед українців. У 2019 р. понад 30 % українців віком від 15 років долучилися до волонтерської діяльності протягом останнього року. За даними опитування, проведеного НДЦ в 2020 р., більшість українців (61 %) відчують відповідальність за розвиток своєї громади, і 35 % з них мають намір долучитися до волонтерської діяльності в майбутньому [3].

Також, в Україні діє Національна волонтерська платформа, яка об'єднує волонтерські організації та індивідуальних волонтерів з усієї країни [5]. Ця програма була створена з метою сприяння розвитку волонтерського руху в Україні, підтримки волонтерських ініціатив та проектів, а також підвищення рівня волонтерської культури в Україні. В рамках програми проводяться тренінги, семінари, конференції та інші заходи з метою підвищення кваліфікації волонтерів та популяризації волонтерської діяльності в Україні.

За попередні роки в Україні волонтери відігравали значну роль у підтримці обороноздатності країни та наданні допомоги постраждалим від повномасштабного вторгнення на сході України. У 2022 р. ситуація змінилася і основними завданнями волонтерів стали допомога в боротьбі з пандемією COVID-19 та надання допомоги постраждалим від стихійних лих.

За оцінками Міністерства молоді та спорту України, у 2022 р. більше 500 тис. людей взяли участь у волонтерській діяльності в Україні. Це свідчить про значний рівень мобілізації громадян та бажання допомагати у складних ситуаціях.

Найбільш активні волонтери діяли у медичній сфері, допомагаючи лікарням та медичним закладам у закупівлі медичного обладнання, забезпеченні захисних засобів для медичних працівників, а також наданні допомоги хворим на COVID-19. Також волонтери брали участь у проведенні масштабних щеплень та просвітницької роботі щодо важливості вакцинації.

Крім того, волонтери допомагали постраждалим від стихійних лих, зокрема, під час повеней та злив. Вони забезпечували постраждалих необхідними речами, організовували тимчасові притулки та забезпечували харчування.

У 2022 р. в Україні продовжує діяти значна кількість волонтерських організацій, які допомагають у наданні різноманітної допомоги. Багато з них працюють у медичній сфері, але є і ті, які займаються соціальною допомогою, підтримкою військових, біженців та інших груп населення.

Найбільш відомі та активні волонтерські організації в Україні у 2022 р., зокрема, такі: БФ «Порятунок України» – займається допомогою дітям, які постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення на Донбасі; БФ «Волонтери Євромайдану» – займається соціальною та медичною допомогою ветеранам повномасштабного вторгнення на сході України; БФ «Повернись живим» – забезпечує військових необхідним спорядженням та іншою допомогою; БФ «Допомога дітям» – забезпечує соціальну та медичну допомогу дітям, які потребують особливої уваги; БФ «Голоси дітей» – займається допомогою дітям, які постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення, та організовує культурні заходи для них; БФ «Право на захист» – забезпечує юридичну допомогу військовим та членам їх сімей; БФ «Допоможи воїнам України» – забезпечує військових необхідним спорядженням та іншою допомогою; БФ «Поряд» – займається допомогою та підтримкою біженців, які приїхали до

України зі сходу країни; БФ «Серце до серця» – забезпечує соціальну та медичну допомогу людям з обмеженими можливостями.

На початку 2022 р. Україна продовжувала опікуватися внутрішньо переміщеними особами та ветеранами, які потерпіли від повномасштабного вторгнення. Крім того, були запроваджені нові проекти з підтримки здоров'я та соціального захисту громадян. Це може викликати збільшення кількості волонтерів, які долучаються до цих проектів та програм.

Однак, необхідно враховувати, що пандемія COVID-19 також має вплив на волонтерську діяльність. Змінено режим карантину, який може обмежувати можливості людей взяти участь в діяльності волонтерських організацій. Крім того, економічні труднощі, які виникли в результаті пандемії, можуть призвести до того, що деякі люди не можуть відволікатися від своїх робіт або не мають можливості фінансово підтримати волонтерські організації.

Також варто зазначити, що волонтерська діяльність є досить розпливчастою категорією, і немає єдиного методу для вимірювання її обсягу. Оскільки волонтери зазвичай не отримують оплати за свою роботу, дослідження можуть базуватися на оцінках або приблизних даних.

Незважаючи на важкі умови повномасштабного вторгнення та економічну нестабільність в Україні, волонтерська діяльність продовжує розвиватися і стає все більш професійною. Однією з головних причин цього є розвиток Інтернет-технологій, що дозволяють волонтерам ефективно координувати свою діяльність та залучати до неї більше людей.

Також важливим фактором є залучення волонтерів з інших країн, що дозволяє обмінюватися досвідом та інформацією, а також отримувати підтримку та ресурси для реалізації важливих проектів. Наприклад, в рамках програми Erasmus+ молодь з України має можливість брати участь у волонтерських проектах в інших країнах Європейського Союзу.

У своїй науковій роботі зроблено висновок, що громадсько-волонтерська діяльність в період повномасштабного вторгнення РФ в Україну була дуже важливою та значущою. Вона дозволила забезпечити воїнів на передовій необхідним спорядженням, збирати гуманітарну допомогу для жителів зони конфлікту та підтримувати моральний дух українців в період важких випробувань. Також, можна зробити висновок, що волонтерський рух в Україні в 2022 р. продовжує діяти активно і має значний потенціал для подальшого розвитку та підтримки різноманітних ініціатив. Волонтери знаходяться в центрі уваги як національних, так і міжнародних організацій, що свідчить про високу оцінку та підтримку їхньої діяльності.

Діяльність громадських об'єднань та добровольців під час повномасштабного вторгнення на сході України була легалізована та офіційно визнана державою. Водночас, виникла необхідність удосконалення законодавства щодо регулювання діяльності громадських організацій та добровольців, з метою унеможливлення правових колізій та забезпечення більшої ефективності їхньої діяльності.

Загалом, можна припустити, що волонтерська діяльність продовжується і зростає в Україні, і обсяг залучення волонтерів може змінюватися в залежності від ситуації в країні та потреб. Волонтерство залишається важливим елементом громадського життя в Україні і може бути ключовим для забезпечення підтримки тих, хто потребує допомоги, особливо в умовах складної ситуації, як під час повномасштабного вторгнення або епідемії. Багато організацій та громадських ініціатив в Україні активно працюють, щоб залучити більше людей до волонтерської діяльності та сприяти розвитку цього руху. Волонтерська діяльність в Україні є досить різноманітною, вона охоплює різні галузі життєдіяльності, від громадських ініціатив до соціальних проектів. Волонтери допомагають тим, хто опинився у складній ситуації, та роблять важливий внесок у розвиток країни. Важливо підтримувати розвиток волонтерства в Україні та забезпечувати підтримку тим, хто хоче допомогти іншим.

Список використаних джерел

1. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. НІСД. 2022. URL: <http://surl.li/gqeyx>
2. Громадська організація «БАЗА ЮА». URL: <http://surl.li/hffbd>

3. Дослідження «Волонтерство в Україні: аналіз трендів 2021 року» від порталу DOBRE. URL: <http://surl.li/hesod>
4. Дослідження «Волонтерство в Україні: обсяги та проблеми» від «Центру Громадянських Свобод». URL: <http://surl.li/hesnh>
5. Мінмолодьспорту: В Україні запускають Національну волонтерську платформу. URL: <http://surl.li/hesqq>
6. Офіційний сайт «Ukrainely». URL: <https://ukrainely.org/>.
7. Офіційний сайт «СпівДія». URL: <https://www.spivdlya.org.ua/>.
8. Офіційний сайт платформи «Поряд». URL: <https://poriad.com.ua/>.
9. Офіційний сайт Фонду «Хорообрі серцем». URL: <http://surl.li/hflnj>
10. Офіційний сайт Фонду Сергія Притули. URL: <https://prytula.org/>.
11. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
12. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
13. Список волонтерських організацій України за 2022 рік. URL: <http://surl.li/hongi>

Олександр МОЛОДЦОВ,

д.держ.упр., професор кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ЯК КУЛЬТУРНО-ІДЕОЛОГІЧНИЙ ПРОЦЕС

Євроінтеграція та європеїзація змінюють інституціональну систему, соціальні та ціннісні орієнтації України. Методологічно коректний підхід до цього процесу залежить від правильного розуміння співвідношення євроінтеграції та європеїзації. Перше поняття не викликає особливих дискусій. Євроінтеграція для України – це, у першу чергу, фізичне приєднання українських структур до європейських структур, створення всередині країни сучасних інститутів та інституцій європейського типу, які забезпечуватимуть конкурентоздатність економічних, політичних практик та соціальних технологій. Умовами євроінтеграції є схожі рівні економічного розвитку країн, їх близьке географічне розташування, наявність у них спільних кордонів, обопільне визнання територіальної цілісності, тісні міждержавні стосунки, взаємне визнання корисності та вигідності зближення політико-економічних структур управління.

Поняття європеїзації має певну варіативність. Сьогодні виділяють щонайменше чотири варіанти інтерпретації змісту європеїзації: а) відновлення європейських інститутів і традицій після десятиліть деєвропеїзації; б) конкретний процес вступу в ЄС та поява структурної сумісності з його інститутами та правовою системою; в) розвиток регіонального співробітництва та інтеграції у межах загального процесу європейської інтеграції; г) фундаментальна трансформація громадянського суспільства, політичної культури й моделей поведінки, тобто запровадження демократичних традицій та цінностей [1, с. 6]. Таке занадто широке трактування європеїзації робить цей термін зайвим у дослідженні євроінтеграційних процесів, або потребує кожного разу уточнення його змісту. Іноді досить важко помітити різницю між європеїзацією та євроінтеграцією, оскільки під останнім процесом можуть розуміти одне й те ж саме.

Більш чітка позиція щодо розуміння європеїзації має сприяти створенню теоретико-методологічного підґрунтя для розробки більш послідовної державної політики європеїзації України та її входження до складу ЄС. Ми схильні пов'язувати європеїзацію виключно з культурно-ідеологічною сферою розвитку суспільства й держави, де акумулюється система цінностей і норм, яким підпорядковується діяльність суб'єктів влади і суспільства. В Україні прихильником такого підходу є, зокрема Є. Савельєв, який стверджує, що європеїзація – це

процес оволодіння цінностями країн ЄС, які уможливають вступ певної країни до спільноти європейських держав. Це цінності, які охоплюють усі сфери життя, хоча, у першу чергу вони стосуються політичних норм, забезпечення функціонування демократичних інституцій відповідно до тих принципів та тієї практики, яка діє в ЄС [2, с. 5]. Вони містяться у Статуті Ради Європи, який є правовою основою для поширення демократичної аксіологічної системи на європейські країни, оскільки метою цієї організації є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу [3].

Україна імплементує на підставі укладених міжнародних договорів в своє законодавство міжнародні стандарти, що базуються на ідеї верховенства права (ст. 9 Конституції України). Україна, будучи з 1995 р. повноправним членом Ради Європи, вже створила достатню нормативну основу для європеїзації публічного управління та адміністрування. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [4] після Революції Гідності стало новим етапом розвитку не тільки співробітництва у сферах економіки, а також розбудови інститутів влади на новій ціннісній основі. Елементи аксіологічної системи європеїзації містяться у двох статтях цієї Угоди: ст. 4 та ст. 6. У частині 2 статті 6 Угоди вказано, що цілями політичного діалогу є зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ. У статті 6 зазначено, що внутрішня політика має ґрунтуватись на спільних принципах, таких, як стабільність і дієвість демократичних інституцій, верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод тощо.

Таким чином, вектор розвитку України на основі європеїзації – це орієнтація на цінності людської гідності, свободи, демократії, соціальної рівності, верховенства права та поваги до прав людини. В руслі такого підходу пріоритетними складниками європеїзації є саме соціально-культурні, соціально-психологічні аспекти та ментальні установки, які підтримують культурно-ідеологічний процес сприйняття європейської аксіології. Відповідно, її умовами є: наявність загальної культури, спільне історичне минуле, сумісність загальних (європейських) цінностей та достатній рівень взаємної ідентичності та лояльності.

Статут Ради Європи. Україна (1995 р.), Маастрихтські критерії (фінансово-економічні) (1992 р.), Копенгагенські економічні та політичні критерії членства в ЄС (1993 р.), Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.) доцільно розглядати, у контексті європеїзації, виключно як цінності, які виступають зразковими нормами культурно-ідеологічного забезпечення функціонування наявних в Україні структур публічної влади. Такими цінностями, зокрема є:

- цінність забезпечення свободи виборів (місцевих, парламентських, президентських);
- цінність захисту особистих прав і свобод громадян, прав меншин, протидія всілякій дискримінації;
- цінність державної підтримки демократичних процесів, неурядових організацій, незалежних ЗМІ;
- цінність боротьби з корупцією та організованою злочинністю, з відмиванням коштів;
- цінність забезпечення ефективно діючої судової влади тощо.

Відповідно до аксіологічної системи європеїзації органи публічної влади в Україні мають прийняти європейські цінності, виконувати низку вимог до своєї діяльності та сприяти усвідомленню населенням України європейської єдності на основі поєднання цінностей і розмаїть культур. Виконання зазначених вимог й є змістом європеїзації як культурно-ідеологічного процесу.

Список використаних джерел

1. Європеїзація публічного адміністрування в Україні в контексті європейської інтеграції: матеріали наук.-практ. конф. 17 груд. 2009 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. 224 с.

2. Савельєв Є. Європейська інтеграція чи Європеїзація? *Європейська економіка*. 2008. Т. 7, № 1. С. 3–5. URL: <http://surl.li/honew> (дата звернення: 15.02.2023 р).

3. Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 року. URL: <http://surl.li/honff> (дата звернення: 15.02.2023 р.).

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. станом на 25.10.2022. URL: <http://surl.li/hwks> (дата звернення: 15.02.2023 р).

Геннадій ПЕРВИЙ,

к.і.н., доц., зав. кафедри історії

та політичної теорії НТУ «Дніпровська політехніка»

УКРАЇНСЬКА РЕФЛЕКСІЯ РАШИЗМУ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ)

Кожна війна починається задовго до першого пострілу, який стартує відлік людських і матеріальних втрат. Країна-агресор має здійснити комплекс заходів щодо інформаційно-психологічного впливу на власне населення задля обґрунтування нагальної потреби нападу на чужу країну, отримання фідбеку у вигляді схвалення будь-яких дій власного уряду під час перетворення війни з латентної у відкриту. Ця технологія – аксіома спецпропаганди. Ажитація населення, спроба згуртування власних громадян на несправедливу, загарбницьку війну все одно має спиратися на блок коротких, зрозумілих кожному гасел і інформаційних повідомлень, які в комплексі складають щось на зразок ідеології, однак цей набір, зовні схожий на словесний салат, має і власну архітектуру, яка дійсно може давати підстави говорити про започаткування державної ідеології. Саме так і виглядає зараз інформаційно-політична ситуація в Російській Федерації, де відбувається кристалізація квазі-ідеології під уже усталеною назвою «рашизм», яка в російських реаліях отримала назву «русский мир».

Питання, чи дійсно рашизм є усталеною державною ідеологією, є дискусійним, вимагає філософського осмислення і політологічного аналізу, однак наявність певних інформаційно-пропагандистських позицій ігнорувати не можна. Населення Росії знаходиться під потужним пресом пропаганди, яка оперує усталеними штампами, сформульованими ще задовго до початку російської агресії проти України у 2014 році.

Термін «ідеологія» є багатозначним і охоплює багато складових елементів. Погоджуємося з О.Маруцаком, що в ідеології присутні як мінімум три рівні, або основи: філософська, релігійна і державно-правова [1]. Нам імпонує також розуміння ідеології, висловлене І.Владленовою: «Ідеологія становить систематизовану форму знання, в якій важливими властивостями є ціннісна, мотиваційна, мобілізуюча, напрямна» [2]. Чи є рашизм ідеологією у смислах, висловлених політологами і філософами? Це питання заслуговує на тривале дослідження колективом авторів, які можуть охопити різні рівні і засади цього філософсько-політично-ідеологічного феномену.

В умовах гострої фази протистояння України і Росії, відкритої неспровокованої агресії російської держави проти українського народу, актуалізується питання рефлексії українців щодо «рашизму», значення цього терміну для обґрунтування російської агресії серед пересічних російських громадян і спроб вплинути на настрої українців в сенсі формування «п'ятої колони». Аналізуючи наявну інформацію, можемо виділити кілька рівнів осмислення феномену «рашизму»: науковий, публіцистичний, художній, наратив блогів і соціальних мереж, метанаратив інтернет-комунікації.

Можемо констатувати, що цей масив різних видів рефлексії на рашистську пропаганду формується у різний спосіб, може зазнавати перехресного впливу (науковий на публіцистичний і навпаки, художній на наратив соціальних мереж або будь-які інші комбінації). Застосування терміну «рашизм» до ідеології «русского мира» почалося ще задовго до офіційного визнання існування такого терміну спеціальною заявою Верховної Ради України від 2 травня 2023 р.

Тобто, простежується вплив народної рефлексії агресивної риторики Росії на офіційну реакцію українського парламенту.

Науковий рівень осмислення представлений низкою публікацій українських і закордонних науковців щодо сприйняття терміну, його змістового наповнення і ефективності використання ідеології рашизму у впливі на населення Росії. Звертаємо увагу на цікаву публікацію Вінницької обласної універсальної бібліотеки імені Валентина Отамановського під назвою «Рашизм – неофашистська ідеологія путінської росії» [3]. Це стислий дайджест наукових публікацій, датованих 2014 – 2022 рр., де наводиться повний бібліографічний опис публікації і коротка анотація змісту наукової статті. Об'єктом опису стали як друковані, так і електронні публікації, наводяться рекомендації щодо залучення інших джерел інформації з заданої проблеми, окрім перелічених у дайджесті.

У цілому сонмі блогерських публікацій (ця війна є лідером у висвітленні соціальними мережами з усіх воєн людства) важко виділити характерні приклади. Можемо звернути увагу на таку публікацію без авторства: «Рашизм = фашизм? В чому сутність нової ідеології російських окупантів» [4]. Матеріал цікавий, побудований на порівнянні і паралелізації нацистської Німеччини і путінської Росії, де робиться закономірний висновок про подібність двох режимів, для яких спільним є антигуманна ідеологія і практика державного управління та зовнішньої політики. При цьому є застереження, що це різні режими зі своїми відмінностями.

Типовим представником публіцистичного стилю осмислення рашизму є стаття О. Беккера «Рашизм як прояв тваринності проти людства і людяності» [5]. Наведемо характерне формулювання змісту російської пропаганди: ««русский мир» — це ідеологія руйнації цивілізацій вищих за російську і нав'язування свого варварства, де немає місця людському, лише тваринність, що відображається в нищівній війні всіх, хто проти тоталітаризму і «собирательству» Росії» [5].

Оцінюючи рефлексивний дискурс українців щодо рашизму, можна виділити наступні спільні характеристики для всіх форм і видів.

1. Рашизм всіма формами наративу і метанаративу сприймається як агресивна ідеологія, спрямована на реалізацію специфічного сприйняття геополітики як реваншу за поразку у «холодній війні» та розпаду СРСР.

2. Рашизм є результатом поєднання різних джерел інформаційно-психологічного впливу на населення країни – від філософських та політологічних концепцій О.Дугіна до культурних стереотипів, заснованих на расизмі, сексизмі, гомофобії та українофобії. Носіями цього культурного елементу ІПСО є сучасні російські серіали, художня література, російська публіцистика.

3. Рашизм є алузією на італійський фашизм та німецький нацизм. Є певна ремінісценція на терміни літературного походження «русизм» тощо.

4. Цілісність ідеології рашизму піддається сумніву, однак наявність такої ідеології є безсумнівною. Про її існування у науковому і публіцистичному дискурсі йдеться з посиланням на публікації Тімоті Снайдера та інших науковців-іноземців, що вивчають історію і політичну ситуацію в Україні.

Список використаних джерел

1. Марущак О. А. Щодо сучасного розуміння та значення ідеології. URL: <http://surl.li/honjb>
2. Владленова І. В. Концептуальне оформлення поняття «ідеологія»: філософські підходи. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 2 (21). 2014. С. 50–57.
3. Рашизм – неофашистська ідеологія путінської росії (Віртуальний бібліографічний огляд). URL: <http://surl.li/honjm>
4. Рашизм = фашизм? В чому сутність нової ідеології російських окупантів. URL: <http://surl.li/honke>

5. Беккер О. Рашизм як прояв тваринності проти людства і людяності. URL: <http://surl.li/honkt>

Інна ПОСТОРОНКО,
аспірантка Інституту законодавства
Верховної Ради України

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МУНІЦИПАЛІЗМ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

Є загальновідомим, що повсякденне життя та діяльність кожної людини, її груп та асоціацій безпосередньо пов'язане з феноменологією самоорганізації, завдяки якій людина може в індивідуальному, груповому або колективному порядку вирішувати екзистенційні питання свого існування в процесі реалізації свого життєвого циклу, що здійснюється на локальному рівні соціумі в умовах місцевого самоврядування (далі – МСВ), в межах територіальної людської спільноти (далі – ТГ) і в філософському стані повсякденності. Більш того, треба розуміти, що саме самоорганізація як процес, в ході якого створюється, відтворюється чи удосконалюється організація складної динамічної системи у вигляді локального соціуму, що детермінує, формує, репрезентує, актуалізує та об'єктивує створення, існування та функціонування локальної людської спільноти – ТГ, й обумовлює, по великому рахунку, існування людської популяції, а в глобальному визначенні – людської цивілізації, в основі якої лежить людина з її повсякденними потребами, устремліннями, інтересами, які вона реалізує в процесі своєї життєдіяльності.

Саме процеси самоорганізації в локальному соціумі, як прообразі соціуму універсального (що діє в межах державної організації), які характеризуються такими діалектичними суперечливими тенденціями, як неврівноваженість і стійкість, дезорганізація і організація, безладдя (стохастика) і порядок, – і є запорукою не тільки існування і функціонування ТГ, як такого локального соціуму, а й їх динамічного розвитку і вдосконалення, особливо в контексті все більш якісного задоволення потреб, устремлінь та інтересів конкретної людини. Саме такий підхід сповідує європейський муніципалізм, який історично сформований з досягнень міських цивілізацій Стародавньої Еллади (міста-поліси), Стародавнього Риму (муніципії), Середньовічної Європи (Магдебурзьке право), Козацької держави (права і вільності громад Запорізької Сечі), Французької держави періоду Наполеона І (муніципалізація та департаменталізація території), держав післявоєнної Європи (створення Європейського Союзу) тощо.

В контексті наведеного вище професор Алієв В.Г. пропонує виділяти три види процесів самоорганізації, а саме: 1) процеси, завдяки яким відбувається зародження організації як якісно нової цілісності з деякої сукупності об'єктів (процес становлення ТГ, що володіє темпоральною характеристикою – авт.); 2) процеси, що підтримують певний рівень організації при зміні внутрішніх та зовнішніх умов (чинників, збурень) її функціонування (процес існування та повсякденного функціонування ТГ, що займає відповідну історичну ретроспективу, сучасний час та перспективу – авт.); 3) процеси удосконалення та саморозвитку організацій, які здатні накопичувати та використовувати вже набутий досвід [1] (процес розвитку та вдосконалення ТГ, що працює на перспективу, але може характеризуватися як розвитком, так й занепадом – авт.).

Треба зазначити, що в основі всіх трьох видів (форм) самоорганізації ТГ лежить єдиний та універсальний інструментально-функціональний засіб за допомогою якого вони формуються, існують, функціонують та динамічно розвиваються – це локальна демократія у формі місцевого самоврядування (далі – МСВ), що виступає: а) як природна і найбільш ефективна форма соціального управління, що здійснюється на широких демократичних засадах – або безпосередньо самою ТГ, тобто її членами – жителями відповідних територій (адміністративно-територіальних одиниць) держави, або їх представницькими та виконавчими органами – органами місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), що б) формуються безпосередньо членами

ТГ шляхом виборів або через використання механізму демократичних призначень та в) вирішує найбільш важливі – екзистенційні питання повсякденного та перспективного існування і функціонування територіальної спільноти та її членів. . Отже, саме за таких умов формується і народжується, функціонує та розвивається складна феноменологія муніципалізму як: а) комплексного і системного соціального явища [2, с. 493; 3], б) важливого і іманентного елементу демократичної ідеології [4, с. 173], в) багаторівневого елементу соціального (державного, і водночас, недержавного – локального, регіонального) управління [5], г) специфічного телеологічно і праксеологічно обґрунтованого рівня публічної самоврядної (муніципальної) влади [6], г') самостійного і автономного конституційно-правового інституту [7], що володіє власною нормативно-правовою базою, д) функціонує у вигляді МСВ, унікального соціального і політико-економічного явища, яке детермінує локальний, регіональний, національний і міжнародний розвиток, особливо в умовах правової глобалізації [8], е) коли колективні суб'єкти права, особливо такі як ТГ, починають відігравати важливу конституюючу та інституційну роль у локально-регіональних державних та універсально-світових процесах взаємодії держав, народів, людей та міжнародного співтовариства [9].

Отже, можна констатувати, що розгляд теоретичних засад формування, становлення, розвитку і вдосконалення муніципалізму необхідно здійснювати, по-перше, через призму його локального вимірювання; а, по-друге, враховуючи на його особливе значення для існування феноменології державності, де МСВ виступає однією з найважливіших її інституційних засад – у загальнодержавному розумінні і значенні; і, по-третє, враховуючи особливе значення цього муніципального феномену для існування, функціонування і подальшого розвитку людської цивілізації – з врахуванням його глобалістського потенціалу, – за допомогою розгляду через призму дихотомії «локальне / глобальне» [10].

На слушну думку англійської дослідниці П. Дольяні, муніципалізм, безперечно, відноситься до основоположних європейських цінностей (аксіологічна складова муніципалізму – авт.), бо у своїй історичній ретроспективі це явище виникло і розвивалось як політична система самоврядування на місцевому рівні, наприклад, міста чи містечка, що здійснювалось через муніципалітет (локально-самоврядна ідентифікаційна складова муніципалізму – авт.) – самоврядну інституцію із власними органами управління, що базується на адміністративному поділі суверенної держави (управлінсько-територіальна складова муніципалізму – авт.). При цьому, муніципалізм – це більше ніж проста підтримка муніципалітетів, оскільки він підтримує примат діяльності муніципалітетів як засіб здійснення політичних змін на місцевому рівні (локально-модифікаційна складова муніципалізму – авт.), а також низові рухи для здійснення політичних змін на вищих рівнях влади (загально-політична складова муніципалізму. – авт.). Це підхід до впровадження соціальних змін, який зосереджується на використанні муніципалітету як засобу впровадження змін [11, с. 577] (локально-реноваційна складова муніципалізму – авт.).

Вітчизняний дослідник-муніципаліст О. В. Батанов, застосовуючи системно-комплексний та інтеграційний підходи в процесі глибокого дослідження профільної феноменології, вважає, що в процесі формування категоріально-понятійного апарату муніципального права поняття «муніципалізм» повинно стати одним з системоутворюючих [12, с. 103]. Отже, з такого підходу випливає його екстраординарність та особлива важливість для конституціоналізації муніципального права як самостійної галузі національного права. Аргументуючи такі підходи, наведений дослідник наводить наступні фактори – муніципалізм виступає і розуміється: а) як продукт теорії і практики місцевого самоврядування («буржуазний муніципалізм») [13, с. 46] (доктринально-праксеологічний феномен, що має стійку та суттєву історичну ретроспективу – авт.); б) відмічено спроби застосування цієї феноменології, нажаль невдалі, як самостійного дослідницького проекту у період переходу від класичної муніципальної науки до науки радянського будівництва у 20-ті роки ХХ століття (науковий феномен, що пройшов соціальну апробацію в соціально-політичному житті конкретної держави – авт.) [14, с. 72 – 76]; в) за відсутності дефінітивного визначення цієї феноменології, вона, по суті, розумілася як концептуальна характеристика стану розвитку МСВ у певну епоху в певній країні або в за-рубіжних країнах у цілому [15] (на кшталт компендіуму – авт.) (феноменологія,

що знайшла своє розповсюдження і застосування в теорії та практиці здійснення МСВ, – формування соціального явища, що є об’єктивованим та вкрай необхідним для використання у соціально-державному житті – авт.); г) у зв’язку із формуванням муніципальної правосвідомості, свідомим вихованням почуття належності до рідної спільноти, свого населеного пункту, «малої батьківщини» [16] (феноменологія, що детермінувала формування локальної приналежності людини до відповідної території та людської спільноти, – формування і розуміння інтерсуб’єктивності – авт.); г’) як ідеологія і практика МСВ на рівні населеного пункту в цілому, на рівень вище порівняно з територіальною (сусідською) громадою; як практична реалізація основних засад, принципів і можливостей міської (селищної, сільської) автономії [17] (феноменологія, що напрямиє формуванню територіальної людської спільноти у її ментальній інституціоналізації та з застосуванням найважливіших та суттєвіших ідентифікаційних підходів формування, існування і функціонування локального соціуму – авт.); д) органічна частина конституціоналізму та результат розвитку концепцій МСВ під впливом його принципів та ключових ідей [18, с. 46] (феноменологія яка складає інституційно-обов’язкову та іманентну частину національного, європейського і глобального конституціоналізму – авт.); е) сучасний напрям у теорії анархізму у вигляді «лібертарного муніципалізму» («комуналізму») Північноамериканських Соціальних Екологів, на чолі з відомим теоретиком екоанархізму, видатним соціологом та мислителем сучасності Мюрреєм Букчиним [19], причому, як варіант так званого міського анархізму як комунальної системи базисного громадянського самоврядування (починаючи від розуміння міста або його околиць як центру революційного процесу та усієї анархістської політики за перетворення муніципальних органів влади в інститут суспільного самоврядування) [20] (фактично феноменологія локального простору трансформується у могутній революційний засіб модернізації всього соціуму і держави на засадах екологічної безпеки та громадського самоврядування, самоідентифікації, самодіяльності людини, її груп та асоціацій – авт.).

Отже, таке широке розуміння профільної феноменології муніципалізму, об’єктивує та актуалізує науковий пошук його теоретичних засад та механізмів застосування та реалізації, насамперед, в правовій науці та практиці.

Список використаних джерел

1. Алиев В. Г. Теория организаций. URL: <http://surl.li/honre>
2. Кампо В. М. Український муніципалізм: історія і сучасність. *Хроніка-2000. Український культурологічний альманах*. 1998. Вип. 27–28. С. 492–504.
3. Посторонко І. Муніципалізм як найважливіший фактор соціального буття людини. URL: <http://surl.li/honsq>
4. Батанов О. В. Муніципалізм у системі категорій сучасного муніципального права: концептуальний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 172–180.
5. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. докт. юрид. наук. Спеціальність: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ: ІДП НАН України, 2017. URL: <http://surl.li/hontb>
6. Григор’єв В. А. Становлення публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність: 12.00.13 – правові проблеми політичних процесів; кер. роботи М. О. Баймуратов. Одеса: Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». 2002. 18 с.
7. Шаповал Т. Б., Чубіна А. С. Місцеве самоврядування в Україні як конституційно-правовий інститут. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2018. Том 29 (68). № 6. С. 33–38.
8. Шамрай В. В. Глобалізація та міждержавна інтеграція як чинник конституціоналізації міжнародного права. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 167–173.
9. Баймуратов М. О., Юрченко М. М. Інститут місцевого самоврядування в умовах глобалізації: до визначення доктринальних та нормативних підходів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 3–8.

10. Бобровник Д. О. Дихотомія «локальне/глобальне» як основоположний концепт набуття міжнародної правосуб'єктності територіальною громадою. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 58–66.
11. Dogliani Patrizia. European Municipalism in the First Half of the Twentieth Century: *The Socialist Network Contemporary European History*. Vol. 11. No. 4. (Nov., 2002), pp. 573–596.
12. Батанов О. В. Муниципализм як категорія сучасного муніципального права: постановка проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 102–108.
13. Кутафин О. Е., В. И. Фадеев. Муниципальное право Российской Федерации: Учеб. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ. 2002. 559 с.
14. Ящук Т. Ф. Формирование отечественного муниципализма 1920-х годов. *Юристъ-Правоведъ*. 2007. № 2. С. 72–76.
15. Див., наприклад: Еремян В. В. Современный мексиканский муниципализм: учеб. пос. М.: Изд-во УДН, 1996. 90 с.
16. Людина – Громада – Регіон. Антикризова стратегія розвитку. Західноукраїнський ресурсний інтернет-портал дистанційної освіти з суспільно-гуманітарних наук. Проект Центру політичних досліджень. URL: <http://westukr.itgo.com/ludyna.html>
17. Заблоцький В. П. Створення життєздатної місцевої громади як форма трансформативної демократії. Українсько-канадський проект «Розбудова демократії». URL: <http://surl.li/honxd>
18. Баймуратов М. О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та феномен сучасного світового конституціоналізму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 4–5. С. 38–47.
19. Букчін М. Що таке комуналізм? Демократичний вимір анархізму. ЛІВА СПРАВА – Портал українських лівих. URL: <http://surl.li/honxx>
20. Букчін М. Лібертарний Муниципализм: Загальний огляд. Живой журнал LIVEJOURNAL. URL: http://community.livejournal.com/ua_indymedia/262719.html

Ганна ПОТАПЧУК,

к.ю.н., докторантка Інституту
законодавства Верховної Ради України

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО ВИМІРУ ПРЕДМЕТНО-ОБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Численні зарубіжні вчені-конституціоналісти досить інтенсивно досліджували феноменологію конституціоналізму, особливо впродовж останніх двадцяти років. Це було детерміновано з становленням та розвитком феноменології демократичної правової державності, в якій європейський загальний конституціоналізм виступає основоположним та стрижневим елементом. Треба зазначити, що дослідження здійснювалось не тільки у межах загального конституціоналізму, – як опорної і основоположно-функціональної феноменології, а й у її різних нових контекстах-іпостаях європейського конституціоналізму [1]. Серед сучасних трендів європейського конституційного процесу можна виокремити політичний і правовий [2], популістський [3], деліберативний [4], практичний [5], соціологічний [6], авторитарний [7], національний і транснаціональний [8; 9], плюралістичний [10], космополітичний [11], соціетальний (соціологічний) [12], екологічний [13], цифровий [14], мілітарний [15], муніципальний конституціоналізм [16] тощо. Отже, можна зазначити, що кожен з нових видів (подвидів) європейського конституціоналізму номенологічно відображає його змістовне наповнення, що дає змогу вийти на відповідну дефініцію, що буде містити його основні характерологічно-ідентифікаційні ознаки.

На нашу думку, в умовах сьогодення одним із найбільш актуальних і перспективних напрямів розвитку конституціоналізму виступає екологічний конституціоналізм (далі – ЕК), – насамперед через: а) глобальний негативний вплив людства на довкілля, б) конкретні наслідки

шкоди довкіллю, що проявляються, починаючи з локального, і закінчуючи глобальним рівнем, що в) супроводжуються тяжкими системними наслідками екологічних правопорушень для кожної людини, її груп і асоціацій, в тому числі г) її репродуктивного здоров'я, що ставить під питання існування людської цивілізації як біологічного виду, а також г') суттєвим зниженням результативної діяльності і ефективності управлінської діяльності економічними і соціальними процесами з боку публічної влади на різних рівнях її функціонування, особливо включаючи локальний. Такі негативні наслідки прямо ставлять під питання існування у перспективі людської цивілізації.

Наразі в науковій літературі починає формуватися загальноприйнятий підхід, згідно з яким ЕК розглядається як конкретний варіант соціетального (соціального) конституціоналізму – ширшої теоретичної бази, окресленої та поступово вдосконаленої вже понад десять років [12; 13]. Своєю чергою, становлення феноменології ЕК як нового конституційно-правового феномену та категорії національного конституційного права держав-членів міжнародного співтовариства та міжнародного публічного права, об'єктивує, актуалізує та контекстуалізує проблематику визначення та вивчення не тільки його предметно-елементного складу правовідносин, на яких він базується, а й локального характеру його виникнення, формування й застосування.

Разом з тим, необхідно наголосити на тому, що ЕК насамперед визначається саме в глобальному розумінні. Хоча при системному тлумаченні профільної феноменології, особливо в процесі визначення предметно-об'єктного складу ЕК виявляється, що саме вона виступає не тільки телеологічною домінантою цієї доволі великої сфери і профільного комплексу суспільно-правових відносин, що охоплює систему існування, користування, охорони, захисту, гарантування відтворення, забезпечення безпеки природних об'єктів довкілля, а й відповідною ідентифікацією багаторівневих і багатоаспектних соціально-нормативних відносин між людиною (особистістю), соціумом і державою, в особі її органів публічної влади, включаючи й органи місцевого самоврядування, а також фізичними і юридичними особами з питань використання, охорони і захисту довкілля. Тобто, йдеться саме про локальне вимірювання процесів, що протікають на рівні довкілля, але про інтерпретацію останніх на локальний, регіональний (європейський), загальнодержавний та міжнародно-глобальний рівні.

Так, Джоффри Гервер – член Комісії з екологічного співробітництва (Commission for environmental cooperation, Канада) – розмежовуючи поняття екологічного (ecological law) та природоохоронного права (environmental law) зазначає, що перший термін досить рідко використовують у англійській літературі, бо він не просто означає наявність системи норм, що регулюють певні суспільні відносини, а покликаний наголосити на пріоритеті екологічних обмежень над соціальними та економічними міркуваннями [17, р. 317], тобто йдеться про рівень розуміння проблематики на загальнодержавному рівні, що може бути застосовано на регіональному і локальному рівнях, тобто там, де існує і функціонує в умовах місцевого самоврядування (далі – МСВ) у стані повсякденності територіальна людська спільнота – територіальна громада (далі – ТГ), кожний з членів якої – людина-житель, здійснює свій життєвий цикл у відповідних і належних умовах оточуючого природного середовища. Треба зазначити, що саме таким чином сприймають важливість цієї проблематики й європейський екологічний дискурс та заснована на ньому європейська управлінська парадигма.

Бо наведена аргументація фактично формує європейську вітальну парадигму існування і функціонування людини в умовах соціуму і держави, в якій довкілля виступає як іманентна та екзистенційна умова існування і людини, і соціуму, і держави.

Звідси об'єктивується та актуалізується роль і значення принципу верховенства права (закону) саме в сфері охорони довкілля, який лежить в основі ЕК, як його фундаментальний принцип, та розглядається вказаним автором у двох сенсах-аспектах. Перший – означає, що правові норми та інститути на глобальному та локальному рівнях мають забезпечити узгоджений, надійний та справедливий порядок регулювання людської діяльності (фактор правового порядку – авт.). Другий – має на увазі необхідність обмеження існуючих правил об'єктивними науковими закономірностями (технологічний фактор – авт.)

Отже, принцип верховенства екологічного права має на увазі, що норми про охорону навколишнього середовища повинні ґрунтуватися не лише на правових принципах – наприклад, справедливості, – а й на існуючих екологічних можливостях планети Земля (фактор об'єктивних можливостей – авт.), де й існують та функціонують в умовах МСВ ТГ. Саме для цього цей автор звертається до соціально-економічної концепції антиросту (degrowth), прихильники якої наполягають на скороченні розмірів економіки для забезпечення суспільного добробуту у довгостроковій перспективі [17, р. 318]. Треба зазначити, що ця концепція передбачає цілеспрямовану соціальну та економічну трансформацію, причому, основним її об'єктом й будуть виступати саме ТГ та їх муніципальне господарство, а також муніципальний простір, в межах якого функціонують суб'єкти економічної господарської діяльності різних форм власності. Бо саме антирост означає перехід до екологічно орієнтованої економіки. І хоча можливість такого переходу може здатися ілюзорною, рух у цьому напрямку все ж таки необхідний для того, щоб уникнути екологічної катастрофи і саме ТГ та інфраструктура, що обслуговує їх існування і функціонування, можуть стати джерелами і суб'єктами відповідної поведінки (фактор економічного самообмеження – авт.).

Отже, резюмуючи, можна зазначити, що суттєвим характерологічним елементом екологічного конституціоналізму, – в його європейському вимірюванні, – виступає його локальне вимірювання, що робить його реально існуючим, оптимально відповідним потребам кожної людини і таким, що ефективно реалізується в умовах МСВ та в межах ТГ.

Список використаних джерел

1. Law, D. S. (Ed.). (2022). *Constitutionalism in Context*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108699068>.
2. Bellamy, R. (2007). *Political Constitutionalism. A Republican Defence of the Constitutionality of Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511490187>.
3. Belov, M. (Ed.). (2021). *Populist Constitutionalism and Illiberal Democracies*. Cambridge: Intersentia. xviii. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781839701399>.
4. Levy, R., Hoi, Kong, Orr, G., & King, J. (Ed.). (2018). *The Cambridge Handbook of Deliberative Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108289474>.
5. Lang, A.F. Jr. (2022). *Practical Constitutionalism. Praxis as a Perspective on International Politics*. G. Hellmann, J. Steffek (Ed.). Bristol: Bristol University Press. doi: <https://doi.org/10.51952/9781529220490.ch007>.
6. Blokker, P., & Thornhill, Ch. (Ed.). (2017). *Sociological Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316403808>.
7. Ginsburg, T. (2020). *Beyond Window Dressing: Constitutions in Authoritarian Regimes*. Modern Constitutions. R.M. Smith, R.R. Beeman (Ed.). Philadelphia: University of Pennsylvania Press. DOI: <https://doi.org/10.9783/9780812297256-007>.
8. Milewicz, K. M. (2020). *Constitutionalizing World Politics: The Logic of Democratic Power and the Unintended Consequences of International Treaty Making*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108891585>.
9. Thornhill, Ch. (2021). *Transnational Constitutional Law: Chapter 6*. The Oxford Handbook of Transnational Law. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197547410.001.0001>
10. Galston, W. A. (2011). Pluralist constitutionalism. *Social Philosophy and Policy*. 28(1), 228–241. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0265052510000117>.
11. Núñez Donald, C. (2020). Legal Philosophy and Cosmopolitan Constitutionalism. *Debates on Morality, Unity, and Power*. *The Age of Human Rights Journal*. 14, 77–107. DOI: <https://doi.org/10.17561/tahrj.v14.5479>.

12. Golia, A. Jr., & Teubner, G. (2021). Societal Constitutionalism: Background, Theory, Debates. *Vienna Journal on International Constitutional Law*. 15(4), 357–411. DOI: <https://doi.org/10.1515/icl-2021-0023>.

13. May, J. R. (Ed.). (2016). *Environmental Constitutionalism*. Cheltenham: Edward Elgar Publ.

14. Golia, A. Jr. (2022). Redefining Digital Constitutionalism as Critique and Ideology: The Perspective of Societal Constitutionalism. *The Digital Constitutionalist*. URL: <http://surl.li/hooba>

15. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Мілітарний конституціоналізм: до питання про формування, розуміння і оформлення феноменології. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 3. С. 6–18; 2022; № 4. С. 6–18.

16. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Міжнародне муніципальне право як галузь міжнародного публічного права: до питання про формування галузі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Право. 2021. № 2(3) С. 7–31.

17. Garver G. The rule of ecological law: *The legal complement to de-growth economics. Sustainability*. Basel, 2013. Vol. 5. № 1. P. 316–337.

Оксана ШЕЛОМОВСЬКА,

к.держ.упр., доцент, доцент кафедри соціології

Дніпровського державного технічного університету

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Говорячи про сьогодення культурної політики Європейського Союзу (ЄС), насамперед, вважаємо за доцільне зазначити, що тривалий час питанням культури відводилося другорядне місце, а у пріоритеті були лише економічні та політичні кейси. Про необхідність формування європейського культурного простору та розробки базових засад загальної культурної політики вперше заговорили лише у 1969 р., коли розпочалися спільні обговорення питань культури главами держав та урядів країн-членів Європейського економічного співтовариства. Першою інституцією, у компетенції якої знаходилися культурні питання став Комітет із питань культури, створений Європарламентом у 1974 р. Однак, офіційний статус культурна політика ЄС набула тільки у Договорах про ЄС. Так, у Маастрихтському договорі зазначено, що Спільнота сприяє розвитку культур держав-членів, поважаючи їхнє національне та регіональне розмаїття та висуваючи на перший план спільну культурну спадщину. Діяльність Спільноти має бути спрямована на заохочення співпраці між державами-членами та, за необхідності, підтримувати і доповнювати їхні дії, щоб: поглиблювати та поширювати знання культури та історії європейських народів, берегти й боронити культурну спадщину європейського значення, провадити некомерційний культурний обмін, сприяти мистецькій та літературній творчості. Спільнота і держави-члени сприяють співпраці з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями у сфері культури, зокрема з Радою Європи [3]. В Амстердамському договорі 1997 року правову основу отримали культурні заходи, що проводяться під егідою Євросоюзу.

Проект Конституції ЄС, а нині і Лісабонський договір 2007 року наголошують, що культурна політика знаходиться в компетенції країн-членів при додаткових функціях з боку ЄС [2]. Фактично Євросоюз сповідує міждержавний підхід у створенні та реалізації культурної політики, характерними рисами якого є: домінуюча роль національних урядів, відсутність гармонізації національних політик в даній галузі та сприяння, в тому числі і фінансове, з боку ЄС, заходам щодо розширення співробітництва між діячами культури з різних держав-членів та підтримка їхніх ініціатив у культурній сфері.

Сьогодні безпосередня діяльність ЄС у сфері культури регулюється Новим європейським порядком денним з питань культури, який було прийнято у 2018 р. з урахуванням еволюції культурного сектору. Саме цей документ забезпечує основу для співпраці в галузі культури на рівні ЄС і визначає вдосконалені методи роботи з державами-членами,

організаціями громадянського суспільства та міжнародними партнерами. У ньому визначено, що держави-члени визначають основні теми та робочі методи політичного співробітництва в галузі культури через робочі плани з культури, які ухвалюються Радою Європейського Союзу.

Новий порядок денний складається з трьох стратегічних сфер із конкретними цілями, які відповідають соціальному, економічному та зовнішньому аспектам. Соціальний вимір передбачає використання сили культури і культурного розмаїття для соціальної єдності та добробуту. Він має реалізовуватися шляхом стимулювання культурного потенціалу усіх європейців через доступ до широкого спектру культурних, заохочення мобільності мистецьких професіоналів, захищати та популяризацію культурної спадщину Європи. В економічному аспекті з метою підтримки культурної творчості в освіті та інноваціях, для створення робочих місць і зростання, ЄС спряє: мистецтву, культурі та творчому мисленню у формальній та неформальній освіті та підготовці на всіх рівнях, а також у навчанні впродовж життя; розвитку сприятливих екосистем для культурних і креативних індустрій, заохочуючи доступ до фінансування, інноваційну спроможність, справедливу винагороду авторів і творців і міжгалузеву співпрацю; розвитку навичок, необхідних для культурного та творчого секторів, включаючи цифрові, підприємницькі, традиційні та спеціальні навички. В межах зміцнення міжнародних культурних зв'язків (зовнішній вимір) діяльність ЄС полягає в підтримці культури як двигуна сталого соціального та економічного розвитку, сприяння культурі та міжкультурному діалогу для мирних відносин між громадами та посиленні співпраці у сфері культурної спадщини [1].

Дотримуючись принципу субсидіарності, роль ЄС полягає у створенні стимулів і вказівок для перевірки нових ідей і підтримки держав-членів у просуванні Європейського порядку денного. Це передбачає тісну співпрацю з державами-членами та зацікавленими сторонами, включаючи організації громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Основним методом реалізації Нового порядку денного є робочі плани. Робочий план створюється як стратегічний та динамічний інструмент культурного співробітництва ЄС, який стосується поточних політичних подій та встановлює пріоритети, з належним урахуванням принципів ЄС субсидіарності та пропорційності. Поточний робочий план у галузі культури на період 2023 – 2026 рр. визначає чотири пріоритети європейської співпраці у виробленні культурної політики:

- митці та працівники культури – розширення можливостей культурного та творчого секторів;
- культура для людей – підвищення культурної участі та ролі культури в суспільстві;
- культура для планети – вивільнення сили культури;
- культура для спільного творчого партнерства – зміцнення культурного виміру зовнішніх відносин ЄС.

За кожним із цих пріоритетів визначено 21 дію для Європейської Комісії, держав-членів і президентів Ради. Основним методом роботи, який якнайкраще сприяє досягненню цільових результатів є відкритий метод співпраці. Він передбачає об'єднання представників держав-членів ЄС для заохочення обміну передовим досвідом щодо розробки політики та схем фінансування. Метод сприяє спільному розумінню проблем і допомагає досягти консенсусу щодо рішень та їх реалізації. Експерти, призначені державами-членами, збираються 5 – 6 разів протягом 18 місяців, щоб виробити політичні рекомендації, посібники та набори інструментів, які поширюються по всій Європі. Відповідальність за організацію відкритого методу співпраці, проведення більшості засідань і підтримку роботи груп шляхом оновлень політики та внесків несе Європейська Комісія.

Оскільки окремі держави-члени ЄС відповідають за власну політику в культурному секторі, то роль вищого органу виконавчої влади ЄС – Європейської комісії – полягає у допомозі у вирішенні спільних проблем. До них відносяться вплив цифрових технологій, зміна моделей культурного управління та потреба підтримувати культурний і творчий сектори в інноваціях. Департаментом Комісії, що відповідає за культуру, є Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури (DG EAC). Він сприяє діям на рівні ЄС у цій сфері,

охоплюючи культурні та креативні сектори, включаючи культурну спадщину, розробляє політику на основі зібраних даних і доказів і керує програмою ЄС для культури – програмою «Креативна Європа». Співпраця з питань культурної політики між Європейською Комісією та 27 державами-членами ЄС відбувається в Раді відповідних підготовчих органів ЄС – Раді з питань освіти, молоді, культури та спорту – та її Комітеті з питань культури. Комісія підзвітна Європейському парламенту, а у сфері культури – Комітету з питань культури та освіти. Ця співпраця також вимагає діалогу з організаціями громадянського суспільства, зацікавленими сторонами культури та іншими суб'єктами, такими як міста та регіони або міжнародні організації, включаючи Раду Європи, Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) та Організацію економічного співробітництва, експлуатації та розвитку (ОЕСР).

Отже, на сьогоднішній день культурна політика ЄС є важливим елементом в його системі стратегічного планування. Цілі європейської культурної політики, які чітко сформульовані в документах ЄС, спрямовані на підвищення усвідомлення всієї європейської культурної спадщини, підсилення почуття причетності до неї у кожного європейця, а також на поважне ставлення до культурного, національного та релігійного розмаїття. Такий підхід відображає фундаментальні цінності, які є спільними для всіх держав-членів, і на яких ґрунтується загальний процес європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. A New European Agenda for Culture. URL: <http://surl.li/hoojc>
2. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <http://surl.li/hoojh>
3. Treaty on European Union. URL: <http://surl.li/hoojo>

СЕКЦІЯ 2**Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію****Оксана БОЙКО,**

*к. держ. упр., старший викладач кафедри
інновацій, інформаційної діяльності в освіті
та навчання за міжнародними проєктами
Інституту державного управління
та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ*

**НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ
В МЕХАНІЗМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС**

Україна продовжує рухатися в напрямку інтеграції з Європейським Союзом, реалізуючи положення підписаної в 2014 році Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, в умовах дії воєнного стану отримавши статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Черговим кроком на цьому шляху стало підписання 20 квітня 2023 року Угоди про вступ України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу (далі – Механізм цивільного захисту) - найбільшої в світі системи міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях. Саме приєднання України до Механізму цивільного захисту підбило підсумки майже п'ятнадцятирічного шляху України до повноправного членства в цій системі, від підписання 8 грудня 2008 року Адміністративної домовленості між МНС України та Генеральним директором «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму цивільного захисту Співтовариства та Оперативно-черговою службою МНС України до отримання членства в ній [1].

Дослідженню питань діяльності європейських систем цивільного захисту, зокрема функціонування Механізму цивільного захисту присвятили свої праці такі вітчизняні науковці: М. Андрієнко, К. Войтовський, П. Гаман, П. Гордєєв, А. Зубайр, В. Ковальчук, О. Козубенко, А. Лепіхов, О. Лещенко, В. Малімон, С. Майстро, В. Мельник, Т. Помф'юк, О. Резнікова, А. Рогуля, О. Суходоля, О. Твердохліб, А. Терент'єва, О. Труш, С. Усик, А. Філіпенко, О. Черкасов та інші.

Автором цих тез ще в 2015 році доведено у своїх наукових публікаціях пріоритетність приєднання України до Механізму цивільного захисту. В подальшому автор більш глибоко вивчає це питання у дисертаційному дослідженні [2].

До Механізму цивільного захисту, що є ключовим інструментом системи цивільного захисту Європейського Союзу, на даний час входять 36 країн (27 країн-членів ЄС: Австрія, Естонія, Італія, Португалія, Бельгія, Франція, Латвія, Румунія, Болгарія, Фінляндія, Литва, Словаччина, Хорватія, Німеччина, Люксембург, Словенія, Кіпр, Греція, Мальта, Іспанія, Чехія, Угорщина, Нідерланди, Швеція, Данія, Ірландія, Польща, а також 9 держав-учасниць: Ісландія, Норвегія, Сербія, Північна Македонія, Чорногорія, Туреччина, Боснія та Герцеговина, Албанія та відтепер Україна), які співпрацюють у сфері цивільного захисту з метою покращення захисту населення, його майна, навколишнього середовища, культурної спадщини у разі масштабних природних та техногенних катастроф, що можуть виникнути як в середині так і за межами Європейського Союзу [1].

Операційним ядром Механізму цивільного захисту є Координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації (Emergency Response Coordination Centre), який був відкритий в травні 2013 року та діє під егідою Європейської Комісії в м. Брюсселі. До його функцій належать: неперервний (цілодобовий – 24/7) моніторинг ситуації щодо надзвичайних ситуацій в усьому світі; надання країнам необхідної інформації та доступу до платформи цивільного захисту

Європейського Співтовариства; управління реєстром сил та засобів реагування, які можуть бути розгорнуті негайно під час великомасштабної надзвичайної ситуації.

Досвід співпраці з Механізмом цивільного захисту свідчить, що повноцінна участь України у ньому потенційно сприятиме зміцненню її спроможності у попередженні та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру на національному і міжнародному рівнях із залученням національних сил країн-членів ЄС за підтримки Координаційного центру реагування на надзвичайні ситуації Механізму цивільного захисту, а також сприятиме координованому наданню гуманітарної допомоги постраждалому населенню.

Метою приєднання до Механізму цивільного захисту є також повноцінна участь ДСНС України у Єдиній інформаційній системі екстреної комунікації Механізму цивільного захисту (SECIS), що використовується країнами-членами ЄС для інформування Центру про наявні національні сили країн-членів ЄС (модулі), їх склад і можливості, обладнання. Система також містить інформацію про засоби постачання і товари для надання гуманітарної допомоги. Центр використовує дану систему для інформування партнерів про розвиток можливих надзвичайних ситуацій, обміну інформацією, направлення запитів про допомогу та пропозицій щодо надання допомоги, обліку оперативної документації (доступ до системи мають країни-члени ЄС та учасники Механізму цивільного захисту), а також участь у навчаннях з цивільного захисту у рамках Механізму цивільного захисту та заходах навчальної програми.

З початком російсько-української війни Механізм цивільного захисту активований Імплементативним рішенням Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року, що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист [3].

Підписанню 20 квітня 2023 року Угоди про вступ України до Механізму цивільного захисту передувало офіційне звернення Україна до Європейської Комісії 5 вересня 2022 року із запитом щодо приєднання до Механізму цивільного захисту. Країни-партнери – Естонська Республіка, Республіка Польща, Латвійська Республіка та Литовська Республіка підтримали українську Службу порятунку у її прагненні й адресували свій заклик усім державам-членам ЄС посприяти у позитивному вирішенні цього питання. 19 жовтня 2022 року Україна отримала дорожню карту вступу в систему Механізму цивільного захисту.

Радою Європи у грудні 2022 року ухвалено Рекомендації зі скоординованого підходу до стійкості критичної інфраструктури, в яких наголошується зокрема на доцільності використання програм, що фінансуються Механізмом цивільного захисту (UCPM) [4].

Як висновок, наразі потребується проведення подальших наукових досліджень на напряму формування та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, здійснення державного управління у зазначеній сфері, зокрема в контексті визначення перспективних шляхів взаємодії в рамках Механізму цивільного захисту в умовах дії воєнного стану, аналізу оновленої нормативно-правової бази Механізму цивільного захисту та подальшої адаптації до неї національного законодавства у сфері цивільного захисту; оперативного реагування на виклики та протиріччя, які можуть виникати в умовах дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС. URL: <http://surl.li/horpy> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Бойко О. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в сучасних умовах українського державотворення. Дис. ... канд. наук держ. упр.: 25.00.01. Дніпро, 2021. 285 с. URL: <http://surl.li/horqk> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Council implementing decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2022/382/oj (дата звернення: 12.05.2023).
4. Council recommendation on a Union-wide coordinated approach to strengthen the resilience of critical infrastructure. URL: <http://surl.li/horqx> (дата звернення: 12.05.2023).

Євгеній БОРОДІН,

*д.і.н., професор, директор ННІ державного управління,
професор кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

РЕФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ДОСВІД ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Процес європейської інтеграції України передбачає запровадження комплексу новацій в молодіжній сфері, спрямованих на покращення умов переходу від дитинства до дорослості нового покоління українських громадян. Протягом останнього десятиріччя накопичено певний досвід щодо оновлення державної молодіжної політики на основі підходів та практик Європейського Союзу та окремих країн, що входять до його складу, основою якого є приведення українських реалій у відповідність до задекларованих цінностей та норм.

Підписання Україною Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) передбачало узгодження напряму руху нашої країни з партнерами, які визначали вектор євроінтеграції у сфері молодіжної політики. При цьому зазначений документ не містив прямих зобов'язань, які можна було б оцінити кількісними показниками. До того ж молодіжний сектор не було виокремлено, а зазначено у вигляді спільної сфери «Освіта, навчання та молодь». Сторони взяли зобов'язання сприяти «розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур» [1].

Головний акцент було зроблено на заохочуванні поглибленого співробітництва та обміні досвідом в галузі молодіжної політики та неформальної освіти для молоді. Конкретизація наступної діяльності української сторони, зокрема, була викладена наступним чином:

- сприяння інтеграції молоді в суспільство загалом, заохочуючи її активну громадську позицію та ініціативність;
- сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь поза освітньою системою, зокрема волонтерство, та визнання цінності такого досвіду;
- активізацію співробітництва з третіми країнами;
- розвиток співробітництва між молодіжними організаціями в Україні, ЄС та його державах-членах;
- просування здорового способу життя, з особливим акцентом на молоді [1].

Втілений при формулюванні завдань співпраці обох сторін у наступний період підхід створив можливості використання українською стороною доволі широкого поля для вибору тих конкретних заходів, які було застосовано при розробленні та реалізації практичних дій у сфері молодіжної політики. Йдеться про те, що молодіжний аспект документу (на відміну від багатьох інших) не передбачав необхідності імплементації будь-якого з актів законодавства ЄС.

У період 2014 – 2017 рр. Кабінет Міністрів України не застосовував визначення узагальнених напрямів імплементації Угоди про асоціацію за галузями публічної політики, використовуючи підхід, відповідно до якого заходи були просто «прив'язані» до конкретних статей документу. У вересні 2014 р. було застосовано перший варіант визначення напрямів євроінтеграційного руху в молодіжній сфері, до яких було віднесено наступні:

- поглиблення співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики;
- реформування молодіжної політики з урахуванням практики і досвіду держав-членів ЄС та сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь;
- забезпечення міжнародної мобільності молоді [2].

З жовтня 2017 р. було застосовано другий (остаточний) перелік:

- формування нормативно-правової бази та умов для розвитку молодіжних центрів в Україні;
- забезпечення підготовки спеціалістів, які працюють з молоддю;
- сприяння зайнятості молоді;
- забезпечення міжнародної мобільності молоді [3].

Ключовими словами для реформування молодіжної політики в Україні на відповідно до євроінтеграційного підходу стали поняття «молодіжна робота» та «неформальна освіта». Інституціональний аспект поширення інновацій знайшов відображення у завданні розширити мережу молодіжних центрів. Зрозуміло, що заплановані зміни передбачали оновлення нормативно-правової бази української молодіжної політики, включаючи закони, підзаконні акти, стратегічні та програмні документи. Велика увага приділялася розширенню участі у виконанні програми ЄС «Еразмус+», вивченню досвіду функціонування європейських інструментів Europass та Youthpass.

Проте не обійшлося без курйозів, пов'язаних як з застосуванням англійської термінології так й з наявністю проблем у міжвідомчій комунікації владних структур України при підготовці урядових документів. Так, в першому урядовому плані з питань імплементації Угоди про асоціацію містився текст, у якому використовувався англійський термін «Youth work» та поруч надано його переклад як «молодий працівник» замість правильного «молодіжний працівник». Подібне відбувалося в Україні й раніше, але з часом зазначені помилки були виправлені [4; 5].

При підведенні підсумків виконання Угоди про асоціацію найважливішими досягненнями протягом 2015 – 2022 рр. було названо Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2016 – 2020 роки, Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021 – 2025 роки, Національну стратегію розвитку державної молодіжної політики до 2030 року, Закон України «Про основні засади молодіжної політики», навчальну програму «Молодіжний працівник», «Український Пакт заради молоді – 2020», проекти в рамках Еразмус+ спрямовані на мобільність молоді, молодіжних лідерів та молодіжних працівників через міжнародну неформальну освіту на базі Європейського корпусу солідарності, Європейської волонтерської служби, обмінів тощо, розвиток мережі молодіжних центрів, створення Асоціації молодіжних центрів, проект «Державотворець» як форму стажування молоді в органах державної влади з метою активізації участі молоді в процесах реформування держави, діяльність щодо створення Українського молодіжного фонду, спрямованого на підтримку молодіжних проектів та виконання окремих завдань молодіжної політики. За підсумками 2022 р. Україна представила створену активною молоддю Платформу «СпівДія», що була впроваджена за підтримки Міністерства молоді та спорту України спільно із Координаційним штабом з гуманітарних і соціальних питань Офісу Президента України для оцінки потреб та надання оперативної допомоги цивільному населенню в контексті розгортання повномасштабної війни на території країни. В контексті ініціативи «СпівДія» за підтримки проекту ЄС «EU4YOUTH Youth Engagement Roadmaps» відбулися відбір та підготовка кар'єрних консультантів для молоді, завданням яких була допомога молодим людям адаптуватися в умовах війни та знайти роботу в Україні. Проте, необхідно зауважити, що, на наш погляд, певні досягнення не було відповідним чином акцентовано та обґрунтовано.

Таким чином, після підписання Угоди про асоціацію органи публічної влади України розробили комплекс заходів у сфері молодіжної політики з врахуванням євроінтеграційного вектору розвитку, забезпечили його оновлення та наступну реалізацію. Надання періодичної звітності дозволяло здійснювати моніторинг та поточне корегування дій. Здобутий досвід має важливе значення для подальшого реформування державної молодіжної політики в Україні на етапі вступу до Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони :

ратифіковано Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>

3. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

4. Бородін Є. І. Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.) : моногр. Дніпропетровськ : Пороги, 2008. 429 с.

5. Borodin Yevgeniy. Youth work in Ukraine: from Soviet model to international integration. *Williamson Howard, Basarab Tanya (eds). THE HISTORY OF YOUTH WORK IN EUROPE. Pan-European and transnational youth organisations. The overall lessons learned from the history project. 2019. Volume 7. 216 p. P. 175–190. URL: <http://surl.li/hvluq>*

Ірина БОСАК

*к.техн.н., доцент кафедри підприємництва
та маркетингу, Українська академія друкарства*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ЧАСТИНІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Для сучасної світової економіки характерними є кардинальні зміни, де основна увага акцентується на прискореному інноваційному розвитку, застосуванні таких стратегій, які ґрунтуються на знаннях та високому інтелекті. Роль інтелектуальної творчої діяльності в світовому економічному просторі постійно зростає, а особливо питома вага прав на інтелектуальні продукти. Результати творчої діяльності людини, які реалізовані через створення об'єктів інтелектуальної власності є рушійною силою і ефективним засобом розвитку економіки будь-якої країни. Переконливим є те, що ті країни, де глибоко усвідомлюється важливість інтелектуальної діяльності для суспільного розвитку та приділяється їй відповідна увага, залучаються до держав із високо розвиненою економікою.

Особливості інтелектуальної діяльності пов'язані із створенням унікального продукту – інтелектуального, а інтелектуальна власність у широкому розумінні характеризує закріплені законодавчо права на результати такої діяльності у промисловій, науковій, літературній і художній сферах. Слід зазначити, що під інтелектуальною власністю розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини як такий, а саме право на цей результат. Згідно з Цивільним кодексом України [1]: «право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності». Євроінтеграційні процеси спричинили те, що однією з найважливіших потреб сучасності, яка має суттєве значення для подальшого розвитку, є обізнаність про системні основи створення та правовий захист інтелектуальної власності в Україні. Важливість інтелектуальної діяльності і інтелектуальної власності вимагає підвищення ефективності їх правової охорони та захисту. Інтегрування України у світовий економічний простір визначило потребу переглянути і змінити ставлення держави до захисту інтелектуальної власності на всіх рівнях та сформулювати сучасну, дієву і міжнародно визнану систему охорони інтелектуальної власності.

Особливої уваги заслуговують дослідження у сфері авторського права, що зарекомендувало себе як дієвий та необхідний механізм стимулювання ринку інтелектуальної власності. **Авторське право захищає** все те, що було створене творчою працею людини, а саме твори науки, літератури та мистецтва і основним його завданням є створення найкращих та найсприятливіших правових умов для творчої діяльності, забезпечення доступності результатів

цієї діяльності суспільству. Достатньо часто авторське право вважають однією із найбільш неоднозначних у своєму прояві частин права, але саме воно надає авторам відповідних прав, якими вони можуть дозволяти або ж забороняти упродовж певного періоду часу використання своїх творів.

Авторське право – частина цивільного права, яка визначає правовідносини (права і обов'язки), що виникають у зв'язку зі створенням і використанням (виданням, виконанням, показом і т. ін.) творів літератури, науки і мистецтва [2]. Твори науки, літератури та мистецтва є об'єктами авторського права, а ті об'єкти, які створюються з метою їх розповсюдження – виконання творів, фонограми і відеограми, програми теле- та радіомовлення вважаються об'єктами суміжних прав. Якщо характеризувати авторське право, то в об'єктивному значенні воно визначається як сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів науки, літератури, мистецтва; у суб'єктивному розумінні авторське право – це сукупність прав, які належать автору або ж його правонаступникам у зв'язку із створенням та використанням творів науки, літератури, мистецтва.

Правова охорона авторського права та суміжних прав в Україні регулюється законодавчою базою, зокрема Конституцією України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими галузевими нормативно-правовими актами. Слід зауважити, що 1 січня 2023 року набрав чинності новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» (№ 2811-IX від 01.12.2022), який прийшов на зміну старому Закону України «Про авторське право і суміжні права» (№ 3792-XII від 23.12.1993), що втратив чинність. З того часу, коли наша держава зобов'язалася імплементувати норми права ЄС з приводу охорони авторського права і суміжних прав, ситуація повинна владнатися та істотно змінитися. Передумовами появи нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» стала Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка пов'язана з реформуванням системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Угода про асоціацію створила не тільки правові основи відносин між Україною та ЄС, а також у відповідності з цим документом було створено належний інституційний механізм співробітництва, де Україна бере участь у статусі держави-партнера Європейського Союзу.

На відміну від України, закони про авторське право багатьох держав-членів ЄС містять не тільки загальні положення про охорону творів і права автора, а й вимоги до змісту договорів у видавничій, кінематографічній та інших сферах діяльності, визначення порядку використання у творах особистих паперів і зображень фізичної особи, особливості спадкування майнових прав на твори у певних випадках тощо. При цьому в інших актах цих держав подібні правила зазвичай відсутні, тобто їх закони про авторське право характеризуються високим ступенем систематизації [3]. Новий закон України «Про авторське право і суміжні права» розроблено з метою поліпшення правового регулювання питань, які стосуються суттєвого оновлення понятійного апарату у сфері авторського права та суміжних прав; захисту особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав; особливостей використання об'єктів авторського права у цифровому середовищі; визначено положення про відповідальність провайдерів послуг обміну контентом за порушення авторського права та/або суміжних прав; удосконалено порядок припинення порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет тощо.

Отже, є очевидною тенденція позитивного впливу Європейського Союзу на Україну стосовно оптимізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності у площині забезпечення захисту сфери авторського права та суміжних прав і Україна зможе розвиватися у потрібному напрямі європейської інтеграції та забезпечить відповідний рівень захисту прав щодо результатів інтелектуальної діяльності, буде активно співпрацювати з міжнародними інституціями, розвиваючи національну економіку у відповідності до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. URL: <http://surl.li/horvm> (дата звернення: 25.04.2023).

2. Сусліков Л. М., Студеняк І. П. Створення об'єктів інтелектуальної власності: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 407 с.

3. Штефан А. С. Удосконалення законодавства України про авторське право у контексті досвіду держав-членів ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 1. С. 5–15.

Олена ГАВВА,

*аспірантка кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Розбудова нової моделі управління системою охорони здоров'я за європейським зразком, яка розпочалась одразу після ратифікації Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом вищим законодавчим органом України, триває постійно. На цей процес не здатні вплинути навіть такі зовнішні виклики як пандемія COVID-19 та збройна агресія російської держави проти України. Результативність системи охорони здоров'я в Україні, як зазначають багато вітчизняних та міжнародних експертів, довела свою спроможність завдяки застосуванню гнучких інструментів антикризового менеджменту.

Повномасштабна війна завдала вітчизняній системі охорони здоров'я значних збитків у всіх напрямках – від повної руйнації медичних установ до загибелі медичного персоналу на робочому місці. Значно загострилась під час війни і кадрова проблема у сфері охорони здоров'я. Так, в окремих регіонах України, особливо в тих, що межують із зоною активних бойових дій, у перші місяці війни дефіцит медичних кадрів сягав до 30 – 50 %. Через війну і стрімке окупацію південно-східних регіонів України багато медичних працівників стали вимушеними переселенцями. За даними МОЗ України близько 4 тисяч медиків були працевлаштованими в нових медичних установах в рамках державної допомоги внутрішньо переміщеним особам. В нових реаліях життя, в умовах дії періоду воєнного стану медична галузь України демонструє можливості швидкої внутрішньосистемної трансформації відповідно до суспільних потреб та запитів громадян України у наданні доступних і якісних медичних послуг. Задля цього урядом держави та профільним міністерством прийнято низку надзвичайно важливих нормативно-правових актів, які є основою для розробки та реалізації державної політики України у сфері охорони здоров'я як в умовах війни, так і в умовах періоду повоєнної відбудови з метою інтеграції до єдиного європейського медичного простору.

Так, за останній рік в Україні було прийнято низку дуже важливих нормативно-правових актів, які дозволили створити правові засади для подальшого поглиблення медичної реформи, а також створили міцний правовий фундамент для розбудови та розвитку системи охорони здоров'я на регіональному рівні за кращими зразками країн Євросоюзу. Закон України «Про систему громадського здоров'я» регулює суспільні відносини визначає відповідні права і обов'язки державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення. Цей закон спеціальної дії було прийнято в рамках виконання державних зобов'язань України в рамках Угоди про Асоціацію. Закон України «Про лікарські засоби» від 28.07.2022 № 2469 адаптує діяльність фармацевтичної галузі України до стандартів Європейського Союзу на основі запровадження нових підходів щодо регулювання виготовлення, реєстрації та обігу лікарських засобів. В липні 2022 року набув чинності закон України № 2347 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги». Змістом цього закону визначається необхідність на регіональному рівні управління формування госпітальних округів шляхом об'єднання мережі закладів охорони здоров'я. У межах госпітального округу мережа медичних підприємств буде формуватись на основі кластерного підходу. Такий підхід є абсолютно виправданим в умовах війни, адже підприємства медичної сфери не мають

достатнього фінансування на оновлення технічного обладнання, забезпечення пацієнтів ліками, а в умовах окупації та ракетних атак громадяни обмежені у своєму праві доступу до якісних медичних послуг. Традиційний принцип поділу регіональної мережі медичних установ на районні, міські та обласні, який сформувався ще за часів моделі Семашко, в умовах пандемії, а тим більш в умовах воєнного стану виявився абсолютно не функціональним.

Тому уряд України прийняв 28 лютого 2023 р. постанову № 174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я». Ця постанова визначає порядок формування та функціонування госпітальних округів та госпітальних кластерів у межах спроможної мережі. Зокрема, мова йде про те, що обласні військові адміністрації самостійно формують на регіональному рівні управління перелік медичних установ різної форми власності, які будуть надавати населенню регіону медичні послуги належної якості з обов'язковим урахуванням фактору доступності. Так, в рамках спроможної мережі, у межах госпітального кластеру медичні установи розподіляються на такі групи: надкластерні, кластерні та лікарні загального типу. Також до госпітального кластеру входить центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, медичні установи «первинки». Уряд та профільне міністерство планують, що в кожному регіоні статус надкластерного медичного підприємства отримають багатопрофільні лікарняні заклади для дорослих та дітей (обласні лікарні для дорослих та дітей), а також заклади високоспеціалізованої допомоги, які за функціональним принципом є головними (обласними) центрами з організації і надання медичної і реабілітаційної допомоги: кардіологічний, онкологічний, перинатальний, психіатричний, фтизіопульмонологічний або інфекційний. Кластерний принцип організації медичної допомоги передбачає її надання відповідно до складності випадку та важкості стану пацієнта. Так, базовий перелік медичних послуг буде реалізовано на рівні загальної лікарні – інтенсивна тепарія, хірургія, педіатрія, неврологія, травматологія, терапія. При найбільш поширених хворобах медична допомога надається на рівні кластерної лікарні. Це близько 13 пакетів медичних послуг, що охоплює 95 % всіх потреб у медичній допомозі. А 5 % потреб буде скеровуватись на обласний або національний рівень. А надкластерні лікарні, які будуть забезпечені найсучаснішим обладнанням та спеціалістами екстракласу, здатними виконувати високотехнологічні медичні втручання, будуть надавати медичну допомогу пацієнтам з важкими травмами, тяжким перебігом хвороби, що потребує постійного нагляду лікарів, інтенсивного лікування тощо. За попередніми розрахунками, очікується, що надкластерні лікарні будуть надавати медичні послуги обсягом не менше 25 пакетів. Наприклад, «Комунальне підприємство "Дніпропетровська обласна клінічна лікарня ім. І. І. Мечникова "Дніпропетровської обласної ради"» сьогодні надає медичні послуги в обсязі 32 пакети. Багатопрофільність медичних послуг у цій лікарні характеризують такі пакети як 2 пакети чисто хірургічної допомоги (у т.ч. – пакет «Хірургія 1 дня»); пакет інсульт, інфаркт з із застосуванням тромболізу, тромбекстракції; ангіографія та коронарографія з постановкою стентів; 2 пакети реабілітації (стаціонарна та амбулаторна) тощо. Планується, що зазначений новий етап медичної реформи розпочнеться з 1 січня 2024 р. А до того часу департаменти охорони здоров'я будуть формувати пропозиції щодо госпітального планування.

Необхідно акцентувати, що подібний поділ медичного простору регіону на госпітальні кластери – це загальноєвропейська практика, яка, з одного боку забезпечує належну якість надання медичних послуг, а з іншого дозволяє зменшити терміни перебування пацієнтів у лікарні, скоротити зайву кількість стаціонарних ліжок або перепрофілювати їх під той профіль, який є найбільш затребуваний. Саме таким плануванням будуть займатися органи місцевого самоврядування та обласні військові адміністрації, виходячи із реальних потреб населення у медичних послугах. Сформовані плани розвитку спроможної мережі у подальшому погоджує профільне міністерство. Розбудова нової моделі національної системи охорони здоров'я в Україні, яка продовжується навіть в умовах повномасштабної війни, сприяє подальшій реалізації медичної реформи, виконанню державних зобов'язань щодо євроінтеграційного курсу та повоєнної розбудови вітчизняної системи охорони здоров'я відповідно до кращих світових стандартів.

1. Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я: постанова КМУ 28 лютого 2023 р. № 174. URL: <http://surl.li/hoscs>

Костянтин ГАВРИЛЕНКО,
*аспірант кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ВЛАДИ

Сучасна модель публічноуправлінської діяльності в системі правоохоронних органів (ПУД ПО) суверенної держави базується на чіткому визначенні і суспільному сприйнятті базових інституціональних парадигм. Перш за все, мова йде про формування сучасної парадигми суб'єктності держави у процесі нормотворення, що визначально спрямоване на забезпечення прав і свобод громадян в діяльності органів державної влади. По-друге, важливим складником правоохоронної діяльності виступає унормування діяльності органів влади, які забезпечують правоохоронну функцію держави. По-третє, забезпечення правового режиму правоохоронних органів, що складають об'єктну сферу суспільних відносин. Інтегрування наведених інституціональних індикаторів дозволяє вести мову про той факт, що власне наявність і домінування правоохоронної функції публічноуправлінської діяльності в форматі існування будь-якого державного органу кваліфікує такий орган як правоохоронний.

При цьому питання форм публічного управління детермінується теорією правової держави, що передбачає таку організацію політичної влади, яка створює умови для найбільш повного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також для найбільш послідовного зв'язування за допомогою права державної влади з метою недопущення зловживань. Такий самий інституціональний механізм покладено в основу публічноуправлінської діяльності.

З позицій формального закріплення поняття «правоохоронна функція» варто навести науковий підхід В. Дяченка, який пропонує всі правоохоронні функції поділити на: а) головні (такі, що безпосередньо пов'язані з протидією злочинності та правопорушенням, тими, що тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права); другорядні функції (контрольна (наглядова); б) дозвільна (надання дозволів на проведення відповідної діяльності, зокрема підприємницької, чи вчинення певних дій); в) правороз'яснювальна (яка включає в себе функцію надання правової допомоги); г) аналітична та методична; г) інформаційна (здійснення інформування інших державних органів, у тому числі правоохоронних); д) нормотворча (з правом прийняття актів міжвідомчого характеру); е) координаційна; допоміжні [1]. І. Марочкін та Н. Сібільова розглядають правоохоронну функцію у вигляді складового елементу діяльності державних органів та інших органів, установ і організацій, їх посадових осіб, що спричинено конституційними вимогами дотримання охорони правопорядку, законності, свобод та прав громадян та інтересів суспільства в цілому. При цьому така діяльність для більшості органів влади є за своєю природою вторинною, а не основною та полягає здебільшого в забезпеченні виконання їх організаційно-управлінських функцій в галузі економіки, фінансів, науки, освіти тощо [2].

Сучасна модель правоохоронної діяльності в правовій державі базується на чіткому визначенні і суспільному сприйнятті базових інституціональних парадигм. Перш за все, мова йде про формування сучасної парадигми суб'єктності держави у процесі нормотворення, що визначально спрямоване на забезпечення прав і свобод громадян. По-друге, важливим складником правоохоронної діяльності виступає унормування діяльності органів влади, які забезпечують правоохоронну функцію держави. По-третє, забезпечення правового режиму суспільних відносин, що складають об'єктну сферу суспільних відносин. Інтегрування наведених інституціональних індикаторів дозволяє вести мову про той факт, що власне наявність і домінування правоохоронної функції публічноуправлінської діяльності в форматі

існування будь-якого державного органу кваліфікує такий орган як правоохоронний. І нарешті, поєднання в єдину систему правоохоронних органів і виокремлення їх базових функцій дозволяє визначити інтегровану систему правоохорони держави як поєднання публічноуправлінської діяльності у цій сфері, функціонального визначення діяльності, цілепокладання, механізму прямих і зворотних зв'язків, суб'єктів і об'єктів правоохорони. Саме тому проблема наукового дослідження правоохоронної функції полягає у системному аналізі як формалізації самої функції, так і предметного поля її формування.

Саме тому вважаємо за доцільне наголосити, що у змістовному аспекті правоохоронна функція держави виявляє предмет діяльності правоохоронної функції держави як структурований процес, у межах якого формується державно-правовий механізм управління у правоохоронній сфері. Адже з позицій функціонального забезпечення варто вказати на той факт, що взаємозв'язок та співвідношення органів загальної, галузевої та спеціальної компетенції у правоохоронній сфері неминує пов'язані з функціональною структурою всієї правоохоронної сфери. Натомість, функції органів загальної та галузевої компетенції в системі органів державної влади включають не лише правоохоронну функцію держави. Загальновизнано, що неможливо закріпити реалізацію інституціональних функцій у державі виключно за конкретним органом влади, й разом з тим, суттєвий спектр функцій, що притаманний для органів загальної адміністративної компетенції, певною мірою розмиває функціональний фундамент публічного управління. У такому разі реалізація правоохоронної функції потребує ВІЛ суб'єктів

Наукове узагальнення правоохоронної діяльності суверенної держави в її інституційних і функціональних проявах передбачає визначення суб'єктності як держави загалом, так і її органів у сфері забезпечення правопорядку. При цьому статус держави як суб'єкта правоохоронної діяльності і як суб'єкта функціонального спрямування правоохоронних органів породжує певний інституціональний парадокс, оскільки держава теж може за певних обставин виступати порушником прав людини (або недотримання прав людини). Отже, може виникати фундаментальна суперечність: «функціональна визначеність – функціональна вибірковість», за умов якої державна правоохоронна функція є можливою саме у контексті розуміння модерної держави як держави прав людини. За таких обставин державні органи галузевої компетенції (міністерства та відомства) здійснюють керівництво та несуть відповідальність у розвиток конкретних галузей управління. При цьому у правоохоронній сфері компетенція галузевих органів управління обмежена адміністративними повноваженнями. Певною мірою вірним є твердження, що правоохоронна функція держави входить лише частково у функціональну структуру державних органів загальної та галузевої компетенції.

1. Дяченко В. І. Система правоохоронних органів: навч. посібник К.: КНЕУ, 2003. 320 с
2. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів освіти; за ред. І. Є. Марочкина, Н. В. Сибільової, О. М. Толочка. Харків: Право, 2000. 272 с.

Кирило ГЛАДКОВ,

аспірант кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ДОСВІД ДЕЯКИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Ця подія, безумовно, є важливим етапом у відносинах Україна – ЄС, що зумовлює активізацію процесу «транспортування» та «гармонізації» законодавства сторін з метою уніфікації

національної державної політики до встановлених спільноту вимог – критеріїв та стандартів. Однією із сфер, яка потребує внесення відповідних корективів – це позашкільна освіта, так як за останні роки в Україні спостерігається потенціал в її розвитку за рахунок збільшення ролі практичних навичок в освітньому процесі та посилення відповідальності держави за розвиток неформальної освіти та молодіжної політики в контексті євроінтеграційних процесів [3]. Одним із викликів, які постали перед позашкільною освітою, зокрема в умовах воєнного стану, це неналежне фінансування, що зумовлює низку проблем: відсутність розвитку людського капіталу, скорочення мережі комунальних закладів позашкільної освіти, неактуальне матеріально-технічне забезпечення тощо. Враховуючи зазначене, в умовах європейської інтеграції, актуальним постає питання щодо активізації та посилення співпраці з міжнародними організаціями, які опікуються питаннями неформальної освіти та молодіжної роботи; збільшення обсягів фінансування та пошук нових джерел фінансування [3]; пошуку та імплементації кращого управлінського досвіду у сфері позашкільної освіти з метою підвищення якості надання освітніх послуг та здійснення публічного управління в системі позашкільної освіти.

В залежності від перекладу та основної ідеї, функцій у різних країнах поняття позашкільної освіти відрізняється та може ототожнюватись з неформальною, позакласною, додатковою художньою, мистецькою освітою та активністю. Наприклад, у Фінляндській Республіці (далі – Фінляндія) законодавством визначено базову мистецьку (художню) освіту («*taiteen perusopetus*») [4]; у Латвійській Республіці (далі – Латвія) – освіта за інтересами («*interesu izglitiba*») та неформальна освіта («*neformala izglitiba*») [6; 7]. З цього можна зробити висновок, що позашкільна освіта охоплює широкий спектр послуг, і може бути складовою як формальної, так і неформальної освіти в залежності від національного законодавства.

Характерною рисою для освітніх систем держав-членів Європейсько Союзу є практична спрямованість, заохочення мобільності здобувачів освіти та реалізація політики професійного навчання відповідно до потреб ринку праці, що визначено у Договорі про Європейський Союз [8]. Враховуючи зазначені норми, позашкільна освіта має потенціал для посилення своєї ролі в структурі освіти, так як вона надає можливість дітям та молоді (вихованцям) набувати практичні навички та/або практично підкріплювати наявні теоретичні знання. Для досягнення відповідного результату система позашкільної освіти має бути гнучкою та пристосовуватись до актуальних умов ринку праці, потреб у професійному самовизначенні здобувачів освіти. У цьому контексті Україна може використовувати досвід Латвії, в якій позашкільна освіта (освіта за інтересами) тісно пов'язана з кар'єрою, а відповідні програми сприяють розвитку здібностей і талантів, вдосконаленню різноманітних навичок та змістовному проведенню вільного часу дітей та молоді. Окрім цього, для надання послуг за програмами освіти за інтересами закладам освіти не обов'язково мати ліцензію на відповідну освітню діяльність, що надає можливість охоплювати більшу кількість дітей та молоді; оперативніше пристосовуватись до актуальних запитів здобувачів освіти та роботодавців.

У фінській освітній системі позашкільна освіта тісно пов'язана з художніми напрямками, такими як музика, танці, ремесло, медіа-мистецтво, театр, література, образотворче мистецтво тощо. Базова мистецька освіта здобувається у відповідних закладах в залежності від напрямку діяльності (школи мистецтв, музичні школи та інститути, школи ремесел тощо), управління якими здійснюється муніципалітетами або відповідним міністерством – при державній формі власності. Держава надає муніципалітетам трансферти на здійснення відповідної діяльності, розмір яких залежить від чисельності населення громади [2]. Варто зазначити, що така освіта є цілеспрямованою, а здобувачам надається можливість продовжувати обраний освітній вектор у закладах професійної та вищої освіти. Відповідно, спостерігається співпраця закладів освіти, кореляція програм та зв'язок освіти із подальшою професійною діяльністю. Окрім цього, у фінській освітній системі виокремлено вільну виховну роботу для дорослих, що здобувається в центрах освіти дорослих, народних середніх школах, навчальних центрах, центрах спортивної підготовки (спортивних інститутах) та літніх університетах [5], що забезпечує реалізацію

принципу безперервної освіти, в якій однією із складових є позашкільна освіта. Тобто, позашкільною освітою охоплені не тільки діти та молодь, але й доросле населення.

Актуальним для України є досвід Фінляндії в частині залучення додаткового фінансування системи позашкільної освіти, молодіжної політики та виховної роботи, що здійснюється за рахунок грального прибутку, який стягується з букмекерських агентств. Наприклад, дохід компанії «Veikkaus Oy» у розмірі 53 % використовується для розвитку спорту і фізичного виховання, науки, мистецтва та роботи з молоддю. Спрямування таких доходів та їх розміри закріплені на законодавчому рівні [1].

В умовах реформування місцевого самоврядування в Україні органи місцевого самоврядування отримали великий спектр повноважень щодо реалізації державної політики у сфері позашкільної освіти та здійснення управління у відповідній системі. Через відсутність єдиної державної політики та узгодженості дій між органами державної влади та органами місцевого самоврядування в Україні спостерігається процес скорочення мережі комунальних закладів позашкільної освіти. У цьому контексті корисним є досвід Латвії, де заклади освіти місцевого самоврядування засновуються, реорганізуються та ліквідуються органами місцевого самоврядування за погодженням з Міністерством освіти і науки Республіки Латвія або відповідним профільним міністерством і Міністерством освіти і науки Республіки Латвія. За таких умов мережа закладів освіти є узгодженою на різних рівнях реалізації державної політики та є об'єктивно обґрунтованою.

Аналізуючи можливості імплементації зазначеного вище європейського управлінського досвіду до системи позашкільної освіти в Україні можна виділити наступне.

По-перше, напрями позашкільної освіти та програми мають відповідати актуальним запитам здобувачів освіти та умовам ринку праці. Відповідно, органи державної влади і місцевого самоврядування мають посилювати автономію закладів позашкільної освіти у наданні послуг позашкільної освіти, спрощувати процедуру ліцензування освітньої діяльності та програм. Це дозволить закладам позашкільної освіти бути більш гнучкими до зовнішніх змін та зменшити адміністративне навантаження зі сторони органів управління освітою різних рівнів – зробити позашкільну освіту більш неформальною, що дозволить організовувати освітній процес в інших формах, а не тільки інституційній.

По-друге, це створення умов для інтеграції позашкільної освіти у діяльність інших закладів освіти, релевантних установ та організацій шляхом формування освітніх та/або освітньо-виробничих кластерів. Це дозволить створити цілісну екосистему, за якої здобувачі освіти отримують можливість поглиблювати знання з певних дисциплін, опановувати нові за інтересами, змістовно проводити дозвілля.

По-третє, це узгодження дій та рішень між різними рівнями управління – від центрального до місцевого та територіального. Зміни у мережі закладів позашкільної освіти мають бути погоджені з Міністерством освіти і науки України або структурними підрозділами з питань освіти обласних державних адміністрацій. За таких умов при прийнятті рішення органами місцевого самоврядування щодо створення, ліквідації та/або реорганізації закладу позашкільної освіти, органи державної влади мають надати відповідні висновки щодо доцільності такого рішення та рекомендації щодо того, як вирішити ту чи іншу проблему, що виникла необхідність у прийнятті відповідного рішення.

Нарешті, органи державної влади і місцевого самоврядування мають шукати способи залучення додаткових фінансових ресурсів у сферу позашкільної освіти. У цьому контексті важливо застосовувати механізм державно-приватного партнерства та співробітництва територіальних громад, що дозволить консолідувати зусилля стейкхолдерів.

Отже, в умовах європейської інтеграції України позашкільна освіта є перспективною ланкою у загальній структурі освіти. Її основні завдання, визначені чинним законодавством, відповідають європейському освітньому курсу та є перспективними для подальшого розвитку. Застосування зазначеного європейського досвіду, зокрема таких держав як Фінляндії та Латвії, дозволить покращити існуючий стан системи позашкільної освіти в Україні, забезпечити її стійкий розвиток та резильєнтність. Основні напрями реалізації державної політики полягають в

актуалізації напрямів позашкільної освіти до умови ринку праці та забезпеченні неформальної складової позашкільної освіти, інтеграції позашкільної освіти на релевантних рівнях освіти шляхом створення освітніх та освітньо-виробничих кластерів, активізації механізму державно-приватного та співробітництва територіальних громад з метою залучення додаткових фінансових ресурсів та консолідації зусиль, узгодження дій при прийнятті управлінських рішень на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Arpajaislaki 1047/2001 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX. Etusivu – FINLEX. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047#P17> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Basic education in arts – ОКМ – Ministry of education and culture, Finland. Opetus – ja kulttuuriministeriö. URL: <https://okm.fi/en/basic-education-in-arts> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Borodin Y. Youth work in Ukraine: from Soviet model to international integration. THE HISTORY OF YOUTH WORK IN EUROPE. 2019. № 7. С. 175–190. URL: <https://bit.ly/3VGY914> (дата звернення: 05.05.2023).
4. Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX. Etusivu – FINLEX. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980633> (дата звернення: 20.04.2023).
5. Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX. Etusivu – FINLEX. URL: <https://bit.ly/3Lf2Cbg> (дата звернення: 20.04.2023).
6. Par bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēm 2022. – 2027. gadam. LIKUMI.LV. URL: <https://cutt.ly/n5tnicA> (дата звернення: 20.04.2023).
7. Par izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021. – 2027. gadam. LIKUMI.LV. URL: <https://cutt.ly/a5tnamJ> (дата звернення: 20.04.2023).
8. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): Договір Європ. екон. співтовариства від 25.03.1957 р.: станом на 1 січ. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 20.04.2023).

Геннадій КАЗАКОВ,

к.і.н., провідний фахівець

відділу методології навчання і наукових досліджень

Вищої школи публічного управління

СЕЛФ-СКРІНІНГ ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРУ УКРАЇНИ

Адаптація законодавства до норм Європейського Союзу (далі – ЄС) є одним із ключових завдань, які стоять перед Україною на сучасному етапі євроінтеграції. На сьогодні відбувається активна робота по удосконаленню нормативно-правових актів, прийняття нових з урахуванням зауважень відповідних європейських комісій. Водночас, з метою демонстрації європейській спільноті готовності та бажання України долучитися до неї необхідно здійснення випереджальних кроків, коли вже буде наголошено на власних недоліках та запропоновано стратегію їх подолання. В цьому допомагає технологія селф-скрінгу, що і обумовило актуальність нашої розвідки.

Проблематика адаптації українського законодавства до правових норм ЄС на сьогодні досить популярна в українському науковому дискурсі. Серед останніх можемо відзначити дослідження: А. Француз, К. Лазебної, Д. Міняйло [1; 4]. Проте тема селф-скрінгу наразі не є вивченою.

Метою розвідки поставлено дослідити перспективи селф-скрінгу українського законодавства нормам європейського права, в рамках ініційованого урядом масштабного проєкту селф-скрінгу.

Поняття селф-скрінгу увійшло до наукового простору з медичної термінології та в загальному розумінні передбачає самостійне виявлення «хворих» місць з метою їх подальшого усунення. В такому випадку, селф-скрінг законодавства – це процес самоперевірки або самооцінки дотримання законодавства певним нормам, який проводиться з метою виявлення можливих порушень законодавства та вжиттю вчасних заходів для їх виправлення.

Сьогодні Україна активно реалізує стратегію приєднання до ЄС, однією з вимог чого виступає адаптація українського законодавчого простору до норм європейського права. Відповідність законодавчої сфери європейським стандартам, є вагомим чинником у процесі подальшого діалогу України про членство в ЄС. В такому випадку самостійне визначення прогалин у законодавстві, їх виправлення або початок процесу по удосконаленню сприяє формуванню позитивного враження про Україну, як державу, що планує долучитися до європейського співтовариства.

Наприкінці лютого 2023 р. уряд ініціював селф-скрінг законодавства, яке за твердженням віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанишиної нараховує понад 27 тисяч нормативно-правових актів [3]. Як результат виникає потреба у проведенні комплексної роботи та залученню усіх державних органів до поданого процесу. Тобто, євроінтеграційний чинник має посідати провідне місце на сьогодні в процесі діяльності кожного державного органу, тим самим створюючи свого роду CV України, як кандидата на членство в ЄС.

Ініційований урядом процес планується проводити у три етапи: 1) первина оцінка імплементації права ЄС (тобто постатейний аналіз наявного в Україні законодавства, визначення норм, що відповідають праву ЄС та таких, що потребують усунення шляхом внесення змін чи оновлення нормативно-правові бази у відповідній галузі); 2) подання Кабінету міністрів України звіту з пропозиціями щодо усунення неточностей (поданий етап вимагає розбудови кожним державним органом певної системи дій з максимального наближення нормативно-правових актів до європейських норм); 3) розробка проєкту Національної програми імплементації законодавства України до права ЄС (тобто аналіз пропозицій, визначення спільних рис та створення єдиного проєкту з удосконалення українського законодавства). Створення подібної концепції свідчатиме у ході переговорів про членство про знання Україною власних прогалин та факт того, що вже ведуться роботи по їх усуненню [2].

Уся запропонована стратегія планується до реалізації впродовж 2023 р. В реаліях ситуації, в якій на сьогодні знаходиться наша держава ми потребуємо швидкого реагування та реалізації європейського вектору. Водночас, швидке проведення селф-скрінгу законодавства може покликати деякі неточності, потребує залучення великої кількості людських ресурсів та фахівців, обізнаних з нормативно-правовою базою ЄС. Проте, можемо припустити, що за умов коли можливо не помітити окремі деталі у стислий термін, усі ключові та найбільш проблемні аспекти будуть визначені, і вже на їх базі буде розбудована система імплементації українського законодавства.

Таким чином, селф-скрінг є найбільш оптимальним способом визначення прогалин українського законодавства в питанні їх відповідності праву ЄС та створення системи дій для його наближення у максимально стислі терміни. В цьому контексті ініційований урядом процес хоча і є трохи амбітним та потребує залучення усіх державних органів та фахівців, обізнаних у європейському праві в окремих галузях, за вдалої реалізації сприятиме позитивній презентації України, як держави, яка ставить за мету долучення до членства у ЄС.

Список використаних джерел

1. Міняйло Д. Г. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері забезпечення прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 151-158
2. Україна розпочала селф-скрінг: що це і навіщо? (Інфографіка). URL: <https://mig.com.ua/ukraina-rozpochala-self-skryninh-shcho-tse-i-navishcho-infohratika/>

3. Уряд запустив селф-скрінинг адаптації законодавства України до права ЄС. URL: <https://pravo.ua/ukraina-provede-self-skrinyinh-adaptatsii-zakonodavstva-do-prava-ies/>

4. Француз А. Й., Лазебна К. Ю. Механізми адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. *Правничий вісник університету «Крок»*. 2020. № 38. С. 66–76

Сергій ОСТРЕНКО,

аспірант НТУ «Дніпровська політехніка»

НОВИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНСЕНСУС ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Пропозиція щодо нового Європейського консенсусу щодо розвитку відображає зміну парадигми співробітництва в галузі розвитку в рамках Порядку денного до 2030 року, відповідаючи на складніші та взаємопов'язані виклики, з якими сьогодні стикається світ. Пропозиція висуває спільне бачення та рамки для дій для всіх інституцій ЄС і всіх держав-членів, з особливим наголосом на наскрізних рушійних силах розвитку, таких як гендерна рівність, молодь, стійка енергетика та кліматичні дії, інвестиції, міграція та мобільність.

Мета полягає в тому, щоб підвищити довіру, ефективність і вплив політики розвитку ЄС на основі спільного аналізу, спільних стратегій, спільного програмування, спільних дій і вдосконалення звітності.

Новий Консенсус має об'єднати всі дії щодо політики розвитку ЄС та його держав-членів. Прикладом такого підходу є запропонований Європейський план зовнішніх інвестицій, який використовуватиме офіційну допомогу розвитку для залучення фінансування з інших джерел для забезпечення сталого зростання на користь найбільш вразливих.

Нове партнерство має сприяти розбудові мирних, стабільних, добре керованих, процвітаючих і стійких держав і суспільств на наших кордонах і за їх межами, а також досягти нашої мети створення багатостороннього порядку, заснованого на правилах, для вирішення глобальних проблем.

Мета полягає в тому, щоб домовитися з країнами-партнерами АКТ про зонову угоду, яка б поєднувалася з регіональними індивідуальними партнерствами для Африки, Карибського басейну та Тихого океану, які стосуються конкретних регіональних можливостей і проблем, з якими стикаються.

Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року, ухвалений міжнародним співтовариством у вересні 2015 року, являє собою новий амбітний план реагування на глобальні тенденції та виклики. Ядром Порядку денного на період до 2030 року є 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) і пов'язані з ними цілі до 2030 року. Разом з іншими міжнародними самітами та конференціями, які відбулися в 2015 році в Аддіс-Абебі та Парижі, міжнародне співтовариство має нову амбітну структуру, щоб усі країни разом працювали над спільними викликами. Вперше Цілі сталого розвитку є універсальними для всіх країн, і ЄС прагне бути лідером у їх реалізації.

З 2000 року Угода про партнерство Котону є основою для відносин ЄС із 78 країнами Африки, Карибського басейну та Тихого океану (АКТ). Відносини зосереджені на викоріненні бідності, сталому розвитку та поступовій інтеграції країн АКТ у світову економіку. Вона прагне зміцнити мир і безпеку, а також зміцнити демократичне політичне середовище. Угода переглядається кожні п'ять років, і прийнята пропозиція є наступним кроком у підготовці переговорів щодо нового партнерства після 2020 року.

Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку до 2030 року. Цей Порядок денний є планом дій для людей, планети та процвітання. Він також прагне зміцнити загальний мир у більшій свободі. «Ми визнаємо, що викорінення бідності в усіх її формах і вимірах, включаючи крайню бідність, є найбільшою глобальною проблемою та неодмінною вимогою для сталого розвитку. Усі країни та всі зацікавлені сторони, діючи у партнерстві, реалізовуватимуть цей план. Ми сповнені рішучості звільнити людський рід від тиранії бідності

та злиднів, а також зцілити та захистити нашу планету. Ми сповнені рішучості зробити сміливі та трансформаційні кроки, які вкрай необхідні, щоб перевести світ на стійкий та стійкий шлях. Починаючи цю спільну подорож, ми обіцяємо, що ніхто не залишиться осторонь. 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань, які ми оголошуємо сьогодні, демонструють масштаб і амбіції цього нового універсального порядку денного. Вони прагнуть спиратися на Цілі розвитку тисячоліття та завершити те, чого вони не досягли. Вони прагнуть реалізувати права людини для всіх і досягти гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат. Вони інтегровані та неподільні та врівноважують три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний» [1].

Цілі та завдання стимулюватимуть дії протягом наступних п'ятнадцяти років у сферах, які мають критичне значення для людства та планети:

Дії Європейського Союзу спрямовуватимуться на припинення бідності та голоду в усіх їх формах і вимірах, а також забезпечити, щоб усі люди могли реалізувати свій потенціал у гідності та рівності та в здоровому середовищі.

Дії Європейського Союзу спрямовуватимуться на захист планети від деградації, в тому числі за допомогою сталого споживання та виробництва, раціонального управління її природними ресурсами та вжиття термінових заходів щодо зміни клімату, щоб вона могла задовольнити потреби теперішнього та майбутніх поколінь.

Дії Європейського Союзу спрямовуватимуться на забезпечення, щоб усі люди могли насолоджуватися процвітаючим і повноцінним життям, а економічний, соціальний і технологічний прогрес відбувався в гармонії з природою.

Дії Європейського Союзу спрямовуватимуться на підтримку мирного, справедливого та інклюзивного суспільства, вільного від страху та насильства. Не може бути сталого розвитку без миру і миру без сталого розвитку.

Дії Європейського Союзу спрямовуватимуться на мобілізацію засобів, необхідних для виконання цього Порядку денного через активізацію Глобального партнерства для сталого розвитку, заснованого на дусі зміцнення глобальної солідарності, зосередженого, зокрема, на потребах найбільш вразливих верств населення та за участю всіх країн, усіх зацікавлених сторін та всіх людей.

Взаємозв'язки та інтегрований характер Цілей сталого розвитку мають вирішальне значення для забезпечення досягнення мети нового Порядку денного.

1. Agenda for sustainable development until 2030. URL: <http://surl.li/hospf>

Олексій ПРУДИУС,
аспірант, НТУ «Дніпровська політехніка»

УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДЛЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ: РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА

Важливою подією для професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування України відповідно до європейських стандартів, упровадження ключових реформ місцевого самоврядування та децентралізації влади стало прийняття 02 травня 2023 року Верховною Радою України проекту нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» № 6504 від 05.01.2022 та направлення його на підпис Президенту України [2].

Слід зазначити, що наша держава засвідчила обраний нею шлях на європейську інтеграцію та впровадження європейських цінностей в усіх сферах державного управління для забезпечення його ефективності, професіоналізації державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [5].

З метою реалізації зазначеної Угоди [5] в Україні було прийнято цілу низку нормативно-правових актів щодо професіоналізації державної служби та служби в органах місцевого

самоврядування відповідно до європейських стандартів, які передбачали шляхи та напрями розвитку їх законодавства. Ключовим документом стала Стратегія реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року [4], оскільки вона визначила чіткі напрями розвитку законодавства про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, серед яких:

- гарантування політичної нейтральності державної служби та служби в органах місцевого самоврядування шляхом розмежування політичних та адміністративних посад;
- забезпечення рівного доступу громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, усунення корупційного механізму через проведення виключно відкритого конкурсу на зайняття вакантних посад;
- формування ефективної системи управління людськими ресурсами;
- підвищення ефективності професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, запровадження індивідуальних програм розвитку персоналу та планування кар'єри;
- встановлення прозорості моделі оплати праці та уніфікація порядку встановлення розмірів посадових окладів відповідно до юрисдикції державного органу та органу місцевого самоврядування;
- гармонізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування з міжнародними стандартами та нормами ЄС, забезпечення її прозорості, відкритості та підзвітності.

Ці напрями розвитку законодавства про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування лягли в основу як прийнятого у 2015 році Закону України «Про державну службу» [3], так і нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [2], оскільки одним із завдань, визначених Стратегією реформування державного управління України на 2022 – 2025 роки та планом заходів з її реалізації було передбачено застосування у проекті Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» однакових підходів до вступу, проходження та припинення служби в органах місцевого самоврядування, що визначені у Законі України «Про державну службу», з метою узгодження їх положень та усунення прогалів і колізій [1].

Відповідно до нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [2] посадовими особами місцевого самоврядування є виборні посадові особи місцевого самоврядування та службовці місцевого самоврядування. Однак, особливу увагу у зазначеному законопроекті приділено професійному розвитку саме службовців місцевого самоврядування, підвищенню ефективності їх професійного навчання, запровадженню індивідуальних програм розвитку персоналу та планування кар'єри, що здійснюється за результатами щорічного оцінювання. Передбачено, що професійне навчання службовців місцевого самоврядування проводиться протягом проходження служби, а підвищення кваліфікації – не рідше одного разу на три роки.

Визначено, що на строк підвищення кваліфікації час за службовцем місцевого самоврядування зберігається посада та середній заробіток, запроваджується його стажування з відривом від служби строком від одного до шести місяців на іншій посаді в іншому органі місцевого самоврядування або за кордоном, яке здійснюється відповідно до Типового порядку стажування службовців місцевого самоврядування, затвердженого Національним агентством України з питань державної служби, та Порядку стажування службовців місцевого самоврядування, затвердженого відповідною радою тощо [2].

Разом з тим, деякі норми вказаного законопроекту «Про службу в органах місцевого самоврядування» є дискусійними. Зокрема, це стосується правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування виборних посадових осіб місцевого самоврядування (стаття 79), оскільки цим Законом служба в органах місцевого самоврядування виборних посадових осіб регулюється лише в частині, що не врегульована Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад». Тобто, на виборних посадових осіб місцевого самоврядування не поширюються положення цього Закону щодо:

поділу посад на категорії та присвоєння рангів службовців місцевого самоврядування; обмеження максимального віку вступу на службу в органи місцевого самоврядування та для її проходження; оцінювання результатів службової діяльності службовців місцевого самоврядування; притягнення до дисциплінарної відповідальності; політичної неупередженості тощо. Крім того, визначено, що професійне навчання виборних посадових осіб місцевого самоврядування здійснюється відповідно до порядку, затвердженого Кабміном [2].

Таким чином, прийнятий Парламентом проект нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [2] спрямований на гармонізацію державної служби та служби в органах місцевого самоврядування з міжнародними стандартами та нормами ЄС, сприятиме подальшому впровадженню реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Разом з тим, для забезпечення професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування, на нашу думку, зазначений законопроект потребує доопрацювання в частині законодавчого врегулювання питань професійного розвитку виборних посадових осіб місцевого самоврядування, визначення типових вимог до їх професійної компетентності та оцінювання результатів їх службової діяльності.

Список використаних джерел

1. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2021 р. № 831-р. URL: <http://surl.li/dmkwm> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Проект Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування»: проект № 6504 від 05 січ. 2022 р. URL: <http://surl.li/hosss> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
4. Про затвердження Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2015 р. № 227-р. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 63.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <http://surl.li/hwks> (дата звернення: 12.05.2023).

Олександр РАКША,

*начальник управління зовнішньоекономічної діяльності
Дніпропетровської обласної військової адміністрації*

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Динаміка показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами області з країнами ЄС
у 2018 – 2022 роках (млн дол. США)

	2018	2019	2020	2021	2022*
Зовнішньоторго- вельний оборот	4575,3	4506,0	3840,6	6305,1	5779,0
Експорт	2804,3	2620,5	2101,6	4191,8	4252,1
Імпорт	1771,0	1885,5	1739,0	2113,3	1526,9
Сальдо	+1033,3	+735,0	+362,6	+2078,5	+2725,2

На фоні стрімкого зменшення загальнообласних показників зовнішньої торгівлі у 2022 році обсяг зовнішньоторговельного обороту товарами з країнами ЄС зменшився на 3,3 % у порівнянні з

попереднім роком і склав 5779,0 млн дол. США, експорту збільшився на 4,2 % до 4252,1 млн дол. США, імпорту зменшився на 19,5 % і склав 1526,9 млн дол. США. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з країнами ЄС склало 2725,2 млн дол. США.

В обсязі експорту товарів області до країн світу частка країн ЄС склала 68 % (у порівнянні з минулорічними 33,6 %), в імпорті – 38,7 %.

Станом на 31.12.2021 в економіку регіону залучено прямих іноземних інвестицій (ПІ) в обсязі 7254,3 млн дол. США, у тому числі з країн ЄС на суму 6764,2 млн дол. США (93,2 % від загального обсягу внесених інвестицій).

Інвестиції залучено із 21 країни ЄС. Найбільші обсяги інвестицій надійшли з Кіпру – 3683,6 млн дол. США (54,5% від загального обсягу внесених іноземних інвестицій з країн ЄС), Нідерландів – 2 119,8 млн дол. США (31,3%) та Німеччини – 741,0 млн дол. США (11%).

Кожне друге підприємство-експортер працює на ринках країн ЄС. Подібна тенденція спостерігається серед підприємств-імпортерів. Найбільші обсяги експортно-імпортних товарних операцій здійснювались з такими країнами ЄС:

Назва країни	Експорт		Імпорт		Сальдо
	2022 рік, тис. дол. США	у % до попер. року	2022 рік, тис. дол. США	у % до попер. року	
Всього, у тому числі:	4252,1	104,2↑	1526,9	80,5□	2725,2
Польща	1526,0	172,4↑	313,7	105,1↑	1212,3
Словаччина	509,6	120,9↑	61,3	137,6↑	448,3
Румунія	466,2	124,4↑	46,8	188,9↑	419,4
Чехія	465,9	90,5□	76,1	98,1□	389,8
Болгарія	393,3	104,9↑	53,3	169,6↑	340,0
Німеччина	180,1	84,4□	257,8	64,1□	-77,7
Італія	142,9	32,9□	135,4	71,3□	7,5
Угорщина	138,7	160,4↑	61,6	74,5□	77,1
Іспанія	79,6	54,5□	52,6	75,9□	27,0
Нідерланди	78,1	33,8□	46,8	65,4□	31,3
Франція	71,8	64,1□	84,0	68,9□	-12,2

Інвестиційна діяльність. Найбільші обсяги надходжень ПІ спрямовані до підприємств промисловості, торгівлі, операцій з нерухомим майном, транспорту та інших галузей.

Ірина ХИТРА,

здобувачка вищої освіти (гр. ПА2226)

економіко-гуманітарного факультету

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

Надія РУДІК,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Європейський вибір України ґрунтується на життєво важливих інтересах та історичному прагненні українського народу бути невід'ємною частиною єдиної Європи. За останній рік кожен українець відчув підтримку вільного світу, ще більше відчув себе частиною великої

європейської родини. Кожен зрозумів важливість нашого зовнішньополітичного вибору, а саме: повноцінної інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур.

Попри страшну та жорстоку війну, попри складну економічну ситуацію ми не зійшли зі шляху впровадження євроінтеграційних реформ, а навпаки пришвидшили свій рух.

Набуття членства України в Європейському Союзі сприятиме процесу зміцнення глобальної безпеки, забезпечення стабільності та уникнення передумов для поновлення штучних бар'єрів між країнами європейського простору. Взагалі неможливо розглядати майбутнє України поза європейським та світовим розвитком, тому євроінтеграція та членство в Європейському Союзі є найголовнішою стратегічною метою нашої держави.

Мета даної доповіді – розглянути актуальні питання формування та **реалізації** нової державної політики України в сфері європейської інтеграції, яка відповідає існуючим викликам сьогодення.

Бондаренко В. Д. вважає, що розробка та впровадження державної політики України у сфері європейської інтеграції передбачає створення та ефективне функціонування окремого механізму, як сукупності взаємопов'язаних дій органів державної влади та аналітичних, політичних, правових, організаційних, інформаційних, фінансових заходів, а також політичної волі вищого керівництва держави, широкої підтримки громадян, взаємодії влади та суспільства [3].

23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. З цього моменту, внаслідок злагодженої роботи всіх гілок влади, великого запиту українського суспільства на проведення подальших демократичних реформ, політичної готовності ЄС до ухвалення історично важливих рішень, Україна запустила процес офіційного вступу до ЄС.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 23 грудня 2022 р. «Деякі питання реформування державного управління України» затвердив зміни до Стратегії та плану заходів з реформування державного управління України на 2022 – 2025 роки. В документі переглянуті строки виконання певних завдань, з огляду на реалії повномасштабної війни, та додано позиції, що стосуються євроінтеграції [2].

Реформа державного управління – наскрізна реформа, яка є фундаментальною та забезпечує спроможність держави просувати і впроваджувати всі інші реформи. Впровадження реформи державного управління, яке повинно забезпечити ефективність та прозорість роботи державних інституцій, є ключовим для європейської інтеграції, нашої перемоги у війні, відновлення нашої економіки та способу життя після перемоги. Ми рішуче налаштовані не лише відбудувати свою державу, але й зробити її кращою. Зрозуміло, що державне управління відіграє життєво важливу роль у цьому процесі [1].

Нинішня система органів виконавчої влади забезпечила виконання покладених на неї завдань в умовах воєнного часу, а саме: безперервне функціонування державних інституцій, прийняття рішень, здійснення критичних функцій та надання послуг громадянам [1].

Починаючи з 2016 р. за підтримки ЄС Україна послідовно впроваджує реформу державного управління. У 2021 р. Уряд схвалив нову Стратегію реформування державного управління України до 2025 року та затвердив план заходів з її реалізації. Стратегія базується на результатах оцінки стану державного управління України, проведеної експертами Програми підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (SIGMA/OECD).

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України окремі положення Стратегії реформування державного управління України на 2022 – 2025 роки та пункти плану заходів з її реалізації потребують коригування та внесення відповідних змін.

В рамках реформи влада планує провести реінжиніринг (*розробку нових процесів з використання електронних систем*) документування управлінської діяльності органів влади щодо планування, реалізації завдань, моніторингу та контролю за їх виконанням, досягненням показників ефективності. Також, розробити нормативно-правове забезпечення впровадження **систематичного** перегляду процедур і робочих процесів в органах влади.

Позитивна оцінка Європейської Комісії створила передумови для прийняття відповідного рішення Європейською Радою. При цьому для України було визначено сім рекомендацій, виконання яких є необхідним для подальших кроків у процесі набуття членства в

ЄС (зокрема щодо боротьби з корупцією, реформування правоохоронного сектору, імплементації антиолігархічного закону тощо).

За оцінкою інституцій ЄС, наведеною у вищевказаних документах, загалом Україна:

- у частині політичних критеріїв: досягла стабільності інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу до прав меншин і їхній захист;
- у частині економічних критеріїв: продовжила свій потужний макроекономічний розвиток, демонструючи гідну уваги стійкість в галузі макроекономічної та фінансової стабільності, збережену також після російського вторгнення в лютому 2022 р. Це відображає не лише дуже сильну політичну рішучість, а й відносно добре функціонування інституцій.

Водночас, для покращення функціонування ринкової економіки в Україні необхідно продовжувати амбітні структурні реформи з метою усунення корупції, зменшення впливу держави та олігархів, зміцнення прав приватної власності та підвищення гнучкості ринку праці.

Таким чином, подальша підготовка до членства в ЄС передбачатиме післявоєнну відбудову нашої держави, завершення всеохоплюючої трансформації, відновлення стабільної роботи демократичних інституцій. Це створить належні умови для наближення рівня життя, добробуту та правового захисту українців до європейського. Статус кандидата також відкриває можливості отримання Україною фінансової допомоги з метою здійснення трансформації державних інституцій, правової системи, економіки та інших сфер суспільного життя на шляху до членства в ЄС, а також триматиме євроінтеграційні реформи країни у фокусі загальної державної політики.

Список використаних джерел

1. Оновлено стратегію реформування державного управління. Зміни та доповнення. URL: <https://par.in.ua/information/news/224>
2. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831. URL: <http://surl.li/heosci>
3. Артёмов І. В., Бакуменко В. Д., Бондаренко В. Д. Механізми регулювання інтеграційних процесів в Україні: навч. посіб. Ужгород: Ліра, 2009. 656 с.
4. Чому євроінтеграція важлива для України? – думка експертів. URL: <http://surl.li/heosn>
5. Щодо інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань європейської інтеграції. URL: <http://surl.li/heosp>

Василь ЧЕРНИШ,

*аспірант кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ МАЙБУТНЬОГО НАБУТТЯ ЧЛЕНСТВА В ЄС

Стратегічні засади реформування державного управління на даний час визначені нормативними актами Кабінету Міністрів України, і зрозуміло, у контексті суб'єктності управління переважно стосуються системи виконавчої влади [1]. Разом з тим, інституціональні виклики вимагають комплексного підходу до формування основ трансформаційних процесів в системі публічної влади, розробки нових підходів до розвитку національної моделі державотворення. Запровадження правового режиму воєнного стану встановило особливий порядок діяльності органів управління в Україні, обумовлений специфікою діяльності територіальних органів управління, розробкою і затвердженням сучасних короткострокових стратегій реформування в системі державного управління. За таких умов важливим завданням науки державного управління виступає напрацювання універсального алгоритму реформування державного управління і формування національної стратегії реформ на довгостроковий період в умовах повоєнного відновлення України.

Варто наголосити, що головною проблемою реалізації системних реформ виступає недостатня розробленість загальної моделі функціонування публічної влади на довгостроковий період. Так, побудова моделі територіального управління має бути визначена Законом України «Про основи державної регіональної політики» [2], проте у тексті даного закону термін «децентралізація» опосередковано вживається один раз. Конституція України також містить даний термін один раз у словосполученні «децентралізація державної влади». При цьому широковживаним словосполученням в контексті проведення квазі-реформи виступає термін «реформа децентралізації», що не містить наукового змісту. Адже нормативно-правовий акт, що регулює процес децентралізації – проект змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) не прийнятий і на даний час відкликаний з Верховної Ради України. Так само і Стратегія реформування державного управління на 2022 – 2025 рр. [1] не містить терміну децентралізації.

Саме тому проблемою реформування державного управління в контексті інституціональних викликів виступає відсутність концептуального змісту реформ, прогностичний характер наявних стратегій реформування, стохастичність аналізу і напрямів впровадження зарубіжного досвіду реформування.

Важливо вказати, що від 1991 року і на даний час було прийнято низку стратегій, що прямо чи опосередковано передбачали реформування державного управління:

1. Стратегія інтеграція України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615 (втратив чинність);
2. Стратегія реформування системи державної служби в Україні, затверджена Указом Президента України від 14 квітня 2000 року № 599;
3. Стратегія Сталого розвитку «Україна – 2020», затверджена Указом Президента України від 12 січня 2000 року № 5;
4. Стратегія реформування державного управління України до 2021 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474;
5. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831;
6. Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджені Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

В умовах реалізації завдань розвитку держави, визначених Президентом України В. Зеленським, метою має виступати комплексний підхід, що передбачає Потрібна нова концепція публічного управління, котра базуватиметься на конституційних принципах Української держави, концепції багаторівневого управління, іманентно властивої сучасній територіальній організації влади. Для цього необхідно визначити поняття і сутності управління, адже тільки публічне управління забезпечує функціонування й розвиток суспільства як єдиного цілого. У сучасних умовах адміністративного реформування й виокремлення європейської інтеграції як пріоритету національної зовнішньої політики раціоналізація владних відносин на засадах впровадження зарубіжного досвіду виступає як важливий засіб реалізації комплексу пріоритетів державної політики.

Серед цих пріоритетів – економічний розвиток, гуманізація управління, забезпечення ефективного управління на центральному і регіональному рівнях, розвиток самоврядних структур управління на основі конституційних принципів, створення умов соціального партнерства, стратегічне реформування державного управління, інтеграція України до європейських економічних, політичних структур та європейського правового простору. Адже процеси децентралізації, впровадження принципу субсидіарності, конкурентне середовище, підвищення рівня вимог людини до різноманітності та якості отримуваних нею послуг, посилення її впливу на владу зумовили пошук нових моделей побудови та організації діяльності демократичних інститутів влади з урахуванням усталених практик «Good governance» (належного врядування) [2].

Фактично, у контексті напрацювання сучасної стратегії реформування державного управління в умовах інституціональних викликів важливо розробити загальнонаціональну стратегію реформування державного управління, що окрім суто процедурних завдань буде

визначати функціональну спроможність системи державного управління реалізувати цілі національного розвитку, що детермінуються в сучасних умовах концептом національної держави (Nation state), забезпечують національні інтереси і державну політику набуття членства в Європейському Союзі і НАТО. Так само, у тексті Стратегії мають бути відображені вектори сучасних конституційних реформ – судової реформи, реформи децентралізації.

1. Деякі питання реформування державного управління / Стратегія реформування державного управління на 2022 – 2025 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831. URL: <http://surl.li/gtiaw>

2. Нижник Н. Проблеми змісту державно-управлінських відносин та фактори його соціальної обумовленості. *Вісн. УАДУ*. 1996. № 2. С. 102–113.

Олександр ЧОРНИЙ,

*аспірант кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПУБЛІЧНИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність дослідження проблеми публічного контролю визначена необхідністю формування теоретико-методологічних засад публічного адміністрування у контексті сучасної парадигми суспільного розвитку – системного перезавантаження влади й відповідно – форм і методів публічного контролю. Раціоналізація реформ, що відбуваються в Україні, вплив зовнішнього середовища, що підвищує рівень конкуренції на ринках товарів, послуг, капіталу і робочої сили вимагає зусиль зі створення ефективного державного механізму розробки, аналізу, впровадження, контролю. Адже успішність публічного управління визначається інтенсивністю застосування новітніх підходів і методів аналізу, планування й контролю публічноуправлінської діяльності, а також організаційних структур і інформаційних систем. Саме тому в сучасних умовах змінюється сутність і зміст публічного контролю, що вимагає принципово-нового підходу щодо реалізації функцій, повноважень як загальної так і спеціальної компетенції.

Виступаючи складником системи управління, контроль у процесі дослідження не може бути виокремлений за межі такої системи, адже інституціональна сутність публічного контролю визначається взаємовпливом всіх складників управлінського процесу – планування, організації, мотивації, і, власне, контролю. Загалом, такі складники досліджені як у науці державного управління, так і в економічній науці, а у сфері галузі знань – у галузі знань «Публічного управління і адміністрування» та у галузі знань «Управління та адміністрування». Водночас, власне поняття «публічний контроль», як і самостійний кваліфікуючий термін «публічний» не є дослідженими у науці державного управління, нормативно не закріплені власні поняття «публічне управління», «публічні відносини», «органи публічної влади», «публічні послуги». Побіжно визначені у Кодексі адміністративного судочинства України та Цивільному кодексі України поняття «публічна служба» та «публічний договір» є досить загальними категоріями, що загалом розкривають сучасний юридичний зміст поняття «публічний», проте не визначають особливостей застосування такого поняття в сфері діяльності органів влади.

Проблематика сучасного реформування державного управління в Україні потребує розробки нової ідеології функціонування системи органів публічної влади в Україні та актуалізації визначення чинників проведення системних реформ кардинально змінили систему публічного контролю в Україні [1]. Залишаються актуальними завдання раціоналізації адміністративно-правового регулювання публічного контролю шляхом удосконалення форм і методів управлінської діяльності, взаємовідносин влади і громадян, за умов інтегративного поєднання яких реалізується

ідеологема гуманізації владних відносин, а правова складова публічного контролю формалізується через правозабезпечувальну функцію державного управління.

Базовий науковий підхід щодо інституціонального змісту публічного контролю відповідає вимогам ст. 8 Конституції України, де проголошується, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, на якому ґрунтується вся Конституція. Конституція України має найвищу юридичну силу. Її норми є нормами прямої дії. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [2]. У такому разі, сутність публічного контролю детермінується на основі юридичного змісту поняття законності, через діяльність органів публічної влади щодо забезпечення дотримання органами публічної влади громадянами, посадовими особами, організаціями і установами норм права, які убезпечують суспільство від злочинних посягань, що представляє собою головну мету їхнього функціонування; по-друге, забезпечення законності в діяльності самих органів влади, що є засобом досягнення цілей їх функціонування.

Власне, публічний контроль не виступає унікальним типом контролю, проте потребує власного інституціонального ствердження. Адже в сучасних дослідженнях використовуються досить широкі поняття цивільного контролю, громадського контролю, неурядового контролю, суспільного контролю тощо. Втім, нормативно визначеним є лише поняття «цивільний контроль». Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (втратив чинність у 2018 р.) визначав демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави (далі - цивільний контроль) як комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни [3].

Саме тому концептуальне розуміння публічного контролю більше стосується правової сфери. На нашу думку, варто досліджувати публічний контроль з точки зору положень Конституції України, адже публічний контроль за діяльністю держави полягає в моніторингу та перевірці діяльності державних органів і посадових осіб суспільства громадянами, реалізація принципу законності, захист прав людини та національних інтересів, відповідність міжнародним нормам. Разом з тим, вважаємо за необхідне розширити понятійний ряд поняття «публічний контроль» за допомоги таких понять як адміністративна процедура і адміністративний контроль, конституційна процедура і конституційний контроль, фінансовий контроль тощо. Фактично, ми виходимо з позиції доцільності покладання у зміст поняття публічного контролю сучасного юридичного трактування поняття «публічний контроль».

Формування інституціональних основ публічного контролю в сучасних умовах виступає важливим напрямом забезпечення стабільності української держави, основною передумовою становлення громадянського суспільства, сприяє відкритості управління, забезпеченню реалізації системних реформ. Адже публічна влада, що реалізує раціональні моделі публічного контролю, виступає як важливий суб'єкт реалізації комплексу пріоритетів національної політики: забезпечення ефективного управління на центральному і регіональному рівнях, розвиток самоврядних структур управління, створення умов соціального партнерства, стратегічне реформування державного управління, інтеграція України до європейських економічних, політичних структур та європейського правового простору.

Список використаних джерел

1. Баштанник В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2010. 390 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 року URL: <http://surl.li/hotgn>
3. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 червня 2003 р. № 975 (не чинний). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 46, ст. 366.

СЕКЦІЯ 3**Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України**

Алла БСЛОВА,
*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

**ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ СИСТЕМИ СУДОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ:
ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА**

Україна обрала європейський вектор розвитку, а тому для неї, на шляху європеїзації системи судового адміністрування, є дуже важливим і цікавим досвід Польщі у цьому напрямку. Політично свій європейський шлях Польща розпочала у 1988 році, встановивши дипломатичні відносини з Європейським Співтовариством. У 1989 році Польща заявила про членство в ЄС як про свою стратегічну мету. Тоді ж між Польщею та Європейським Співтовариством була підписана Угода про торговельно-економічне співробітництво, яка й стала основним поштовхом для європейської інтеграції. Політичні події 1989 – 1991 рр. та створення демократичної Польської Третьої Республіки сприяли початку переговорів про асоціацію Польщі з Європейським Союзом, які закінчилися підписанням 16 грудня 1991 року Угоди про асоціацію та набуттям з 01 лютого 1992 року Польщею статусу асоційованого члену ЄС.

Ключове значення для Польщі мав саміт країн-членів ЄС у Копенгагені, який відбувся 21 – 22 червня 1993 року. Саме тут Європейська Рада сформулювала політичні й економічні критерії вступу Польщі до ЄС: 1) стабільність державного устрою, який гарантує демократію та законність дотримання прав людини й основних свобод, захист прав національних меншин; 2) функціонування ринкової економіки, здатної впоратися з конкуренцією й ринковим тиском, який існує в ЄС; 3) можливість виконати всі зобов'язання, які випливають із членства в ЄС; 4) здатність ЄС поглинути нових учасників [1, с. 13]. Виконання усіх наведених критеріїв невід'ємно пов'язане із необхідністю забезпечення дії принципу верховенства права, становленням справедливого, ефективного та незалежного суду, приведенням судової системи Республіки Польща до європейських стандартів, необхідністю європеїзації системи судового адміністрування та підвищення ефективності судової влади.

Основними нормативно-правовими актами у сфері організації судової влади та здійснення правосуддя в Республіці Польща на сьогодні є: Конституція від 02.04.1997, Закони «Про систему загальних судів» від 27.07.2021, «Про систему військових судів» від 21.08.1997, «Про систему адміністративних судів» від 25.07.2002, «Про Верховний суд» від 23.11.2002, «Про Національну раду юстиції» від 12.05.2011, «Про Національну школу судочинства та прокуратури» від 23.01.2009, Статути судів, які визначають правові особливості адміністративної діяльності.

Аналіз положень окремих законодавчих актів [2] дає підстави дійти висновку, що модель системи судового адміністрування Польської Республіки має відмінності від моделі системи судового адміністрування України, але при цьому вона зберігає свої специфічні ознаки, принципи та риси, що вирізняють її з-поміж інших моделей державного управління та адміністрування. Так, основна роль у судовому адмініструванні загальних судів Польської Республіки відводиться головам судів, які здійснюють не тільки загальне керівництво судом, як установою системи правосуддя, а й крім того є прямими начальниками суддів, помічників суддів, референтів. Міністр юстиції, в свою чергу, є офіційним начальником голови суду. У великих судах із значною кількістю суддів, помічників суддів, референтів, посадових осіб та інших працівників Міністром юстиції може бути призначений директор (керівник) суду, який є виконавчим органом та на якого покладаються функції організаційного та фінансового

управління. В судах, в яких директор (керівник) не призначений, його обов'язки виконує директор (керівник) вищого регіонального суду. В обласних та апеляційних судах утворюються колегії (ради) суддів, до складу яких входять голова відповідного суду, голови судів області чи округу в межах юрисдикції суду. Колегія (рада) суддів висловлює думку про призначення в суді речника або покладення таких обов'язків, надає висновки щодо кандидатів на посади суддів, висловлює думку щодо проекту фінансового плану та випадків, неетичної поведінки суддів тощо. Адміністративний нагляд за діяльністю судів здійснює Міністр юстиції, який має широкі адміністративні повноваження щодо організації судової влади та є розпорядником бюджетних коштів. Судді кожного суду утворюють суддівське самоврядування, органами якого є загальні збори суддів.

Республіка Польща доклала колосальних зусиль задля свого наближення до європейських стандартів у відповідності до трьох опор Європейського Союзу з дотриманням балансу переваг і витрат. В результаті Польща мала отримати своє становлення як демократична, правова, безпечна, сильна та процвітаюча держава.

Європеїзація системи судового адміністрування в Республіці Польща, яка відбувалася в парадигмі III опори (співпраця у сфері юстиції та поліції), мала підходи, які в значній мірі були спільними із європеїзацією інших інституцій публічного управління. Однак, специфічною та ключовою особливістю, притаманною саме системі судового адміністрування, було забезпечення принципу незалежності суддів, недопущення будь-якого втручання в їх діяльність.

У 1998 році польський уряд прийняв Національну стратегію інтеграції, якою було визначено конкретні дії, які б дозволили Польщі максимально наблизитися до стандартів ЄС, зокрема й у сфері правосуддя. За цією Стратегією успішності європеїзації системи судового адміністрування, на наш погляд, сприяли:

- приєднання Польщі до існуючих конвенцій ЄС у сфері правосуддя;
- підтримання постійного діалогу з країнами ЄС;
- створення координаційної системи євроінтеграції на чолі з Комітетом з питань європейської інтеграції, яка охоплює у т. ч. питання сертифікації та стандартизації;
- розробка програм інтеграції стандартів Європейського права, розвиток законотворчої діяльності, пристосованої до нових умов;
- урахування законодавства ЄС для національного адміністративного права, зміна стандартів, завдань і практики, обсягів та форм здійснення адміністративних повноважень;
- постійний пошук та розвиток нових форм співробітництва з ЄС у сфері правосуддя;
- створення цілісної системи навчання іноземним мовам та сучасним технологіям роботи, знанням законодавства, установ, політики та процедур країн ЄС, євроінтеграційним знанням із безпосереднім стажуванням в установах ЄС, зокрема в Європейському суді і судах I інстанції;
- поступове забезпечення доступу до мереж електронних юридичних (EUROLEX і CELEX) і бібліографічних (SCAD) баз даних судів різних інстанцій;
- орієнтація на досвід держав-членів ЄС, зокрема тих, які приєдналися до ЄС протягом останніх двох років, спираючись на результати наукових досліджень;
- орієнтація на довгостроковість процесів європеїзації, навіть після набуття Польщею членства в ЄС;
- орієнтація на важливість підготовки спеціалістів, які обійматимуть посади в державних інституціях, у т. ч. у сфері виміру правосуддя, особливо суддів і прокурорів;
- наближення до громадськості питань європеїзації, посилення зв'язків судових установ з громадськістю, моніторинг суспільної думки та вироблення інформаційної державної стратегії, формування позитивного іміджу судової влади, у т. ч. за кордоном [3].

На фінансування процесів європеїзації було витрачено чимало коштів державного бюджету, які в більшій частині витрат доповнено коштами програми ФАРЕ та іншими коштами безповоротної допомоги. Також джерелами фінансування євроінтеграційних процесів в

Республіці Польща були кредити міжнародних фінансових організацій (Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, приватних банків). Втім, програма ФАРЕ стала одним із основних фінансових інструментів.

Таким чином, цілеспрямованість, єдність та послідовність польської політики у євроінтеграційних процесах, у т. ч. й щодо сфери правосуддя, з урахуванням національних інтересів у балансі вигод та витрат, дозволили Польщі успішно європеїзувати систему судового адміністрування, що позитивно вплинуло на підвищення ефективності судової влади. Польські загальнодержавні управлінські рішення з питань євроінтеграції істотно не відрізнялися від рішень, прийнятих в інших державах-членах ЄС, оскільки їх межі були обумовлені Угодою про асоціацію. Однак, варто зауважити, що внаслідок європеїзації польська система судового адміністрування не була повністю позбавлена недоліків. Їй до сьогодні залишаються притаманні такі вади, як бюрократизм, неякісне управління людськими ресурсами, суперечливість підходів до розподілу повноважень між її суб'єктами. Разом з тим, Україні, на шляху до вступу в Європейський Союз, доцільно врахувати позитивний досвід європеїзації системи судового адміністрування в Республіці Польща для мінімізації помилок, фінансових, матеріальних і трудових витрат, а також економії часу.

Список використаних джерел

1. Presidency Conclusions / Copenhagen European Council (21 – 22 June 1993). *Bulletin of the European Communities*. 1993. № 6. Р. 7–23.
2. Закон Польської республіки «Про систему загальних судів» від 27.07.2021 від 02.04.1997. URL: <http://surl.li/hoxml>
3. Національна стратегія інтеграції від 28.01.1997. URL: <http://surl.li/hoxmt>

Юлія ВАРУШКА,

*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце.

Питання проведення судової реформи в Україні на сьогодні є одним із найбільш актуальних та обговорюваних, особливо в світлі євроінтеграції нашої держави.

24 лютого 2022 на території України введено воєнний стан.

Формально введення воєнного стану не впливає на процес здійснення судочинства. Зокрема, відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів в період війни вкрай важко.

Для врегулювання даного питання Рада Суддів України (надалі – РСУ) прийняла ряд важливих рішень, зокрема, нормативні акти, які регулюють діяльність судів в умовах воєнного стану [1].

Так, 24.02.2022 РСУ прийняла рішення «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ». Згідно з цим рішенням РСУ ухвалила: звернути увагу усіх судів України, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути припинена у випадку загрози здоров'ю, життю та безпеці відвідувачів та працівників суду здійснення судочинства певним судом може бути припинено до усунення обставин, які зумовили небезпеку розробити рекомендації судам щодо

порядку здійснення евакуаційних заходів та передачі справ для вирішення невідкладних питань створити оперативний штаб у складі членів Ради суддів, голови ВС, керівника ДСА, голови Служби судової охорони.

02.03.2022 РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану, з них основні: особливості роботи суду визначаються виходячи з поточної ситуації у відповідному регіоні; при визначенні умов роботи суду у воєнний час необхідно керуватися реальними поточними обставинами, що склалася в регіоні; в кожному суді визначається відповідальна особа, яка має забезпечити актуальний облік працівників апарату та суддів, з урахуванням визначеної форми роботи суду (дистанційної тощо); усі доступні працівники суду, по можливості, переводяться на дистанційну роботу; визначається мінімальна кількість осіб, які повинні знаходитися у приміщенні суду упродовж робочого дня. Організується чергування суддів та працівників апаратів судів; громадянам роз'яснюється можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції; обмежується допуск в судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань; розгляд справ по можливості відкладається (за винятком невідкладних судових розглядів), зважаючи на те, що велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя; справи, які не є невідкладними, розглядаються лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження; процесуальні строки по можливості продовжуються щонайменше до закінчення воєнного стану; зосередитись необхідно виключно на проведенні невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою); якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може прибути в судові засідання суд може допустити участь такого учасника в режимі відеоконференції за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в тому числі і власних; у разі, якщо провадження розглядається колегіально і колегія суддів не може зібратись в одному приміщенні, то допустимий розгляд справ з різних приміщень судів, в тому числі з використанням власних технічних засобів [2].

Водночас, 03.03.2022 Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів» (законопроект № 7117).

Законом передбачено, що у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, робота суду може бути припинена з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого припинено.

Отже, виходячи з нормативних актів, які були прийняті на сьогодні, режим роботи кожного конкретного суду визначається окремо. Робота суду залежить від того, яка ситуація склалась у регіоні, де такий суд розташований. Так само суди мають уважно ставитись до пропуску процесуальних строків, уникаючи надмірного формалізму.

Отже, у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, першочерговим ключем адаптації судового законодавства під виклики навколишнього середовища стало оновлення Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Таким чином, основні новели цього нормативного акта в контексті регламенту судової діяльності викладено у статті 26. Аналізуючи пункт 1 статті, варто вказати, що основне спрямування правосуддя на територіях, де запроваджено військовий стан, полягає у здійсненні правосуддя лише вповноваженими на це судовими органами, повноваження яких регламентовано статтею 124 Конституції України.

Необхідно зазначити, що в Україні певною мірою вже діє онлайн-правосуддя. Так, 17 серпня 2021 року Вища рада правосуддя рішенням № 1845/0/15-21 затвердила Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. 5 жовтня 2021 року офіційно почали функціонувати такі підсистеми (модулі) ЄСІТС: підсистема «Електронний кабінет», яка забезпечує процедуру

реєстрації користувачів у ЄСІТС, а також подальшу автентифікацію таких осіб із метою їх доступу до підсистем (модулів) ЄСІТС у межах наданих прав; підсистема «Електронний суд», що забезпечує можливість користувачам у передбачених законодавством випадках відповідно до наявних технічних можливостей підсистеми ЄСІТС реалізованого функціоналу створювати та надсилати в електронному вигляді процесуальні чи інші документи до суду, інших органів та установ у системі правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких чи інших документів; підсистема відеоконференцзв'язку, що забезпечує учасникам справи можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою свого Електронного кабінету та власних технічних засобів, у приміщенні іншого суду – за допомогою технічних засобів суду, в установі попереднього ув'язнення [3].

Доцільно зазначити, що стрімкий курс української держави на європейську інтеграцію, основною метою якого є повноправне членство України в Європейському Союзі, ставить перед собою велике коло доволі важливих вимог, дотримання яких є складним, але обов'язковим. Адаптація чинного національного законодавства, зокрема судового, під європейські рамки, передбачає встановлення чітко визначеної процедури добору суддів, завершення епопеї з органами суддівського врядування, імплементацію кола європейських правових норм, що є потужним кроком до поставленої мети. Кандидатство в члени Європейського Союзу для України є лише першою ланкою на шляху до повноцінного європейського цивілізованого світу.

Список використаних джерел

1. Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Офіційний портал Ради Суддів України. URL: <https://bit.ly/3w5OUiN>
2. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. Офіційний портал юри-дичного видання Ліга: Закон. URL: <https://bit.ly/3AfRe8r>
3. ВРП підтримує законопроект щодо якнайшвидшого запровадження дистанційного судочинства в умовах воєнного стану. Офіційний портал судової влади України. URL: <https://bit.ly/3pnkO6B>

Євгенія ВОЛОШКА,

аспірантка кафедри публічного управління та права

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФАХОВОЮ ПЕРЕДВИЩОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ

Освіта є ключовим елементом цивілізаційного розвитку суспільства. Враховуючи реалії української освіти останніх десятиліть та соціально-економічні тенденції розвитку ринку праці, в 2019 році в Україні було прийнято закон «Про фахову передвищу освіту», який передбачав створення нового освітньо-професійного ступеня – фахового молодшого бакалавра. Загальною метою фахової передвищої освіти є забезпечення сталого соціально-економічного та інноваційного розвитку держави за рахунок якісної підготовки конкурентоздатного людського капіталу та посилення зв'язку суспільства та фахової передвищої освіти [5]. Відтак, фахова передвища освіта є складовою системи української освіти та предметом наукових досліджень, в тому числі, і у площині публічного управління.

В умовах євроінтеграції України, важливо вивчати досвід провідних країн-учасниць ЄС та інших країн Європи, щодо управління та адміністрування освітою. Проте для фахової передвищої освіти здійснити це вкрай складно, адже її аналоги у Європі відсутні. Якщо звернутися до Національної рамки кваліфікацій [4] та Європейської рамки кваліфікацій [1], можемо побачити, що у вітчизняному вимірі освітніх рівнів фахова передвища освіта розташована на п'ятому рівні. В той же час, згідно звіту [1], кваліфікації професійно-технічної освіти відповідають 2 – 5 рівням

НРК. До них входять дипломи кваліфікованих робітників і свідоцтва про присвоєння (підвищення) робітничої кваліфікації. Таким чином, на перший погляд може здатися, що фахова передвища освіта тотожна професійно-технічній. Але це не зовсім так. І. Ю. Хомишин звернув увагу на те, що масовість вищої освіти спричинила брак молодих кваліфікованих фахівців середньої ланки на ринку праці й тому нова візія фахової передвищої освіти має на меті вивести її на новий якісний рівень, змінити ставлення людей до цього рівня освіти, забезпечити ринок праці відповідними фахівцями. Найважливішою особливістю цього освітнього рівня повинна стати незаперечна орієнтація на практичну діяльність в умовах сучасних виробництв і сфери послуг, на потреби ринку праці [6, с. 136]. На наш погляд, в першу чергу це стосується військової фахової освіти, медичної та педагогічної. Здобувачі освіти зазначених спеціальностей не зможуть працювати, набувши освітній рівень кваліфікованого робітника, адже їх спеціальності потребують ширшого спектра кваліфікації, навичок та компетенцій. Поряд із цим, професії військових, медиків та педагогів середнього рівня підготовки (медичні сестри, вихователі, вчителі початкової школи) перебувають в постійному дефіциті, про що свідчать незакриті вакансії на ринку праці, а отже, випускників вищої освіти, період підготовки яких значно триваліший за період підготовки випускників фахової передвищої освіти, недостатньо. При цьому ми не можемо заперечувати той факт, що фахова передвища освіта має певні ознаки та спорідненість як з вищою, так і з професійно-технічною. Розглянемо деякі особливості зарубіжного публічного управління саме професійно-технічною освітою для адаптації даного досвіду в контексті управління фаховою передвищою освітою.

Цікаве дослідження, щодо управління професійно-технічною освітою на державному та регіональному рівнях зарубіжжя було здійснено Грень Л. М., який зазначає, що на підставі досвіду економічно розвинених країн (США, Німеччини, Франції, Канади) можна проводити пряму взаємозалежність темпів удосконалення та розвитку виробництва від рівня професійної підготовки кадрів. Корисним, на думку автора, є запровадження прямих фінансових стимулів для підприємств, які організують професійну підготовку, у формі надання пільг, відшкодування витрат на неї або грантів. Вагому роль могли б відіграти важелі публічного управління в контексті посилення соціально-економічного захисту працівників та учнів професійно-технічної освіти. У США сформовані спеціальні органи управління, які займаються організацією та контролем якості надання освітніх послуг в окремих штатах: Бюро директора з питань професійної освіти, Рада професійного навчання, Бюро професійної освіти й освіти дорослих з підпорядкованим йому Національним науково-дослідним центром професійного навчання і Національна консультативна рада з фахової освіти. У Франції система освіти строго централізована, де підготовка кадрів у державних і приватних ліцєях перебуває під контролем держави. Особливо цікавою виявляється систему навчання у Німеччині, де підготовка кваліфікованих робітників здійснюється за дуальною формою навчання [2, с. 47].

Українська фахова передвища освіта могла б використати європейський досвід розвитку професійно-технічної освіти, а саме: знайти шляхи реалізації дуальної форми навчання. Цьому питанню була присвячена Міжнародна науково-практична конференція «Дуальна форма здобуття освіти: успіхи та проблеми третього року запровадження», пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти України у 2022». На конференції були визначені переваги для закладів вищої та фахової передвищої освіти, які застосовують аспекти дуальної форми навчання:

- здійснення цільової підготовки підготовлених кадрів для підприємств;
- використання матеріально-технічної бази підприємств для навчання здобувачів освіти на сучасному виробничому обладнанні з урахуванням інноваційних змін у виробничих технологіях;
- розподіл витрати з роботодавцями щодо підготовки кваліфікованих фахівців;
- відкриття можливості підвищення кваліфікації та стажування;
- сприяння швидкому професійному зростанню здобувачів освіти;
- забезпечення тісного взаємозв'язку й взаємовпливу різних систем, що призводить до якісних змін в освіті;

- здійснення інституційних досліджень і консультування;
- здобувач освіти не просто отримує кошти, а здобуває максимально концентровані та корисні знання, які стосуються безпосередньо його фаху [3].

Таким чином європейський досвід управління вже частково інтегрується в українську систему публічного управління освітою, завдяки чому у фаховій передвищій освіті вдається ліквідувати розрив між теорією і практикою в процесі підготовки майбутніх фахівців, відкрити додаткові можливості підвищення ефективності підготовки та врахувати вимоги роботодавців щодо формування професійних компетенцій майбутнього персоналу, а як наслідок – забезпечити сталий розвиток економіки країни у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і української національної рамки кваліфікацій. URL: <http://surl.li/hoxru> (дата звернення: 10.05.2023).
2. Грень Л. М., Управління професійно-технічною освітою на державному та регіональному рівнях: зарубіжний досвід. *Публічне управління та митне адміністрування*. Дніпро. 2019. № 3 (22). С. 44–56 .
3. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1341 / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/gkrz> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 6 червня 2019 р. № 2745-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/hoxsi> (дата звернення: 10.05.2023).
6. Хомишин І. Ю. Правове регулювання фахової передвищої освіти в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. Львів. 2019. № 24. С. 134–138.

Наталія ГОНЧАРУК,

*д.держ.упр., професор, заслужений діяч науки
і техніки України, професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Анастасія СИДОРЧЕНКО,

*студентка групи 281м-22-1, спеціальність 281
«Публічне управління і адміністрування»,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Україні обрала зовнішньополітичний курс на інтеграцію до європейського адміністративного простору і активно, починаючи з прийняття у 2014 році Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, здійснює реформу децентралізації, метою якої є створення безпечного та комфортного середовища для життя людей, ефективна система публічної влади, високий рівень спроможності регіонів та громад, висока якість надання публічних послуг, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності місцевого самоврядування [5].

Для здійснення процесів реформування місцевого самоврядування, успішного завершення реформи децентралізації, інтеграції України до Європейського Співтовариства важливе значення має досвід проведення муніципальних реформ в країнах Європи,

впровадження європейських принципів реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Слід зазначити, що у більшості європейських країн реформи на муніципальному рівні почали здійснюватися ще в 70–80 роки минулого століття. Ці реформи муніципального рівня були спрямовані на те, щоб зменшити кількість органів місцевого самоврядування та створити більші й сильніші муніципалітети. Результатом проведених в країнах Європи реформ стало підвищення спроможності муніципалітетів, ступеня їх автономії та скорочення чисельності.

Так, на початку 1990-х років в 39 європейських країнах налічувалося близько 120 тисяч муніципалітетів, а у 2014 р. їх число значно скоротилося і становило близько 106,5 тисяч. Наприклад, за період з 1990 р. по 2014 р. у Данії кількість муніципалітетів скоротилася з 275 до 98, в Фінляндії – з 452 до 342, а у Німеччині приблизно на 5 000 муніципалітетів. Слід зазначити, що в деяких країнах Європи процес об'єднання муніципалітетів відбувається до цього часу. Зокрема, у Нідерландах кількість муніципалітетів у 1990 р. була 672, у 2014 р. – 478, у 2018 р. – 403, а в 2020 р. вона зменшилася до 355. У Нідерландах мер призначається королівським указом терміном на шість років на основі рекомендації місцевих рад, є одночасно і головою ради й виконавчого органу, належить до якоїсь політичної партії, не має права голосу у муніципальній раді, оскільки не є виборною особою [4].

Сьогодні муніципалітети і регіони Данії мають високий ступінь незалежності від уряду при виконанні своїх повноважень, самостійно вирішують питання доцільності чи ефективності своїх дій. При цьому губернатори провінцій мають широкі повноваження щодо перевірки діяльності та забезпечення законності дій органів місцевого самоврядування. В той же час муніципалітети Норвегії є менш автономними, ніж у більшості інших скандинавських країн. У цій країні місцеве самоврядування не має формального конституційного чи законодавчого захисту, однак місцева влада тут є досить потужною і відіграє провідну роль у вирішенні питань охорони здоров'я, освіти та надання інших соціальних послуг [3, с. 267].

Цікавим є досвід реформування місцевого самоврядування у Фінляндії, де вдалося досягти високого рівня децентралізації у всіх сферах прийняття управлінських рішень та фінансового управління. Система влади в цій країні представлена трьома рівнями: центральним, регіональним та місцевим. Центральний уряд впливає на місцеве самоврядування через систему державних субсидій, які надаються комунам частково для того, щоб забезпечити надання обов'язкових послуг, але в основному – щоб вирівняти доходи багатих і бідних муніципалітетів [7, с. 20].

У Польщі основною метою реформи, яка була проведена в 1990-х роках з метою демократизації і зміцнення ролі місцевих органів влади, була децентралізація публічної влади. В результаті уведеної в дію 1 січня 1999 року реформи, було запроваджено три рівні територіального самоврядування: гмінне, повітове та воєводське [1, с. 62].

Основними змінами, які були впроваджені в Польщі в рамках адміністративної реформи, було наступне: зменшення кількості воєводств; розширення повноважень місцевих органів влади, їх території; введення нової форми місцевого самоврядування – гміни, що дозволило більш ефективно здійснювати управління найменшими адміністративними одиницями та забезпечити ефективний розвиток територій; введення нових принципів фінансування місцевих органів влади (зокрема системи дотацій, фінансової підтримки від держави), що зробило органи місцевого самоврядування більш привабливими для вкладення інвестицій, та ін. В цілому, реформування місцевого самоврядування у Польщі сприяло зміцненню демократії та підвищенню якості надання публічних послуг і рівня життя громадян.

Запровадження децентралізації у Франції відбувалося без зміни карти адміністративного поділу. Після 1982 року, коли у Франції була започаткована адміністративна реформа, всі три рівні територіального устрою – комуни, департаменти та регіони – стали децентралізованими рівнями управління з власними органами місцевого самоврядування (до цього часу такими були лише комуни й департаменти). Проте змінилися параметри «адміністративної опіки» держави над функціонуванням органів місцевого самоврядування, що була замінена функцією адміністративного контролю за їх діяльністю. Ця функція була покладена на префектів,

правовий статус яких також змінився в бік звууження їх повноважень, головним чином, до контрольно-наглядових [1, с. 66].

Базовою територіальною одиницею Франції на сьогоднішній день є комуна. Її правовий статус регулюється Кодексом законів про муніципальну адміністрацію від 1957 року, до якого було внесено поправки у 1979 та 1982 роках, Законом про децентралізацію від 1982 року, Законами про розмежування компетенції між державою і територіальними самоврядними колективами від 1983 року, Законом про місцеву демократію від 27 лютого 2002 року. Більшість комун є невеликими за розміром та нечисленними за кількістю населення (близько 90 % комун мають менше 2 000 громадян, проте деякі комуни налічують більше 500 000 мешканців). Представницьким органом комуни є муніципальна рада (1, с. 57 – 58). Оскільки у Франції існує значна кількість невеликих комун, то задля реалізації управлінських повноважень у деяких сферах досить поширеними є об'єднання муніципальних рад (1, с. 59). Франція має також успішний досвід побудови інституту префекта, на який орієнтуються інші країни та який має майже 200-річну історію. Він був запроваджений за часів Наполеона Бонапарта з метою встановлення державного контролю на місцях, до 1892 р. префекти мали занадто сильні повноваження, зокрема, право ветоувати та скасовувати акти органів місцевого самоврядування своїм рішенням без звернення до суду. Сьогодні для скасування актів органів місцевого самоврядування префект повинен звертатися до суду [2, с. 79].

Отже, європейський досвід переконливо свідчить, що в демократичному суспільстві територіальна організація влади може будуватися лише на основі специфічної форми публічної влади територіальних громад, у рамках якої забезпечується реалізація їх права здійснювати управління в межах відповідних територіальних одиниць, самостійно вирішувати всі питання місцевого значення [6, с. 5].

Таким чином, в сучасних умовах інтеграції України в ЄС та необхідності завершення процесів децентралізації, забезпечення стійкості та ефективної діяльності органів місцевого самоврядування в умовах війни та післявоєнний період, корисним для України є: досвід Польщі щодо децентралізації влади й формування фінансово спроможних гмін; досвід Франції щодо функціонування інституту префекта; досвід Данії, Фінляндії, Нідерландів щодо високого рівня децентралізації у всіх сферах прийняття управлінських рішень та фінансового управління; досвід Норвегії щодо вирішення питань секторальної децентралізації, охорони здоров'я, освіти та надання соціальних послуг. Впровадження, з урахуванням національних особливостей та українських реалій, європейського досвіду реформування місцевого самоврядування та здійснення процесів децентралізації влади є надзвичайно актуальним завданням і сприятиме повоєнному відновленню територій, формуванню територіальних громад, здатних і спроможних самостійно вирішувати питання місцевого значення, підвищенню ефективності місцевого самоврядування в Україні.

Список використаних джерел

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. К., Москаленко О. М., 2012. 212 с. URL: <http://surl.li/htpsg>
2. Динник І. П. Запровадження інституту префекта в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 3. С. 77–80.
3. Неділько А. І. Зарубіжний досвід публічного управління на місцевому рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2016. № 1. С. 82–86.
4. Огляд практики адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування в окремих країнах / Centre of Expertise for Good Governance, м. Страсбург, 31 січня 2020 р. URL: <http://surl.li/htpsv>
5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://surl.li/htpsz>

6. Формування паспорта об'єднаної територіальної громади в Україні: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2018. 256 с.

7. Presidency Conclusions / Copenhagen European Council (21 – 22 June 1993). Bulletin of the European Community. 1993. №6. P. 7–23.

8. Янг Дейвід. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. SKL International, 2020. 84 с. URL: <http://surl.li/htptg>

Сергій КАНДЗЮБА,

к.т.н., доцент, доцент кафедри

державного управління і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»,

Сергій ПЕРЕПЕЧКІН,

студент, гр. 281м-22-2 ІДУ

НТУ «Дніпровська політехніка»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Однією з умов ефективної діяльності органів державної влади у ХХІ сторіччі є використання ними можливостей інформаційного суспільства, яке створює єдиний глобальний інформаційний простір, що характеризується мінливою та високою інтенсивністю інформаційних процесів. Ефективне державне управління в такому випадку можливе лише на засадах створення якісно нових систем інформаційно-аналітичного забезпечення, завдяки яким можливе досягнення повноти та точності інформації, оперативне прийняття та реалізація управлінських рішень на всіх рівнях державної влади. Задоволення постійно зростаючих інформаційних потреб органів влади призвело до усвідомлення необхідності створення інформаційно-аналітичних систем на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які дозволяють автоматизувати (а отже спростити і прискорити) обробку значних інформаційних масивів та забезпечити оперативний доступ до них якнайширшому колу державних службовців.

Відаючи належне результатам досліджень у цій сфері, отриманим вітчизняними вченими, слід наголосити, що теоретичні та науково-методичні засади напрямів та перспектив розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління сферою соціального захисту в умовах функціонування електронного уряду залишаються недостатньо обґрунтованими.

У дослідженні проаналізовано призначення та функціональні можливості Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Зокрема, визначено, що Єдина інформаційна система соціальної сфери надасть можливість кожному громадянину, який потребує соціальної підтримки, швидко отримати будь-який вид допомоги через фронт-офіс в територіальній громаді та ЦНАПі або через електронні сервіси Порталу «Дія».

Узагальнено зарубіжний досвід використання цифрових технологій при плануванні, моніторингу та оцінці результатів державного управління в сфері соціального захисту населення і сформульовано рекомендації щодо їх використання. Об'єднання даних з різних джерел, робота з неструктурованими і частково структурованими джерелами інформації, апробація окремих ініціатив в рамках контрольованих випробувань, інтеграція постійного збору зворотного зв'язку в процес розробки, моніторингу та оцінки державного регулювання дозволяють державі більш якісно виявляти і вирішувати проблеми сьогоденного дня, прогнозувати і своєчасно реагувати на проблеми майбутнього.

Прикладом використання цифрових технологій при плануванні результатів (на етапі вироблення державної політики) є впроваджена в Великобританії онлайн-платформа Predictiv (<https://www.bi.team/bi-ventures/predictiv/>), що дозволяє проводити поведінкові експерименти в режимі реального часу. Платформа дозволяє державним органам апробувати нові заходи державного регулювання з використанням рандомізованих контрольованих випробувань за участю громадян в онлайн-режимі, щоб переглянути, як саме будуть реалізовані заходи

регулювання, інші заходи державної політики в реальному житті. Фактично платформа дозволяє проводити експериментальне впровадження заходів регулювання та отримувати зворотний зв'язок від його адресатів. Зокрема, платформа Predictiv може бути використана:

- для перевірки ступеня розуміння заходів регулювання адресатами регулювання;
- оцінки очікуваної результативності нових підходів;
- вибору між декількома альтернативами державної політики.

Проведення рандомізованих контрольованих випробувань займає один-два тижні і дозволяє органам влади отримати відповіді на питання, на які раніше були потрібні роки досліджень. Платформа Predictiv підвищує доступність експериментальних методів предиктивної аналітики для державних органів і, можливо, призведе до зміни культури вироблення державної політики і регулювання.

До теперішнього часу на платформі було проведено понад 30 випробувань і результати вже впливають на державну політику країни. Наприклад, Управління з питань рівності та Департамент зайнятості та пенсій використовують результати одного з випробувань для зміни регулювання спільної декретної відпустки батьків. В цілому перші результати використання платформи позитивні, так як вона надає розробникам державної політики доступ до точних експериментальних методів, а також суттєво здешевлює їх проведення. У перспективі платформа може бути істотно вдосконалена і інтегрована в цикл вироблення державної політики.

У цілому цифрові платформи, що дозволяють враховувати ставлення адресатів регулювання до вироблюваної політики практично в режимі реального часу, відображають більш системні зміни в процесі виконання державної функції даного типу – у недалекому майбутньому можлива поява такого цифрового уряду, при якому органи влади зможуть розглядати вироблення державної політики (регулювання) як ітераційний процес, що дозволяє апробувати і змінювати регулювання в режимі реального часу.

Розвиток аналітичних інструментів, пов'язаних з використанням «великих даних», дозволяє істотно підвищити якість прогнозування політичних і економічних процесів, що розширює управлінські можливості держави в цифрову епоху. Так, в США з 2012 р. реалізується ініціатива, спрямована на вивчення і впровадження методів обробки «великих даних» у діяльність органів державної влади. При цьому в якості вихідних джерел таких даних розглядаються найрізноманітніші сфери – від житлово-комунального господарства до агрегованих даних господарюючих суб'єктів. Виходячи з проведених досліджень, в окремих сферах були сформульовані алгоритми реакції на результати аналітики «великих даних».

Висновки.

1. Проаналізовано призначення та функціональні можливості Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Зокрема, визначено, що Єдина інформаційна система соціальної сфери надасть можливість кожному громадянину, який потребує соціальної підтримки, швидко отримати будь-який вид допомоги через фронт-офіс в територіальній громаді та ЦНАПі або через електронні сервіси Порталу «Дія». Основою ЄІССС є Єдиний соціальний реєстр, в якому сконцентрована інформація про кожного, хто має право, отримує чи колись отримував будь-який вид державної соціальної підтримки.

2. Узагальнено зарубіжний досвід використання цифрових технологій при плануванні, моніторингу та оцінці результатів державного управління в сфері соціального захисту населення і сформульовано рекомендації щодо їх використання. Встановлено, що цифрові технології можуть значно змінити традиційні підходи до планування, моніторингу та оцінки результатів державних органів. Об'єднання даних з різних джерел, робота з неструктурованими і частково структурованими джерелами інформації, апробація окремих ініціатив в рамках контрольованих випробувань, інтеграція постійного збору зворотного зв'язку в процес розробки, моніторингу та оцінки державного регулювання дозволяють державі більш якісно виявляти і вирішувати проблеми сьогодення, прогнозувати і своєчасно реагувати на проблеми майбутнього.

3. Розглянуті приклади застосування сучасних технологій, які використовують в якості даних різноманітні цифрові платформи, доводять, що створення Єдиної інформаційної системи

соціальної сфери в Україні означає появу потужного джерела даних для вирішення задач планування, моніторингу та оцінки результатів державного управління в сфері соціального захисту населення.

1. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів від 14 квітня 2021 р. № 404. URL: <http://surl.li/hoxuk>

2. Deloitte. The State Policy Road Map: Solutions for the Journey Ahead. URL: <http://surl.li/hoxur>

Сергій КВІТКА,

*д.держ.упр., проф., професор
кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Деніс ЯШИН,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ФОРСАЙТІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

З початку 2000 року в країнах Західної Європи активізувалася робота з прогнозування у сфері публічного управління, як на національному, так і регіональному рівнях. На відміну від практики попередніх періодів, орієнтованої на розробку кількісних параметрів і жорстких траєкторій розвитку, сучасне прогнозування носить менш детермінований характер і базується на новому, більш гнучкому методі – «Форсайті». Головною особливістю нового підходу є не складання списку конкретних дій і технологій, а виявлення напрямків майбутнього розвитку і їх механізмів, міждисциплінарний підхід і багатоваріантність сценаріїв, комплексний аналіз технологічних і ринкових перспектив, їх соціально-економічних наслідків. Як правило, результати прогностичної діяльності урядових і наукових організацій знаходяться у вільному доступі, служать основою рекомендацій для органів публічного управління (державних, регіональних, муніципальних) при аналізі довгострокових стратегій розвитку територій на основі визначення соціальних і технологічних ризиків розвитку.

Проведення Форсайту також є приводом для публічних дебатів з питань узгодження інтересів різних соціальних і політичних сил, в першу чергу бізнесу та органів влади. Як показує європейський досвід останніх 10 років основні проблеми, які зачіпаються в прогностичних матеріалах (в основному орієнтованих на 30–50-річний горизонт) пов'язані із забезпеченням сталого розвитку та життєдіяльності людини.

«Форсайт» (Foresight) почали активно використовувати уряди США, Великобританії, Німеччини, Японії та Австралії ще в 90-і роки 20 століття. В даний час ця методика взята на озброєння більш ніж в 40 країнах – не тільки в Західній Європі, США та Японії, а й у ряді країн Латинської Америки, в Китаї, Південній Кореї, всіма новими членами ЄС, а також міжнародними організаціями. У 21 ст. саме у Європі Форсайт вперше почав практикуватися на регіональному та місцевому рівнях. У Великобританії, Німеччині, Угорщині, Франції, Іспанії форсайт пропагує уряд, в Швеції, Італії та Португалії його ініціатором є ділові кола. Найбільш широке поширення цей метод отримав у Великобританії, досвід якої в даний час використовують багато країн [1].

Особливістю Форсайту як методу прогностичного аналізу є виявлення не конкретних технологій, а напрямів розвитку та їх механізмів, міждисциплінарний підхід і багатоваріантність сценаріїв. Тому практично для всіх проектів характерна відсутність жорстких кількісних

орієнтирів. Основною тенденцією є перехід від технологічно орієнтованих проектів до проектів, що включають три складові частини: технологічний напрямок, ринок, соціальні наслідки.

Незважаючи на національні відмінності в підходах до Форсайту, можна виділити кілька основних принципів цього нового методу у європейській практиці. Форсайт може переслідувати такі цілі:

- оцінка розвитку конкретного науково-технічного напрямку (передбачає розробку «технологічної карти»);
- оцінка перспектив сфери науки і технологій (розподіл ресурсів на наукові проекти);
- оцінка перспектив науково-технічного розвитку в соціально-економічному контексті (прийняття стратегічних рішень на макрорівні) [2].

Поряд з національними пріоритетами в Західній Європі розробляються і загальноєвропейські пріоритети проведення Форсайтів. На основі аналізу проведення на початку 2000-х Форсайтів в окремих країнах експерти ЄС склали список з 21 найбільш значущих для європейських країн перспективних дослідницьких напрямків:

- урбанізація, інфраструктура, розвиток відсталих регіонів;
- зміна системи охорони здоров'я;
- енергетика;
- «когнітивні» науки (або нейронауки) і «розумні» системи;
- зміни у сфері управління та послуг;
- біотехнологія;
- безпека;
- якість життя;
- захист довкілля;
- створення суспільства та економіки «знань»;
- виснаження природних ресурсів;
- демографія і старіння населення;
- розширення ЄС;
- нові технології в обробній промисловості;
- глобалізація;
- військові технології;
- транспорт;
- нові матеріали;
- нові технології в харчовій промисловості;
- хімія;
- добробут.

Більшість з них можна віднести до сфери публічного управління. Останнім часом особливу увагу експерти приділяють розвитку нового міждисциплінарного науково-технічного напрямку – «когнітивні» науки і «розумні» системи, такі як Smart City, що включають природні та штучні системи обробки інформації – навчання, аналіз, прийняття рішень, комунікації. Форсайт-проекти в даній області були підготовлені у Великобританії, Німеччині, Данії, а також різними експертними комітетами ЄС [3].

І ще один напрямок експерти ЄС виділяють як найбільш актуальний для західноєвропейського регіону, – «здорове старіння», пов'язаний з проблемами старіння населення цього регіону. Даний комплекс включає науково-технічні досягнення в медичних науках, інновації в цілях підвищення ефективності охорони здоров'я, у вирішенні соціально-економічних проблем, викликаних старінням населення і зростаючим тиском на систему охорони здоров'я. Рішення проблеми старіння населення передбачає дослідження в області механізму старіння, розробку системи профілактики та реабілітації, розширення використання ІКТ та теле-медицини, розробку і використання нових форм лікування із застосуванням нових технологій, стандартів житлового будівництва, міського планування, а також зачіпає питання збільшення вартості медичних та соціальних послуг, зміни структури ринку праці та тиску на

пенсійну систему. Цим проблемам були присвячені останні форсайт-проекти Великобританії, Данії, Німеччини і ЄС загалом.

Список використаних джерел

1. Квітка С. Форсайт в публічному управлінні: методи і перспективи реалізації в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. 6(8). С. 56–70. <https://doi.org/10.15421/151847>
2. Квітка С. Інноваційні механізми в публічному управлінні: форсайт. *Аспекти публічного управління*. 2019. 7(4). С. 5–16. <https://doi.org/10.15421/151918>
3. Kvitka S., Borodin Ye., Yemelyanov V., Ivashova L. & Bocharov O. The foresight of national economy's digital development. *Revista inclusiones*. 2020. ISSN 0719-4706, 7 (SI) / Número Especial / Abril – Junio 2020. P. 112–125 ISSN 07194706

Олег КРАВЦОВ,

к.х.н., доцент,

доцент кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

Денис ЛІТАУ,

здобувач другого (магістерського) рівня

ОПП «Цифрове врядування»

НТУ «Дніпровська політехніка»

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифрова трансформація публічного управління надає можливість суттєво підвищити його ефективність, але водночас породжує нові виклики. Розвиток та поширення сучасних цифрових технологій створило складні правові проблеми як у національному, так і в глобальному правовому контексті. Це призвело до переосмислення деяких фундаментальних прав і свобод людини, таких як недоторканність приватного життя та захист даних, свобода вираження поглядів і недискримінація, як для державних установ, так і для приватних суб'єктів.

Держави опинилися в скрутному становищі: змушені балансувати між необхідністю інновацій в цифровій сфері та вимогами бізнесу і необхідністю пом'якшити всі потенційні ризики, що виникають у новому цифровому суспільстві, особливо, коли останні загрожують конституційним та фундаментальним цінностям.

«Суспільство ризику», як цей термін використовується сьогодні, – це суспільство, в якому параметр ризику відіграє ключову роль у регулюванні. У контексті технологій це означає, що закон втручається лише в тій мірі, в якій це необхідно для зменшення ризиків, пов'язаних з технологіями, в кінцевому підсумку створюючи певну збалансовану структуру. Ризик при цьому означає поєднання ймовірності того, що певна небезпека виникне в результаті використання певної технології, і масштабу наслідків, які ця небезпека може спричинити. Таким чином, регуляторні рішення приймаються законодавцями у відповідь на ймовірнісне прогнозування можливостей та/або загроз, шляхом оцінювання ризику за допомогою набору стандартизованих методологій, шаблонів і процесів.

Регулювання має свою ціну, оскільки дотримання закону обов'язково тягне за собою збільшення витрат для суб'єктів ринку; регулювання, що базується на оцінюванні ризиків, спрямоване на мінімізацію надмірного регулювання та сприяння більш ефективному, об'єктивному та справедливому управлінню. Щоб зменшити такі витрати, ризик-орієнтоване регулювання використовує ризик як інструмент для визначення стратегій розвитку з урахуванням конкретних небезпек.

Ризик-орієнтоване регулювання в Європі спочатку розвивалося, як відповідь на ризики, які нові технології або певні дії становили для довкілля, здоров'я та безпеки людей. Лише згодом воно

розширило сферу своєї дії, охопивши ширший спектр галузей. Прийняття Стратегії єдиного цифрового ринку дозволило ЄС активніше використовувати методики оцінювання ризиків до вирішення питань цифрових технологій. В подальшому це дозволило здійснити розробку та прийняття законодавчих змін у сферах даних, он-лайн-контенту та штучного інтелекту.

В ЄС регуляторні акти, такі як GDPR, DSA та пропозиція AIA, дедалі частіше звертаються до стратегії, спрямованої на створення збалансованого та пропорційного режиму шляхом використання ризиків.

Загальний регламент про захист даних (GDPR) передбачає систему регулювання, засновану на підзвітності, згідно з якою контролери даних зобов'язані демонструвати, що їхня діяльність з обробки даних відповідає правилам, передбаченим Регламентом. GDPR використовує підхід «знизу–догори», оскільки на контролерів даних покладається обов'язок оцінювати ризики, які їхня діяльність з обробки даних становить для права суб'єктів даних на недоторканність приватного життя та захист даних, а також вживати та застосовувати відповідні технічні та організаційні заходи, щоб забезпечити та продемонструвати, що обробка здійснюється відповідно до Регламенту. На відміну від традиційного законодавчого механізму «згори – донизу», GDPR, що ґрунтується на покладанні відповідальності на регулюючі органи, зміщує акцент у бік більш спільної архітектури, де регулюючі органи впроваджують відповідні стратегії управління ризиками, щоб уникнути відповідальності [1].

Ухвалений в жовтні 2022 р. Закон про цифрові послуги (DSA) також використовує підхід, заснований на оцінюванні ризиків, особливо в нових правилах, які він запроваджує щодо практики модерації контенту. Зокрема, DSA визначає чотири категорії постачальників посередницьких послуг (усі провайдери; хостинг-провайдери; он-лайн-платформи; дуже великі он-лайн-платформи (VLOPs), а також дуже великі пошукові системи (VLOSEs)). На кожен категорію накладаються різні зобов'язання щодо проведення належної перевірки в порядку зростання їхнього тягаря. Завдяки такому асиметричному підходу, покликаному забезпечити прозоре та безпечне он-лайн-середовище, DSA легко ідентифікувати як регулювання, що базується на оцінці ризиків. Однак, на відміну від GDPR, який за принципом «знизу – догори» повністю делегує контролеру та/або обробнику даних завдання оцінювання та зменшення ризиків, DSA, визначаючи чотири загальні рівні ризиків, значно зменшує свободу розсуду, надану об'єктам регулювання (тобто, в даному випадку, постачальникам посередницьких послуг). Водночас деякі положення DSA все ще надають провайдерам фундаментальну роль у постійній розробці відповідних стратегій для зменшення та пом'якшення негативних побічних ефектів їхніх послуг. Прикладом цього є вимога до VLOP і VLOSE проводити періодичне оцінювання системних ризиків у ЄС, пов'язаних з дизайном або функціонуванням їхніх послуг та пов'язаних з ними систем, а також вживати обґрунтованих, пропорційних та ефективних заходів для їхнього зменшення, адаптованих до конкретних виявлених системних ризиків [2].

У Законі про штучний інтелект (AIA), як і у випадку з DSA, визначено чотири категорії ризиків, що застосовуються до систем штучного інтелекту. Категорії AIA – це неприйнятний ризик, високий ризик, обмежений ризик і мінімальний ризик. Як і DSA, AIA передбачає все більш обтяжливі вимоги залежно від рівня ризику, присвоєного кожній конкретній системі штучного інтелекту. Вимоги висуваються не лише до систем – на провайдерів і користувачів також покладаються певні обов'язки та зобов'язання. Це, по суті, пропозиція за принципом «зверху – вниз»: Наприклад, система III, яка створює неприйнятний ризик для прав людини, буде повністю заборонена згідно з AIA, тоді як у випадку систем з мінімальним ризиком застосовується механізм саморегулювання, заснований на прийнятті кодексів поведінки [3].

Незважаючи на відмінності, всі три правові інструменти – GDPR, DSA та AIA – мають спільні риси. Разом вони сигналізують про те, що Європейський Союз вступив у нову фазу в історії цифрової політики. Зокрема, вони демонструють еволюцію підходу ЄС до цифрового конституціоналізму. Всі три документи, засновані на організуючому принципі ризику, спрямовані на досягнення балансу між економічно орієнтованим акцентом на інновації і створення єдиного цифрового ринку, конкурентоспроможного на міжнародному рівні, та інтересом захисту демократичних цінностей, включаючи індивідуальні права і свободи.

Цифрові технології поставили перед регуляторними органами в усьому світі серйозні виклики через складність пошуку балансу між важливими економічними та соціальними перевагами, які вони надають, і загрозами, які вони також несуть. Прив'язуючи правовий режим до конкретних умов ризику, ЄС має на меті мінімізувати супутні збитки від цифрових технологій, водночас мінімізуючи ринковий тягар, спричинений захисним регулюванням.

Впровадження ризик-орієнтованих підходів в системі публічного управління України потребуватиме змін організаційної культури, ці процеси повинні бути динамічними та повинні регулярно переглядатися у відповідності до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Це сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень для підвищення рівня безпеки в умовах війни та повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Загальний регламент про захист даних (GDPR). URL: <https://gdpr-text.com/uk>.
2. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>.
3. Proposal for a regulation of the European parliament and of the council laying down harmonized rules on artificial intelligence (artificial intelligence act) and amending certain union legislative Acts. URL: <http://surl.li/htrkt>

Інна КУЛШ,

*к.держ.упр., с.н.с., старший науковий співробітник
відділу регіональної екологічної політики
та природокористування ДУ «Інститут
регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього
НАН України»*

СПІЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС: ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У документах про заснування ЄС («Римські договори» [1]) економічна інтеграція розглядалась з точки зору можливості збільшення добробуту та поліпшення умов життя для усіх жителів Спільноти. При цьому остаточні рішення щодо виду, форми та методів впровадження соціальної політики належали до компетенції кожної окремої держави-члена. А тому ЄС був досить обмежений у прийнятті рішень щодо спільної соціальної політики. Ситуація почала змінюватись з 1973 р., Європейська Комісія розробила і подала на розгляд першу програму соціальних дій (Social Action Program [2, р. 512]). Наступними важливими документами стали «Хартія Спільноти про основні соціальні права трудящих» (1989 р.), що стосувалась вільного пересування робітників, справедливої оплати та умов праці, соціального захисту тощо.

У 1992 р. був підписаний Маастрихтський договір [3], що містив Соціальний протокол та у 1997 р. – Амстердамський договір, котрим були внесені поправки стосовно посилення безпеки, свободи та справедливості для усіх працівників. Головним здобутком стало збільшення пріоритетів спільної політики та можливість прийняття рішень у цій сфері шляхом голосування кваліфікаційною більшістю. Ці документи стали підґрунтям для встановлення різних норм, зокрема норми робочого часу, посилення співпраці із неурядовими громадськими організаціями та посилення соціального партнерства. Крім того, почала привертатись увага до проблеми гендерної рівності.

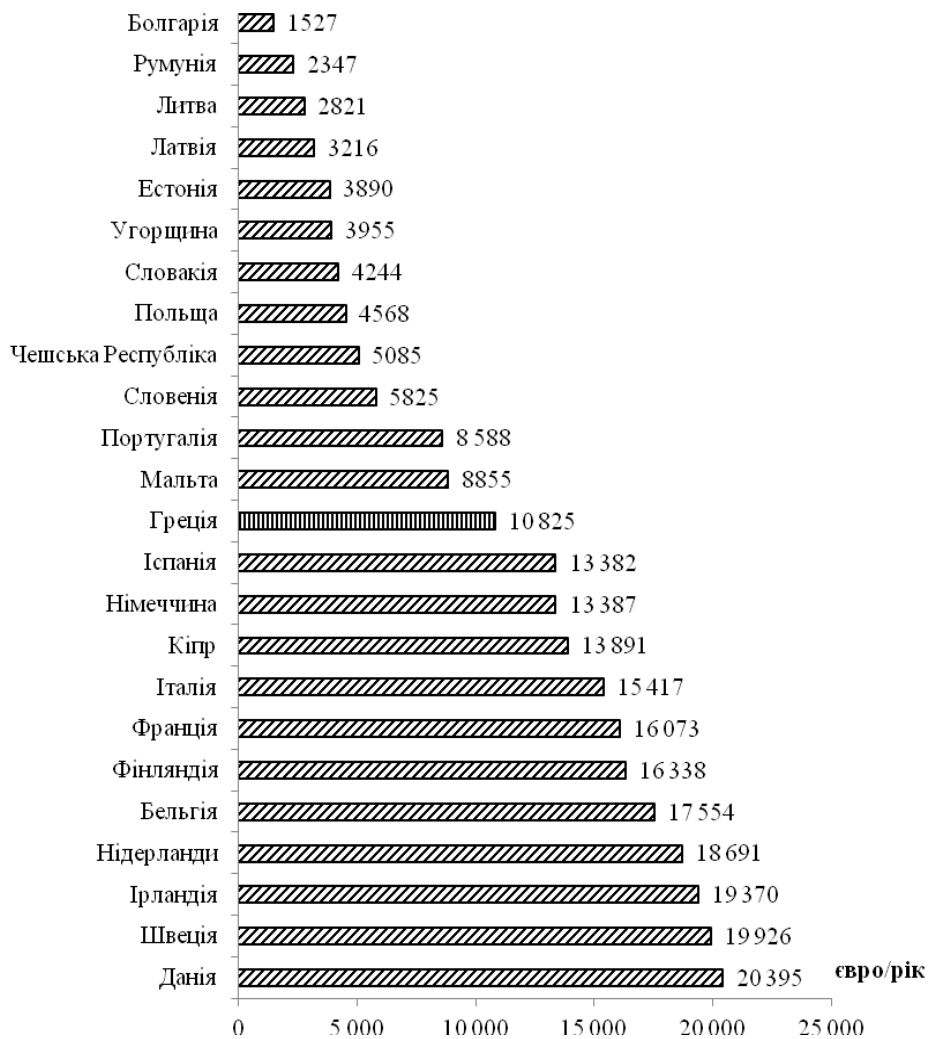
При тому, що на сьогодні фінансування Спільної соціальної політики є значно меншим, ніж, наприклад, Спільної аграрної політики, воно, лише по найбільшому інструменту – Європейському соціальному фонду (далі – ЄСФ) – становить близько 14 млрд євро щорічно. Ці кошти витрачаються на заходи із забезпечення зайнятості, поліпшення освіти, соціальну інтеграцію. Програмами Європейського соціального фонду щороку охоплюється понад 3 млн громадян ЄС.

Практично усі програми, що впроваджуються на рівні ЄСФ передбачають співфінансування з боку держав-членів, котрі вважають це проблемою, особливо в умовах бюджетних обмежень.

Національна соціальна політика повністю належить до компетенції окремих держав і ЄС майже не має можливості впливу на неї. Зокрема це стосується заробітної плати, колективних договорів і свободи об'єднань.

Європейська соціальна модель має майбутнє лише в тому випадку, якщо вона транснаціонально легітимізована. Матеріальні соціальні права не повинні відрізнятися між собою, вони принаймні з точки зору тенденцій мають бути узгодженими. Громадянство Спільноти, закріплене у Договорі про заснування ЄС, буде діяти повною мірою лише в тому випадку, якщо деклароване право на свободу пересування буде підкріплене певною рівністю основних доходів.

Так, пенсіонер з Болгарії свою свободу пересування може реалізувати лише теоретично. Якби він, наприклад, схотів оселитись у Данії, то з річною пенсією у 1 500 євро і відсутністю більшої кількості соціальних прав, це зробити неможливо. Поряд з цим, пенсіонер з Данії із середньою пенсією 20 000 євро може спокійно обирати для проживання будь-яку країну ЄС і він почуватиметься комфортно (див. рис.). Подібною є ситуація і в Україні, коли на рівні керівних структур озвучувались можливості для громадян злітати за кордон випити кави або відвідати Віденську оперу, особливо враховуючи співвідношення середньої заробітної плати і вартість квитка.

Рис. Середня пенсія у країнах ЄС, 2021 р.

Джерело: розроблено автором за даними [4, s. 6].

Середня пенсія у ЄС становить 10 424 євро на рік, на діаграмі (рис.) видно, що у 11 країнах вона є більшою, середньою – у Греції і у 12 країнах – меншою. При цьому середня пенсія у Греції майже вдвічі менша від показника Данії.

Характерною рисою усіх спільних політик ЄС, у т.ч. соціальної, є швидке реагування на зміни і оперативне внесення поправок, коли у 2015 р. стало очевидним, що стратегія із забезпечення зайнятості 2020 не зможе бути виконаною, а майже 20 млн осіб можуть опинитись за межею бідності, у Гетеборзі був проведений позачерговий саміт, на якому підписано документ щодо напрямів майбутньої соціальної політики. Однак, на думку представників профспілок, жодних суттєвих змін у законодавстві або оновлення керівних принципів у цій сфері не реалізовано і навіть не розглядалось [5, с. 94].

Світові економічні кризи, які негативно впливають на національні економіки усіх держав світу, не оминають і країн ЄС. При тому, що Спільна соціальна політика вирішує багато проблем, вони мають тенденцію до повторної появи. Відповідно, не зважаючи на усі зусилля, що прикладаються, залишається велика кількість осіб, невдоволених тим, як відбувається планування і реалізація заходів у цій сфері, озвучуються докори і сумніви щодо раціональності та ефективності прийнятих рішень. Досягнення розумного балансу між потребами і витратами, знаходження компромісів щодо розподілу коштів на різні потреби та визначення пріоритетності таких потреб на сьогодні стало головним завданням Спільної соціальної політики.

Список використаних джерел

1. The treaty of Rome. 25 March 1957. URL: <http://surl.li/hoysc>
2. Hartlapp, M., S. Blum, Kuhlmann, J. & Schubert, K. European Union Social Policy – facing deepening economic integration and demand for a more social Europe with continuity and cautiousness. *Routledge Handbook of European Welfare Systems*, 2019. New York: Routledge, 592 p. P. 512–527. Series: Routledge International Handbooks.
3. Consolidated version of the treaty on European Union. *Official Journal of the European Union*. C326. 26.10.2012. P. 13–45.
4. Bruzelius, C., Reinprecht, C. & Seeleib-Kaiser, M. Stratifizierte soziale Rechte und eingeschränkte unionsbürgerschaft. *WSI-Mitteilungen*. 2021. № 70 (6). S. 398–408.
5. Schmid G. Europa in Arbeit: Plädoyer für eine neue Vollbeschäftigung durch inklusives Wachstum / G. Schmid. *WSI-Mitteilungen, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG*, 2019. Vol. 72(2). P. 87–95.

Микола ЛАХИЖА,

д.держ.упр., проф., проф. кафедри

публічного управління та публічної служби,

Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ

ПОНЯТТЯ РЕСПОНСИВНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ВЧЕНИХ

Термін «респонсивність» був розкритий з точки зору науки державного управління у публікаціях автора 2009 року [1; 2]. Наголошувалося на ключовому значенні респонсивності (чутливості) для суспільства та пропонувалося розуміти цей термін, як з одного боку, вміння влади отримувати, аналізувати та використовувати інформацію, а з іншого – вміння громадськості усвідомлювати проблеми, ставити їх перед владою та добиватися вирішення. Увага українських вчених приверталася до затребуваності поняття «респонсивність» дослідниками публічної адміністрації у зарубіжних країнах, зокрема, в Польщі.

У наступні роки поняття «респонсивність» застосовувалося А. Ф. Колодій при визначенні критеріїв демократичності врядування в Україні; С. Б. Єгоричевою в контексті інноваційної діяльності банків; Т. М. Лозинською – як нова ознака маркетингу продовольчого ринку. Останніми роки увага до проблематики респонсивності почала відновлюватися. Так,

В. В. Баштанник обґрунтовує доцільність раціоналізації сучасних державноуправлінських реформ з позицій респонсивності публічного управління [3, с. 9]. Нами проведено аналіз застосування поняття «респонсивність» в теоретичних дослідженнях з публічного управління в Україні та Польщі.

На відміну від українських вчених, польські автори поняття «респонсивність» використовують досить широко. Нами проведено огляд основних публікацій у хронологічному порядку. Перші дослідження присвячувалися аналізу теоретичних досліджень провідних вчених заходу. Зокрема, у 2007 році А. В. Новак розглядав респонсивність у самоврядування з точки зору ідеї активного суспільства А. Етціоні [4]. На думку А. В. Новака, концепція респонсивності в різних варіаціях – на ґрунті політології чи соціології політики - в той час була практично відсутня в польській науковій літературі, але вона має застосовуватися у побудові каналів зв'язку між метарегуляцією розподіленої мережевої влади та безліччю самоврядних, самоорганізованих соціальних суб'єктів.

У 2008 р. була видана монографія професора кафедри соціології права Ягелонського університету М. Степіня «Респонсивна публічна адміністрація» [5], яка була названа критиками «піонерською працею на тлі польської правової науки». Відзначалося, що автор блискуче продемонстрував, що слабкі сторони польської адміністративної науки можна подолати лише через широку рефлексію над питаннями моделі демократичного та громадянського суспільства. Технократична модель адміністрування Вебера, яка сильно тисне на польську теорію адміністрування, ізолює адміністрацію, роблячи її основною перешкодою для розвитку нової моделі демократичної держави в Польщі, адаптованої до концепції адміністрування, поширеної у Європі. Опосередковано ця робота також є цінним внеском в оцінку реалізації Польщею права на ефективне управління, вираженого переважно в Європейському кодексі належної адміністративної поведінки.

Того ж року вийшла стаття Я. Гербста «Про категорію «респонсивності» влади і про певний результат респонсивності влади в Польщі [6]. На думку автора, за останні десятки років поняття стало вражаюче популярним у політичних дослідженнях. Спочатку цей термін використовувався як один із теоретичних критеріїв, що розширюють вузьке, процедурне розуміння демократії, але незабаром він став одним із найважливіших робочих критеріїв ефективного управління. З точки зору демократичної теорії, це стосується здатності політичної еліти до вирішення соціальних запитів і розуміння настроїв. Автор представив генезис значення поняття «респонсивності» у дебатах про належне врядування та стан громадсько-соціального партнерства в Польщі, розглядаючи його як одну з фундаментальних умов чутливої держави.

У 2011 році опубліковано статтю Б. Абрамовича, у якій концепція респонсивності розглядалася як відповідь на «вразливість» представницької демократії [7]. Автор підтримує позицію М. Степіня, вважаючи, що завдяки своїй більш практичній спрямованості, його підхід може бути успішно використаний в аналізі функціонування місцевої демократії та самоврядування.

Варто звернути увагу й на дослідження польських вчених в галузі респонсивності права. Так, Я. Кола та П. Пест аналізують респонсивність податкового права на прикладі його урядових інтерпретацій [8], спираючись в основному на монографію Е. Кустри «Політичні проблеми творення права» [9]. Стверджується, що респонсивність необхідна радше для визначення ситуації, в якій переговорна модель прийняття рішень стає реальністю – найпоширенішим прикладом є положення про колективні трудові договори, які в рамках трудового права фактично реалізують постулат відповідності закону

У наступні роки з'явилися цікаві публікації, пов'язані з респонсивністю публічної адміністрації в умовах диджиталізації, посилення уваги до навколишнього середовища тощо (П. Янке, Г. Охім, Б. Панчук, Т. Турек та інші).

Польська «Енциклопедія публічної адміністрації» принцип респонсивності розглядає як один з принципів сучасного якісного управління, за якого адміністрація реагує на різноманітні потреби громадян. Чутливість визначено одним із принципів «Семи принципів консультування» – частини «Канону місцевих соціальних консультацій», розробленого

Міністерством адміністрації та цифровізації, асоціаціями місцевого самоврядування та неурядовими організаціями [11]. Респонсивність визначається тут як принцип, згідно з яким кожен автор звернення до органу влади, має право на відповідь по суті протягом розумного часу. Розвиток цього принципу стосується підбиття підсумків консультацій, які мають: відбутися в межах часу, зазначеного на початку консультації; відобразитися у формі загальнодоступного документа з переліком наданих висновків та посиланням на них по суті; включати додаток із зміненним документом за результатами консультацій та обговорення подальших дій; обґрунтовувати прийняті рішення та готуватися зрозумілою для запитувачів мовою; охопити пропозиції всіх людей, які взяли участь у дискусії, опублікувавши їх на публічному порталі інституції, де проводилася консультація; бути внеском у подальшу громадську дискусію (соціальні консультації; місцеве врядування) тощо [12].

Список використаних джерел

1. Лахижа М. І. Респонсивність як умова модернізації суспільства. *Теорія та практика державного управління*. Вип.1 (24). 2009. С. 1–5
2. Лахижа М. І. Модернізація публічної адміністрації: теоретичні та практичні аспекти. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. 289 с.
3. Баштанник В. В. Служба і службові відносини в умовах інституціональних викликів: постановка проблеми наукового дослідження. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 1. С. 9–15. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.1>
4. Nowak A. W. Responsywność a samorządność – wokół idei «społeczeństwa aktywnego» Amitaia Etzioniego. *Demokracja – samorządność – prawo*. red. T. Buksiński, K. Bondyra, J. Jakubowski. Poznań, 2007. 136 s.
5. Stępień M. Responsywna administracja publiczna. Wydawnictwo Adam Marszałek. Torun. 2008. 240 s.
6. Herbst J. O kategorii «responsywności» władzy i o pewnym warunku responsywności władzy w Polsce. *Zarządzanie Publiczne*. Nr 4(6)/2008. S. 91–107
7. Abramowicz B. Koncepcje responsywności jako odpowiedzi na postulaty «uwrażliwienia» demokracji przedstawicielskiej. *Przegląd Politologiczny*. 2011. № 3. S. 88–98 <https://doi.org/10.14746/pp.2011.16.3.5>
8. Kola J., Pest P.. Kilka uwag o responsywności prawa podatkowego na przykładzie urzędowych interpretacji prawa podatkowego. *Studia Prawa Publicznego*. 2016. NR 1(13). <https://doi.org/10.14746/spp.2016.1.13.4>
9. Kustra E. *Polityczne problemy tworzenia prawa*, Toruń. 1994. 164 s.
10. Kanon Lokalnych Konsultacji Społecznych. URL: <https://kanonkonsultacji.fise.org.pl/>
11. Zasada responsywnego zarządzania. Encyklopedia Administracji Publicznej. URL: <http://surl.li/hoyjf>

Юрій МАГІЛЯС,

аспірант НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БІЗНЕСУ ЯК СУСПІЛЬНОГО АКТОРА

У європейській традиції бізнес розглядається як важливий актор у житті сучасного суспільства. Такий підхід набув особливої актуальності з активізацією участі України у глобалізаційних процесах та посиленню ролі державного управління в житті суспільства. Некерований розвиток бізнесу почав гальмувати подальший прогрес країни і суперечити загальносвітовим тенденціям у цій сфері. Тож дослідження феномену співпраці та партнерства влади та бізнесу у сучасних умовах є нагальною проблемою, тим більше що у «західній» науці вже накопичена чимала теоретична база з цього приводу. Оскільки глибокий аналіз взаємодії держави та бізнесу в Україні тільки починається, теоретико-методологічні підходи до цього питання, які вже напрацьовані у світі, можуть стати основною для подальших досліджень

українських особливостей цього феномену [1].

Серед великої кількості європейських підходів щодо вивчення бізнесу як соціально-політичного актора можна виділити такі, що на сьогодні є найбільш визнаними при аналізі взаємодії влади та бізнесу.

Першою, за часом, виникла концепція «індустріальних відносин», яка розглядає систему влада-бізнес в якості мінливої матриці узгоджуваних взаємодій між державою, роботодавцями та профспілками на рівні фірм і галузей. Держава і бізнес разом з профспілками беруть участь у виробленні і застосуванні правил, мета яких зберігати мир, регулювати суперечки і генерувати передбачуваність. Даний підхід виходить з того, що існує обмежений набір видів діяльності, які постійно необхідно здійснювати, щоб координувати роботу в індустріальних суспільствах. Як наслідок, вони набувають форму, приблизно схожу у всіх суспільствах, що перебувають на аналогічній стадії розвитку. Зазначимо, що таких країн стає дедалі все менше і Україна знаходиться у процесі переходу від «індустріальної» до «постіндустріальної» стадії розвитку.

Прихильники «інструменталістської» концепції взаємовідносин бізнесу і влади цього підходу стверджують, що держава в сучасному суспільстві є знаряддям економічно панівного класу капіталістів. У відповідності з уявленнями інструменталістів, клас капіталістів, в умовах демократії, практично повністю підпорядковує своїй волі державний апарат і здійснює за його допомогою політичне панування над суспільством, над підлеглими класами, насамперед робітничим класом. Інструменталісти вказують на найважливіші способи, техніки, за допомогою яких капіталісти перетворюють свою економічну могутність в політичну владу, підкоряють державу власній волі. Серед них: безпосередня участь бізнесу в роботі державного апарату і в тісно пов'язаних з державою групах з розробки політики; фінансування політичних партій та кандидатів; лобістська діяльність окремих капіталів, галузей і підприємницьких спілок; маніпулювання політичною свідомістю виборців за допомогою підконтрольних капіталу мас-медіа.

Як відзначив Н. Пуланзас: «Відносини між буржуазним класом та державою є об'єктивними відносинами. Це означає, що якщо функція держави у визначеній соціальній формації та інтереси пануючого в цій формації збігаються, то це витікає з самої системи: безпосередня участь членів пануючого класу у державі є не причиною, а наслідком, і більш того, можливістю, і при тому випадковою можливістю і при цьому випадковою можливістю цього об'єктивного збігу» [2, р. 245].

Для капіталізму є характерним унікальний інституціональний розподіл між «економічним» і «політичним». Держава в капіталістичному суспільстві приймає форму відносно ізольованого від економіки так би мовити «надбудованого» над нею апарату публічної влади. Вона виключена з продуктивного ядра економіки, в якій провідну роль грає приватний капітал. То б то можна казати про те, що у капіталістичній системі політична влада відсторонена від організації виробництва відповідно до свої власних політичних критеріїв. Але, будучи, в цілому відстороненою від організації процесу капіталістичного виробництва та накопичення, держава та, перед усім, політична еліта, об'єктивно залежать від капіталістичної економіки.

Роль бізнесу як важливого політичного актора також може бути проаналізована і з точки зору більш загальних методологічних підходів, характерних для сучасної науки державного управління. Зокрема, це стосується плюралістичного підходу в рамках якого бізнес розглядається як одна з груп інтересів або груп тиску. При цьому не віддаючи перевагу будь-якій з численних класифікацій цих груп, важливо визначити ту роль, яку вони грають в політичному житті сучасного суспільства.

Їх взаємодія з інститутами держави має велике значення, оскільки саме у соціально-економічній сфері узгодження позицій груп інтересів та держави є визначальним фактором державної політики. Існує ярко визначена політична складова у діяльності цих груп, оскільки державні інститути є виразником балансу інтересів різних груп, які пронизують суспільство знизу доверху. Як тільки у суспільстві, у міру його розвитку, відбуваються зміни, змінюється і структура балансу інтересів. Це неминуче призводить до відповідних модифікацій у

законодавстві та у співвідношенні повноважень між різними гілками влади. При цьому головне завдання полягає в тому, щоб не нав'язувати рішення окремим групам, а зуміти привести до консенсусу найбільш великі та впливові з їх числа [3].

Плюралістична концепція посередництва розглядає процес функціонування держави, як тиск різних груп інтересів і розподіл, відповідно, влади в суспільстві. Виходячи з цього, плюралізм, можна визначити як систему представництва інтересів, в якій складові її елементи організовані у невизначену безліч складних, добровільних, конкуруючих, неієрархічних і таких, що самовизначаються (як щодо типу, так і сфери інтересів) утворень, які спеціально не ліцензуються, не визнаються, не субсидуються або яким-небудь чином не контролюються (у відношенні вибору лідерства чи вираження інтересів) державою і не прагнуть до монополії репрезентативної активності серед відповідних утворень.

На нашу думку найбільш вдалою для аналізу взаємодії влади та бізнесу є концепція «корпоратизму» оскільки вона виникла як критичний відгук на недоліки плюралістичного підходу до посередництва інтересів. На противагу плюралізму корпоратизм розглядає державу як найважливішого інституціонального елемента відносин між групами інтересів і політикою.

Можна відрізнити авторитарний і ліберальний корпоратизм. Останній є особливим типом участі великих організованих груп у виробленні державної політики, по перевазі в області економіки, що відрізняється високим рівнем між групою кооперації. Ліберальний корпоратизм не претендує на підміну інституційних механізмів парламентського та партійного правління, але в той же час сприяє більшій інтегрованості політичної системи. Його не можна ототожнювати лише з консультаціями і співпрацею уряду і зацікавлених груп. Його відмінна риса – високий ступінь кооперації між самими цими групами у виробленні економічної політики. Сутнісними характеристиками ліберального корпоратизму є високий рівень інституційної інтеграції конфліктуючих груп і висока ступінь кооперації між самими цими групами у виробленні державної політики. Прихильники концепції ліберального корпоратизму вважають, що зацікавлені групи виконують в умовах демократії, поряд з артикуляцією інтересів і «тиском» на владу, надзвичайно важливу функцію контролю за діяльністю державної адміністрації (підрозділи якої самі є групами інтересів).

Список використаних джерел

1. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: монографія. Дніпро : «Грані», 2017. 268 с.
2. Poulantzas N. The Problem of the Capitalist State. Ideology in Social Science: Readings in critical social theory / Ed. By R.Blackburn. London: Collins, 1973. P. 382.
3. Квітка С. А. Government relations та державне управління в Україні: новітні форми взаємодії влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5. № 11. С. 94–103.

Ірина МАТВЄЄНКО,

к.держ. упр., доцент, доцент кафедри

місцевого самоврядування та розвитку територій

НУ «Одеська політехніка»

КРИЗОВІ ЯВИЩА ЯК ЧИННИКИ ЗМІН В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Європейський Союз з часів свого заснування стикався з численними кризами, що обумовило поступове запровадження політичних та інституційних змін задля підвищення своєї здатності вчасно виявляти та реагувати на нові виклики. Подолання кризових явищ в європейському просторі це складна багаторівнева організація колективних дій з набором певних процедур та інструментів, що передбачають прийняття ефективних рішень та дієвих інституційних дій. Саме ризики та кризові явища характеризуються як необхідний стимул для розвитку європейської інтеграції.

В наукових зарубіжних дослідженнях виокремлюється декілька концептуальних підходів до розуміння кризи в ЄС в умовах сьогодення. Втім, більшість дослідників розглядають її на основі комплексного підходу та визначають наступні риси: має комплексний та багатовимірний полікризовий характер; стосуються проблем вільного пересування (Шенгенська криза, Brexit), спільна валюта (криза Єврозони); природа кризи є відмінною від попередніх криз, відсутні критерії її оцінки; полікриза охоплює ключові питання європейської інтеграції, а її наслідки можуть призвести до дезінтеграції [1].

На думку наступної групи зарубіжних дослідників (А. Hannah, Е. Baekkeskov, Т. Tubakovic, 2022) наукові дослідження з кризових явищ, здебільшого віддають перевагу певним системам соціальних цінностей та зосередженні на вивченні рівня впливу кризи саме у цій площині. Аксиома кризових досліджень полягає в тому, що низький рівень уваги до криз або ставлення до неї як до чергової суспільної проблеми призводить до негативних наслідків. Більшість наукових пошуків до подолання кризових явищ засновані на нормативних теоріях та базуються на керівних принципах врегулювання кризових ситуацій. Втім, у практичній площині, такий підхід не завжди призводить до бажаного ефекту, оскільки поза увагою залишається система соціальних цінностей, без врахування якої неможливо сфокусувати чіткі цілі для управління кризою. Ключові підходи до теоретизації процесів кризових явищ публічної політики в сучасних умовах, на думку дослідників, слід здійснювати в межах нової теорії «школи ідей», яка зосереджена на розгляді кризи як створення певних умов для змін. Невизначеність є ключовою частиною реагування на кризу, особливо на її ранній і найгострішій фазі. Докризове управління, значною мірою, залежить від ідей та спільного бачення вирішення проблеми в умовах невизначеності. Такий підхід зосереджується на декількох етапах та передбачає процеси: запобігання (передбачення) кризи, управління ризиками, виявлення та визначення шляхів її подолання. В межах теорії «школи ідей» наголошено на доцільності розробки інструментарію щодо діагностики причин виникнення кризи, вироблення стратегічного бачення щодо її подолання та врахування її масштабів (наслідків) [3].

Кризова ситуація створює загрозу функціонуванню сфери політики, яка викликана кризою в одній або в декількох державах-членах ЄС. Кризовий стан, у свою чергу, активує певні способи реагування та формування моделі політики. У наукових дослідженнях виокремлюється дві основні варіації процесів формування політики під час кризи. По-перше, це визначення суб'єктів, які мають повноваження у процесах врегулювання криз, як на національному, так і на наднаціональному рівні. По-друге, слід враховувати ступінь політизації процесу врегулювання кризи, розрізняючи контексти низької та високої політизації європейської інтеграції в країнах-членах ЄС [2].

Кризові явища в Європейському Союзі характеризуються багатоаспектністю, що обумовлює формування різних підходів до визначення механізмів антикризової політики та розробки відповідних шляхів їх подолання. Так, дослідники відзначають велику кількість наукових пошуків з даної проблематики та наголошують, що є спроби інтерпретувати той чи інший кризовий імпульс крізь призму старих і нових теорій європейської інтеграції. Наголошено на чотирьох кризах, які стосуються: єврозони (фінансова, валютна, економічна, безпекова криза тощо), біженців, процесу Brexit, Covid-19 [2].

Так, наприклад, для подолання кризи COVID-19, у 2020 році Європейська Комісія представила Звіт «Стратегічне прогнозування – окреслення курсу до більш стійкої Європи», де сформовано ключові бачення щодо інтеграції стратегічного прогнозування в процесі розробки політики ЄС. Він визначає перші уроки з кризи COVID-19, представляє стійкість як новий компас для формування політики ЄС і окреслює роль стратегічного передбачення в посиленні стійкості ЄС та його держав-членів у контексті цифрового, екологічного та сталого переходу. Такий підхід спрямований на здатність не лише протистояти викликам і справлятися з ними, але й проходити зміни стабільним, справедливим і демократичним способом [4].

Впровадження стратегічного передбачення в процес розробки політики ЄС дозволить Європейській Комісії:

- створювати та використовувати колективний інтелект, щоб передбачати розвиток подій і готуватися до нових можливостей і викликів завчасно та більш ефективно;
- забезпечити, щоб стратегічне прогнозування стало невід'ємною частиною інструментарію кращого регулювання, включаючи попередні оцінки впливу та сприяло ефективному регулювання кризових явищ;
- проводити поглиблені прогнозні дослідження за участю основних ініціатив (на основі багаторічних програм навчання);
- сприяти співробітництву в галузі прогнозування між європейськими інституціями та партнерами ЄС, державами-членами та іншими ключовими зацікавленими сторонами [5].

Одним із основних напрямів діяльності ЄС щодо стійкості до майбутніх викликів є вдосконалення міжсекторального та транскордонного підходів до управління кризою. Відзначається також роль антикризової комунікації та необхідності розробки ефективних форм боротьби з дезінформацією. Так, механізми інтегрованого реагування на політичні кризи (IPCR) підтримують швидке та скоординоване прийняття рішень на політичному рівні ЄС щодо великих і складних криз. Даний механізм IPCR наразі активовано для координації заходів ЄС у відповідь на міграційну кризу, спалах COVID-19, дотримання глобальної національної та продовольчої безпеки тощо [4].

Отже, світові тенденції свідчать, що європейський інтеграційний проєкт знаходиться в умовах трансформаційних змін, що супроводжується кризовими явищами. Це потребує розробки нових теоретико-методологічних підходів до вивчення цього явища в науковому дискурсі та розробці антикризових механізмів у практичній площині.

Список використаних джерел

1. Brack N., Gürkan S. *Theorising the Crises of the European Union*: book. London, Routledge. 2017. 33 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003001423>
2. Ferrara F. M., Kriesi H. Crisis pressures and European integration. *Journal of European Public Policy*. 2022. Vol. 29. № 9. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1966079>
3. Hannah A., Baekkeskov E., Tubakovic T. Ideas and crisis in policy and administration: Existing links and research frontiers. *Public administration*. Symposium: 10 May. 2022. URL: <https://doi.org/10.1111/padm.12862>
4. How the EU responds to crises and builds resilience. European Council. URL: <http://surl.li/hoyme>
5. 2020 Strategic Foresight Report. European Commission. 2020. URL: <http://surl.li/hoymb>

Любов МОЇСЄВА,

аспірантка НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТУБЕРКУЛЬОЗОМ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У Всесвітній день боротьби з туберкульозом (ТБ) у 2023 році Європейський центр профілактики та контролю захворювань та Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) видають протверезне попередження про те, що, незважаючи на наявність інструментів для подолання туберкульозу, Європейський регіон ще дуже далекий від досягнення стратегії подолання туберкульозу. Цілі щодо зниження захворюваності на туберкульоз на 80 % і смертності від туберкульозу на 90 % до 2030 року. Хоча це частково пов'язано з загальнорегіональним впливом пандемії COVID-19 на системи охорони здоров'я, включно з можливостями профілактики, діагностики та лікування туберкульозу, країни все ще потребують терміново відновити свої зусилля, якщо ці цілі мають бути досягнуті.

Останній звіт ECDC/ВООЗ про епідагляд і моніторинг туберкульозу показує, що, незважаючи на загальну тенденцію до зниження захворюваності на туберкульоз у

Європейському регіоні ВООЗ, поточні темпи зниження не будуть достатніми для досягнення цілей у рамках Цілей сталого розвитку ООН щодо припинення епідемії туберкульозу до 2030 р.

Щоб подолати туберкульоз, необхідно перервати передачу, вчасно виявивши людей з активним туберкульозом і попередивши розвиток туберкульозу у вже інфікованих. Незважаючи на те, що багато країн Європейського регіону ВООЗ повідомляють про щорічне збільшення кількості зареєстрованих випадків туберкульозу, у 2021 році в Регіоні все одно було зафіксовано на 23 % менше випадків туберкульозу, ніж у 2019 році. До Регіону входять 53 країни з населенням майже 900 осіб. мільйонів людей, близько 508 мільйонів з яких проживають в ЄС/ЄЗ (27 держав-членів ЄС плюс Ісландія, Ліхтенштейн і Норвегія). Інші серйозні проблеми в Регіоні включають збільшення тягаря випадків стійкості до ліків і показники успішності лікування, нижчі за цільові, у поєднанні з перебоями в роботі туберкульозних послуг, спричиненими пандемією COVID-19.

За словами директора ECDC Андреа Аммона, «у 2021 році шалена пандемія COVID-19 продовжувала сильно впливати на наші держави-члени. Ресурси проти туберкульозу були перенаправлені, і пацієнти відчували труднощі з доступом до клінічних послуг, що, можливо, призвело до затримки діагностики та лікування деяких випадків туберкульозу. Тому нам потрібно збільшити кількість діагностованих та успішно пролікованих людей. ECDC продовжує співпрацювати та підтримувати країни ЄС/ЄЗ у їхніх зусиллях покласти край епідемії туберкульозу» [1].

Лише 3 роки тому, до пандемії, регіон переживав найшвидше у світі зниження захворюваності та смертності від туберкульозу. Та все ж у 2021 р. смертність від туберкульозу в області зросла порівняно з 2020 р., а крива спаду захворюваності зупинилася вперше за 20 років.

Ганс Генрі П. Клюге, регіональний директор ВООЗ/Європа наголошує на необхідності використання нових технологій, такі як швидка молекулярна діагностика; кращі та коротші режими профілактики, лікування та догляду; та інноваційні цифрові рішення для охорони здоров'я.

Як зазначає д-р Клюге, «у нас є наукові та медичні інструменти, щоб відновити втрачені позиції, але нам терміново потрібні міцніші, послідовні, інвестовані партнерства між державами-членами, донорськими організаціями та постраждалими громадами, якщо ми хочемо охопити всіх, хто живе з туберкульозом, і надати їм лікування та догляд, яких вони потребують. У вересні цього року на другій зустрічі ООН на високому рівні з туберкульозу лідери з Європи та інших країн візьмуть на себе зобов'язання поставити нові цілі та встановлять нові віхи для подолання туберкульозу. Ці зобов'язання стануть нашою обіцянкою допомогти людям, які найбільше її потребують, оскільки туберкульоз – це здебільшого хвороба бідності та зневаги, оповита стигмою та дискримінацією, яка вражає деяких із найбільш уразливих верств населення. Зараз слушний час, щоб намітити оновлену траєкторію до подолання туберкульозу в Європейському регіоні та в усьому світі раз і назавжди» [1].

У 2021 році було зареєстровано понад 166 000 нових і рецидивів туберкульозу в регіоні. У 2020 році було зареєстровано близько 164 000 нових діагнозів та випадків рецидиву туберкульозу, а у 2019 році – 216 000. Багато країн повідомили про щорічне збільшення кількості зареєстрованих випадків туберкульозу порівняно з 2020 роком, і загалом було незначне (1,1 %) одужання в повідомленнях про туберкульоз.

У 2021 році в ЄС/ЄЗ було зареєстровано 33 520 випадків туберкульозу. У 2020 році було зареєстровано понад 33 800 випадків, а в 2019 році – 45 192. Хоча показники повідомлень у різних країнах значно відрізнялися, загальний рівень повідомлень у більшості країн знизився за останні п'ять років, особливо протягом останніх двох років. Незважаючи на те, що це є продовженням тенденції до зниження, яка спостерігається з моменту запуску епіднадзора за туберкульозом, останні роки слід розглядати в контексті пандемії COVID-19 і викликів, які це створило для клінічних служб і епіднадзора за туберкульозом.

Як в ЄС/ЄЗ, так і в Європейському регіоні ВООЗ показники успіху лікування в усіх когортах залишаються значно нижчими за цільові показники. Успішні результати лікування в когортах пацієнтів із новим і рецидивом туберкульозу та хворих на РІ/МР ТБ становили 73,4 % і 57,2 % відповідно. Загалом 71,7 % нових і рецидивів випадків, зареєстрованих у ЄС/ЄЗ у

2020 році, мали успішний результат лікування через 12 місяців у 2021 році. Успіх лікування через 24 місяці для РІ/МР ТБ становив 51,7 %; для туберкульозу з попередньою розширеною лікарською стійкістю (ШРЛ) він становив 17,0 %. Успіх лікування через 36 місяців ШР-ТБ склав 66,7 %.

У 2021 році поширеність ВІЛ серед випадків туберкульозу оцінювалася в 13 % – ще один рік без змін після безпрецедентного зростання з 4 % до 12 % протягом періоду 2007 – 2016 років. За оцінками, в регіоні було 29 000 ВІЛ-позитивних випадків туберкульозу. В ЄС/ЄЗ було зареєстровано 12 277 випадків ВІЛ-статусу, 3,8 % з яких були зареєстровані як ВІЛ-позитивні.

Необхідні подальші зусилля, щоб покращити звітність про ко-інфекцію ВІЛ, туберкульоз у в'язницях та результати лікування. У боротьбі з туберкульозом термінові інвестиції в ресурси, підтримку та догляд є життєво важливими, особливо в контексті пандемії COVID-19, яка поставила під загрозу прогрес у досягненні основних етапів стратегії ВООЗ «Покінчити з туберкульозом».

Щороку 24 березня у всьому світі відзначається Всесвітній день боротьби з туберкульозом. Його загальна мета полягає в тому, щоб підвищити обізнаність про тягар туберкульозу в усьому світі та стан заходів з профілактики та боротьби з туберкульозом. Елімінація туберкульозу визначається як менше одного випадку захворювання на 1 мільйон населення на рік.

1. Unfinished business: the challenge of overcoming tuberculosis in the European region.
URL: <http://surl.li/hoypz>

Вадим МИХАЙЛЮТА,
*аспірант кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

МЕДИЧНА ГАЛУЗЬ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ У ФОКУСІ МІЖДЕРЖАВНОЇ СПІВПРАЦІ: УКРАЇНА – ЧЕХІЯ

Упродовж кількох останніх років медична галузь України є однією із тих, яка потребує чи не найбільшої уваги не тільки громадян України, але й уряду та вищого керівництва держави. На наш погляд, це можна пояснити такими важливими досягненнями розвитку суспільних відносин та галузевої перебудови системи охорони здоров'я, які мають поетапний перебіг та логічний взаємозв'язок із обраним українською державою курсом євроінтеграційного руху. Адже, із підписанням Угоди про Асоціацію України з країнами Європейського Союзу, з 2015 року в Україні завершився підготовчий етап структурно-функціональної перебудови і активно почала реалізовуватись медична реформа. Задля її успішної реалізації була створена відповідна нормативно-правова база та належне організаційне забезпечення управління галузевим реформуванням. Саме такий підхід дозволив уже на першому етапі реалізації медичної реформи, тобто на первинній ланці управління наданням медичної допомоги, отримати високу схвальну оцінку міжнародної моніторингової групи представників ВООЗ та Світового Банку. У 2019 році міжнародні експерти підтвердили, що результати структурно-функціональної перебудови системи управління наданням первинної медико-санітарної допомоги в Україні, які продемонструвала наша держава, повністю корелюють з результатами відповідних реформ, які проводились у свій час в країнах ЄС. Перший етап реформи передбачав створення в Україні інституту сімейних лікарів на засадах декларування, розбудову національного ринку медичних послуг із залученням представників приватного сектору, зміну системи фінансування із постатейної системи оплати медичних послуг на капітаційні виплати і створення незалежного національного закупівельника медичних послуг в особі Національної служби здоров'я України. З 2020 року розпочався наступний етап реформи – структурно-функціональні зміни в системі організації надання стаціонарної медичної допомоги на засадах формування пакетних пропозицій медичних послуг. Тобто, передбачалось реформування

вторинної та третинної ланки системи охорони здоров'я. Однак, пандемія COVID19 та повномасштабна війна не дозволили повною мірою завершити цей процес.

Необхідно також акцентувати, що за результатами протидії викликам пандемії та війни модель антикризового управління системою охорони здоров'я України довела свою необхідну функціональність і результативність. Так, за підсумками пандемії коронавірусної інфекції, фактичні показники загальної захворюваності та смертності дозволили нашій державі увійти до другої десятки світового рейтингу. А за результатами діяльності системи охорони здоров'я в умовах війни повернення поранених військовослужбовців до лав ЗСФ складав майже 80 %. Такі результати стали можливими не тільки завдяки правовим та організаційним механізмам управління, але й через збільшення фінансового забезпечення медичної галузі (у 2022 році видатки держбюджету на систему охорони здоров'я склали близько 12 %).

Зазначені успіхи медичної галузі у період війни також пояснюються величезною підтримкою, яка надходить до України від країн ЄС, Великої Британії та США. Так, наприклад, Чехія висловила бажання допомагати Україні у повоєнній відбудові Дніпропетровської області. Упродовж 2023 – 2025 років Чехія щорічно планує надавати допомогу в обсязі близько 20 млн дол., яка передбачає різні напрямки підтримки стратегічно важливих сфер економіки [1]. Одним із векторів такої допомоги є медична галузь. Зокрема, за планами двосторонньої співпраці, передбачена побудова та передача спеціального автобусу для потреб служби екстреної медичної допомоги. Такий автобус є вкрай необхідним з огляду на прифронтовий статус Дніпропетровщини та евакуацію поранених до спеціалізованих медичних установ. Особливість нового засобу евакуації полягає у тому, що за необхідності такий автобус фактично перетворюється на «операційну на колесах». Завдяки розташованим в автобусі 12-ти ліжкам, медики мають змогу надавати реанімаційну допомогу більшій кількості поранених вже під час транспортування.

Нещодавно, під час візиту до Дніпропетровської області, Президент Чеської Республіки Петр Павел відвідав Новомосковську центральну регіональну лікарню інтенсивного лікування і передав для потреб лікарні 9 багатофункціональних ліжок. Зазначене медичне обладнання є вкрай необхідним для блоків інтенсивної терапії лікарні. Його застосування дозволить значно зменшити ризик розвитку післяопераційних ускладнень, скоротити час лікування та відновлення хворих і поранених військовослужбовців. Відповідно до постанови уряду про розбудову спроможної мережі закладів охорони здоров'я, ця лікарня невдовзі отримає статус кластерної лікарні Новомосковського госпітального кластеру. Високоспеціалізована багатопрофільна медична допомога надається пацієнтам лікарні у цілодобовому режимі. Тож зростання рівня технологічності, якості та безпечності системи охорони здоров'я, безперечно, буде набагато швидшим у випадку допомоги Уряду Чеської Республіки. Зазначимо, що разом з медичною сферою, у рамках міждержавної співпраці на Дніпропетровщині передбачається надання допомоги переселенцям, відновлення житла та об'єктів критичної інфраструктури.

1. Чехія три роки виділятиме Україні по 20 мільйонів доларів. URL: <http://surl.li/hoymb>

Олексій ОЛЕШКО,

к.держ.упр., ст. викладач кафедри

публічного управління та державної служби

Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ВИЗНАЧЕННЯ УЯВНОГО КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ У ЗАРУБІЖНИХ ДЖЕРЕЛАХ

Конфлікт інтересів на публічній службі явище досить часте. Ситуації конфлікту інтересів, які не врегульовані належним чином, часто можуть спричинити випадки зловживання владою, прояви корупції, що негативно відображається як на репутації окремих службовців, так і на репутації всього інституту публічної служби. Чинний Закон України «Про запобігання

корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [7] містить визначення як потенційного, так і реального конфлікту інтересів, проте у науковому дискурсі іноді згадується ще й третій тип конфлікту інтересів – уявний.

Визначення поняття «уявний конфлікт інтересів» наводиться у параграфі 12 Посібника Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) із питань урегулювання конфліктів інтересів на державній службі. Там зазначається, що уявний конфлікт інтересів існує тоді, коли виникає враження, що приватні інтереси державної посадової особи здатні неналежним з правової точки зору чином вплинути на виконання цією особою її функціональних обов'язків, але в дійсності цього не відбувається [6]. Рекомендації щодо формування алгоритмів управління конфліктами інтересів у професійній діяльності публічних службовців, регулярно створюються на замовлення різних міждержавних урядових і неурядових об'єднань, приміром таких як G20 та World Bank [3].

Щодо оригінального тлумачення явища конфлікту інтересів варто виділити австралійців. Державний web-ресурс Австралії «Supporting the public sector and its employees» (підтримка державного сектору та його працівників), визначає уявний конфлікт інтересів як ситуацію, коли громадськість або третя сторона можуть сформулювати думку, що приватні інтереси працівника або очільника організації можуть неправомірно вплинути на їхні рішення чи дії зараз або в майбутньому [4]. Іншими словами можна сказати, що уявний конфлікт інтересів, це ситуація, коли про суб'єкт прийняття рішень може скластися думка, що він приймає необ'єктивні і упереджені рішення. Подібне визначення міститься і в документі «APS Values and Code of Conduct in practice» (кодекс поведінки публічних службовців Австралії) [1].

Також варто зауважити, що австралійці окрім конфлікту інтересів на публічній службі виділяють також поняття «конфлікт обов'язків». Зазначається, що цей конфлікт виникає, коли від особи вимагається виконання двох або більше ролей, які можуть фактично або потенційно сприйматися як такі, що суперечать одна одній [4].

Повернемося до країн Європи. У польських джерелах під уявним конфліктом інтересів розуміють ситуацію, коли на цей час не можна констатувати конфлікт інтересів між двома суб'єктами, але обставини нинішньої взаємодії можуть виглядати як конфлікт інтересів через партнерські відносини, які мали місце у минулому [2]. У такому випадку, щоб усунути фактор уявного конфлікту інтересів, необхідно всі випадки попередніх взаємодій, які можуть викликати підозру щодо конфлікту інтересів суб'єктів, описати письмово. Розглянути можливість запровадження терміну «уявний конфлікт інтересів» в українському нормативно-правовому полі пропонують закордонні експерти українського законодавства В. Калнінш та Т. Хоппе. Це зазначено у висновках та рекомендаціях звіту European Union Anti-Corruption Initiative за 2018 р. [5].

Важливість введення цього поняття в українське нормативно-правове поле полягає у тому, що уявний конфлікт інтересів за певних ситуацій можна використати як інструмент організаційних маніпуляцій, а це може завдавати шкоди інституту публічного управління. Приміром, створивши штучну ситуацію у якій дії деякого суб'єкта прийняття рішення (чиновника) будуть розцінюватися ззовні як такі, що містять видимі ознаки конфлікту інтересів. Таким чином, можна буде сформулювати аргументовані підстави для усунення цього суб'єкта від участі у вирішенні важливих питань.

Отже, не варто нехтувати цим різновидом конфлікту інтересів, щоб зменшити поле для можливих неправомірних маніпуляцій у сфері публічного управління та публічної служби.

Список використаних джерел

1. APS Values and Code of Conduct in practice (2021). Australian Public Service. URL: <http://surl.li/hbahw>
2. Maciej Wnuk, Adam Sawicki. Konflikt interesów w zamówieniach publicznych (2017): Praktyczny poradnik. Warszawa, listopad 2017 r. URL: <http://surl.li/hbahr>
3. Preventing and Managing Conflicts of Interest in the Public Sector. Good practices guide (2020): Prepared at the request of the G20 Anticorruption Working Group by the World Bank, OECD and UNODC. URL: <http://surl.li/hbahd>

4. Supporting the public sector and its employees: Types of conflict of interest and duty. URL: <http://surl.li/hbahj>

5. Калнінш В. Управління конфліктами інтересів в Україні та Національне агентство з питань запобігання корупції: висновки і рекомендації. European Union anti-corruption initiative – 2018. URL: <https://tinyurl.com/slcohox>

6. Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфліктів інтересів на державній службі. URL: <https://www.oecd.org/gov/ethics/49106140.pdf>

7. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Наталія ПЕРШИНА,
аспірантка кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ЧАСТИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

Культурна спадщина Європи є спільним джерелом пам'яті, розуміння, ідентичності, діалогу, єдності та творчості. Вона охоплює широкий спектр ресурсів, успадкованих з минулого, у всіх формах і аспектах. На рівні ЄС культурна спадщина визнається як матеріальна (замки, музеї, твори мистецтва тощо), нематеріальна (пісні, традиції тощо) та цифрова (цифрова і оцифрований об'єкт чи елемент спадщини). Спадщина включає пам'ятники, місця, ландшафти, навички, практики, знання та прояви людської творчості. Колекції, які зберігаються та якими керують державні та приватні установи, такі як музеї, бібліотеки та архіви, а також кіноспадщина також є частиною культурної спадщини.

Роль ЄС полягає в тому, щоб допомагати та доповнювати дії держав-членів щодо збереження та популяризації культурної спадщини Європи. З цією метою Європейська Комісія розробила ряд відповідних політик і програм. Вона також підтримує та просуває політичну співпрацю між державами-членами та зацікавленими сторонами щодо культурної спадщини.

Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури є відповідальним департаментом Європейської Комісії за формування політики у сфері культури[1]. Він сприяє діям на рівні ЄС у цій сфері, охоплюючи культурні та креативні сектори, включаючи культурну спадщину, розробляє політику на основі зібраних даних і доказів, а також керує програмою ЄС для культури – програмою «Креативна Європа».

Формування політики у сфері культурної спадщини ЄС здійснюється на основі стратегічних документів:

- Повідомлення Європейської Комісії: «На шляху до комплексного підходу до культурної спадщини для Європи» (2014).
- Новий європейський порядок денний у галузі культури (2018): захист та популяризація культурної спадщини Європи як спільного ресурсу є однією зі стратегічних цілей.
- Концепція культурної спадщини в конфліктах і кризах. Компонент миру та безпеки у зовнішніх діях Європейського Союзу (квітень 2021 р.)
- Конвенція про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (2017)
- Зелена книга європейської культурної спадщини «Спільне використання європейської спадщини в серцевині європейської зеленої угоди» (березень 2021 р.)
- Робочий план Європейської ради з питань культури на 2023-26 рр., а також міжнародні документи, такі як Конвенції ЮНЕСКО

Сфера нематеріальної культурної спадщини в світі стала окремим напрямком державної політики у збереженні культурної спадщини багатьох країн після прийняття державами-членами ЮНЕСКО у 2003 році Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини.

У Прикінцевих положеннях до Конвенції статтею 32 передбачені інструменти приєднання держав-членів ЮНЕСКО шляхом ратифікації, прийняття або затвердження тексту Конвенції «в порядку, передбаченому їхніми відповідними конституційними процедурами» [2].

Країн-членів Європейського Союзу на 2023 рік нараховується 27, які всі приєдналися до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини. 4 країни затвердили Конвенцію (Данія, Естонія, Франція та Люксембург), 6 країн прийняли Конвенцію (Бельгія, Фінляндія, Нідерланди, Латвія, Німеччина та Румунія), інші 17 країн-членів ЄС ратифікували Конвенцію (Австрія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Греція, Іспанія, Ірландія, Литва, Мальта, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Швеція, Угорщина, Італія). Кожна країна-член ЄС приєдналася до Конвенції у порядку, передбаченому їхніми конституційними процедурами.

Україна ратифікувала Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини у 2008 році прийняттям у сесійній залі Верховної Ради України закону України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» 6 березня 2008 року [3]. Цей закон набрав чинності 11 квітня 2008 року.

Таким чином, Україна, як і всі члени-країни ЄС, має в основі формування політики у сфері нематеріальної культурної спадщини стратегічний документ Конвенцію ЮНЕСКО. Національна політика України у сфері нематеріальної культурної спадщини повинна узгоджуватися з міжнародними документами, які встановлюють засади глобальної та європейської політики у цій сфері, а також важливою складовою є вивчення практик окремих країн-членів ЄС щодо застосування цих політик.

Європейська інтеграція як вектор зовнішньої політики нашої держави, співробітництво з міжнародними організаціями, залучення досвіду збереження та охорони нематеріальної культурної спадщини країнами-членами ЄС, сприяють розробці ефективних національних стратегій і програм міжкультурного діалогу, демократизації політичних інститутів і трансформації політичної культури, активній участі українського суспільства в політичних та культурних процесах ХХІ століття [4].

Список використаних джерел

1. Бородін Є. І., Сєднева Н. М., Борисова Ю. В., Хохлаєва І. В. Сучасний європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики: навч. посіб. Д.: Пороги, 2008. 116 с.
2. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовтня 2003 року. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
3. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» від 06.03.2008р. №132-IV. URL: <http://surl.li/hvnlo>
4. Батченко Л. В., Близнюк І. О. Культурні цінності як фактор конкурентоспроможності туристичної галузі. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф.фестиваль (м. Київ, 25 – 26 жовтня 2018 р). Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 27–31.

Наталія ПОЛОВЯН,

*к.е.н., доцент кафедри організації
вищої освіти, управління охороною здоров'я
та гігієни ДНМУ*

ДОСВІД КРАЇН ЄС В БЕЗПЕРЕРВНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ

На сьогоднішній день в Європі не існує загальноприйнятого підходу до безперервної медичної освіти, проте є загальна згода про те, що якість медичних послуг напряму залежить від постійної підтримки лікарями своїх компетенцій під час процедур безперервного підвищення та оцінки своєї кваліфікації. Післядипломна медична освіта є тою фазою медичного навчання, під час якої лікарі набувають досвід після отримання базової медичної кваліфікації. Така освіта включає підготовку до офіційної реєстрації, виробничу/професійну підготовку,

спеціалізацію, а також інші формалізовані програми навчання, відповідні виконання певних експертних функцій.

У світі існує низка моделей післядипломної медичної освіти. Одноетапна: після отримання диплому лікаря навчання в інтернатурі чи в резидентурі (Німеччина, Ізраїль, Румунія, Молдова). Двоетапна: після отримання диплому лікаря навчання в інтернатурі, а потім в резидентурі чи на спеціалізації (Україна, Швеція, Великобританія, Польща). Триетапна: після отримання диплому лікаря стажування чи навчання в інтернатурі, потім в резидентурі, а потім спеціалізація з вузьких спеціальностей (Франція).

Незважаючи на всі їх відмінності, ціль у всіх одна – отримати в результаті професійного лікаря, який буде надавати якісну медичну допомогу. Для того, щоб стимулювати участь усіх лікарів у безперервній освіті та підвищити рівень їх відповідальності, Європа розглядає питання про введення принципу обов'язковості участі в системах або програмах безперервного підвищення кваліфікації (БПК). При цьому наголошується, що велике значення має забезпечення якості та вимог до академічного рівня постачальників освітніх послуг або програм навчання, на основі яких лікарі складають та здійснюють власні плани освітньої діяльності, що відповідають особливостям їх практики і враховують їхні потреби.

Системи підготовки медичних кадрів Європи сьогодні здійснюють спроби гармонізуватись на таких засадах: освітні кредити накопичуються безперервно з щорічним контролем; неперервна медична освіта (НМО) є зобов'язанням через механізми ліцензування та сертифікації медичних працівників, а також систему оплати праці. Умова отримання та продовження дії сертифіката спеціаліста – це щорічний набір встановленого числа кредитів; на тлі активної участі професійних товариств посилення державного регулювання НМО відбувається через контроль якості медичної; забезпечується публічність інформації про якість роботи лікарів. В багатьох країнах система НМО є обов'язковою, з періодичним проходженням процедури ревалідації, яка підтверджує право лікаря продовжувати свою медичну діяльність.

Відмінності між моделями НМО частково обумовлені широким розмаїттям в таких аспектах, як структура систем медичної допомоги, моделі медичної освіти, системи акредитації, соціально-економічні концепції та географічні умови. Але, незважаючи на ці відмінності, є і ряд загальних ознак: у багатьох моделях використовуються системи залікових; освітня діяльність поділяється на такі категорії: заняття з відривом від роботи; без відриву від роботи; вивчення матеріалів багаторазового використання; у тих системах, де передбачається обов'язкова переатестація, вимогою є демонстрація постійної підтримки навчання.

Високе значення неформальних методів проведення БПР не зменшує ролі систематичних формальних методів навчання: курсів підвищення кваліфікації, конференцій та ін. Найкращим чином потреби лікарів, враховуючи відмінність їх професійних обов'язків, цілей і завдань навчання, може задовольняти багатогранна система БПР, яка передбачає різні методи навчання.

Таким чином, обов'язкова участь у безперервній освіті вважається однією з цінностей, визнаних лікарями і суспільством, але це ще не означає, що системи, які складаються в Європі, неодмінно будуть виглядати однаково для всіх лікарів. Системи БПК повинні: сприяти виробленню навичок і компетентностей, що дозволяють навчатися протягом усього життя; відповідати профілю практики лікаря, що навчається; задовольняти потреби професійної діяльності кожного, хто займається безперервною освітою; передбачати безперервне оцінювання того, як окремо взятий лікар або бригада медико-санітарної допомоги здійснюють свою професійну діяльність [1].

Тому участь в обов'язкових системах БПК це відповідь на очікування суспільства, професійна необхідність і нормативна вимога. Вдосконалення сучасної медицини на даний час здійснюється надзвичайно швидкими темпами, відповідно, і навички та знання лікарів швидко застарівають.

У ряді країн суспільство почало висувати більш високі вимоги до того, щоб практикуючі лікарі могли підтвердити свою відповідність прийнятим професійним стандартам. З цією метою

в багатьох країнах світу лікарів зобов'язали брати участь у програмах безперервного навчання, що ґрунтуються на двох ключових аспектах: дотримання необхідного рівня професійної підготовленості шляхом безперервного медичного навчання (БМН) та ресертифікація або ревалідація.

Про важливість повторної періодичної сертифікації лікарів, як запоруки забезпечення якості БПР лікарів, зазначила і Всесвітня федерація медичної освіти. У багатьох західноєвропейських країнах питання безперервного навчання регулюються професійними медичними організаціями [1].

Таким чином, системи НМО багатьох країн світу еволюційно досягли таких етапів свого розвитку, коли почали вимагати від професіоналів не тільки постійного контрольованого удосконалення, а й постійного підтвердження свого професіоналізму.

Безперервний професійний розвиток лікарів у світі направлений на підтримку і вдосконалення досвіду окремого лікаря, життєво важливих для задоволення мінливих потреб пацієнтів і системи надання медичного обслуговування, що відповідають новим результатам наукового пошуку в медицині.

Система реформування системи охорони здоров'я в Україні теж направлена на безперервний професійний розвиток, розроблено систему отримання атестаційних балів та запропоновано різноманітні заходи для такого навчання [2].

Таблиця

Організація БМН в країнах Європи

Країна	Особливості
Франція	В процес залучені три професійних органи, Національні ради з безперервного медичного навчання: Рада для лікарів амбулаторної допомоги, Рада для вільно практикуючих лікарів амбулаторної допомоги та Рада для лікуючих лікарів.
Нідерланди	переатестація є умовою збереження членства у лікарському реєстрі: лікарі зобов'язані систематично брати участь у програмах БМН і проходити перевірку силами колег кожні п'ять років.
Німеччина	лікарі отримують ліцензію на практику від регіональних міністерств, і їх робота регламентується через регіональні палати. Схема переатестації, прийнята в Німеччині, вимагає від лікарів протягом кожних п'яти років набирати встановлений обсяг участі в програмах БМН.
Австрія	лікарі повинні накопичити 150 залікових балів БМН, 120 з яких необхідно отримати в сертифікованих програмах, що мають відношення до спеціальності лікаря, і мінімум 40 залікових балів – безпосередньо по вузькій спеціальності. Відповідальність за дотримання цих вимог несе Австрійська медична палата. За практичне здійснення програми відповідають підрозділи підготовки кадрів Австрійської академії лікарів. На думку Палати, система БМН повинна бути незалежною, конкурентоспроможною у міжнародному відношенні, відповідати високим науковим стандартам і бути вільною від економічної зацікавленості.
Бельгія	лікарі загальної практики та фахівці зобов'язані подати свідоцтво про 20 годин БМН протягом року за програмами, визнаними ліцензійним комітетом лікарів загальної практики.
Франція	впроваджені як обов'язкові: система БМН та медичні аудити з оцінкою участі кожні п'ять років.

1. Марушко Р. В. Marushko K. R. (2018). Assay of international experience in accreditation of continuing professional development of medical workers. *Sovremennaya Pediatriya*. 20–28. 10.15574/SP.2018.89.20. URL: <http://surl.li/hozjy> (дата звернення 12.05.23)

2. Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів. URL: <http://surl.li/hozjm> (дата звернення 10.05.23)

Леонід ПРОКОПЕНКО,

*д.держ.упр., професор, професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Павло МАР'СНКО,

студент ННІДУ НТУ «Дніпровська політехніка»

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ГМІНИ В ПОЛЬЩІ

У Польщі основні засади здійснення державної регіональної політики визначають два закони: Закон Республіки Польща «Про засади здійснення політики розвитку» від 6 грудня 2006 р. [2] та Закон Республіки Польща «Про засади підтримки регіонального розвитку» від 12 травня 2000 р. [1]. Закон «Про засади здійснення політики розвитку» розуміє під нею сукупність взаємопов'язаних дій, які здійснюються з метою забезпечення тривалого і сталого розвитку країни, соціально-економічної, регіональної і територіальної згуртованості, підвищення конкурентоспроможності економіки, а також створення нових робочих місць у масштабах країни, регіону або території [2].

Політика розвитку здійснюється, передусім, на основі стратегій розвитку, яких у Польщі нормативно закріплено декілька типів:

– довгострокова стратегія розвитку країни – документ, який окреслює головні тренди, виклики і сценарії соціально-економічного розвитку держави, напрями територіального господарювання з позицій сталого розвитку на період щонайменше 15 років;

– середньострокова стратегія розвитку країни – документ, в якому окреслюються базові умови, цілі і напрями розвитку країни у соціальному, економічному, регіональному і територіальному вимірах на період 4 – 10 років. Середньострокова стратегія реалізується через стратегії розвитку, а також за допомогою програм, які ураховують терміни дії програм ЄС;

– інші стратегії розвитку – документи, що окреслюють базові умови, цілі і напрями розвитку у параметрах, визначених середньостроковою стратегією розвитку країни щодо розвитку регіонів, територій, секторів або галузей, які реалізуються за допомогою програм. До стратегій розвитку, які стосуються регіонів, віднесені національна стратегія регіонального розвитку, міжрегіональні стратегії і стратегії розвитку воєводств [2].

Ст. 3 закону «Про засади здійснення політики розвитку» суб'єктами реалізації політики розвитку визначає Раду міністрів, самоврядування воєводства та самоврядування повітове і гмінне [2]. Виходячи з цього, законом «Про гмінне самоврядування» передбачено, що гміна може розробляти стратегію розвитку гміни, яка узгоджується зі стратегією розвитку воєводства та стратегією понадлокального розвитку, що охоплює цю гміну. Стратегія, зокрема, визначає:

- 1) стратегічні цілі розвитку в соціальному, економічному і просторовому вимірі;
- 2) напрями дій, що здійснюються для досягнення стратегічних цілей;
- 3) очікувані результати запланованої діяльності, у тому числі у просторовому вимірі, та показники їх досягнення;
- 4) модель функціонально-просторової структури гміни;
- 5) висновки та рекомендації у сфері формування та проведення просторової політики в гміні;
- 6) сфери стратегічного втручання, визначені стратегією розвитку воєводства, разом із обсягом запланованих дій;
- 7) сфери стратегічного втручання, ключові для гміни, якщо такі визначені, разом із обсягом запланованих заходів;
- 8) систему реалізації стратегії, включаючи директиви щодо підготовки виконавчих документів;
- 9) фінансові рамки та джерела фінансування [3].

Після затвердження радою гміни детального порядку та графіка розробки проекту стратегії розвитку громади, проект розробляється та подається війтом воєводській адміністрації

з метою видачі висновку про спосіб урахування домовленості та рекомендації у сфері формування та проведення просторової політики у воєводстві, визначеному стратегією розвитку воєводства. Воєводська адміністрація надає висновок протягом 30 днів з дня отримання проекту стратегії розвитку гміни. Якщо протягом зазначеного періоду висновок не надійшов, то вважається, що стратегія розвитку гміни відповідає стратегії розвитку воєводства [3].

Стратегія розвитку гміни приймається радою, але підлягає актуалізації, якщо того вимагає соціальна, економічна чи просторова ситуація або коли це необхідно для збереження її зв'язку зі стратегією понадлокального розвитку або стратегією розвитку воєводства [3].

Сусідні гміни, пов'язані функціонально, можуть розробити понадлокальну стратегію розвитку, яка є спільною стратегією розвитку в межах їх території. Стратегія понадлокального розвитку розробляється за участю повіту, якщо у її розробці беруть участь всі гміни цього повіту, але може розроблятися за участю повіту, якщо хоча б одна гміна знаходиться на його території [3].

З метою підготовки та реалізації стратегії понадлокального розвитку органи місцевого самоврядування можуть створювати міжгмінні або повітово-гмінні союзи чи об'єднання. Установчий орган міжгмінного союзу або об'єднання визначає детальний режим та графік розробки проекту стратегії понадлокального розвитку, який подається до воєводської адміністрації для висновку про її відповідність стратегії розвитку воєводства. Стратегія понадлокального розвитку приймається установчим органом міжгмінного союзу або об'єднання і набуває чинності після її затвердження останньою радою гміни, яка бере участь в об'єднанні. Стратегія понадлокального розвитку розроблена за участю повіту приймається також повітовою радою і діє від дати її прийняття останньою гмінною чи повітовою радою [3].

Список використаних джерел

1. Ustawa o zasadach wspierania rozwoju regionalnego z dnia 12 maja 2000 r. URL: isap.sejm.gov.pl.
2. Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. URL: isap.sejm.gov.pl.
3. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. URL: isap.sejm.gov.pl.

Катерина ПРОКОФ'ЄВА,

к. філол. н., доцент, доцент кафедри

документознавства та інформаційної діяльності УДУНТ,

Оксана РЕШЕТІЛОВА,

к. пед. н., доцент кафедри

документознавства та інформаційної діяльності УДУНТ

ДО ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ РАДИ АРХІВІВ (МРА)

Основною метою діяльності МРА є розвиток міжнародного архівного співробітництва, а саме встановлення тісних зв'язків між країнами-учасницями, яких наразі 180 (Україна з 1956 року). Не зважаючи на їх кількість всіх турбують єдині проблеми: приймання, зберігання, відбір та експертиза архівних документів; захист «пам'яті світу» не тільки від форс-мажорних обставин, а також від таких як переміщення, втрата, недооцінка тощо.

Основні завдання МРА, які були сформовані ще на першому Міжнародному конгресі архівів (Париж, 1950), лишаються актуальними і сьогодні. Це всебічний розвиток зберігання, охорони і захисту архівних пам'яток людства, встановлення та зміцнення зв'язків між архівами всіх країн світу, сприяння розвою архівної освіти, а також співпраця з усіма інституціями, міжнародними організаціями, урядовими та неурядовими органами причетними до діяльності документних комунікацій.

Державна архівна служба України є членом Міжнародної ради архівів (МРА) за категорією «А» і несе відповідальність за співробітництво України з цією міжнародною організацією та за виконання фінансових зобов'язань перед МРА відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2002 року № 1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна» [1]. Укрдержархів та державні архівні установи його системи беруть активну участь у щорічних Міжнародних конференціях Круглого столу архівів (CITRA) та Міжнародних конгресах архівів. Протягом 1996 – 2000 рр. представники державної архівної служби України входили до складу Виконкому Міжнародної ради архівів, Координаційного бюро європейських програм (ICA/EUR) та Комітету з інформаційних технологій (ICA/CIT). На XIV Міжнародному конгресі архівів (м. Севілья, 21 – 26 вересня 2000 р.) внесено зміни до Статуту МРА: створено нові регіональні відділення для Європи і Євразії: Європейське (EURBICA) та Євро-Азійське (ЄВРАЗІКА) регіональні відділення. Національним архівним службам надано право брати участь у роботі кількох регіональних відділень. З 2000 року Укрдержархів є членом EURBICA та ЄВРАЗІКИ. У 2000 – 2004 рр. представники державної архівної служби України обиралися до складу різних комітетів МРА: Комітету з архівного законодавства, Комітету із збереження архівних документів у зоні помірного клімату, Комітету з професійної підготовки, Комітету архівів науки і технології, Комітету літературних архівів. У 2004 р. в місті Києві державною архівною службою України організовано та проведено робоче засідання Комітету із правових питань Міжнародної ради архівів та міжнародні семінари «Архівне законодавство України і проблеми європейської і євроатлантичної інтеграції», «Архіви і катастрофи».

МРА, як партнер Блакитного Щита, підтримала звернення Міжнародного комітету Блакитного Щита (ICBS) від 27 лютого 2014 року щодо ситуації в Україні та необхідності забезпечити збереження та захист культурної та історичної спадщини українського народу. Із 2022 року, у зв'язку з військовою агресією проти України, МРА призупинила роботу за архівними установами Росії та Білорусі.

Проте існують й деякі недоліки у роботі Міжнародної ради архівів. Вона довгий час була «розпещена увагою можновладців», які щедро фінансували «елітарний клуб» для верхівки державних архівних служб та професійних асоціацій, що робили упор на спілкуванні «генералів» один з одним. МРА є організатором непоганих міжнародних конференцій (зокрема в Києві відбулася XVI міжнародна конференція Круглого столу архівів, (1975), – і на цьому поки що справа і закінчується. Колись дуже помітна робота МРА в галузі стандартизації поступово зникла. Не всі регіональні відділення МРА та секції ведуть змістовну роботу. Реальну віддачу від МРА отримати непросто, особливо тим, хто не володіє англійською або французькою мовами. Монополії на актуальні знання та ідеї у МРА немає – це доступно, часто вільно і безкоштовно, але з інших джерел, причому професійне спілкування та обмін досвідом все більше відбуваються у соціальних мережах.

З нашої точки зору, МРА має запропонувати своїм членам дружнє середовище, що дає можливість спілкуватися і проявляти себе у різних проектах. Наприклад, збір, узагальнення і поширення національного досвіду, для початку хоча б новин. На сьогодні широко відомий лише досвід англійських країн, а про те, що відбувається в іншому світі, відомостей немає. Цим могли б зайнятися регіональні відділення.

Із пропозиціями оптимізації роботи Міжнародної ради архівів виступила президент (з 2021 року) цієї організації Жозе Кірпс. Вона бачить МРА як сильну організацію з хорошим представництвом у всьому світі, сильними методами управління та організаційними структурами. Бачення президента полягає в подальшому розвитку організації у таких напрямках: «У нас є високий рівень професійної солідарності, а також потужні мережі взаємодії і спілкування. Зараз нам потрібно прийняти більш орієнтовану на зовнішній світ політику з тим, щоб стати впливовими гравцями у галузі державної політики, особливо в питаннях збору та забезпечення доступності інформації».

Архівісти не повинні замикатися на спілкуванні тільки один з одним, їм слід також взаємодіяти з іншими спільнотами. Нові можливості, що президент хотіла б розвивати,

стосуються взаємодії із галуззю інформаційних технологій: «Сприяючи підвищенню цінності інформації в ІТ-продуктах і оновлюючи програмне забезпечення, здатне постійно захищати інформацію, ми можемо реалізувати довгострокову цінність архівних документів».

МРА також має встановлювати контакти з політиками і правителями країн світу: «Ми повинні спробувати дотягнутися до парламентів – змусити їх визнати значення архівів і документів як опори демократії, адміністративної прозорості та цілісності державного управління. Архіви і документи сприяють мінімізації корупції та захисту прав громадян. Це той принцип, у межах якого наше професійне співтовариство здатне зіграти важливу роль у покращенні суспільства».

Інформація повинна стояти на службі етики та економіки. Світ зараз намагається розібратися як з питаннями забезпечення відкритого доступу до даних, так і дотримання міри у цій справі. Це демонструють такі явища, як WikiLeaks або інформація, що була розкрита Едвардом Сноуденом. «Вони спровокували дуже широкі і глибокі дебати серед громадськості про те, яка інформація у суспільних інтересах повинна бути у вільному доступі; які відомості повинні зберігатися в таємниці заради захищеного державного управління. Як мені здається, у результаті з'явився більший інтерес до обговорення пов'язаних з інформацією питань етики, і я вітаю це» [2].

«Нам, гадаю, варто зрозуміти, що глобалізована економіка в XXI столітті стає все більш і більш цифровою економікою. В інтересах глобального процвітання урядам особливо необхідно визнати цінність інформації та її потенціал сприяти економічному зростанню» [2]. За словами президента, МРА може зіграти важливу роль, визнавши на ранній стадії цінність державної інформації для розвитку цифрової економіки, при цьому таким чином, щоб не було шкоди для безпеки, недоторканності приватного життя або цілісності державного управління.

«Мій життєвий досвід, а також мої наукові дослідження в галузі комп'ютерних наук підштовхнули мене налагоджувати зв'язки між різними спільнотами і бачити довгострокову цінність інформації. В інформації високий рівень прихованої цінності, яку часто не помічають при створенні документів. Будучи частиною архівного співтовариства, я мотивований просувати знання і навички архівістів і фахівців з управління документами, а також довгострокову віддачу, яку можна отримати з їх допомогою» [2]. Президента надихає перспектива поділитися досвідом і знаннями МРА з більш широкими спільнотами в інтересах поліпшення суспільства в цілому.

Президент МРА підкреслює, що нові члени будуть вступати до організації, якщо одержуватимуть від цього віддачу: «Експерти в галузі архівної справи цінують те співтовариство, яке цінує їх, і прагнуть щось дати взамін такого співтовариства. Нам слід звернути увагу на обидві ці потреби» [2]. Переваги членства в МРА включають доступ до ресурсів, що акумулює знання і професійний досвід. «Я чув висловлювання про те, що МРА є аналогом служби новин CNN для архівістів – це джерело професійних знань та ідей, коли архівісти стають частиною широкої мережі, що допомагає їм зрозуміти великі стратегічні питання на глобальному рівні» [2].

Президент надає великого значення активній роботі філій МРА, кажучи, що МРА необхідно інвестувати в їх життєздатність і цінні пропозиції. Секції МРА він розглядає як інкубатори нового мислення і розвитку: «Вони створюють інтелектуальну власність МРА, доступ до якої потім стає ще однією перевагою, що надаються членам МРА» [2]. Якщо, МРА у відповідності з баченням її президента стане більш солідним брендом, який визнається в усьому світі, то це приверне в організацію більше членів (у МРА є індивідуальне членство, до речі, цілком доступне за ціною нашим фахівцям і студентам), оскільки архівісти та фахівці з управління документами захочуть належати до організації, членство в якій зміцнює їхній професійний статус.

Офіційний сайт МРА забезпечує незрівнянно ширший у порівнянні з традиційними джерелами інформації доступ до документації цієї організації, проте він має і свої недоліки. Зокрема на сайті відсутня інформація про країни які входять до складу МРА, а саме історія розвитку архівної справи у них. Також відсутні документи, які видаються МРА, іншими мовами

в тому числі українською. Це один з тих факторів, який заважає і є бар'єром для міжнародної спільноти.

Одним із найвагоміших недоліків сайту ICA є відсутність україномовної версії сайту. Це є великою перешкодою для тих архівістів, які не володіють робочими мовами МРА і ускладнює орієнтуванню по сайту, не кажучи вже про зміст документів. Було б доцільним запропонувати провідним архівним установам країн, які є членами МРА, взяти участь у роботі сайту і адаптувати його державними мовами у якомога більшій кількості.

Також слід визнати, що сайт є вельми громіздким і тому інформація завантажується на ньому недостатньо швидко, що значно утруднює її пошук та одержання. Тому треба зробити кілька вхідних сторінок та зорієнтувати їх за кожним запитом: на яку сторінку відправити користувача, що зайшов на сайт за даним запитом. З цією метою на вхідних сторінках прописуються службові теги Title, Description, Keywords і відбувається приведення тексту до оптимального рівня – до потрібних ключових фраз. Службові теги вказують пошуковій системі, на які запити відповідає ця сторінка. Це істотно полегшить роботу пошукової системи.

Також слід встановити на сайті систему збору статистики. Із найбільш вживаних та зрозумілих великій кількості користувачів систем збору статистики можна виділити такі, як Google Analytics, Liveinternet тощо. Якщо додати сайт в панелі управління Гугл.Вебмастер, то це дозволить оперативніше відстежувати сторінки сайту, що частіше проглядають користувачі, швидко змінювати регіональну складову, додавати адреси організацій, які відображаються у сайті, вчасно отримати повідомлення. Це значно прискорить зв'язок користувачів із розробниками та адміністраторами сайту.

Ще один інструмент, що дозволяє спростити користувачу завдання пошуку – створення системи sitemap.xml. В ній вказується перелік сторінок сайту та зазначається, з якою послідовністю треба заходити на кожну конкретну сторінку. Це перевірка на наявність «битих» і «зовнішніх» посилань («що ведуть в нікуди»), доказ того, що сайт коректно працює і користувач не заблукає.

Не зайвим буде на сайті створення сторінки обробки помилки 404. Якщо користувач неправильно зробив посилання, зайшов на вже неіснуючу сторінку або сторінку, що перебуває у розробці (добробці) то сервер видасть за замовчуванням поле із написами «Not Found» або «Error 404». Користувач може злякатися вірусів, від яких заблоковано його комп'ютер та покинути сайт. Є вихід, щоб не втратити користувача. Для цього прописується обробник помилки і готується спеціальна сторінка з дизайном і навігацією сайту. Якщо людина потрапляє на таку сторінку, то у неї з'являється шанс відшукати потрібну інформацію.

Грамотна оптимізація сайту значно допоможе ефективно вести міжнародне архівне співробітництво. Вона може збільшити кількість звернень до сайту і покращити якість інформації про МРА для його користувачів. Така оптимізація сайту може бути виконана одноразово, а у подальшому призведе до постійного припливу його відвідувачів.

МРА є неурядовою міжнародною організацією, що охоплює своєю діяльністю майже всі країни світу, які різняться за своїм економічним, політичним і соціальним розвитком, мають різний стан і традиції в архівній справі. Саме тому її структура формується під впливом реалій, які сьогодні існують у світі. За більш ніж піввіковий шлях, який пройшла МРА, вона довела свою спроможність і ефективність у вирішенні багатьох проблем архівознавства, тож маємо оптимістичний настрій щодо її подальшої внутрішньої оптимізації та зовнішньої активізації.

1. Україна. Кабінет Міністрів. Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна: Постанова: від 13 вересня 2002 р. № 1371 (зі змінами). URL: <http://surl.li/hozpy>.

2. Who is not moving forward he goes back: optimization program. ICA [Офіційний сайт МРА]. 2021. URL: <http://surl.li/hozqf>.

Надія РУДІК,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри

економіки та менеджменту,

Український державний університет науки і технологій

ДРУГИЙ ЗВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ПРО СТАН ШЕНГЕНСЬКОЇ ЗОНИ: ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ ТА КЛЮЧОВІ ПРІОРИТЕТИ

Ширший і процвітаючий Шенген як ключовий актив для європейського зростання. Сьогодні близько 425 млн людей користуються свободою, безпекою та справедливістю, які пропонує Шенгенська зона. Шенген є найбільшою у світі зоною вільного пересування без контролю на внутрішніх кордонах. Після восьмого розширення з приєднанням Хорватії 1 січня 2023 р. до Шенгенської зони входять 27 європейських країн (у тому числі 23 держави-члени ЄС), які офіційно скасували свої внутрішні кордони [1].

Окрім полегшення подорожей у межах Союзу, Шенген є ключовим фактором конкурентоспроможності європейських компаній. Шенген робить значний внесок у добре функціонуючий єдиний внутрішній ринок ЄС, який нараховує 23 млн підприємств і становить 15 % світового ВВП. Торгівля товарами та послугами в межах Шенгенської зони активізувалася протягом останніх трьох десятиліть, залишаючись основним джерелом торгівлі товарами для ЄС (приблизно на 60 % вище, ніж торгівля товарами ЄС-27 з рештою світу). У 2022 р., незважаючи на складний і нестабільний міжнародний контекст, торгівля всередині ЄС зазнала значного зростання порівняно з попередніми роками, що відображає зусилля щодо зменшення залежності від зовнішніх ринків і переваги роботи в спільній Шенгенській зоні з невеликою кількістю бар'єрів. Наприклад, загальний обсяг торгівлі транспортними послугами в рамках спільної території склав майже 270 млрд євро в 2022 р. (порівняно з близько 125 млрд євро в 2013 р.). Такі послуги зазвичай передбачають транскордонне переміщення людей і послуг, що свідчить про ефективне функціонування єдиного ринку та Шенгенської зони [10, р. 5].

Пропозиція Комісії щодо внесення змін до Шенгенського кодексу кордонів [9] доповнює запропонований надзвичайний інструмент єдиного ринку, спрямований на збереження вільного пересування товарів, послуг і людей, а також на забезпечення доступності критично важливих продуктів під час надзвичайних ситуацій.

Європейська Комісія 16 травня 2023 р. оприлюднила другий звіт про стан Шенгенської зони [10]. Цей звіт є частиною ініціативи Комісії щодо подальшого зміцнення управління Шенгеном шляхом щорічного звітування, у якому представлено стан Шенгенської зони, визначено виклики та найкращі практики, а також пріоритетні сфери для дій. Звіт про стан Шенгенської зони слугуватиме основою для політичних дискусій і спрямовуватиме політику на Раді Шенгену 8 червня 2023 р.

Стан Шенгенської зони. Сотні мільйонів людей щороку безпечно та безперешкодно перетинають зовнішні кордони ЄС. В 2022 р. Шенгенська зона була найбільш відвідуваним напрямом у світі. Минулий рік характеризувався відновленням масових міжнародних подорожей після пандемії COVID-19. У 2022 р. 585 млн (майже 80 % від рівня до початку пандемії) із 900 млн туристів (за новими даними Всесвітньої туристичної організації UNWTO – це вдвічі більше, ніж у 2021 р., хоча це все ще 63 % від рівня до пандемії; у кожному глобальному регіоні зафіксовано помітне зростання кількості міжнародних туристів), які подорожували за кордон, прибули до Європи, що становить 65 % від загальної кількості туристів у світі. Саме це зробило Шенген найпривабливішою та найбільш відвідуваною територією у світі [11; 8]. Хоча потрібна подальша робота щодо продовження зміцнення управління зовнішніми кордонами, підвищення ефективності повернення нелегальних мігрантів та посилення співпраці поліції, Шенген загалом добре функціонує та є надійною системою.

Відчутні досягнення [1]:

1. Розширення Шенгенської зони: Хорватія приєдналася до Шенгенської зони 1 січня 2023 р.. Це перше розширення за десятиліття (попереднє розширення зони відбулося 19 грудня

2011 р. зі вступом Ліхтенштейну), і це значне досягнення як для Хорватії, так і для Шенгенської зони.

2. Посилене управління Шенгеном: з березня 2022 р. нова Шенгенська рада об'єднає міністрів Шенгенської зони для забезпечення стратегічного управління та оперативного керівництва. У червні 2022 р. для підтримки цієї нової структури управління було призначено Шенгенського координатора. Такі інструменти, як Шенгенський барометр, сильніший Шенгенський механізм оцінки та моніторингу та майбутня Шенгенська матриця показників, дозволяють отримати загальну ситуаційну обізнаність про функціонування Шенгенської зони.

3. Кордони та співпраця поліції: у березні 2023 р. Європейська Комісія розробила першу в історії ЄС Європейську стратегію управління кордонами. У тому ж місяці почала працювати оновлена Шенгенська інформаційна система (SIS). Це перша сходинка для налагодження взаємодії великомасштабних ІТ-систем у сфері юстиції та внутрішніх справ, яка має вирішальне значення для безпечнішого Шенгену і з посиленням ролі Європолу.

Ключові пріоритети Шенгенської зони [1]:

1. Консолідація управління Шенгенською зоною: нова система оцінки Шенгенської зони з цільовими рекомендаціями для країн і надалі допоможе державам-членам зміцнити їх оперативний потенціал. На цій основі Шенгенська рада зможе рекомендувати реформи та дії для всього Шенгену.

2. Подальше зміцнення зовнішніх кордонів ЄС: впровадження нового стратегічного підходу до Європейського інтегрованого управління кордонами [7], впровадження системи в'їзду-виїзду. Впровадження системи в'їзду-виїзду та Європейської системи інформації та авторизації подорожей (ETIAS) залишається ключовим пріоритетом. Висновки Європейської Ради (лютий 2023 р.) підтвердили необхідність якомога швидше запуснути ці системи, щоб забезпечити повний та ефективний контроль зовнішніх кордонів. Протягом 2022 р. держави-члени, eu-LISA (Агентство Європейського Союзу з оперативного управління великомасштабними ІТ-системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя) та Комісія продовжували нарощувати свої зусилля щодо впровадження цієї нової ІТ-архітектури та її взаємодії, що призвело до створення найбільш технологічно передової системи управління кордонами у світі [10, р. 11].

3. Підвищення ефективності системи повернення: використання Шенгенської інформаційної системи (SIS), максимізація можливостей відповідно до Рекомендації Комісії щодо взаємного визнання рішень про повернення та прискорення повернення [2]. Frontex, як оперативний підрозділ політики ЄС щодо повернення нелегальних мігрантів, відіграє ключову роль у цьому відношенні. Постійне збільшення кількості повернень, координованих Frontex, є дуже позитивною подією (31 % у 2022 р. порівняно з 22 % у 2021 р. та 17 % у 2020 р.), тим більше, що це пов'язано зі збільшенням частки добровільних повернень (+ 109 % у 2022 р. порівняно з 2021 р.). Операції з повернення під керівництвом Frontex до Албанії, Нігерії та Бангладеш є ознаками ефективної європейської системи, тому в Звіті наголошується на необхідності продовжувати охоплювати нові треті країни [10, р. 13].

4. Підвищення рівня внутрішньої безпеки Шенгенської зони для боротьби з організованою злочинністю та торгівлею наркотиками: від повного введення в дію Рекомендації Ради ЄС щодо співпраці поліції від 24 травня 2022 р. [4] до поліпшення обміну розвідданими та спільного аналізу ризиків. У Європі спостерігається безпрецедентне зростання до рекордного рівня кількості заборонених наркотиків, зокрема кокаїну з Південної Америки. Хоча переважна більшість торгівлі, що проходить через порти ЄС – критичну інфраструктуру, що забезпечує безперервне функціонування внутрішнього ринку – є законною, порти також використовуються для переміщення нелегальних товарів до ЄС і є вразливими до проникнення злочинних мереж. Величезний обсяг контейнерів (понад 90 млн), які обробляються щороку, і низький відсоток (від 2 % до 10 %), які можуть бути фізично перевірені, робить виявлення незаконних товарів надзвичайно складним завданням [5]. Торгівля наркотиками в ЄС приносить наркоділкам річний дохід у розмірі 30 млрд євро [6].

5. Розширення Шенгенської зони: Європейська Комісія знову закликає Раду ЄС зміцнити європейську єдність і дозволити Румунії та Болгарії повністю приєднатися до Шенгенської угоди. У грудні 2022 р. Чехія під час свого головування в Раді ЄС очолила важливе обговорення рішення Ради про скасування внутрішнього прикордонного контролю щодо Болгарії та Румунії. Минуло вже 12 років відтоді як Комісія підтвердила, що і Болгарія, і Румунія готові повністю стати частиною Шенгенської зони без внутрішнього прикордонного контролю [10, р. 6].

6. Поступове скасування тривалого внутрішнього прикордонного контролю та заміна його альтернативними заходами співпраці поліції. Повторне запровадження прикордонного контролю має залишатися винятковим, суворо обмеженим у часі та крайнім заходом. Комісія розпочне офіційний процес консультацій з усіма зацікавленими державами-членами відповідно до статті 27 Шенгенського кодексу про кордони та готова використати наявні в її розпорядженні правові засоби, якщо ці консультації не приведуть до чіткого зобов'язання Сторін щодо змін.

7. Краще використання інструментів візової політики ЄС для подолання нелегальної міграції та ризиків безпеки для забезпечення моніторингу функціонування безвізового режиму, узгодження візової політики третіх партнерів з політикою ЄС, а також скасування ризикованих схем отримання інвесторами громадянства та права на проживання. Незважаючи на те, що переважна більшість громадян країн, що не входять до ЄС, прибувають в ЄС легальними каналами, нелегальна міграція у 2022 р. досягла найвищого рівня з 2016 р. [3], за даними Європейського агентства прикордонної та берегової охорони (Frontex), було 330 000 нелегальних перетинів кордону. Порівняно з попередніми роками кількість нелегальних перетинів кордону майже на всіх встановлених міграційних маршрутах зросла. Незважаючи на те, що це на 66 % більше порівняно з 2021 р., ця кількість далека від рівня 2015 р. (за даними Frontex – 1 047 210 нерегулярних перетинів кордону [10, р. 5]).

Звіт супроводжується найкращими практиками, які демонструють прийняті в державах-членах інноваційні рішення у таких ключових сферах, як управління зовнішніми кордонами, візова політика, повернення нелегальних мігрантів, співпраця поліції, сучасні ІТ-системи та захист даних.

Наступні кроки. Звіт про стан Шенгенської зони за 2023 р. розпочинає другий щорічний цикл Шенгенської угоди. Майбутня Шенгенська рада стане можливістю для міністрів країн-учасниць схвалити політичні пріоритети, визначені у Звіті про стан Шенгенської зони. Комісія закликає нинішнього та майбутнього головуєчих у Раді ЄС просувати запропоновані пріоритети та дії, використовуючи Раду Шенгену. Європейська Комісія буде уважно супроводжувати цей процес як на політичному, так і на технічному рівнях [1].

Таким чином, Звіт про стан Шенгенської зони за 2023 р. відзначає продовження реалізації ініціативи Європейської Комісії щодо зміцнення управління Шенгенською зоною та забезпечення структурованих, скоординованих і спільних європейських відповідей на виклики, що впливають на спільну територію країн-учасниць. Звіт розпочинає другий щорічний шенгенський цикл, надаючи інформацію для прийняття політичних рішень, а також для технічного супроводу Комісією.

Список використаних джерел

1. 2023 State of Schengen: achievements and key priorities ahead. URL: <http://surl.li/hefru>
2. Commission Recommendation of 16.3.2023 on mutual recognition of return decisions and expediting returns when implementing Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council. Brussels, 16.3.2023 C(2023) 1763 final. URL: <http://surl.li/hehkw>
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 12 January 2023 on the Report on Migration and Asylum. Brussels, 12.1.2023 C(2023) 219 final. URL: <http://surl.li/hejol>
4. Council Recommendation on operational law enforcement cooperation. Brussels, 24 May 2022 (OR. en). URL: <http://surl.li/hehmg>
5. Criminal networks in EU ports: Risks and challenges for law enforcement. Joint report of Europol and the Security Steering Committee of the ports of Antwerp, Hamburg/Bremerhaven and Rotterdam. 30 March 2023. URL: <http://surl.li/hejun>

6. EU Drug Markets Report 2019. URL: <http://surl.li/hejtj>
7. Managing migration: new initiatives to strengthen European integrated border management and expedite returns. URL: <http://surl.li/hehlj>
8. Number of international tourist arrivals worldwide from 2005 to 2022, by region. URL: <http://surl.li/hehxl>
9. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) 2016/399 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders. Strasbourg, 14.12.2021 COM(2021) 891 final. URL: <http://surl.li/hejav>
10. State of Schengen report 2023: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 16.5.2023 COM(2023) 274 final. URL: <http://surl.li/hehad>
11. Tourism set to return to pre-pandemic levels in some regions in 2023. URL: <http://surl.li/hehux>

Олександр РУДІК,

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

МИТНА РЕФОРМА В ЄС: НА ШЛЯХУ ДО БІЛЬШ ПРОСТОГО, РОЗУМНОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО МИТНОГО СОЮЗУ

Митний союз є наріжним каменем єдиного внутрішнього ринку ЄС. Він забезпечує безпеку кордонів ЄС, захищає громадян ЄС від заборонених і небезпечних товарів, таких як зброя, наркотики, небезпечні іграшки та екологічно шкідливі продукти, а також полегшує ведення бізнесу з рештою світу.

На ЄС припадає 14 % світової торгівлі. У 2021 р. вартість торгівлі ЄС з іншими країнами склала 4,3 трлн євро; до 56 млн робочих місць в ЄС залежать від торгівлі всередині Союзу [5]. Щоб керувати таким обсягом міжнародної торгівлі у 2021 р., понад 2 000 митниць ЄС (майже 83 тис. митників), які працювали 24 години на добу та 365 днів на рік, обробляли імпорту, експорту або транзиту понад 1178 млн різноманітних товарів. В 2021 р. обсяг імпорту становив 691,5 млн. задекларованих одиниць товару, експорту – 486,3 млн одиниць, а транзиту – 17,5 млн перевезень. Щосекунди у межах експортно-імпортних операцій в ЄС декларується 37 одиниць товару оголошеної вартості 241 420 євро, Сума зібраних митних платежів у 2021 р. сягнула 24,8 млрд євро [2].

28 вересня 2020 р. Європейська Комісія опублікувала повідомлення під назвою «Виведення митниці на новий рівень: План дій». В опублікованих в липні 2019 р. Політичних керівних настановах кандидатка на посаду Голови Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн закликала до «міцнішої основи, яка дозволить нам краще захищати наших громадян і наш єдиний ринок», а також «інтегрованого європейського підходу для посилення управління митними ризиками та підтримки ефективного контролю з боку держав-членів» [1, р. 16]. Новий План дій окреслив конкретні кроки для досягнення цих цілей.

Тридцять заходів, запланованих Планом дій на 2020 – 2025 рр., спрямовані на вирішення проблем, з якими стикаються митні органи держав-членів ЄС. Заходи стосуються більш ефективного управління постійно зростаючою роллю митних органів, щоб гарантувати, наприклад, що імпортовані мита, акцизи та ПДВ сплачуються належним чином (наприклад, було підраховано, що потенційні втрати митних зборів і ПДВ через занижену вартість імпорту текстилю та взуття з Китаю в одну державу-член ЄС становили близько 5,2 млрд євро за період 2013 – 2016 рр. [8, р. 1]) і що товари перевіряються під час імпорту/експорту на кордоні ЄС, а небезпечні/підроблені товари або контрольовані товари ідентифікуються та обробляються належним чином, беручи до уваги значне зростання електронної комерції та пов'язані з цим

ризиками. Крім того, очікуване збільшення митних декларацій, пов'язане з Brexit, і криза COVID-19 підкреслили очевидну потребу в поліпшенні управління Митним союзом ЄС [9].

План дій було розроблено за допомогою так званого «Форсайт-проєкту» (процес прогнозування включав кілька добре відомих методів прогнозування, таких як опитування Delphi в реальному часі, побудова сценаріїв і розроблення концепцій, які є методами участі), який відбувся у 2019 р. на тему «Майбутнє митниці в ЄС до 2040 року» [4], в якому різні зацікавлені сторони з інституцій ЄС, держав-членів та бізнес-спільноти працювали над обговоренням проблем і розробкою загального бачення того, який вигляд матиме митниця ЄС через двадцять років.

Європейська Комісія 17 травня 2023 р. висунула пропозиції щодо найбільш амбітної та комплексної реформи Митного союзу ЄС з моменту його створення в 1968 р. [3]. Як вже зазначалось, реформа виконує обіцянку Голови Комісії Урсули фон дер Ляєн «вивести митницю ЄС на наступний рівень» [1, р. 16] і спирається, зокрема, на рекомендації, надані «Групою мудреців високого рівня щодо викликів, які постали перед Митним союзом ЄС» у 2022 р. [10; 11]. Нарешті, спеціальний звіт Європейського суду аудиторів за 2021 рік «Митний контроль: недостатня гармонізація заважає фінансовим інтересам ЄС» закликав до більш однакового застосування митного контролю в ЄС, а також до повноцінного аналізу та розбудови координаційної спроможності на рівні ЄС [7].

Запропоновані Комісією заходи являють собою провідне світове, засноване на даних, бачення митної служби ЄС, яке значно спростить митні процеси для бізнесу (сьогодні, імпортерам з ЄС доводиться мати справу з 27 національними митними адміністраціями та понад 111 окремими інтерфейсами та ІТ-системами, які є дорогими для роботи органів влади та не є обов'язково взаємопов'язаними [5]), особливо для найбільш надійних трейдерів. Завдяки цифровій трансформації реформа скоротить існуючі громіздкі митні процедури, замінивши традиційні митні декларації розумнішим підходом до нагляду за імпортом, що базується на даних. У той же час, митні органи матимуть інструменти та ресурси, необхідні для належної оцінки та, за необхідності, припинення імпорту, який створює реальні ризики для ЄС, його громадян та економіки.

Реформа покликана відреагувати на поточний тиск, під яким працює митниця ЄС, включаючи величезне збільшення обсягів торгівлі, особливо в сфері електронної комерції, швидке зростання кількості стандартів ЄС, які необхідно перевіряти на кордоні, а також зміну геополітичних реалій і наявність криз. Це зробить митну структуру ЄС придатною для більш зеленої, більш цифрової ери та сприятиме функціонуванню безпечнішого та конкурентоспроможного єдиного внутрішнього ринку Союзу. Реформа спрощує та раціоналізує вимоги до митної звітності для трейдерів, наприклад, скорочуючи час, необхідний для завершення процесів імпорту, забезпечуючи єдиний інтерфейс ЄС і полегшуючи повторне використання даних. Таким чином, це допомагає досягти мети Голови Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн щодо зменшення такого тягаря на 25 %, не підриваючи при цьому пов'язаних цілей політики [3].

Новий Митний орган ЄС здійснюватиме нагляд за Центром митних даних ЄС, який виконуватиме роль рушійної сили нової системи. З часом, Центр митних даних замінить існуючу митну ІТ-інфраструктуру в державах-членах ЄС, заощаджуючи тим самим до 2 млрд євро на рік на операційних витратах. Новий орган також допоможе застосувати поліпшений підхід ЄС до управління ризиками та митних перевірок [3].

1. Нове партнерство з бізнесом. У реформованому Митному союзі ЄС компанії, які хочуть ввозити товари в Європейський Союз, зможуть реєструвати всю інформацію про свої продукти та ланцюги поставок в єдиному он-лайн-середовищі: новий Центр митних даних ЄС. Ця передова технологія збиратиме дані, надані бізнесом, і – за допомогою машинного навчання, штучного інтелекту та необхідного втручання людини – надасть відповідним інститутам та органам 360-градусний огляд ланцюгів постачання та руху товарів [3].

Водночас, підприємствам потрібно буде взаємодіяти лише з одним порталом, надаючи свою митну інформацію, і лише один раз для кількох партій товару. У деяких випадках, коли бізнес-процеси та ланцюги постачання є повністю прозорими, трейдери, яким найбільше довіряють (трейдери «Довіряй і перевіряй»), зможуть випустити свої товари в обіг в ЄС без

активного втручання митниці. Категорія Trust & Check посилює вже існуючу програму авторизованих економічних операторів (АЕО) для довірених трейдерів [5].

Європейська Комісія наголошує, що запропоноване нове партнерство з бізнесом є першим такого роду у світовій практиці [6]. Це новий потужний інструмент для підтримки бізнесу ЄС, торгівлі та відкритої стратегічної автономії ЄС. Центр митних даних ЄС дозволить імпортувати товари до ЄС із мінімальним втручанням митниці, без шкоди для вимог щодо безпеки, безпечності чи боротьби з шахрайством.

Відповідно до пропозицій Комісії, Центр митних даних ЄС відкриється для електронної комерції в 2028 р., а потім (на добровільній основі) відкриється для інших імпортерів в 2032 р., що приведе до миттєвих переваг і спрощень. Трейдери «Довіряй і перевіряй» також зможуть розмитнити весь свій імпорт в митних органах держави-члена, у якій вони знаходяться, незалежно від того, звідки товари ввозяться до ЄС. Перегляд реформи у 2035 р. дасть змогу оцінити, чи можна цю можливість поширити на всіх трейдерів, коли Центр митних даних стане обов'язковим з 2038 р. [3].

2. Розумніший підхід до митних перевірок. Запропонована нова система дасть митним органам можливість побачити з висоти пташиного польоту ланцюжки постачання та процеси виробництва товарів, що надходять на внутрішній ринок ЄС. Усі держави-члени матимуть доступ до даних у реальному часі та зможуть об'єднувати інформацію, щоб швидше, послідовніше та ефективніше реагувати на ризики.

Штучний інтелект використовуватиметься для аналізу та моніторингу даних, а також для прогнозування проблем ще до того, як товари почнуть свою подорож до ЄС. Це дозволить митним органам ЄС зосередити свої зусилля та ресурси там, де вони найбільше потрібні: зупинити ввезення небезпечних або незаконних товарів до Союзу та забезпечити дотримання зростаючої кількості законів ЄС, які забороняють ввезення певних товарів, що суперечать загальним цінностям ЄС – наприклад, у сфері зміни клімату, вирубки лісів, застосування примусової праці. Це також допоможе забезпечити належний збір митних платежів і податків в інтересах національних бюджетів держав-членів та бюджету ЄС [5].

Щоб допомогти державам-членам визначити пріоритетність ризиків і координувати свої митні перевірки та інспекції – особливо під час кризи – інформація та досвід будуть об'єднані та оцінені на рівні ЄС за допомогою нового митного органу ЄС, який діятиме на основі даних, наданих через Центр митних даних ЄС. Новий режим суттєво поліпшить співпрацю між митними органами та органами ринкового нагляду і правоохоронними органами на рівні ЄС і національному рівні, в тому числі шляхом обміну інформацією за допомогою Центру митних даних [3].

3. Більш сучасний підхід до електронної комерції. Реформа покликана внести необхідну ясність і прозорість у митний режим посилок електронної комерції, що надходять до ЄС. Близько 1 млрд невеликих он-лайн-покупок потрапляє в ЄС щороку – дві третини з них з Китаю. Очікується, що ця кількість зростатиме. Вже зараз посилки електронної комерції становлять понад 73 % усіх митних декларацій [6].

Запропонована Комісією реформа зробить он-лайн-платформи (наприклад, Alibaba, Amazon, Zalando) ключовими дійовими особами в забезпеченні відповідності товарів, які продаються в ЄС он-лайн, усім митним зобов'язанням. Це серйозний відхід від чинної митної системи, яка покладає відповідальність на індивідуального споживача та перевізників. Платформи відповідатимуть за сплату митних зборів і ПДВ під час покупки, тому споживачі більше не будуть страждати від прихованих платежів або неочікуваних документів, коли посилка прийде. Завдяки он-лайн-платформам, як офіційним імпортерам, споживачі з ЄС можуть бути впевнені, що всі мита сплачено, а їхні покупки безпечні та відповідають стандартам ЄС щодо навколишнього середовища, безпеки та етики.

Водночас реформа скасовує нинішній поріг, за яким товари вартістю менше 150 євро звільняються від мита, чим активно користуються шахраї. До 65 % таких посилок, які надходять до ЄС, зараз мають занижену вартість, щоб уникнути митних зборів при імпорті [3].

Реформа також спрощує розрахунок митних зборів для найпоширеніших товарів малої вартості, куплених за межами ЄС, скорочуючи тисячі можливих категорій митних зборів до

чотирьох. Це значно полегшить розрахунок митних зборів для невеликих посилок, допомагаючи он-лайн-платформам і митним органам краще керувати мільярдом покупок електронної комерції, які надходять до ЄС щороку. Це також усуне можливість шахрайства. Очікується, що новий індивідуальний режим електронної комерції принесе додаткові надходження від митниці в розмірі 1 млрд євро на рік [3].

Законодавчі пропозиції Європейської Комісії будуть надіслані до Європейського Парламенту та Ради ЄС для розгляду та узгодження, а також до Європейського економічного та соціального комітету для консультацій.

Список використаних джерел

1. A Union that strives for more. My agenda for Europe. Political Guidelines for the Next European Commission 2019 – 2024. By candidate for President of the European Commission Ursula von der Leyen. URL: <http://surl.li/hebjz>
2. Custom Union in numbers 2021. URL: <http://surl.li/hebgu>
3. EU Customs Reform: A data-driven vision for a simpler, smarter and safer Customs Union. URL: <http://surl.li/healm>
4. Ghiran A., Hakami A., Bontoux L. and Scapolo F., The Future of Customs in the EU 2040. A foresight project for EU policy. Publications Office of the European Union, Luxembourg. 2020. 136 p. doi:10.2760/29195.
5. Questions and Answers: EU Customs Reform. URL: <http://surl.li/hedxp>
6. Remarks by Commissioner Gentiloni at the press conference on the EU Customs Union Reform. URL: <http://surl.li/heeaw>
7. Special Report 04/2021: Customs controls: insufficient harmonisation hampers EU financial interests. URL: <http://surl.li/heegd>
8. Taking the Customs Union to the Next Level: a Plan for Action: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee. Brussels, 28.9.2020 COM(2020) 581 final. URL: <http://surl.li/hebmw>
9. Taking the EU Customs Union to the next level – an ambitious Action Plan. URL: <http://surl.li/hedsb>
10. Taking the EU Customs Union to the next level: innovative ideas for a modern and efficient Customs Union presented by Wise Persons Group. URL: <http://surl.li/hebda>
11. Wise Persons Group on Challenges Facing the Customs Union (WPG). URL: <http://surl.li/heegw>

Олександр РУДІК,

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

Аліна КУЛІШОВА,

*студентка групи 052м-22з-2
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

НОВІ АНТИКОРУПЦІЙНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ЯК ВАЖЛИВА ВІХА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В ЄС ТА ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ

Корупція завдає великої шкоди суспільству, демократіям, економіці та людям. Це небезпечне суспільне явище підриває інституції, від яких залежать люди, розмиваючи їхню довіру, а також їхню здатність втілити у життя державну політику та надавати якісні державні послуги. Корупція діє як сприятливий фактор для організованої злочинності та ворожого іноземного втручання. Успішне запобігання та боротьба з корупцією має важливе значення як для захисту цінностей ЄС та ефективності політики ЄС, так і для підтримки верховенства права та довіри до посадових осіб та державних установ.

За своєю природою корупцію важко оцінити кількісно, але навіть скромні оцінки показують, що вона коштує економіці ЄС щонайменше 120 млрд євро на рік [1]. Негативні наслідки корупції відчуваються в усьому світі, підриваючи зусилля, спрямовані на ефективне управління та процвітання, а також на досягнення Цілей сталого розвитку ООН.

Глобальні індекси корупції відносять багато держав-членів ЄС до числа країн, які вважаються найменш корумпованими у світі. Проте корупція залишається основною проблемою для людей у всьому ЄС. Дані Євробарометра показують, що у 2022 р. і майже сім із десяти європейців (68 %) вважали, що корупція все ще широко поширена в їхній країні. У центрі уваги національні державні установи, де 74 % респондентів все частіше вважають, що корупція поширена, за ними йдуть політичні партії (58 %) та місцеві, регіональні та національні політики (55 %). Водночас європейці песимістично дивляться на дії, вжиті на національному рівні щодо боротьби з корупцією як злочином. Лише меншість вважає, що заходи проти корупції застосовуються неупереджено та без прихованих мотивів (37 %), що існує достатньо успішних судових переслідувань, щоб утримати людей від корупції (34 %), що зусилля їх національного уряду щодо боротьби з корупцією є ефективними (31 %) або що в їхній країні існує достатня прозорість і нагляд за фінансуванням політичних партій (31 %) [4].

Європейська Комісія 3 травня 2023 р. запровадила ряд рішучих заходів для боротьби з корупцією в ЄС і в усьому світі [1], виконуючи зобов'язання, взяті Головою Урсулою фон дер Ляен у її зверненні про стан Союзу в 2022 р. [5]. У своїй промові Голова Європейської Комісії зазначила, що якщо ЄС хоче заслужувати на довіру, коли наполягає, щоб країни-кандидати зміцнювати свої демократії, він також має викоринити корупцію вдома. Корупція підриває довіру до інститутів ЄС, тому європейці мають дати відсіч цьому явищу із усією суворістю закону. У зв'язку із цим, Урсула фон дер Ляен пообіцяла, що в 2023 р. Комісія запропонує заходи щодо оновлення законодавчої бази ЄС для боротьби з корупцією. Окрім більш класичних злочинів, таких як хабарництво, ЄС підвищить стандарти щодо таких правопорушень, як незаконне збагачення, торгівля впливом і зловживання владою. Буде також запропоновано включити корупцію в режим санкцій ЄС щодо прав людини – новий інструмент для захисту європейських цінностей за кордоном [5, р. 17].

Представлені Комісією антикорупційні пропозиції мають стати важливою віхою в боротьбі з корупцією на національному рівні та рівні ЄС. Комісія активізує свою діяльність: спираючись на діючі заходи, зміцнюючи зусилля щодо інтеграції механізмів запобігання корупції в процес розроблення політики та програм ЄС, а також активно підтримуватиме роботу держав-членів щодо впровадження жорсткої антикорупційної політики та законодавства. Завдяки своєму щорічному циклу Звітів про верховенство права Комісія також відстежує розвиток антикорупційних заходів на національному рівні, визначає виклики та питання для надання рекомендацій державам-членам.

Запропонований набір заходів включає нові та посилені правила кримінальної відповідальності за корупційні злочини та узгодженість покарань за них у всьому ЄС, а також підтриману Комісією пропозицію Верховного представника ЄС з питань закордонних справ та політики безпеки Ж. Борреля щодо створення спеціального режиму санкцій у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) за серйозні корупційні діяння в усьому світі. Ці нові заходи приділяють особливу увагу запобіганню корупції та створенню культури доброчесності, в якій корупція недопустима, і в той же час посилюють інструменти правозастосування [1].

Ключовими елементами пропозицій Комісії є такі [1]:

1. Повідомлення про боротьбу з корупцією. У Спільному повідомленні щодо боротьби проти корупції [2] Комісія та Верховний представник об'єднують поточну роботу і розробляють нові напрямки та нові інструменти як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів, а також сприяють чіткому зобов'язанню подолати корупцію на глобальному рівні. Мережа ЄС проти корупції, яка об'єднує правоохоронні органи, органи державної влади, практиків, громадянське суспільство та інші зацікавлені сторони, виступатиме каталізатором запобігання корупції в ЄС і розвиватиме найкращі практики та відповідні практичні рекомендації. Одним із ключових завдань зазначеної Мережі буде підтримка Комісії у картографуванні спільних зон,

де корупційні ризики є високими в ЄС. Робота Мережі сприятиме розвитку антикорупційної стратегії ЄС, яка буде розроблена в процесі консультацій з Європейським Парламентом і Радою ЄС, щоб максимізувати вплив і узгодженість дій ЄС.

В інституціях ЄС існує нульова толерантність до корупції. Повідомлення детально описує правила етики, доброчесності та прозорості, які діють для запобігання корупції в інституціях ЄС. Наголошується, що цю структуру необхідно не лише застосовувати суворо й послідовно, але й постійно оновлювати [2, р. 13].

2. Суворіші правила боротьби з корупцією

Європейська Комісія пропонує нову Директиву про боротьбу з корупцією. Пропозиція модернізує існуючу антикорупційну законодавчу базу ЄС шляхом:

а) Запобігання корупції та формування культури доброчесності:

- підвищення обізнаності щодо корупції шляхом проведення інформаційних та просвітницьких кампаній, досліджень та освітніх програм для зменшення корупційних ризиків та правопорушень;

- забезпечення підзвітності державного сектору за найвищими стандартами шляхом покладання зобов'язань на держави-члени прийняти ефективні правила щодо відкритого доступу до інформації, що становить суспільний інтерес, розкриття та управління конфліктами інтересів у державному секторі, розкриття та перевірки активів державних службовців, а також регулювання взаємодії між приватним і державним сектором.

- створення спеціалізованих антикорупційних органів та забезпечення відповідних ресурсів і навчання для органів, відповідальних за запобігання та боротьбу з корупцією.

б) Єдиний правовий акт для всіх корупційних правопорушень і санкцій:

- узгодження визначень кримінальних правопорушень, які переслідуються як корупція, щоб охоплювати не лише хабарництво, але й привласнення, торгівля впливом, зловживання службовим становищем, а також перешкоджання правосуддю та незаконне збагачення, пов'язані з корупційними злочинами. Пропозиція робить усі правопорушення згідно з Конвенцією ООН проти корупції обов'язковими відповідно до законодавства ЄС і об'єднує корупцію в державному та приватному секторах;

- підвищення рівня кримінальних санкцій для фізичних та юридичних осіб, гармонізація обставин, що обтяжують або пом'якшують відповідальність.

в) Забезпечення ефективного розслідування та судового переслідування корупційних злочинів:

- інструменти розслідування: держави-члени повинні будуть забезпечити наявність у правоохоронних органів і прокуратури відповідних інструментів розслідування для боротьби з корупцією;

- імунітет або привілеї від розслідування та судового переслідування: держави-члени повинні будуть гарантувати, що привілеї та імунітет можуть бути скасовані під час розслідування корупції за допомогою попередньо встановленого законом ефективного і прозорого процесу, та у визначені терміни;

- запровадження мінімальних норм щодо строку давності для забезпечення достатнього часу для притягнення осіб, що вчинили корупційні злочини до відповідальності.

Під час роботи на проектом Директиви Комісія опублікувала заклик до надання пропозицій та зауважень, який був відкритий для відгуків з 20 січня до 17 лютого 2023 р. Загалом від громадськості було отримано понад 361 внесок. Комісія провела консультації з державами-членами за допомогою анкет щодо положень на національному рівні щодо криміналізації корупції та боротьби з нею. Ідеї щодо проекту Директиви та відповіді на анкети обговорювалися на двох семінарах з обміну досвідом щодо боротьби з корупцією. Комісія також провела консультації з агентствами та органами Союзу, відповідальними за підтримку поліцейської та судової співпраці між державами-членами, включаючи Євроюст та Європол, а також Європейську прокуратуру (EPPO) та національні органи, відповідальні за запобігання та придушення корупції. Комісія проводила консультації з міжнародними організаціями, включаючи Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Організацію економічного

співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Групу держав проти корупції (GRECO), і отримувала інформацію від них. Академічні кола та громадянське суспільство також зробило свій внесок, зокрема Transparency International та Коаліція Конвенції ООН проти корупції (UNCAC) [3].

3. Розширення набору санкцій СЗБП для охоплення серйозних корупційних діянь. Санкції ЄС допомагають досягти ключових цілей СЗБП, таких як збереження миру, зміцнення міжнародної безпеки, а також консолідація та підтримка демократії, міжнародного права та прав людини. Завдяки новій пропозиції Верховного представника, підтриманій Комісією, ЄС зможе боротися з серйозними корупційними діяннями в усьому світі, незалежно від того, де вони відбуваються. Це доповнить і посилить внутрішні та зовнішні інструменти ЄС проти корупції та продемонструє рішучість ЄС використовувати будь-які інструменти, включаючи санкції СЗБП, для боротьби з нею.

Наступні кроки. Перш ніж запропонована Європейською Комісією Директива про боротьбу з корупцією зможе стати законом ЄС, вона має бути обговорена та прийнята Європейським Парламентом і Радою ЄС. Запропонована нова система санкцій СЗБП проти корупції повинна бути обговорена та ухвалена Радою ЄС.

Таким чином, новий антикорупційний пакет складається, по-перше, з Повідомлення про боротьбу з корупцією в ЄС, яке містить огляд існуючого антикорупційного законодавства та політики ЄС, аналізує виклики та розмірковує про те, як активізувати майбутні дії ЄС. По-друге, Комісія пропонує Директиву про боротьбу з корупцією, яка має встановити правила, що оновлюють та узгоджують визначення і покарання за корупційні правопорушення, щоб забезпечити наявність інструментів кримінального права високого стандарту для боротьби з усім спектром корупційних правопорушень, а також для кращого запобігання корупції та поліпшення правозастосування. По-третє, Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, за підтримки Комісії, пропонує доповнити інструментарій обмежувальних заходів (санкцій) у межах СЗППБ спеціальним режимом санкцій для боротьби з серйозними корупційними діяннями по всьому світі.

Список використаних джерел

1. Anti-corruption: Stronger rules to fight corruption in the EU and worldwide. URL: <http://surl.li/hekrd>
2. Joint Communication to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the fight against corruption. Brussels, 3.5.2023 JOIN(2023) 12 final. URL: <http://surl.li/heljy>
3. Questions and Answers: Stronger rules to fight corruption in the EU and worldwide. URL: <http://surl.li/henkj>
4. Special Eurobarometer 523 March-April 2022. Corruption: Report. URL: <http://surl.li/helwg>
5. State of the Union 2022 – President von der Leyen’s speech. URL: <http://surl.li/hekyx>

Андрій СЕРГЕСВ,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,

доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Аналіз світового досвіду управління фізичної культури та спорту (далі – ФкіС) показує наявність моделей, які можна згрупувати за різними підставами. Традиційно більшістю фахівців фізкультурно-спортивної галузі головним критерієм виділення тієї або іншої моделі розглядається ступінь участі держави в управлінні і фінансуванні галузі. У відповідності з цим виділяють три основні моделі управління: американську, європейську та тоталітарну. Слід відразу зазначити, що на сьогоднішній день в більшості країн моделі спортивного регулювання

доповнюють одна іншу, а також мають низку загальних принципів, у зв'язку з чим поділ їх на запропоновані групи (національні) є досить умовним. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду управління сферою ФКіС передбачає виділення певних критеріїв. На нашу думку, основними з них можуть бути: організаційна модель управління; особливості нормативно-правового регулювання; ресурсне забезпечення.

Дослідження європейських принципів управління ФКіС дозволили виявити, що головною її особливістю є наявність наддержавного рівня управління і координації. Починаючи з 1974 р. у цій сфері в Європі професійно і результативно діє велика континентальна міжурядова організація – Рада Європи та її спеціалізований структурний підрозділ – Комітет з розвитку спорту (CDDS). Відповідно до Європейської концепції про культуру, в частині що стосується спорту, CDDS покликаний: стимулювати та забезпечувати координацію спортивної політики в державах – членах Ради Європи; проводити єдину європейську політику з питань міжнародного спорту, зміцнювати співпрацю з державними та громадськими спортивними організаціями, відповідати за виконання Спортивної Хартії Європи, Кодексу спортивної етики та ін. Під впливом Ради Європи, всі країни, які входять до його складу, дотримуються єдиної думки щодо основних спортивних цінностей: ніяких маніпуляцій спортсменами для досягнення політичних цілей, всебічна підтримка ідеї оздоровчого спорту «спорту для всіх», посилення значення спорту у вихованні молоді. Найбільш значущим нормативним документом Ради Європи в галузі фізичної культури є «Європейська хартія по спорту для всіх». У цьому документі містяться єдині цілі і рекомендації урядам країн, визначаються положення про спортивний рух, спортивні споруди, основи фізичної підготовленості, вдосконалення системи залучення до спорту, вдосконалення майстерності, положення про спорт вищих досягнень та професійний спорт, трудові ресурси, вплив на навколишнє середовище, інформацію та наукові дослідження, фінанси, внутрішнє та міжнародне співробітництво.

Необхідно відзначити, що наявність такого наддержавного координуючого органу, як Рада Європи, не виключає існування різних форм регулювання спорту. В межах Європейської моделі організації фізкультурно-спортивної діяльності можуть бути виділені дві групи країн, які розрізняються в залежності від міри державної участі в управлінській діяльності. Першу групу країн складають ті, які мають на федеральному рівні самостійний спеціалізований орган державного управління спортом. До них належать: Франція (Міністерство молоді і спорту), Великобританія (Міністерство у справах спорту), Люксембург (Міністерство фізичного виховання і спорту), Норвегія (Міністерство спорту і культури), Португалія (Державний секретаріат спорту), Угорщина (Національний комітет фізичної культури і спорту). Національні Олімпійські комітети в розвитку спорту вищих досягнень відіграють, як правило, другорядну роль, у розвитку ж масового спорту практично взагалі не беруть участь. Другу групу країн складають ті, які не мають самостійного спеціалізованого органу державного управління в галузі спорту. Державною структурою в таких країнах є підрозділ (департамент, управління і т. д.) у межах якого-небудь великого міністерства (в Австрії це – Міністерство освіти, мистецтва і спорту, в Німеччині – Міністерство внутрішніх справ). У більшості європейських країн, що не мають самостійного спеціалізованого по спорту міністерства, управління розвитком спорту (з обов'язковим об'єднанням спортивних федерацій) здійснюється на підставі трьох основних моделей. У межах першої моделі управління здійснюється громадською організацією – національним олімпійським комітетом. Подібна модель характерна для Бельгії, Італії, Люксембургу.

У межах другої моделі управління здійснюється спільно національним олімпійським комітетом та спортивною конфедерацією. Ключова роль при цьому відводиться конфедерації (яка об'єднує федерації, асоціації та спілки спорту). Прикладами країн з такою моделлю управління є: Німеччина (управління здійснюється Німецьким спортивним союзом і НОК Німеччини); Данія (управління здійснюється датської конфедерацією спорту та олімпійським комітетом (які на сьогоднішній день фактично є єдиною організацією)); Норвегія (управління здійснюється конфедерацією спорту та Олімпійським комітетом Норвегії); Австрія (управління здійснюється австрійською федеральною спортивною організацією (об'єднує всі спортивні організації та спілки (федерації) за видами спорту) і НОК Австрії та ін.

У межах третьої моделі управління спортом здійснюється національними федераціями з видів спорту при координуючій участі держави. До таких країн належать Великобританія, Іспанія і Португалія.

Дослідження зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання ФКіС дозволяє виділити дві класичні моделі спортивного законодавства: «інтервент» і «неінтервент». Модель законодавства інтервента визначена як та, «яка містить певні норми щодо структури і мандата істотної частини спортивного руху». Всі інші спортивні моделі законодавства визначаються як неінтервентні. Подібний підхід можна використовувати як теоретичне підґрунтя при вивченні нормативно-правового регулювання, однак, при цьому слід враховувати зазначену раніше тенденцію до посилення ступеня державного регулювання процесів соціально-значущої фізкультурно-спортивної діяльності (зближення європейської та американської моделей).

Аналізуючи основи нормативно-правового регулювання ФКіС, цікаво навести аналіз деяких загальних положень законодавства про спорт у розвинених країнах світу: відповідальність держави за розвиток фізичного виховання і спорту; розмежування повноважень між державними органами та громадськими спортивними організаціями; роль місцевих органів влади в галузі спорту; цілі і завдання фізичного виховання та спорту; організаційну структуру спортивного руху в країні; фінансування спорту; фізичне виховання і спорт серед різних груп населення і, в першу чергу, в школах та інших навчальних закладах; підготовку спортивних кадрів; будівництво та експлуатацію спортивних споруд; проведення науково-дослідницької та інформаційної діяльності.

Європейське спортивне законодавство більшою мірою передбачає відповідальність держави за розвиток фізкультурно-спортивної діяльності. Зокрема, у Німеччині держава є активним учасником в питаннях регулювання фізкультурно-спортивної діяльності. При цьому координація різних напрямків фізкультурно-спортивної активності здійснюється на різних рівнях. Спорт вищих досягнень знаходиться у відомстві федерального уряду. Питання масового спорту та будівництва спортивних споруд пов'язано з урядами земель. Паралельно з державною системою управління, як вже зазначалося раніше, важливу роль відіграє спортивна конфедерація.

Характерною особливістю європейської системи управління фізичною культурою та спортом, у межах якої, на нашу думку, повинна функціонувати система, є наявність наддержавного органу (Ради Європи), який координує національні підходи до розвитку даної сфери. Стійкою тенденцією останніх десяти років є всі більше розмивання кордонів між європейською і американською моделями управління фізичною культурою та спортом. Так, незважаючи на традиційну децентралізацію і невтручання державних органів у процеси управління спортивною діяльністю в США, на сьогоднішній день стає очевидною потреба не тільки в непрямому, а й у прямому державному регулюванні. Значну роль у сучасній системі управління фізичною культурою та спортом відводиться громадським організаціям і спортивним конфедераціям. У країнах же, де першорядна функція управління і регулювання відводиться державі, все одно діє незмінний принцип поваги автономії громадських спортивних організацій.

У європейських країнах поширеною є практика муніципального управління розвитком фізичної культури і спорту, навіть законотворча діяльність на локальному рівні, з метою задоволення потреб населення в організованих і неорганізованих заняттях спортом.

Сергій СЕРГЕЄВ,

*аспірант Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЄВРОПЕЙЦІВ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейська Комісія запустила спеціальний Євробарометр зі спорту на регулярній основі – останній у 2013 та 2017 роках – для моніторингу тенденцій участі у спорті та фізичної активності, включаючи рівні фізичної активності в ЄС-27 та інформацію про контексти, в яких люди реалізують фізичну активність.

Цей спеціальний Євробарометр про спорт і фізичну активність базується на відповідях на близько 20 запитань від 26 580 європейців з усіх 27 держав-членів. Він ілюструє тенденції щодо рівнів участі, перешкод і переваг для занять спортом як основу для майбутньої політики. Результати сприяють діям Європейської Комісії щодо сприяння спорту, оздоровчій фізичній активності та здоровому способу життя в цілому в Європі.

Робочий план ЄС щодо спорту (2021 – 2024), прийнятий Радою, підкреслив важливість даних щодо спорту та рівнів участі в ЄС. Наявність нових результатів Євробарометра щодо тенденцій у фізичній активності та заняттях спортом сприятиме діяльності на рівні ЄС щодо операційної та політичної сторони спорту. Опитування також базується на попередніх опитуваннях Євробарометра, дозволяючи продовжувати порівняння та створюючи гарну основу для подальшого розвитку спортивної політики на рівні ЄС у тісній співпраці з державами-членами.

У вересні 2022 р. Європейська Комісія опублікувала п'ятий Євробарометр, присвячений спорту та фізичній активності. Опитування показує, що 38 % європейців займаються спортом або займаються спортом принаймні раз на тиждень або частіше, тоді як 17 % займаються спортом рідше одного разу на тиждень. До 45 % європейців наразі ніколи не займаються спортом і не займаються фізичною активністю. Хоча це стабілізація в порівнянні з Євробарометром 2017 року, продовження сприяння спорту та фізичній активності явно залишається вкрай необхідним. Опитування також показує, що під час пандемії COVID-19 половина європейців знизили рівень активності або навіть припинили її зовсім.

На думку Віце-президента із просування європейського способу життя Маргарітиса Схінаса, спорт відіграє важливу роль у розбудові згуртованих суспільств, що є одним із найбільших викликів, з якими сьогодні стикається Європа.

Респонденти віком 15-24 роки частіше займаються фізичними вправами чи спортом з певною регулярністю (54 %). З віком ця частка зменшується з 42 % серед 25 – 39-річних до 32 % у групі 40 – 54 років і 21 % серед осіб віком 55 років і старше. Загалом Євробарометр показує, що респонденти, які регулярно займаються фізичною активністю з рекреаційних або не пов'язаних зі спортом міркувань, не складають більшості в жодній державі-члені ЄС.

45% респондентів повідомляють, що вони ніколи не займаються спортом. Навпаки, 38 % роблять це принаймні раз на тиждень, а 6 % п'ять разів на тиждень і частіше. З 2009 року частка респондентів зросла на +6 % з 39 % до 45 %. Респонденти у Фінляндії (71 %), Люксембурзі (63 %), Нідерландах (60 %), Данії та Швеції (59 % в обох країнах) найімовірніше займаються спортом принаймні раз на тиждень. Навпаки, більше половини респондентів у восьми країнах кажуть, що вони ніколи не займаються фізичними вправами та спортом, при цьому найвищий рівень у Португалії (73 %), Греції (68 %) та Польщі (65 %) [1].

На думку респондентів, основною перешкодою для активної діяльності є брак часу, а потім відсутність мотивації або просто відсутність інтересу до спорту. У відповідь на це кампанія Комісії HealthyLifeStyle4All продовжуватиме підвищувати обізнаність про важливість активного здорового способу життя серед поколінь і соціальних груп.

Опитування повідомляє, що основною причиною бути активними є зміцнення здоров'я, потім бажання підвищити рівень фізичної форми та знайти способи розслабитися. Кожного року під час Європейського тижня спорту Європейська Комісія рекламує переваги спорту для фізичного та психічного благополуччя.

Половина респондентів також висловили бажання бути активними на свіжому повітрі, що підтверджується зусиллями Комісії щодо екологічнішого та стійкішого спорту та фізичної активності.

Європейський тиждень спорту – це ініціатива Європейської комісії з популяризації спорту та фізичної активності в Європі, включаючи Західні Балкани та країни Східного партнерства. Спорт і фізична активність роблять значний внесок у здоров'я та благополуччя європейських громадян, однак рівень фізичної активності в Європі зараз стагнує, а в деяких країнах навіть знижується. Європейський тиждень спорту є спільною відповіддю на цей виклик, а також закликом до дій, спрямованих на боротьбу з феноменом гіподинамії, заохочуючи

європейців будь-якого віку вести здоровий і активний спосіб життя. Це частина кампанії #BeActive, яка офіційно стартувала 23 червня, у Міжнародний Олімпійський день.

Ініціатива HealthyLifestyle4All була запущена у вересні 2021 року як 2-річна кампанія, спрямована на поєднання спорту та активного способу життя з політикою у сфері охорони здоров'я, харчування та іншими. Він має на меті продемонструвати прагнення Європейській Комісії сприяти здоровому способу життя для всіх, різних поколінь і соціальних груп, зазначаючи, що кожен може отримати користь від заходів, які покращують здоров'я та благополуччя. Ініціатива відкрита для спортивного руху, органів державної влади та організацій громадянського суспільства, які можуть приєднатися до ініціативи з власними зобов'язаннями, опублікованими на он-лайн-дошці обіцянок.

Для українського суспільства наразі життєво важливо продовжувати та активізувати зусилля щодо сприяння фізичній активності, здоровому способу життя та універсальним цінностям, починаючи з гендерних питань рівності до інклюзивності через спорт.

На жаль, повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, позбавила мільйони українців можливості дбати про своє здоров'я, займатися спортом та фізичною рекреацією, а тисячі людей – самого життя. Відповідно до даних урядового аудиту збитків, понесених внаслідок війни на червень 2022 р. встановлено, що суттєва частина рекреаційного комплексу України знищено або пошкоджена, зокрема знищено 20 об'єктів туристичної сфери із загальною сумою збитків 0,3 млрд.грн. та пошкоджено 21 об'єкт туристичної сфери із загальною сумою збитків 01 млрд.грн. Потреба у відновленні оцінена на 0,4 млрд. грн. Витрати на обстеження прибережної туристичної зони на предмет розмінування склали 0,9 млрд.грн. та прогноуються обсягом 4,4 млрд.грн. [2].

Як відомо, фізична рекреація має надзвичайно важливе значення для відновлення не лише фізичних, але і психоемоційних сил людини, що надзвичайно актуально для усього українського народу, який 14 місяців захищає свою незалежність. Отже, у цьому зацікавлені не лише окремі індивіди, але й держава загалом, оскільки від того, як швидко відбудеться таке відновлення, залежить здоров'я і майбутнє української нації.

1. New Eurobarometer on sport and physical activity shows that 55 % of Europeans exercise.
URL: <http://surl.li/hozun>

2. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури». URL: <http://surl.li/cnjgr>

Ігор СКЛЯР,

аспірант НТУ «Дніпровська Політехніка»

Тетяна ТАРАСЕНКО,

д.держ.упр., доцент кафедри державного

управління і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська Політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ЦИФРОВІ ПРАВА ТА ПРИНЦИПИ ЦИФРОВОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Прискорення цифровізації всіх сфер суспільного життя актуалізує проблематику правового регулювання суспільних відносин у цій сфері. Цифрові технології значною мірою змінили та продовжують змінювати систему публічних послуг, засоби комунікації, збору, зберігання, обробки та використання значних масивів інформації. Особливий інтерес сьогодні викликає практика ЄС щодо визначення правових основ життя сучасної людини в цифровому суспільстві в умовах зростаючої уваги до технологій штучного інтелекту та невизначеності всіх аспектів його можливого впливу на подальший розвиток людини, суспільства, держави.

Прикладом активної роботи у цьому напрямку є розробка законів «Про цифрові ринки» (Digital Markets Act), «Про цифрові послуги» (Digital Services Act), «Про керування даними» (Data

Governance Act), «Про штучний інтелект» (Artificial Intelligence Act), «Про дані» (Data Act) та ін. [2 – 6]. Одним із найбільш значущих документів останнього часу є «Європейська декларація про цифрові права та принципи цифрового десятиліття», яка хоча й носить декларативний характер, однак має важливе значення для формування підходів, принципів та цінностей подальшого розвитку ЄС.

У Декларації зазначено, що в центрі цифрової трансформації знаходяться люди, а «технології повинні служити і приносити користь усім європейцям і дозволяти їм реалізовувати свої прагнення в умовах повної безпеки та поваги до основних прав». Це передбачає визначення низки зобов'язань, спрямованих на зміцнення демократичних рамок цифрової трансформації, зокрема вжиття «необхідних заходів для забезпечення дотримання цінностей Союзу та прав людей, визнаних законодавством Союзу, як онлайн, так і офлайн» [1]. Відповідно можна зазначити про перенесення в цифровий простір європейських цінностей та здобутків у сфері регулювання суспільних відносин та розширення кордонів їх застосування.

В основу подальшого поступу закладаються принципи солідарності та інклюзії як основа сприяння більш справедливому суспільству та економіці, де підґрунтям технологічних рішень є повага до прав людини, забезпечення їх реалізації та сприяння інклюзії. Декларація містить наміри поглиблення практики соціальної відповідальності, забезпечення справедливої та пропорційної участі у витратах на суспільні блага, послуги та інфраструктуру всіх учасників ринку, які отримують вигоду від цифрової трансформації [1]. Також йдеться про зобов'язання щодо забезпечення прозорого використання алгоритмів і штучного інтелекту, гарантування безпечності штучного інтелекту і цифрових систем та використання їх із повною повагою до основних прав людей, гарантування безпечного, захищеного та справедливого онлайн-середовища [1].

Поглиблення демократичного розвитку ЄС розглядається у вимірі участі у цифровому громадському просторі, забезпечення доступу до надійного, різноманітного та багатомовного онлайн-середовища. Необхідним щодо цього є сприяння залученню та демократичній участі громадян, забезпечення захисту основних прав в Інтернеті (свобода вираження думок та інформації, захист людей від різних форм шкідливого контенту) [1]. Загалом питання безпеки та захисту інтересів людей, підприємств, державних установ від кіберзлочинності, відповідальності за підлив онлайн-безпеки, цілісності онлайн-середовища європейців, пропаганду насильства, ненависті за допомогою цифрових засобів належать до пріоритетних завдань, визначених у Декларації. Крім того, до переліку основних гарантій, декларованих цим актом, віднесено забезпечення права на конфіденційність повідомлень та інформації, що міститься на електронних пристроях людини. Пріоритетним завданням також є підтримка безпечного цифрового середовища для дітей та молоді, надання усім дітям можливостей набути необхідних компетентностей у цій сфері та захист від усіляких негативних впливів, протизаконних дій в цифровому просторі [1].

Окремо слід звернути увагу на перші спроби визначення підходів до регулювання суспільних відносин у сфері цифрової спадщини. Стосовно цього в Декларації зазначено, що «кожен повинен мати можливість визначити свою цифрову спадщину та вирішити, що станеться з його загальнодоступною інформацією після його смерті» [1].

Продовженням політики стійкості є декларування зобов'язань щодо розробки та використання стійких цифрових технологій з мінімальним негативним екологічним та соціальним впливом, орієнтування на цифрові рішення з позитивним впливом на довкілля та клімат [1].

Отже, гарантування та забезпечення цифрових прав пов'язується із розширенням можливостей реалізації прав і свобод людини в цілому. У вимірі проблематики публічного управління відкриваються нові можливості для взаємодії органів публічної влади та громадськості, активної участі громадян у цифровому публічному просторі, реалізації принципів відкритості, підзвітності, чутливості влади до запитів та потреб громадян. Актуальним є врахування можливостей цифровізації в процесі кодифікації правових норм у сфері взаємодії громадськості та публічної адміністрації [7, с. 306 – 307]. Цифрові технології мають сприяти розвитку багаторівневого управління через посилення горизонтальних зв'язків

усіх учасників вирішення суспільно значущих справ. Особливої уваги потребують питання формування системи державного нагляду за діяльністю органів публічної влади, удосконалення адміністративних процедур здійснення функцій публічної адміністрації в умовах цифрової та сервісної держави.

Список використаних джерел

1. Declaration on European Digital Rights and Principles. Shaping Europe's digital future. European Commission. Publication 26 January 2022. URL: <http://surl.li/htrti>
2. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act). COM/2020/842 final. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0842%20>
3. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. COM/2020/825 final. European Commission. URL: <http://surl.li/htrtq>
4. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence act) and amending certain Union legislative acts. COM/2021/206 final. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>
5. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on harmonised rules on fair access to and use of data (Data Act). COM/2022/68 final. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A68%3AFIN>
6. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European data governance (Data Governance Act). COM/2020/767 final. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0767>
7. Тарасенко Т. М. Політична відповідальність у сфері місцевого самоврядування України: монографія. Дніпро: ГРАНІ, 2020. 403 с.

Галина ТРЕГУБЕНКО,

старший викладач кафедри публічного

управління, адміністрування та права

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПІДГОТОВКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У грудні 2022 року затверджено Наказом Національного агентства з питань державної служби Типову загальну короткострокову програму підвищення кваліфікації «Міжнародне гуманітарне право у професійній діяльності публічних службовців» [1]. Поява такої програми була вмотивована подіями воєнного часу в Україні, необхідністю забезпечення гуманітарних прав громадян, надання гуманітарної допомоги, налагодження взаємодії з міжнародними гуманітарними та правозахисними організаціями для захисту прав та інтересів українців в умовах збройного конфлікту тощо.

Розробники Програми визначили для навчання за очною формою такі методи: міні-лекції, тренінги, тематичні дискусії, практична робота, аналіз ситуацій та розв'язання ситуаційних завдань (case-study), виконання творчих завдань. У цілому передбачено застосування й інших практичних та дослідницьких методів, індивідуальної та групової роботи учасників професійного навчання.

Як бачимо тут відсутні ділова гра, ігрове проектування, заявлена міні-лекція, у той час як у попередній програмі рекомендована інтерактивна міні-лекція. Зауважимо, що «міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку не бажано викладати повноформатною лекцією, аби не втомлювати аудиторію» [2, с. 42], наприклад, через велику кількість аналітичної інформації, фактажу, цифрових даних тощо. В силу необхідності подати у стислому

вигляді значну за обсягом кількість матеріалів рекомендують супроводжувати лекційний виклад демонстрацією слайдів, графіків, таблиць, діаграм, щоб сприяти кращому запам'ятовуванню матеріалу. Як правило така лекція триває до 15 хв.

«Міні-лекція як один зі словесних методів навчання передбачає усний виклад навчального матеріалу за короткий проміжок часу і характеризується значною ємністю та складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень» [3].

З огляду на методику викладання рекомендовано використовувати формат міні-лекції як частини заняття-дослідження у таких випадках:

- опанування нового матеріалу, мало пов'язаного або зовсім не пов'язаного з попереднім;
- узагальнення різних розділів навчального матеріалу, який вже вивчили, наприклад, у кінці вивчення кожного модуля;
- повідомлення слухачам відомостей про практичне застосування вивчених матеріалів;
- вивчення тем, що характеризуються особливо широкими міжпредметними зв'язками;
- проведення занять проблемного характеру.

Тобто інформація надається по черзі кількома окремими блоками, які власне і є міні-лекціями, а між ними застосовуються інші форми й методи навчання, які носять інтерактивний характер: періоди запитань-відповідей, вправи на перевірку засвоєння матеріалу, робота в складі малих груп тощо. Отже, фактично інтерактивною є не сама міні-лекція, а ті методи, які її розмежовують.

Така варіативність у викладі матеріалу створює майже безмежні умови для креативності викладача, а кожне нове komponування міні-лекції з іншими формами буде носити інноваційний характер, дозволить по-різному розставити акценти у поданій інформації.

Список використаних джерел

1. Про затвердження типових навчальних програм підвищення кваліфікації: Наказ НАДС від 15.12.2022 р. № 133-22. Редакція від 29.06.2022. URL: <http://surl.li/hozvw>
2. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. К.: ФОП Демчинський О. В., 2017. 64 с. URL: <http://surl.li/hozvz>
3. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті: Навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2003. 360 с. URL: <http://surl.li/hozwd>

Чжан ФЕНХАО,

*аспірант кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

ДОСВІД ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ФІНЛЯНДІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Спрямування державної політики до ефективного європейського курсу, потребує впровадження та вивчення кращих європейських практик державного управління. Ефективність державного апарату напряму пов'язана з професійними публічними службовцями, тому детально розглянемо питання професіоналізації публічних службовців успішних країн ЄС, оскільки саме професіоналізація публічної служби може забезпечити стабільність та неперервність роботи державного апарату, зменшити ризик корупції та непотизму, підвищити рівень довіри громадян до держави та її інституцій. Крім того, це може сприяти розвитку громадської участі та демократії. Відзначимо, що професіоналізація публічної служби – це довготривалий процес, який потребує значних зусиль та ресурсів. Успіх професіоналізації залежить від різних факторів, таких як політична стабільність, наявність кваліфікованого персоналу, ефективність системи управління та контролю, а також соціально-економічні умови. Тому вважаємо за доцільне вивчати успіх країн ЄС в напрямку професіоналізації кадрів публічної служби для впровадження в професійну діяльність, зокрема розглянемо досвід у

цьому напрямку Фінляндії, яка відома своєю практикою у питаннях професіоналізації публічних службовців. Фінляндія також має розвинуту систему професійної підготовки публічних службовців.

Напрямок до професіоналізації публічної служби Фінляндії розпочала у 1990-ті роки і включала в себе ряд заходів. Виділимо, головні аспекти до професіоналізації публічної служби в Фінляндії:

1. Утворення Національної школи державної адміністрації, яка навчає публічних службовців та проводить наукові дослідження в сфері публічного управління.
2. Запровадження системи оцінювання діяльності, що дозволяє оцінити їх роботу та визначати можливості для підвищення кваліфікації.
3. Підвищення вимог до кваліфікації, а саме вимоги до освіти та професійного досвіду.
4. Створення кадрових резервів, які мають на меті забезпечити належну кількість кваліфікованих публічних службовців для майбутнього, які в будь який момент можуть розпочати свою діяльність.
5. Розвиток системи навчання та розвитку, які дозволяють їм підвищувати свої професійні навички [1,2].

У Фінляндії професіоналізація публічної служби є важливим аспектом державної політики.

Виділяють наступні пункти, які було здійснено для систематизації професіоналізації публічної служби у Фінляндії та які безперечно будуть корисними для публічної служби України:

1. Визначення компетенцій публічних службовців. Зокрема здійснено системну роботу з визначення компетенцій, які повинні мати публічні службовці на різних рівнях. Розроблено для кожної посади конкретний перелік компетенцій.
2. Професійний розвиток. Публічні службовці мають можливість пройти професійну підготовку та отримати додаткові знання в рамках своєї роботи. Для цього у Фінляндії створено відповідні програми та курси, які надають змогу підвищити кваліфікацію публічних службовців.
3. Кар'єрний розвиток. Публічні службовці мають можливість розвивати свою кар'єру відповідно до оцінювання їхньої професійної діяльності.
4. Відкритість та прозорість. Визначені етичні принципи діяльності, які є обов'язковими для дотримання публічними службовцями, що забезпечують відкритість та прозорість у роботі [2].

За підсумками аналізу досвіду Фінляндії професійного розвитку публічних службовців можна сформулювати основні напрямки, які слід враховувати при розробці програм підвищення кваліфікації в Україні:

1. Підвищення кваліфікації має проводитись з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей кожного публічного службовця та відповідати конкретним потребам у навчанні і розрізнятись залежно від категорії слухачів, їх освіти та досвіду роботи, вимог до посад.
2. Можливість вибору програм підвищення кваліфікації публічних службовців.
3. Утворення національних моделей компетенції публічних службовців з метою своєчасного виявлення нестачі знань, умінь, навичок та подальшої організації підвищення кваліфікації для заповнення винайдених прогалів.
4. Професійний розвиток публічних службовців при тісній взаємодії органів публічного управління, службовців, а й провайдерів професійної освіти і центрів підвищення кваліфікації, а також коучів.
5. Орієнтація на безперервність навчання та використання модульних програм підвищення кваліфікації з безпосереднім впливом на кар'єрне зростання чи на підвищення заробітної плати.

Список використаних джерел

1. European Commission. (2018). European Public Sector Award 2017: Finland – Jury report. URL: <http://surl.li/hozxf>
2. Finnish Government. Public Administration in Finland. URL: <http://surl.li/hozxj>

3. Семигіна Т., Баланюк Ю., & Семенець-Орлова І. Політика Європейського Союзу щодо взаємного визнання професійних кваліфікацій. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 3(63), С. 96–105. URL: <https://nqa.gov.ua/uploads/multiple-input/63d7aaca13749.pdf>

Ірина ШУМЛЯЄВА,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка»,

Олександр ЛИСИЦЯ,

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІДУ НТУ «Дніпровська політехніка»

РОЗВИТОК ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У контексті європейської інтеграції України виникає потреба у покращенні ефективності публічного управління, одним з напрямів чого ж зміцнення взаємодії між місцевими органами влади та громадянами. Досвід країн Європейського Союзу свідчить про взаємозв'язок між розвитком демократії на загальнодержавному рівні та партисипативною демократією на місцевому рівні. Це означає, що успіх демократизації країни залежить від залучення громадян до процесу прийняття публічно-управлінських рішень та розв'язання актуальних для населення питань. Місцеве самоврядування тут виступає зв'язуючою ланкою між органами публічної влади і громадянами, оскільки його суть полягає у вирішенні питань місцевого значення членами територіальних громад. Завдяки місцевому самоврядуванню формуються інститути та інституції, встановлюються форми партисипативної участі та самоорганізації громадян, що сприяють загальному демократичному розвитку суспільства.

Учасницька (партисипаторна) демократія є концептом, згідно з яким ключовою є активна участь людей/громадян в обговоренні та прийнятті рішень з головних питань суспільного життя, що гарантує забезпечення «самоврядування громадян», як свободи та рівного права на саморозвиток, одержання інформації та активного залучення до прийняття тих рішень, які покращують почуття політичної ефективності та сприяють проявам піклування про колективні інтереси [1, с. 154 – 155]. Як відзначають польські дослідники, партисипація може мати різні виміри: колективний – для всіх тих, кого ймовірно стосується рішення, повинні мати рівний доступ до процесу прийняття рішень; індивідуальний – для людини як особистості, яка сама здатна брати участь і приймати рішення щодо вибору соціальних послуг, якими хоче скористатися; цілісний – це спосіб, за якого прийняття рішень спонукає людей до роздумів з точки зору загального блага чи загального інтересу; конкретний – це спосіб прийняття рішень, які стосуються приватних інтересів [2, с. 13].

На рівні Євросоюзу прийнято низку актів, які містять демократичні засади для формування національного законодавства в напрямі партисипативної орієнтації публічного управління на місцевому рівні. Загалом європейські демократичні стандарти стосуються участі громадян в місцевому управлінському житті, публічних обговореннях і консультаціях тощо. Наприклад, документ Венеціанської комісії «Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у країнах-членах Ради Європи» (травень 2016 р.) підготований з метою підготовки рекомендацій щодо участі громадськості у процесі прийняття політичних рішень. Важливим кроком для розвитку локальної партисипативної демократії стала заміна Рекомендації (2001)19 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті новою Рекомендацією CM/Rec (2018)4 від 21 березня 2018 р.

Розвиток місцевої партисипативної демократії в європейських країнах базується на низці нормативно закріплених принципів місцевої політики демократичної участі, зокрема:

- дотримання положень щодо надання інформації з питань, які викликають зацікавленість членів місцевих громад, що дозволяє їм висловлювати своє ставлення до рішень, які впливають на їх життя, а також забезпечити транспарентність діяльності та прозорість ухвалення рішень органами місцевого самоврядування;

- запровадження нових шляхів для підвищення громадянської свідомості та активності громадян, що досягається через спільну діяльність членів громад та органів місцевого самоврядування завдяки сприянню підвищення культури демократичної участі;

- підвищення обізнаності громадян про приналежність до місцевої громади і одночасне їх заохочення щодо взяття на себе відповідальності за власну діяльність на благо громади;

- приділення значної уваги зв'язкам і співпраці між органами публічної влади і членами місцевих громад, заохочувати органи місцевого самоврядування до співпраці з громадянами та уважного ставлення до їх інтересів, побажань і очікувань з метою забезпечення їх потреб;

- схвалення і стимулювання здійснення експериментів, які передбачають розширення прав і можливостей громадян в співучасті у вирішенні питань місцевого значення;

- проведення глибокої оцінки стану участі громадян на місцевому рівні;

- створення засад для обміну інформацією між країнами і всередині країн стосовно кращого досвіду щодо співпраці органів місцевої влади з громадянами, підтримуючи вивчення і застосування органами місцевого самоврядування ефективних методів співучасті;

- приділення особливої уваги тим категоріям громадян, які мають серйозні труднощі у процесі партисипації, або фактично залишаються поза місцевим публічним життям;

- сприяння балансу представництва жінок і чоловіків під час спільної участі у місцевому публічному житті;

- використання можливостей і потенціалу дітей та молоді під час вирішення питань сталого розвитку місцевих громад;

- визнання і посилення ролі об'єднань громадян у якості партнерів у розвитку культури співучасті та важелю під час практичного застосування механізмів демократичної партисипативної участі тощо.

Загалом рекомендовані європейськими інституціями кроки і заходи, що мають бути спрямовані на заохочення та посилення участі громадян у місцевому публічному житті в країнах ЄС, стосуються п'яти основних напрямів:

- надання органам місцевого самоврядування можливостей на рівні відповідних територіальних громад для впровадження таких структур участі громадян в публічному управлінні на місцях, які надають їм можливість впливати на їх життя та оточуюче середовище;

- покращення просвіти громадян, у тому числі включення до шкільних освітніх курсів і програм підготовки питань стосовно відповідальності кожної людини в демократичному суспільстві і у певній місцевій громаді, незалежно від її статусу;

- заохочення органів місцевого самоврядування у будь-який спосіб, підвищувати довіру до них громадян;

- створення умов для забезпечення прозорості діяльності органів місцевого управління (забезпечити публічний характер ухвалення рішень на місцевому рівні, гарантувати й поліпшувати доступ до інформації про питання місцевого значення, забезпечити громадян належною інформацією про адміністративні органи та їх організаційну структуру тощо);

- здійснення органами місцевого самоврядування місцевої комунікативної політики, яка дозволяє громадянам вільно висловлюватися стосовно основних проблем, які їх хвилюють, а також наслідків прийняття найважливіших публічно-управлінських рішень, що приймаються місцевими органами влади.

Таким чином, створена на рівні ЄС нормативна база щодо сучасних інструментів місцевої партисипативної демократії та вироблені рекомендації дозволяють органам публічної влади на національному рівні в Україні використовувати їх під час здійснення системних демократичних перетворень, обумовлених обранням курсу на європейську інтеграцію. Оскільки європейські стандарти локальної демократії базуються на міжнародних нормах і постійно

оновлюються з урахуванням сучасних тенденцій демократизації публічного управління, їх використання допоможе розвитку не тільки існуючих, але й нових форм партисипативної демократії у майбутньому.

1. Литвин В. С. Політичні режими сучасності : інституційні та процесуальні виміри аналізу: навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 632 с.

2. Długosz D., Wygnański J. J. Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej, Stowarzyszenie Forum na Rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2005. 82 st.

СЕКЦІЯ 4

Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції

Анна БОНДАРЕНКО,

*студентка третього курсу міжнародних відносин
НТУ «Дніпровська політехніка»*

КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ НАТО

В умовах швидкого комунікаційного і технологічного розвитку, спричиненого глобалізацією, усі учасники міжнародної системи шукають нові способи «самовираження». НАТО також активно впроваджує комунікаційні стратегії та використовує технології публічної дипломатії в усіх сферах. НАТО здійснює комунікацію і розробляє програми, спрямовані на підвищення обізнаності і розуміння Альянсу і, в кінцевому підсумку, на зміцнення підтримки і довіри до Організації.

НАТО є міждержавною організацією, тому уряди окремих країн-членів також несуть відповідальність за роз'яснення своєї національної політики оборони і безпеки, а також своєї ролі як членів Альянсу своїй громадськості. Роль НАТО в сфері публічної дипломатії полягає в доповненні інформаційної діяльності, яка ведеться кожною країною і метою якої є пояснення громадськості політики і завдань Організації, розвиток діалогу і порозуміння, які допомагають громадськості краще розібратись в питаннях безпеки, а також сприяння участі в конструктивних дебатах щодо безпеки. НАТО досягає цього розповсюджуючи інформацію і організовуючи програми для тих, хто формує громадську думку, – журналістів, представників академічних кіл і парламентських груп, молоді, освітян та інших цільових груп. Вона також стимулює безперервний процес обговорення і розвитку політики з питань міжнародної безпеки.

Мета комунікаційної діяльності НАТО полягає у веденні діалогу з громадськістю та внесення ясності у важливі політичні та безпекові питання. Важливе значення має підвищення обізнаності населення шляхом заохочення до обговорення провідних питань безпеки – стратегічна комунікація.

Основними інструментами публічної дипломатії можна назвати спільні публічні заходи (візити, конференції, громадські дебати, дослідження тощо) метою яких є донесення необхідної інформації до світової громадськості.

Альянс використовує Інтернет-ЗМІ, соціальні медіа платформи для залучення громадськості разом з традиційними засобами масової інформації, щоб збільшити обізнаність і підтримку мети та завдань НАТО. Тобто Альянс обрав багатогранну та інтегровану стратегію у спілкування та взаємодії з широким загалом [4].

Експерти Альянсу проводять багато дослідницьких та аналітичних робіт, здійснюють моніторинг громадської думки, проводять національні та міжнародні опитування, щоб краще представляти картину процесів, що відбуваються у світі. Альянс активно використовує багатогранний та інтегрований підхід до комунікації та взаємодії з широкими колами.

Співпрацюючи зі ЗМІ НАТО займається розробкою комунікаційних програм та програм публічної дипломатії для окремих груп, як то: академічні та парламентські групи, молодіжні кола та лідери думок. Прес-служби та речники Альянсу прагнуть донести точку зору НАТО до широкої громадськості через ЗМІ, а також намагаються впливати на висвітлення подій у засобах масової інформації.

Ключовими принципами на яких базується мислення НАТО щодо підходу до публічної дипломатії є: важливість вміння слухати, зв'язок публічної дипломатії з політикою, довіра – ключ до ефективності публічної дипломатії, а також необхідні належне планування, навчання та ресурси.

Колишній помічник Генерального секретаря НАТО з питань публічної дипломатії, Такан Ілдем, підкреслював важливість співпраці ЄС та НАТО у питаннях спільної оборони, розвитку

потенціалу та розподілу навантаження [2; р. 111]. Відповідно, публічна дипломатія розглядається як довгостроковий процес створення довіри, зацікавленості та прихильності громадськості. Всі ці комунікаційні механізми демонструють, що Альянс вважає спілкування з громадськістю та вплив на неї дуже важливими.

Що важливо, безпека на основі співробітництва була запроваджена Стратегічною концепцією 2010 року і передбачає розбудову відносин з державами, що не є членами НАТО, з метою збереження безпеки Альянсу [1]. Нова Стратегічна концепція НАТО 2022 також наголошує на необхідності зміцнення зв'язків з партнерами, які поділяють цінності Альянсу, підсилення діалогу та співпраці для захисту заснованого на правилах міжнародного порядку, відстоювання цінностей, що сприятиме зміцненню взаємної безпеки [6; § 44].

Заохочення до дебатів щодо проблемних тем допомагає зміцнити розуміння цілей і завдань Альянсу. Зазвичай інформаційні заходи НАТО мають інтерактивний та двосторонній характер, що дозволяє організації слухати свою аудиторію та вчитися у неї. Наприклад, НАТО має інформаційні пункти та офіси в країнах-партнерах, а також «контактні посольства», які є посольствами країн-членів НАТО, розташованими в країнах-партнерах. Вони дозволяють НАТО взаємодіяти з місцевими громадами та посилювати вплив своєї роботи [3].

Вагомим й унікальним прикладом публічної дипломатії НАТО та її ефективності в країнах-партнерах є Представництво НАТО в Україні, засноване 2016 р. – перше й єдине дипломатичне представництво в країні-партнері, яка має особливий статус. Представництво НАТО в Україні поєднує в собі дві діючі організації НАТО в Україні: Центр інформації та документації НАТО (1997 р.) та Офіс зв'язку НАТО (1999 р.). Подібний перехід на «нову» структуру під єдиним дахом уособлює еволюцію відношення НАТО до України, а також незмінну відданість забезпеченню довготривалого успіху.

Центр інформації і документації НАТО є структурним підрозділом Управління громадської дипломатії НАТО і був першим інформаційним закладом НАТО в країні-партнері, що забезпечує відкритий доступ до інформації широкій громадськості. Центр відіграє чільну роль щодо підвищення обізнаності населення України із основними завданнями і пріоритетами НАТО, роз'яснює переваги співробітництва між Україною і НАТО, водночас надаючи підтримку українській владі у галузі інформування громадськості і стратегічних комунікацій [9].

Центр інформації та документації НАТО в Україні працює за трьома основними напрямками, як то: підвищення обізнаності та розуміння НАТО в Україні, інформування української громадськості про співпрацю між Україною та НАТО, сприяння у розбудові спроможностей українських установ у сфері стратегічних комунікацій. Істотною віхою у розширенні взаємовідносин між Україною та НАТО стало погодження Дорожньої карти Партнерства у сфері стратегічних комунікацій у вересні 2015 р. [8].

Нажаль публічна дипломатія та стратегічні комунікації здебільшого лишаяться малозрозумілими концептами навіть для органів української влади. Ще більший брак можна спостерігати у спробах тлумачення різниці між ними [6].

НАТО постійно працює над розширенням можливостей у сфері стратегічних комунікацій. Серед визначних подій у цьому контексті стало створення Центру передового досвіду з питань стратегічних комунікацій (NATO Strategic Communications Centre of Excellence). Центр визначає стратегічні комунікації, як «скоординоване і належне використання комунікативних діяльності і можливостей НАТО з метою підтримки політики, операцій і діяльності Альянсу, а також в цілях просування цілей НАТО. Цією діяльністю та можливостями є: публічна дипломатія, зв'язки із громадськістю, військові зв'язки з громадськістю, інформаційні та психологічних операції» [4].

Публічна дипломатія є ефективним інструментом, оскільки надає можливість впливати на тих, хто в демократичних суспільствах вирішує майбутнє своєї держави: людей, які обирають ту чи іншу владу. Таким чином, можна взаємодіяти з владою іншої країни не тільки безпосередньо, але й опосередковано, формуючи необхідні питання в публічному дискурсі іноземного суспільства.

Наступальний характер публічної дипломатії НАТО в сучасному дещо хаотичному світі визначається гостротою протиріч між окремими державами та Альянсом. Цей фактор робить публічну дипломатію важливим інструментом впливу на міжнародні відносини, політику, діалог між сторонами з неадекватними національними інтересами, а також тими, чийм завданням є налагодження та ведення такого діалогу – дипломатами, політиками, військовими, засобами масової інформації.

Таким чином, ефективність методів публічної дипломатії НАТО залишається предметом дискусій і подальших досліджень. Незважаючи на певні помітні успіхи, існують також сфери для вдосконалення й пошук відповідей на постійні виклики, охоплення й залучення різноманітних аудиторій. Програми та політика Альянсу щодо комунікативної діяльності постійно адаптуються до змін у стратегічному безпековому середовищі, а також до технічних інновацій, різноманітних потреб інформаційного середовища та цільової аудиторії. Проте, мета залишається єдиною – сприяння діалогу та взаєморозумінню, обізнаності громадськості з питань безпеки та її залученню до безперервного процесу обговорення питань безпеки.

Список використаних джерел

1. Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation URL: <http://surl.li/hpeoi>
2. Cansu GÜLEÇ, NATO and Public Diplomacy: Opportunities and Constraints of 21st Century URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1905361>
3. Communications and public diplomacy URL: <http://surl.li/hpeoe>
4. Committee on Public Diplomacy (CPD) URL: <http://surl.li/hpenu>
5. NATO Strategic Communications Centre of Excellence URL: <https://stratcomcoe.org/>
6. NATO 2022 Strategic Concept URL: <http://surl.li/hpeoa>
7. Гуцал С. А. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2769/2473
8. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО URL: <https://nato.mfa.gov.ua/dokumenti/dokumenti-dvostoronno-go-spivrobotnictva>
9. Представництво НАТО в Україні URL: <https://www.nato.int/cps/uk/natohq/172885.htm>

Геннадій КАЗАКОВ,

к.і.н., провідний фахівець

відділу методології навчання і наукових досліджень

Вищої школи публічного управління

Ярослава ФАТЮХА,

студентка III курсу історичного факультету

Запорізького національного університету, Запоріжжя, Україна

ВІЗИТ ДЖ. БАЙДЕНА ДО КИЄВА У ЛЮТОМУ 2023 РОКУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Пріоритетом зовнішньої політики України сьогодні постає європейська та євроатлантична інтеграція. Приєднання до провідних західних утворень сприятиме не тільки економічному покращенню в державі, але й її безпековому простору. В той час, як приєднання до ЄС поступово просувається у позитивному для України напрямі, більш складним постає приєднання до НАТО, членство в якому з одного боку могло стати гарантом безпеки України, з іншого ж – приєднання держави, які знаходяться у стані війни може інтерпретуватися світовою спільнотою, як безпосередній вступ НАТО у війну. Водночас, вагомим чинником приєднання до НАТО нових членів є підтримка поданого процесу з боку США, що демонструється як через публічні заяви, так і більш завуальовані форми, одним з яких можемо вважати візит американського президента Дж. Байдена до Києва на початку 2023 р.

Метою розвідки поставлено дослідити візит президента США Дж. Байдена, як складову зростання перспектив приєднання України до складу НАТО.

Тематика взаємовідносин Україна-НАТО цікавить науковців вже тривалий період часу. Серед останніх публікацій, які аналізують трансформацію відносин в умовах війни з РФ варто виділити роботи О. Кушта, Л. Скачко [3; 4]. Візит Дж. Байдена ж не поставав сферою наукових розвідок, а джерелом публіцистичних роздумів.

Організація Північноатлантичного Договору, більш відома як НАТО була утворена після Другої світової війни, з метою гарантій свободи і безпеки його членів політичними і військовими засобами [6]. Від самого утворення НАТО Сполучені Штати Америки відіграють провідну роль у діяльності поданої організації, регламентуючи світову політику НАТО, будучи однією з ключових держав, яка приймає остаточне рішення про прийняття до складу Альянсу інших країн. Враховуючи вагому роль президента США, на розбудову зовнішньої політики власної держави, кожні його дії та політичні рішення трактуються, не як позиція одного, а як позиція Сполучених Штатів загалом.

Напередодні річниці повномасштабного вторгнення РФ на територію України, відбулась безпрецедентна подія – українську столицю відвідав президент США Дж. Байден. Вагомість поданої події полягає не тільки в тому, що уряд США визнав пріоритетним українське питання (адже два попередники територію України не відвідували), а факт того, що це був перший візит американського президента за досить тривалий історичний період у державу, яка безпосередньо знаходиться у стані війни.

Одним з ключових зовнішньополітичних векторів України на сьогодні є вступ до НАТО. Поданий крок сприяв би оборонному потенціалу України проти агресії держав-сусідів, водночас офіційні заяви уряду США демонструють, що приєднання України до складу НАТО розглядається у більш віддаленій перспективі, задля зменшення ймовірності ескалації військового конфлікту.

До лютого 2022 р. Дж. Байден дотримувався тези, що «Приєднання України до НАТО найближчим часом мало ймовірне» [2]. Тим самим ніби нівелюючи перспективи українського долучення до лав країн Альянсу у найближчій перспективі. Однак, після повномасштабного вторгнення, риторика президента США дещо видозмінюється. В першу чергу це проявляється відсутності прямих заяв президента та наголошенні на політиці відкритих дверей з питання збільшення країн-членів НАТО [0].

У ході візиту Дж. Байдена у лютому 2023 р. у своїх офіційних заявах американський президент нічого не говорив про вступ України до НАТО. Проте, сам факт візиту свідчить про повноцінну підтримку української держави та її майбутні тісні взаємини із Сполученими Штатами. Зокрема було наголошено на важливості присутності очільника США, що було демонстрацією підтримки з боку США незалежності, суверенітету й територіальної цілісності Української держави [5].

Самим фактом візиту, Дж. Байден заявив, що Україна є стратегічним партнером США та запевнив, що Сполучені Штати налаштовані на доволі змістовній підтримці української політики. Як результат, поданий візит став сигналом для інших держав НАТО, в необхідності зростання підтримки України, зокрема сприяв формуванню «танкової коаліції», а для східних держав-членів НАТО (Польща, Литва, Латвія, Естонія) демонстрацією посилення коаліції в регіоні та перспективою її східного розширення.

Євроатлантичне зближення поданий візит демонструє й фактом оприлюднення нової військової допомоги, у тому числі значною кількістю озброєння, яке перебуває на озброєнні країн НАТО. Тобто ми можемо спостерігати вже поступову інтеграцію України до Альянсу, а факт постійної підтримки з боку США та власне особистого оголошення про надання озброєння, дозволяє припустити підтримку включення України до складу НАТО та сприяння налагодженню відносин у поданому напрямку.

Поміж того, крім офіційних виступів відбувались особисті перемовини між президентами США та України, результати яких не було розголошено. Цілком ймовірно саме на них могли розглядатися й деякі аспекти приближення вступу України в НАТО.

Таким чином, візит Дж. Байдена до Києва є яскравою демонстрацією активної підтримки України як у питанні ведення війни проти РФ, так і її зовнішньополітичних орієнтирів, у тому числі з питань євроатлантичної інтеграції. Вже сам факт приїзду є демонстрацією для міжнародної спільноти активної ролі України у зовнішньополітичних планах Сполучених Штатів. Водночас, вже на сьогодні Україна отримує від держав НАТО озброєння натівського зразку, що свого роду вже робить Україну, де-факто членом Альянсу у військовому потенціалі, але в юридичній площині без офіційного приєднання немає гарантій безпеки, що розповсюджується на держави-члени.

Список використаних джерел

1. Білий дім про заявку України в НАТО: Наразі – не на часі. URL: <https://www.dw.com/uk/bilij-dim-pro-zaavku-na-prisvidsenij-vstup-ukraini-v-nato-zaraz-ne-na-casi/a-63304803> (станом на 05.05.2023)
2. Байден дуже скептично оцінив перспективу вступу України до НАТО. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/20/novyna/svit/bajden-duzhe-skeptychno-oczinyv-perspektyvu-vstupu-ukrayiny-nato>
3. Кушта О. Трансформація відносин Україна-НАТО в контексті російсько-українського збройного конфлікту. *Вісник Львівського університету*. Серія : Міжнародні відносини. 2018. Вип. 44. С. 147–162
4. Скачко Л. Україна – НАТО: стан та перспективи розвитку співробітництва. *Вісник Львівського університету*. Серія «Міжнародні відносини». 2020. № 48. С. 108–116
5. Як за 6 годин вершиться історія: усі деталі візиту Байдена до Києва обговорюємо з експертами URL: <https://uatv.ua/uk/yak-za-6-godyn-vershytsya-istoriya-usi-detali-vizytu-bajdena-dokuyeva-obgovoryuyemo-z-ekspertamy/>
6. Що таке НАТО? URL: https://www.nato.int/nato-welcome/index_uk.html

Ірина КОЛОСОВСЬКА,

к.держ.упр., проф.,

Українська академія друкарства

Галина МИРОНОВИЧ,

аспірантка, ІАДУ НУ «Львівська політехніка»

викладачка, Національна академія сухопутних військ

ім. гетьмана П. Сагайдачного

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В АРМІЯХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Від часів проголошення Незалежності України і до нині – часів активної фази повномасштабної війни з росією, рівень довіри громадянського суспільства до його Збройних Сил значно зріс. Чималий внесок у зміцнення цього іміджу доклав невід’ємний сегмент стратегічних комунікацій армії – військові структури зі зв’язків з громадськістю. Оперативність та результативність такої роботи нарощується щорічно, але досвід та системність у підходах роботи з інформацією великою мірою запозичена та імплементована у напрацюваннях армій країн членів НАТО. В умовах гібридної агресії на інформаційному фронті Україна вже тривалий час системно комунікує з власним суспільством та водночас залучає до розповсюдження достовірної інформації й міжнародні медіа.

Багаторічне партнерство України з Альянсом на рівні співпраці оборонних відомств має чимало переваг, зокрема, одним з важливих елементів такої роботи є зміцнення зв’язків між стратегічними аналітиками НАТО та нашої держави і як наслідок – врахування їхньої візії в процесі реалізації реформ. Так, Джеймс Грін, керівник Офісу зв’язку НАТО в Україні (із 2004 до 2009 року), вважає, що діяльність саме зв’язків з громадськістю у Збройних Силах України є важливим напрямком розвитку та аспектом реформування.

Після років відносного затишшя комбінація Революції гідності і російської агресії в Криму та на Донбасі привела до нового періоду інтенсивної діяльності в рамках Особливого партнерства Україна – НАТО. Відповідаючи на цю агресію, НАТО відіграє важливу роль в стратегічній комунікації як в громадському, так і в міжурядовому контекстах, пояснюючи факти російської агресії і протидіючи дезінформації. Альянс – НАТО і окремі його члени – також мобілізували значні ресурси на підтримку українських операцій і забезпечення таких необхідних сил і засобів [1].

У документах НАТО відповідно до функцій зв'язків з громадськістю основними напрямками діяльності є медіа діяльність, цифрова взаємодія, інформаційно-просвітницька діяльність, внутрішні комунікації, зв'язки з громадськістю, моніторинг та аналіз медіа [2].

Рис. Основні напрямки практичної діяльності, які охоплюються сферою стратегічних комунікацій [4]

Задля глобального охоплення аудиторій урядам і міжнародним організаціям потрібно зосередитись на тому, щоб досягати їх там, де вони перебувають і говорити з ними зрозумілою для них мовою. Цього можна досягати в різні способи. Один з них, який збагачує інформування, здійснюється або разом, або паралельно з місцевими учасниками, які мають можливість здійснювати комунікацію в контексті і робити її зрозумілішою і релевантною тому, що відбувається на місцях. Необхідно розбудовувати мережу, яка може допомогти

комунікаторам охопити потрібну аудиторію і донести до неї свій меседж. Суспільна зацікавленість допомагає втілювати політику, і світ буде безпечніший, коли Альянс матиме світову підтримку з повним розумінням його місії, його спроможності і його досягнень [3]. Здійснення позитивного інформаційного супроводу різних військових операцій, а також поглиблення довіри до дій військовослужбовців вітчизняного війська цілком покладено на пресофіцерів та інших фахівців військових пресслужб, ці управлінські функції вони здійснюють у прямому підпорядкуванні командирам підрозділів чи очільникам інших військових формувань.

Силкові структури держави у період активної фази збройної агресії реалізують механізми інформаційної безпеки через запровадження ефективної системи стратегічних комунікацій. Інформаційні спроможності держави реалізуються, на думку військових аналітиків НАТО, саме в інформаційному просторі, саме тут і точиться найбільше збройне протистояння. Центр вивчення передового досвіду НАТО зі стратегічних комунікацій, який базується у Ризі, безперервно вивчає та аналізує військові інформаційні вкиди країни-агресора – росії та надає будь-яку профільну допомогу українським фахівцям зі зв'язків з громадськістю ЗСУ. Досвід протистояння інформаційній агресії, який мають українські військові пресофіцери, є надто цінним для західних партнерів, його уже слід враховувати при підготовці відповідних фахівців.

Список використаних джерел

1. James Greene Особливому партнерству між НАТО і Україною виповнюється двадцять років: уроки, які необхідно пам'ятати. URL: <http://surl.li/hpeuo>
2. Гридчина В. В. Порівняльний аналіз системи зв'язків з громадськістю Збройних Сил України та НАТО. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/part_3/40.pdf
3. Elizabeth Kennedy Trudeau Комплексний і узгоджений підхід до стратегічної комунікації. URL: <http://surl.li/hpeuv>
4. Попова Т. До питання підготовки фахівців зі стратегічних комунікацій. URL: <http://surl.li/hpeva>

Тетяна КУЛИК,

*к.і.н., с.н.с., доцент кафедри
міжнародних відносин та аудиту
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ПЕРЕДОВІ МОЖЛИВОСТІ ОБ'ЄДНАНОЇ РОЗВІДКИ, СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА РЕКОГНОСЦІРОВКИ НАТО

Жахлива агресія Росії проти України повернула війну в Європу. Стратегічне безпекове середовище характеризується зростанням стратегічної конкуренції та протидії заснованому на правилах міжнародному порядку. НАТО знову перебуває на стратегічному етапі своєї історії й потребує визначення пріоритетів щодо подолання складності поточного середовища безпеки та підготовки організації до більш спірного та конкурентного світу. Зокрема, адаптує позицію стримування та оборони (NATO Defence and Deterrence Posture), що має важливе значення для забезпечення колективної оборони членів Альянсу й водночас продовжує інвестувати в кризовий менеджмент та кооперативну безпеку, одночасно трансформуючи ці завдання відповідно до мінливих потреб безпеки. Крім того, НАТО акцентує значну увагу на збереженні та зміцненні своєї технологічної переваги, щоб випереджати потенційних конкурентів, а також повністю використовувати можливості, які можуть надати нові технології.

Вторгнення росії в Україну підкреслило необхідність вдосконалення стратегічного прогнозування та важливість ситуаційної обізнаності для Альянсу, підвищення потреби мати чітке уявлення про всі події на землі, у повітрі та на морі. Дедалі більшого значення набуває спроможність розуміти, відстежувати і, зрештою, прогнозувати дії потенційних супротивників

за допомогою засобів розвідки, спостереження та рекогносцировки (РСР), а також на основі комплексних домовленостей у цій сфері. Засоби є принципово важливими для прийняття вчасних і обґрунтованих політичних та військових рішень та необхідними для сумірної спроможності реагування сил найвищого рівня готовності.

Ініціатива Об'єднаної розвідки, спостереження та рекогносцировки (Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR)) була впроваджена під час саміту НАТО в Чикаго 2012 р. [8; § 4] з метою створення механізму, який об'єднає інформацію та розвіддані, зібрані в рамках проєктів Розумної оборони, а також широкого спектру національних можливостей розвідки, спостереження та рекогносцировки, в тому числі від наземних військ, морських і повітряних засобів, платформ космічного базування, сил спеціальних операцій.

Розробка сталої системи, що об'єднає потенціал розвідки, спостереження та рекогносцировки на основі поетапного підходу розпочалась ґрунтуючись на досвіді, отриманому НАТО в Афганістані та операції в Лівії, під час забезпечення важливими силами і засобами розвідувального та спостережного забезпечення на міжвидовому рівні. Досвід висвітлив недоліки НАТО у створенні й поширенні загальної картини на основі даних, зібраних за рахунок широкого кола ресурсів РСР. Результатом засвоєння уроків стала розробка механізму функціонування ОРСР, що включає: підвищення взаємозв'язку усіх систем НАТО, вдосконалення тренування й компетентності персоналу Альянсу, запровадження процедур поведінки з інформацією та обміну нею. Створено активи засобів збору інформації: країнами-членами НАТО було закуплено велику кількість морських, наземних і повітряних засобів збору, використання яких стало доступним та децентралізованим.

На початку 2016 р., міністри оборони країн НАТО оголосили про початкову оперативну готовність Об'єднаної розвідки, спостереження та рекогносцировки (ОРСР), здатність якої зосереджена на підвищенні ситуаційної обізнаності (situation awareness) сил високої готовності НАТО за рахунок підвищення професіоналізму під час збирання, обробки та обміну розвідданими [6]. Початковий оперативний потенціал був тільки першим етапом для спільної ініціативи ОРСР, основним завданнями якої є підвищення ситуаційної обізнаності Сил реагування НАТО завдяки покращанню результативності збору та обміну інформацією і розвідданими, сприяння обміну доцільною розвідувальною інформацією шляхом використання платформ і мереж НАТО і оптимізації їх використання [11; § 4].

Об'єднана розвідка, спостереження й рекогносцировка забезпечує основу для всіх військових операцій. Всі країни мають свої власні джерела й методи отримання розвідданих, проте їх обмін розвідданими з союзниками ускладнений певними міркуваннями безпеки, іноді через внутрішні процедурні вимоги, іноді з технологічних обмежень. Тому, метою ОРСР НАТО є превалювання поняття «необхідний обмін» над поняттям «необхідне знання» [2]. Втім, це не означає автоматичний обмін всіма даними розвідки між країнами-членами, а лише тими, що надаватимуть змогу Альянсу полегшити процедури й технології з метою сприяння обміну, одночасно забезпечуючи інформаційну гарантію (захист даних і мереж). Таким чином, союзники можуть мати цілісну картину будь-якої кризи для того, щоб відповідальні посадовці НАТО приймали добре поінформовані, своєчасні й коректні рішення.

Основні компоненти ОРСР тісно взаємопов'язані. Спостереження¹ (Surveillance) і рекогносцировка² (Reconnaissance) включають візуальне та електронне спостереження. Різниця між спостереженням і рекогносциркою пов'язана з часом та специфічністю: спостереження є більш тривалою й цілеспрямованою діяльністю, в той час як місії з рекогносцировки, як правило, швидкі та спрямовані на отримання інформації, що надає відповідь на конкретне військове питання. Основними засобами спостереження та рекогносцировки є Система

---

¹ Систематичне стеження за аерокосмічними, повітряними, наземними та підземними зонами, місцями, особами чи речами за допомогою візуальних, звукових, електронних, фотографічних або інших засобів [5; р. 132]

² Місія з метою отримання інформації про діяльність та ресурси наявного чи потенційного ворога або дані щодо метеорологічних, гідрографічних або географічних характеристик певної території шляхом візуального спостереження або інших методів виявлення засобів [5; р. 115]

наземного спостереження Альянсу (NATO's Alliance Ground Surveillance AGS)), яка складається з п'яти дистанційно пілотованих літальних апаратів NATO RQ-4D «Phoenix» і ряду відповідних наземних командних і контрольних станцій. Система наземного спостереження надає всебічне уявлення про ситуаційну обізнаність на місці, завдяки найсучаснішим можливостям ведення розвідки, спостереження та рекогносцировки. Протягом 2022 р. було здійснено понад 80 польотів на підтримку операції та місії НАТО, зокрема підтримку України [0]. А також Система раннього повітряного попередження і управління Airborne Warning & Control System (AWACS), літаки Boeing E-3A якої забезпечують Альянсу повітряне спостереження, командування та контроль, управління бойовим простором і зв'язок [1].

Дані спостереження й рекогносцировки аналізуються фахівцями розвідки, порівнюються та об'єднуються з інформацією з інших джерел даних й таким чином отримуються дані розвідки³, що потім використовується для інформування приймаючих рішення військових і політичних лідерів. Роль аналітиків розвідки полягає трактуванні та аналізі інформації з різних джерел, зокрема від національних військових і цивільних фахівців розвідувальних організацій стратегічного рівня, візуальних аналітиків всіх рівнів, а також експертів шифрування. Завдяки підвищенню компетентності у здійсненні збирання, опрацювання і обміну розвідданими система СРР сприятиме поліпшенню обізнаності із ситуацією у рамках діяльності Сил реагування НАТО. Особи, що приймають рішення, мають справу з кінцевим продуктом процесу, в якості інформаційної підтримки точності й вірності їх висновків для уникнення помилкових рішень. Для досягнення цієї мети потрібні не тільки кваліфіковані експерти в рамках НАТО, які в повній мірі усвідомлюють яким чином використовувати РСР для підтримки осіб, що приймають рішення в НАТО. але й спеціальні процедури для забезпечення гарантування конфіденційності інформації (захист даних і мереж), що вимагає часу і ресурсів заради отримання дійсно ефективною, безпечною, цілісною і відповідною ОРСР.

Подальша робота триває, щоб зберегти досягнення й розширити сферу застосування. Стійкий потенціал ОРСР постійно вдосконалюється з метою підвищення ситуаційної обізнаності Альянсу на 360 градусів (360-degree approach). НАТО прагне надати членам Альянсу механізм, який об'єднує дані та інформацію, зібрану за допомогою Системи наземного спостереження, літаків AWACS, а також широкого спектру національних можливостей РСР, включаючи наземні сили, морські та повітряні засоби, платформи космічного базування, супутники, а також Сили спеціальних операцій. Можливості ОРСР НАТО спрямовані на забезпечення:

1) навчання та освіти (для отримання персоналом, що залучений до створення потенціалу РСР високого рівня підготовки та досвіду);

2) доктрини та процедури (для поліпшення сумісності, ефективності, узгодженості та ефективності, об'єднана доктрина і процедури РСР будуть постійно вдосконалюватись та переглядатись, від стратегічного мислення до тактичних процедур);

3) мережевого оточення (інформаційні та комунікаційні системи НАТО (CIS) будуть гарантувати ефективну співпрацю й спільне використання РСР даних, продуктів та програм між країнами-членами) [2].

Об'єднана система розвідки, спостереження та рекогносцировки продовжує адаптуватися, щоб забезпечити наявність у Альянсу інформації та розвідувальних даних, необхідних для прийняття правильних рішень у потрібний час. У жовтні 2020 р. була схвалена нова стратегія, елементи реалізації якої спрямовують розвиток і впровадження оперативно сумісних можливостей розвідки більш гнучким способом, використовуючи потужність передових технологій, таких як обробка та аналіз великих масивів даних, штучний інтелект і автономні системи [6; р. 60].

Випробування потенціалу ОРСР постійно відбувається під час навчань НАТО «Unified Vision» з відпрацювання і оцінювання технічних і операційних концепцій задля здійснення

---

³ Продукт, отриманий шляхом збирання та обробки інформації щодо середовища, можливостей та намірів акторів, з метою виявлення загроз та надання можливості використання відповідальними особами [5; р. 73]

ОРСР під час проведення операцій. Результати оперативної оцінки навчань з використання мереж, які члени Альянсу застосовують для поєднання колективних і національних сил і засобів ОРСР, допомагають розвивати сили і засоби НАТО в цій галузі.

Чергові навчання «UV – 20» відбулись в червні 2020 р. під час якого до двадцяти розвідувальних центрів країн-учасниць з Європи і Північної Америки, поєднуючи дані з різних джерел (морські засоби розвідки, радары повітряного базування із змінною апертурою, повномасштабне відео з літаків і зображення, отримані з комерційних супутників) були здатні отримувати дані UV – 20 наживо, або у майже реальному часі. Учасники користувались системою обробки, використання і розповсюдження розвіданих в спільній і динамічній спосіб з метою вироблення аналітичних знань і застосування на практиці отриманого за останнє десятиріччя спільної діяльності досвіду [10].

Українська нескорена й неймовірна відсіч переконали міжнародну спільноту, що Україна буде стояти до перемоги й цей досвід є найціннішим, який необхідно вивчати й впроваджувати. За оцінками політичних та військових експертів НАТО, однією з найцікавіших загадок є те, як «Україна надзвичайно добре виступила проти супротивника, який мав значну перевагу в матеріальних ресурсах. Одним із факторів, який вплинув на ефективність України, є військові інновації» [3], прикладом яких є не тільки використання Україною безпілотних літальних систем (БЛА) у загальновійськових операціях, але й невпинні інноваційні наукові розробки в сфері високих технологій та, що надзвичайно цінне, їх апробація в бойових умовах.

Під час TIDE Sprint (Think Tank for Information Decision and Execution Superiority (TIDE) 24 – 28 жовтня 2022 р., однієї з ключових подій НАТО, де експерти, науковці та розробники з понад 30 країн обмінюються досвідом та можливостями адаптації Альянсу до технологічних змін, офіцери Центру інновацій та розвитку оборонних технологій Міністерства оборони України разом із Віце-прем'єр-міністром – Міністром цифрової трансформації України М. Федоровим презентували українську систему ситуаційної обізнаності Delta.

Українські учасники поділились своїм досвідом використання цифрових рішень, дронів і абсолютно нового програмного забезпечення С4І, які дають нам перевагу на полі бою під час війни. Зокрема, було представлено оновлену версію системи ситуаційної обізнаності Delta. Небагато країн-учасниць Альянсу мають власні продукти такої якості, й вони тільки створюють свої аналоги програми. За словами розробників, Delta забезпечує комплексне розуміння бойового простору в режимі реального часу, інтегрує інформацію про супротивника з різних датчиків і джерел, включаючи розвідувальні дані, на цифрову карту. Delta не потребує додаткових налаштувань і може працювати на будь-якому пристрої – на ноутбучі, планшеті чи мобільному телефоні. Інструмент і сервіси Delta створені за стандартами НАТО, тому система сумісна з аналогічними рішеннями, які використовуються в арміях країн-членів Альянсу [9].

Таким чином, ОРСР має максимально використовувати наявні ресурси як НАТО, окремих союзників, так і партнерів, як то: покращити взаємозв'язок між системами, підготовку кадрів та досвід персоналу, забезпечити кращі процедури обробки інформації та обміну даними. Вдосконалення в кінцевому підсумку сприятимуть трансформації на більш поінформований та пильний Альянс. Важливим набуттям стане спроможність ОРСР допомагати швидкому прийняттю рішень по декількох основних напрямках, включаючи План дій щодо готовності, зокрема посилення Передової присутності, стратегію щодо гібридної війни, загальну позицію стримування та оборони. Досягнення стало можливим завдяки колективній спроможності Альянсу об'єднати спільні цілі й продемонструвати цінність багатонаціональної співпраці, особливо в галузі досліджень та розробок, щодо зміцнення НАТО в цілому.

Список використаних джерел

1. Alliance Ground Surveillance (AGS). URL: <http://surl.li/hpeuq>
2. AWACS: NATO's «eyes in the sky». URL: <http://surl.li/hpezd>
3. Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance. URL: <http://surl.li/hpezj>
4. Jones, S. G. and others. (2023). Ukrainian Innovation in a War of Attrition. URL: <https://www.csis.org/analysis/ukrainian-innovation-war-attrition>

5. NATO Glossary of Terms and Definitions. Allied Joint Publication. Edition AAP-6 Edition (2016). URL: <http://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/PROM/AAP-06%202016.pdf>
6. Secretary General's Annual Report 2020. (2020). URL: <http://surl.li/hpezy>
7. Statement by Defence Ministers on the declaration of the initial operational capability for Joint Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance. (2016). URL: <http://surl.li/hpfaa>
8. Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward NATO Forces 2020. (2012). URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87594.htm?selectedLocale=en
9. Ukraine presented its situational awareness system at the NATO Tide Sprint event. (2022). URL: <http://surl.li/hpfaj>
10. Unified Vision 2020 to guide further development of NATO Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance capabilities. (2020). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176671.htm
11. Warsaw Summit Communiqué, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. (2016). URL: <http://surl.li/hpfat>

Олександр РУДІК,

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ПОЛІТИКА НАТО ЩОДО БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ ТА ПОРЯДКУ ДЕННОГО «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА» У КОНТЕКСТІ НОВОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ АЛЬЯНСУ

У світлі нових реалій війни росії проти України та руйнівних наслідків тактики, застосованої російськими військами щодо українських цивільних, НАТО продовжує демонструвати лідерський підхід у просуванні своїх пріоритетів у сфері «Жінки, мир, безпека» та безпеки людини.

Як зазначається у щорічному звіті генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга [9], Стратегічна концепція НАТО 2022 р. вперше відображає підхід, за якого жінки, мир, безпека та безпека людей є «наскрізними» сферами діяльності Альянсу, що мають бути інтегровані в усі три основоположні завдання Альянсу: стримування і оборона; запобігання і врегулювання криз; безпека шляхом співпраці [5, р. 6 – 11]. У новій Стратегічній концепції держави-члени НАТО взяли на себе зобов'язання сприяти належному врядуванню та інтегрувати питання зміни клімату, безпеки людей і порядок денний «Жінки, мир і безпека» в усі завдання Альянсу. Крім того, союзники зобов'язалися «просувати гендерну рівність як відображення наших цінностей» [5, р. 3].

В НАТО давно усвідомили важливість зменшення впливу своїх дій на цивільне населення. У Стратегічній концепції 2022 підкреслюється, що безпека людей, включаючи захист цивільного населення та пом'якшення шкоди, яка може бути завдана цивільним, є центральною частиною підходу НАТО до запобігання і врегулювання криз [5, р. 9].

У 2022 р. НАТО прийняла рамковий документ, у якому викладено її підхід до безпеки людини, який базується на відповідному підході ООН [8] та адаптовано до специфічних конкретних потреб військово-політичного Альянсу. У цьому документі підкреслюється важливість включення міркувань щодо всеосяжної безпеки та безпеки населення на всіх етапах і рівнях операцій, місій і заходів Альянсу, де б не діяла НАТО, з метою запобігання ризикам та реагування на них, а також уникнення загрози для всіх людей [3].

Підхід НАТО до безпеки людини об'єднує під однією парасолькою ряд наскрізних тем, зокрема: захист цивільних осіб; діти та збройний конфлікт; пов'язане з конфліктом сексуальне насильство; захист культурних цінностей; боротьба з торгівлею людьми (Рис.) [9, р. 117].

У 2022 р. Північноатлантична рада схвалила оновлені Військові керівні настанови НАТО щодо запобігання пов'язаному з конфліктом сексуальному насильству та реагування на нього [6]. Керівні настанови містять механізми ранньої ідентифікації та своєчасного повідомлення, а також стратегії пом'якшення наслідків як невід'ємну частину планування та виконання місії

Альянсу. Навчальні он-лайн-матеріали щодо захисту цивільного населення також були вдосконалені матеріалами спеціального навчального курсу, які висвітлюють питання врахування гендерних наслідків конфлікту під час розробки оперативно ефективних планів.

Рис. Наскрісні теми у підході НАТО до безпеки людини

Як Альянс, заснований на цінностях демократії, індивідуальної свободи та верховенства права, НАТО встановлює глобальні стандарти, визнаючи, що застосування підходу до безпеки людей у своїх місіях, операціях і діяльності сприяє міцному миру та безпеці.

Діяльність НАТО щодо порядку денного «Жінки, мир, безпека» спрямована на створення простору для залучення голосів жінок до всіх аспектів діяльності НАТО і сприяння діалогу щодо зазначеного порядку денного на стратегічному та оперативному рівнях. Посада спеціального представника Генерального секретаря з питань жінок, миру та безпеки, яка була вперше створена в 2012 р. (в 2014 р. вона стала постійною), відіграє центральну роль у просуванні цих зусиль. У 2022 р. четвертий Спеціальний представник НАТО Айрін Феллін приступила до виконання своїх обов'язків і підтримала керівництво НАТО, держав-членів та партнерів Альянсу в просуванні зазначеного порядку денного, так і питань безпеки людини.

Політика НАТО/РЄАП щодо виконання резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека», яку було погоджено та схвалено лідерами Альянсу на Брюссельському саміті 2018 р., побудована на трьох стовпах [7, р. 7]:

1. Інтеграція – забезпечення того, щоб гендерна рівність розглядалася як невід'ємна частина політики, програм і проєктів НАТО, керуючись ефективними практиками гендерного спрямування.

2. Інклюзивність – сприяння збільшенню представництва жінок в НАТО та в національних силах оборони для підвищення оперативної ефективності та успіху.

3. Добросовісність – посилення відповідальності з метою підвищення обізнаності та імплементації порядку денного «Жінки, мир, безпека» відповідно до міжнародних рамок.

Слід зазначити, що підхід НАТО традиційно характеризується сумнівом у припущеннях щодо безпекового статус-кво та застосуванням гендерних міркувань до всього, що НАТО робить у прагненні до справедливого миру та стабільності. Поточна діяльність Альянсу у цьому напрямі керується Планом дій на 2021 – 2025 рр. [1], який базується на поступі, досягнутому з 2018 р., і призначений для імплементації основних документів НАТО щодо порядку денного «Жінки, мир, безпека» протягом чотирьох років. Очікується, що цей План дій діятиме до наступного перегляду політики щодо «Жінки, мир, безпека», який має відбутися після прийняття наступної Стратегічної концепції НАТО та не пізніше 2025 р.

Ефективне включення гендерної перспективи в роботу Альянсу вимагає координації в масштабах НАТО на всіх рівнях. Ці зусилля підтримує Цільова група лідерства з питань жінок, миру та безпеки, яку очолює заступник Генерального секретаря НАТО. Для успішної імплементації важливе значення також має координація зусиль, тому протягом 2022 р. добре налагоджена мережа радників НАТО з гендерних питань і координаторів з гендерних питань в Альянсі підтримувала впровадження Плану дій та інтеграцію гендерної перспективи як наскрізної теми в усі напрями діяльності Альянсу. Ця діяльність включає операції та місії, аналіз криз і конфліктів, розвиток можливостей і доктрин, а також військові навчання, освіту та підготовку [9, р. 118].

30 червня 2022 р. на Мадридському саміті НАТО відбулася перша у своєму роді зустріч Спеціальної представниці Генерального секретаря з питань жінок, миру та безпеки Айрін Феллін з жінками-міністрами оборони та закордонних справ держав-членів Альянсу, щоб обговорити погляди жінок на агресивну війну росії проти України та обмінятися думками стосовно нових проблем, що стосуються НАТО. Зустріч зібрала рекордну кількість жінок-міністрів із держав-членів Альянсу та близького партнера Швеції. Міністерка закордонних справ Німеччини Анналена Бербок була однією з багатьох, хто наголосив на важливості нетворкінгу жінок. «Поки ми не досягли [гендерного] паритету, цей зв'язок є обов'язковим», – зазначила вона [10]. Міністерки поділилися стурбованістю з приводу широкого використання сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, як зброї війни, наприклад, систематичних зґвалтувань жінок, і наголосили на потребі посилення відповідальності за цей злочин.

Діяльність НАТО щодо порядку денного «Жінки, мир, безпека» підтримують жінки та чоловіки, цивільні та військові, у всіх структурах НАТО. В 2022 р. було започатковано три нові он-лайн-курси [9, р. 118]: 1. Вступний курс «Жінки, мир і безпека», щоб підвищити рівень знань держав-членів Альянсу та персоналу НАТО. 2. Курс щодо взаємозв'язку між гендерним спрямуванням та стрілецькою і легкою зброєю (ключові компоненти: чоловіки та маскуліність; управління поведінкою з боєприпасами та зброєю; роззброєння та протимінна діяльність). 3. Обов'язковий для всього цивільного та військового персоналу курс щодо виявлення, запобігання та реагування на сексуальну експлуатацію та насильство.

Порядок денний «Жінки, мир і безпека» залишається ключовим напрямком діалогу та співпраці НАТО з міжнародними організаціями та громадянським суспільством. НАТО тісно співпрацює з ООН, ЄС, Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Африканським Союзом (АС), щоб вчитися та розвивати досвід один одного. У контексті подальшої співпраці з ЄС експерти Військового штабу Європейського Союзу та Міжнародного військового штабу НАТО розробили дорожню карту для ефективної інтеграції гендерної перспективи в поточні та майбутні спільні зусилля [9, р. 118].

Взаємодія з громадянським суспільством продовжує бути важливою для просування безпеки на місцях, де проводяться операції НАТО, і для зміцнення колективної оборони шляхом підвищення обізнаності. У 2022 р. НАТО продовжила співпрацю з жіночим громадянським суспільством через механізм Консультативної групи громадянського суспільства, обговорюючи різноманітні теми, від загальних поглядів на оборону та безпеку до реакції міжнародної спільноти на загарбницьку війну росії проти України.

Союзники переконані, що участь жінок у процесі прийняття рішень на всіх рівнях є необхідною для успіху НАТО. Як вже зазначалось, НАТО прагне створити інклюзивне середовище, яке підтримує повну та значущу участь жінок у військових і цивільних структурах Альянсу. Частиною цієї роботи є вдосконалення процесів найму для підтримки гендерної різноманітності та рівності, а також сприяння найму жінок. Так, у 2022 р. жінки становили 43 % середньої управлінської ланки Міжнародного секретаріату НАТО (загалом в Міжнародному секретаріаті працює близько 1 100 цивільних службовців [2]), а кількість жінок у вищому керівному складі зросла порівняно з 2021 р. з 29 % до 37% (в 2020 р. – 30%); частка жінок в допоміжному персоналі становила 45 %. В 2022 р. жінки становили близько 12 % союзних національних збройних сил Альянсу [9, р. 120].

4 травня 2023 р. Глава Місії України при НАТО, Посол Наталія Галібаренко взяла участь он-лайн у Спеціальному заході Українського жіночого конгресу, присвяченому дієвій участі жінок у процесах безпеки та оборони, досвіду українських жінок під час повномасштабної війни та розвитку ветеранського руху в Україні. Пані Посол зазначила, що за рік війни ЗСУ на полі бою продемонстрували боєздатність, креативність та стійкість. Україна багато чому може навчити своїх західних партнерів, у тому числі й питань гендерної рівності та рівноправ'я жінок та чоловіків. Глава Місії України при НАТО зазначила, що наступний перегляд Політики НАТО «Жінки, мир, безпека», який очікується після Вільнюського саміту НАТО (11 – 12 липня 2023 р.), буде враховувати досвід українських жінок на полі бою. Це, зокрема, досвід поєднання різних ролей – активна жінка-громадська діячка, волонтерка, жінка на полі бою, жінка – лідерка у прийнятті кризових рішень. Пані Галібаренко наголосила на тому, що Україна для НАТО є практичним прикладом, із якого можна зробити висновки для своїх політик і стратегічних документів [4].

Список використаних джерел

1. Action Plan for the Implementation of the NATO/EAPC Policy on Women, Peace and Security 2021 – 2025. URL: <http://surl.li/hdvcg>
2. Diversity and inclusion at NATO. URL: <http://surl.li/hdwfp>
3. Human Security. Approach and Guiding Principles. URL: <http://surl.li/hdtwa>
4. Natalia Galibarenko: «The next review of NATO Policy on Women, Peace and Security should take into account the experience of Ukrainian women on the battlefield». URL: <http://surl.li/hdwjh>
5. NATO 2022 Strategic Concept. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022. URL: <http://surl.li/gefxi>
6. NATO Defence Ministers endorse new policy on preventing and responding to Conflict-Related Sexual Violence (CRSV). URL: <http://surl.li/hduih>
7. NATO/EAPC Women, Peace and Security. Policy and Action Plan 2018. URL: <http://surl.li/hduty>
8. Resolution adopted by the General Assembly on 10 September 2012 66/290. Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome. URL: <http://surl.li/hdvtvx>
9. The Secretary General's Annual Report 2022. URL: <http://surl.li/hdtkc>
10. Throwback: NATO Madrid Summit – Meeting of women ministers. URL: <http://surl.li/hdwdb>

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

Максим АВРАМЕНКО,

*студент третього курсу міжнародних відносин
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Е-ДИПЛОМАТІЯ НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасна українська дипломатія є багатоскладовою системою, кожна частина якої перебуває у стані еволюції і відіграє важливу роль як у зовнішній, так і внутрішній політиці України.

Особливі та критичні умови воєнного часу, у яких перебуває сьогодні Україна, посилили увагу державних органів і громадянського суспільства до інноваційних підходів задля відстоювання національних інтересів на міжнародній арені та проведення активного євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу.

Саме на цьому напрямі Україна досягає помітного прогресу в імplementації Угоди про асоціацію, активно здійснюючи масштабну цифрову трансформацію системи послуг, процесів управління на державному та місцевому рівнях. Цю тенденцію можна аргументувати тим, що одним з основних пріоритетів є ефективне позиціонування України на міжнародній арені та застосування м'якої сили для підтримання уваги та постійного інтересу до подій, що відбуваються.

Цифрова дипломатія органічно вбудовується у структуру традиційної дипломатії. Українська дослідниця О. Опанасюк зазначає, що нині «під новою публічною дипломатією розуміють вже не односторонні дії держави із власного позиціонування, а діалог сторін, що базується на гуманітарному та інформаційному співробітництві з використанням найновіших комунікаційних технологій» [4, с. 239].

Основними суб'єктами цифрової дипломатії є державні відомства, серед яких Адміністрація Президента, Міністерство закордонних справ, Міністерство цифрової трансформації, інші міністерства, Уряд, окремі політичні постаті. Також, до суб'єктів можна віднести недержавні відомства та організації, що займаються справами міжнародного рангу.

Щодо об'єктів е-дипломатії, то ними виступають іноземні уряди та інші органи владної структури, окремі політичні сили або постаті, міжурядові та неурядові міжнародні організації, та головне – іноземна спільнота, як загалом, так і окремих держав.

Інформаційні технології є досить перспективною сферою для сучасної України. Темп діджиталізації в нашій країні є досить високим: проекти Міністерства цифрової трансформації Дія.City та Дія.Підпис отримують нагороди (Emerging Europe Awards та Ukrainian Fintech Award відповідно) за свою інноваційність і внесок у побудову світового кіберпростору.

Враховуючи це, цифрова дипломатія набуває великого значення для промоції інтересів України в умовах повномасштабної російської агресії, та у поєднанні з численними заходами дипломатичного, військового, економічного та культурного характеру, є дієвим інструментом впливу на світову спільноту.

Цифрова дипломатія є одним із найбільших трендів сучасної міжнародної політики. Вона означає використання соціальних мереж офіційними органами держави для досягнення зовнішньополітичних цілей, покращення іміджу та підтримки репутації на міжнародній арені. До неї також застосовуються такі синонімічні назви, як кібердипломатія, е-дипломатія, мережева дипломатія, нова публічна дипломатія та дипломатія 2.0.

Потужним поштовхом для її розвитку стала необхідність відповідати на інформаційні атаки російської федерації, яка розгорнула у кіберпросторі масштабну кампанію з легітимізації або приховування своїх злочинних дій у реальному світі. Фактор зовнішньої військової агресії дав імпульс для експансії дипломатії України ще й у цифрову площину. Згодом потенціал

цифрової дипломатії став використовуватись і для просування позитивної риторики щодо України, будучи ефективним інструментом розбудови іміджу України на міжнародній арені, посилення інформаційної присутності України в медійному полі закордонних аудиторій.

Війна Росії проти України стала першою повномасштабною кібервійною, однак вона є такою не лише через широке використання гакерства, але й тому, що за конфліктом можна спостерігати онлайн у режимі реального часу. Дослідження компанії *Ipsos* від квітня 2022 року демонструє, що 70 % опитаних людей (з 27 країн у всіх регіонах світу) ретельно стежать за подіями в Україні [7]. Чи не найзручнішим способом слідкувати за новинами війни Росії проти України стали соціальні мережі. На момент повномасштабного вторгнення Росії у світі було зареєстровано приблизно 4,6 млрд користувачів глобальної мережі. За даними опитування Євробарометр від березня 2022 року, понад 75 % респондентів зі Сполучених Штатів, Європейського Союзу та Великої Британії та 72 % опитаних з України слідкують за війною насамперед через соціальні мережі [3].

За нетривалий період свого стрімкого розвитку цифрова дипломатія України пройшла декілька важливих етапів. Поняття цифрової дипломатії України включено в державні документи, наприклад, Доктрину інформаційної безпеки України [6].

У Стратегії публічної дипломатії України 2021 року цифрова дипломатія стала одним із семи пріоритетних напрямків роботи Міністерства закордонних справ у цій галузі в період із 2021 по 2025 рр. Після 24 лютого 2022 року цей вектор діяльності почав функціонувати ще активніше, спонукаючи світову громадськість співчувати українському горю та надаючи російському вторгненню дедалі ширшого розголосу [6].

Досить ефективними є прояви цифрової дипломатії з боку українських державних діячів. Президент України Володимир Зеленський заявив, що для налагодження швидкої комунікації з лідерами європейських країн та США на початку війни йому дуже допомагала iPhone-дипломатія [2].

Для належного розвитку цифрової трансформації важливі сталість та послідовність міжнародної допомоги, відсутність перерв чи тривалих пауз. Чи не найбільшим міжнародним донором диджиталізації України є Європейський Союз. 16 березня 2023 року запустився третій за останні сім років великий фінансований ЄС проєкт. Він називається – «Підтримка ЄС цифрової трансформації України», а якщо коротко – DT4UA.

Проєкт «Цифрова трансформація для України» (DT4UA), що підтримується ЄС, триває з листопада 2022 року до квітня 2025 року. Мета проєкту – підвищити ефективність та безпеку надання державних послуг та покращити доступ до них громадян і бізнесу в Україні відповідно до вимог ЄС, а також забезпечити швидке реагування на потреби, спричинені війною. Загальний бюджет проєкту становить 17 400 000 євро. Виконавцем проєкту є Академія електронного урядування з Естонії (EGA). Проєкт Європейського Союзу «Цифрова трансформація для України» (DT4UA) продовжує підвищувати ефективність та безпеку надання державних послуг та їх доступ для громадян та бізнесу в Україні, забезпечує швидке реагування на потреби, спричинені війною, та розширює можливості повсякденного врядування.

Проєкт зосереджений на чотирьох пріоритетних напрямках: 1) розвиток цифрових послуг та середовища надання послуг «Дія», 2) покращення обміну даними між реєстрами та надавачами послуг, 3) розвиток інфраструктури електронної ідентифікації відповідно до регламенту eIDAS, 4) розвиток системи електронного управління справами, що дозволить більш ефективно та прозоро розглядати кримінальні справи. [1].

Проєкт DT4UA допомагатиме розробляти електронні послуги, а також вдосконалювати існуючі. Зокрема, для цього заплановано створення Центру компетенції для е-послуг «Дія». Одним із його завдань буде міжнародна співпраця з метою прискорення інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, що важливо з урахуванням статусу України як кандидата на вступ до Євросоюзу.

Європейський Союз допомагає Україні забезпечити стабільність і розвиток українського Інтернет-сектору як у рамках партнерства у сфері цифровізації, так і шляхом розвитку

військово-технічного співробітництва, здійснення цільових акцій і заходів з посилення кіберзахисту України. Так, ЄС запровадив проєкт «Підтримка ЄС для зміцнення кібербезпеки в Україні» (10 млн євро), у 2022 році відкрив у Києві лабораторію кіберзахисту, яка допомагатиме Збройним Силам захистити себе та український кіберпростір від атак з боку російського агресора [1].

Також важливою складовою цифрової євроінтеграції є взаємне визнання електронних підписів. За результатами міжнародного тестування на eSignature Validation Plugtests 2022 підтверджено повну відповідність українського електронного підпису в «Дія» європейським стандартам.

Цифрова або електронна дипломатія є технологічним інструментом держави, за допомогою якого вона може реалізовувати свої цілі та інтереси у зовнішній політиці, поліпшувати та підтримувати свій імідж, формувати своє обличчя для світу. E-diplomacy відкриває нові можливості для України у розвитку та провадженні «м'якої сили», просуванні зовнішньополітичних інтересів на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. ЄС розпочинає найбільший проєкт підтримки цифрової трансформації України із загальним бюджетом 17,4 млн євро. (2023). Представництво ЄС в Україні. URL: <http://surl.li/hpflc>
2. Зеленський розповів, як працювала «iPhone-дипломатія» в перші дні повномасштабної війни. (2022). ACC Media agency. URL: <http://surl.li/hpflj>
3. Ковач А. Українська цифрова дипломатія: інформаційний фронт держави в соціальних мережах. Аналітичний центр ADASTRA. URL: <http://surl.li/hpflt>
4. Опанасюк О. Особливості сучасної публічної дипломатії. *Гілея*. 2017. Вип. 117. С. 238–243.
5. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021 – 2025 рр. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>
6. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14>
7. Global public opinion about the war in Ukraine. (2022). Ipsos. URL: <https://www.ipsos.com/en-us/news-polls/war-in-ukraine-april-2022>

Валерій БЕЗУС,

*радник Віцепрем'єр-міністра України з відновлення –
Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури*

Ірина ЧИКАРЕНКО,

*д.держ.упр., проф., завідувач кафедри державного управління
і місцевого самоврядування Національного технічного
університету «Дніпровська політехніка»*

Тетяна МАМАТОВА,

*д.держ.упр., проф., професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування Національного
технічного університету «Дніпровська політехніка»*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні Україна зробила свій цивілізаційний вибір – 23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Європейською комісією було підготовлено сім рекомендацій, від

виконання яких залежать подальші етапи, пов'язані із отриманням Україною членства в ЄС [1]. Разом із тим, прогрес в інтеграції України до ЄС буде очевидним, коли рівень та якість життя кожного українця будуть відповідати європейському, що, у свою чергу, вимагає якісно нового публічного управління та дотримання європейських стандартів, норм і правил майже в усіх сферах життєдіяльності населення країни.

І вже сьогодні, в умовах правового режиму воєнного стану, дуже важливим є якомога швидке відновлення країни, що вимагає, у свою чергу, ефективного та безперервного функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Саме від того, наскільки оперативно приймаються та реалізуються публічноуправлінські рішення на місцях, залежить безпека й умови життя мешканців кожної територіальної громади, організація роботи в тилу, зокрема задля допомоги Збройним Силам України, відновлення критичної інфраструктури, відбудова зруйнованого житла, забезпечення внутрішньо переміщених осіб усім необхідним з метою якомога швидкої їх інтеграції в нове середовище. Створення та збереження якісного середовища життєдіяльності кожного члена територіальної громади є важливою умовою поступового виходу України з кризи, викликаной російською агресією, та переходу до сталого розвитку у повоєнний період з метою подальшої інтеграції в ЄС [2; 3].

Разом із тим, одними з найбільш актуальних проблем територіальних громад України завжди були й залишаються житлово-комунальні проблеми, які стосуються не тільки молодих сімей, пенсіонерів, інвалідів та інших громадян, що потребують соціального захисту, а й практично всіх мешканців – споживачів житлово-комунальних послуг. Особливо ці проблеми загострилися у зв'язку з воєнною агресією рф, коли сотні тисяч людей втратили свої домівки та вимушені були переїхати на більш безпечні території, а ворог руйнував не тільки критичну інфраструктуру, а й знищував цілі міста, селища, інші населені пункти країни [3].

На тлі воєнних подій значно погіршилися і фінансове становище українських родин. Стрімке безробіття, втрата майна, інфляція, підвищення цін майже на все – продукти, одяг, оренду житла тощо, на жаль, поглибили соціальні проблеми в Україні. Майже катастрофічних масштабів зазнала заборгованість населення за житлово-комунальні послуги. Тому забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку житлово-комунального господарства України (далі – ЖКГ) в умовах повоєнного відновлення є не тільки прерогативою часу, а й пріоритетним завданням публічного управління вже на сучасному етапі дії правового режиму воєнного стану в країні [3].

За підрахунками Світового банку та даними агентства Reuters, загальна сума необхідних коштів на ревіталізацію України різко зросла порівняно з оцінкою у 349 млрд доларів, яка передбачалася у вересні 2022 р. Так, на відновлення економіки та відбудову інфраструктури України буде потрібно 411 млрд доларів, що у 2,6 рази перевищує очікуваний ВВП України у 2022 р. [4]. Найбільший обсяг інвестицій (у % від загальної потреби) потрібно буде спрямувати на реконструкцію та відновлення ЖКГ (17 %), транспортної системи (22 %), енергетичного сектору (11%), сільського господарства (7 %) прифронтових регіонів – до Луганської, Донецької, Харківської та Херсонської областей. Саме ці території критично постраждали від збройної агресії рф. Також значний обсяг інвестицій потрібний для модернізації та відновлення інфраструктури м. Києва, що також є пріоритетом, – це 14 млрд доларів, для чого вже у цьому році знадобиться 11 млрд доларів додаткового фінансування, понад передбачених бюджетом України на 2023 р. [5].

Указом Президента України № 266/2022 від 21 квітня 2022 р. [5] було утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни [6], робочі групи якої представили у липні 2022 р. План Відновлення України після повномасштабної війни з рф, який ґрунтується на п'яти принципах: «Негайний початок і поступовий розвиток»; «Нарощування справедливої добробуту»; «Інтеграція в ЄС»; «Відновлення кращого, ніж було, у національному та регіональному масштабах»; «Стимулювання приватних інвестицій» [7]. Для відновлення країни за пропонованим планом планується залучити близько \$ 750 млрд за комплексом із 15 національних програм. У складі зазначених програм у найближчі 10 років має бути реалізовано понад 850 проєктів [2].

Слід зазначити, що в умовах правового режиму воєнного стану влада України пішла на низку поступок для споживачів комунальних послуг [8]. Так, Верховна Рада України 260 голосами ухвалила проект Закону України від 01.06.2022 № 7427 «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення» [9], який встановлює мораторій на підвищення тарифів на розподіл природного газу, на теплову енергію та постачання гарячої води протягом дії воєнного стану та наступні шість місяців після його припинення. Законом закріплено, що ціна на природний газ для побутових споживачів, ОСББ, підприємств теплової енергетики не підлягає збільшенню від ціни, що застосовувалася станом на 24.02.2022 р. Також Закон врегульовує борги на ринку природного газу та встановлює тимчасову заборону постачальникам газу здійснювати будь-які дії щодо примусу побутових споживачів до оплати врегульованої заборгованості (у тому числі, включати цю заборгованість у рахунок на оплату, подавати судові позови, проводити стягнення цієї заборгованості у примусовому порядку, вчиняти заходи з припинення газопостачання у зв'язку з наявністю цієї заборгованості тощо) [8]. Як зазначають автори ухваленого Закону, його положення забезпечать стаке надання споживачам України послуг з постачання природного газу та теплової енергії, а також дозволять належним чином підготуватися до наступного опалювального сезону.

Ще один документ – це постанова Кабінету Міністрів України № 206 від 05.03.2022 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» [10], якою було заборонено нараховувати та стягувати неустойку (штрафи, пеню), інфляційні нарахування, проценти річні, нараховані на заборгованість, утворену за несвоєчасне та/або неповне внесення населенням плати за житлово-комунальні послуги; припиняти/зупиняти надання житлово-комунальних послуг населенню у разі їх неоплати або оплати не в повному обсязі [8]. Разом із тим, ця заборона буде діяти не завжди, а до скасування воєнного стану в Україні, а потім усі борги за житлово-комунальні послуги населенню (споживачам) прийдеться погасити.

Слід зазначити, що в умовах правового режиму воєнного стану в Україні з'явився ще один фронт – фронт критичної інфраструктури, до якої, зокрема, відноситься сукупність інфраструктурних та інших об'єктів, належне функціонування яких є критично важливим для забезпечення гідної якості життя та безпеки праці мешканців певної території. Під час війни цей фронт торкнувся, насамперед, енергетичної інфраструктури майже всіх територій та громад України [3]. Взимку 2022 – 2023 року, після нанесення РФ ракетних ударів по підстанціях та інших енергетичних об'єктах України, енергетична система взагалі опинилася на межі, чим спровокувала системну кризу не тільки в енергетиці, відновити яку, як здавалося, дуже складно, а й в усьому господарському комплексі країни. Енергетичний колапс (або локдаун), з якого Україна у цьому році вийшла переможцем, підтвердив, що без енергоресурсів неможливий не тільки соціально-економічний розвиток територіальної громади, а й взагалі її виживання та життєзабезпечення.

З досвіду ворожих атак на критичні об'єкти енергетичної інфраструктури українських міст у листопаді – грудні 2022 року стало очевидним, що в умовах припинення енергопостачання перестають нормально функціонувати майже всі інфраструктурні підсистеми господарського комплексу країни, а саме [3]:

- не працює система вуличного та господарського освітлення – планові та позапланові відключення електрики у домах, житлових кварталах і навіть у населених пунктах у цілому;
- у критичному режимі працює інфраструктура теплопостачання, оскільки всі насоси у домових котельнях, газових котлах та іншому теплогенеруючому устаткуванні живляться електрикою;
- значно ускладнюється робота міської транспортної інфраструктури – зупиняється громадський електротранспорт, не працюють світлофори, що призводить до величезних заторів на дорогах та збільшенню у рази кількості ДТП;
- не працює в штатному режимі система централізованого водопостачання, оскільки напір води створюється електричними насосами;

- майже не працює телекомунікаційна мережа – телебачення, радіо, доступ до інтернет, оскільки всі вузли комунікаційної мережі також живляться електрикою;
- значно ускладнюється робота правоохоронної системи в країні внаслідок суцільної темряви, відсутності надійного телекомунікаційного зв'язку тощо;
- порушується нормальний режим роботи всіх інших інфраструктурних підсистем, що надають житлово-комунальні та побутово-соціальні послуги мешканцям та підприємствам в територіальних громадах.

Тому першочерговою стратегічною метою ревіталізації ЖКГ України у повоєнний період має бути створення такої енергетичної інфраструктури, що відповідає таким критеріям [3]:

- результативності – достатньої для повного забезпечення потреб споживачів усіх категорій;
- ефективності – відповідає вимогам Євросоюзу за співвідношенням отриманої електроенергії до витрачених для цього енергоресурсів;
- екологічної чистоти – має відповідати стандартам Зеленої енергетики;
- резильєнтності – стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз.

За умов дотримання зазначених критеріїв буде забезпечено належне функціонування енергетичної інфраструктури, завдяки чому стануть можливими якісні перетворення всього комплексу ЖКГ України [3].

Отже, перед Україною постали нові виклики, які вимагають визначення нових стратегічних векторів соціально-економічного розвитку. І сьогодні з'явилися умови для початку справжнього реформування, модернізації та відновлення системи ЖКГ як в окремих містах, так і в країні в цілому. Зазначене пов'язано не тільки з необхідністю відбудови економіки та її житлово-комунального сектору, а також і з політичними подіями та реформами, що були задекларовані ще у мирний час (зокрема, децентралізацією та реформуванням місцевого самоврядування, перезавантаженням влади, її орієнтацією на потреби населення тощо).

Відбудова та ревіталізація усього житлово-комунального господарства міст і територій, постраждалих під час війни, і насамперед, його енергетичної інфраструктури, вимагає запровадження системного підходу до стратегічного та операційного управління цими процесами, зокрема посилення ролі та вдосконалення системи енергетичного менеджменту як інструменту забезпечення енергоефективності та енергозбереження [3], а також повного відновлення самої енергетичної інфраструктури – основи господарського комплексу міст та територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Членство в ЄС: які вимоги до листопада має виконати Україна. Слово і діло: Аналітичний портал. Розділ «Політика». 02.11.2022. URL: <http://surl.li/hpfne>
2. Чикаренко І., Маматова Т. Особливості стратегічного та антикризового управління в територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Міське самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи: матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні* (Київ, 9 груд. 2022 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. Київ: Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. С. 155–157.
3. Безус В. О. Енергетичний менеджмент як інструмент підвищення ефективності функціонування господарського комплексу міста. Стратегія сучасного розвитку України: синтез правових, освітніх та економічних механізмів: колективна монографія / за заг. ред. професора Старченка Г. В. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій». 2022. С. 50–66.
4. Ukraine's recovery and reconstruction needs seen reaching \$411 bln. World Bank : Reuters. 22.03.2023. URL: <https://is.gd/8Fuuv6>.
5. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квіт. 2022 № 266/2022. URL: <http://surl.li/hpfoe>

6. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. *Урядовий портал*. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://surl.li/hpfpn>

7. План відновлення України. Відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>

8. Парламент запровадив мораторій на підвищення цін на газ і тепло: проєкт Закону України від 1 червня 2022 р. № 7427. Верховна рада України. 29.07.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/226329.html>.

9. Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення: проєкт Закону України № 7427 від 01.06.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39737/>.

10. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України № 206 від 05.03.2022. URL: <https://is.gd/vWeaZf>.

Ольга БОЙКО,

здобувачка вищої освіти (гр. ПА 2226)

економіко-гуманітарного факультету

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна,

Надія РУДІК,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту

Український державний університет науки і технологій

ПЕРЕВАГИ РЕФОРМОВАНОЇ ПЕРВИННОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Доповідь містить аналіз значення реформованої первинної ланки системи охорони здоров'я стосовно забезпечення доступності медичних послуг та ліків первинної допомоги для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в період військової агресії російської федерації.

Ситуація, яка склалася в країні на сьогоднішній день торкнулася кожного. Коли українці – через військову агресію російської федерації – зіткнулись з погіршенням не тільки здоров'я, а й матеріального стану, Програми медичних гарантій (ПМГ) та первинної медичної допомоги (ПМД) набули особливо важливого значення для багатьох громадян, особливо для ВПО.

Завданнями аналізу були: 1) визначити основні завдання ПМД та ПМГ для ВПО; 2) проаналізувати особливості реформованої первинної медичної допомоги у період військового стану в країні. Джерелами дослідження стали офіційні документи, приклади Комунального некомерційного підприємства «Центр первинної медико-санітарної допомоги» (КНП ЦПМСД) та матеріали ЗМІ.

Результати дослідження та їх обговорення. Реформування системи охорони здоров'я України відбувається відповідно до міжнародних зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1].

Дуже позитивним моментом є те, що трансформація системи охорони здоров'я сталася до війни, адже тепер людина може отримати допомогу не за місцем прописки, а там, де вважає за необхідне або має можливість. Тому немає жодних обмежень у тому, щоб пацієнт з окупованої території отримав медичну допомогу або погасив електронний рецепт в іншому місті [3].

Суттєвого значення для зменшення витрат з кишені пацієнтів набула програма «Доступні Ліки», яка була започаткована в умовах реформування в 2017 р. Реімбурсація (відшкодування) розповсюджується на близько 500 лікарських засобів. Пацієнти, які мають цукровий та нецукровий діабети, бронхіальну астму, серцево-судинні захворювання, розлади психіки та поведінки, епілепсію, хворобу Паркінсона, хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) чи потребу в імуносупресії можуть отримати препарати безкоштовно або з незначною оплатою, при наявності рецепту від лікаря [2].

Під час воєнного стану аптеки приймають як паперові, так і електронні рецепти. У випадку, коли лікар має доступ до електронної системи охорони здоров'я, він створить електронний рецепт, і номер рецепту та код підтвердження надійдуть на телефон пацієнта. У разі відсутності доступу до електронної системи охорони здоров'я, лікар виписує паперовий рецепт, поставивши свій підпис та печатку.

З цим рецептом пацієнт може звернутися до аптеки, яка має договір з Національною службою здоров'я України (НСЗУ) на відпуск ліків, і отримати безоплатні препарати. Знайти найближчу таку аптеку можна за телефоном 16-77 (контакт-центр НСЗУ).

Програма реімбурсації «Доступні ліки» не має територіальних обмежень всередині країни, тож пацієнти можуть отримувати свої препарати там, де мають можливість.

Оскільки первинна допомога для ВПО надається у повному обсязі, наявність декларації для цього не обов'язкова. Лікар проведе огляд, діагностику, призначить необхідне лікування, проведе вакцинацію або випише направлення до вузького спеціаліста. Тож громадяни, які переїхали до інших місць та не мають зв'язку зі своїм сімейним лікарем, терапевтом або педіатром, можуть отримати рецепт в найближчому центрі надання первинної медичної допомоги.

Таким чином, аналізуючи наслідки медичної реформи первинної ланки, можна зробити висновки, що медичні заклади працюють та повністю реалізують договори з НСЗУ, деякі, звичайно, – у небезпечних умовах. Персонал працює героїчно під обстрілами і в умовах окупації. Після початку війни багато людей переїжджали в більш безпечні міста, тому в перший місяць навантаження на окремі медичні заклади було більшим, проте зараз ситуація вирівнялася. Фінансування закладів охорони здоров'я за ПМГ під час війни відбувається оперативно і в повному обсязі.

Список використаних джерел

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 р. № 2168. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 5. ст. 31.
2. Про затвердження порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 березня 2018 р. № 504. URL: <http://surl.li/henvw>
3. Про затвердження Реєстру лікарських засобів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення станом на 14 лютого 2023 року: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21 лютого 2023 р. № 351. URL: <http://surl.li/henws>

Ганна ГОЛУБЧИК,

*к.і.н., доцент, доцент кафедри історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА І НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У березні 2023 до Верховної Ради було внесено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо збереження культурної спадщини України та національної пам'яті», спрямований на «захист нашої ідентичності, що на загальнодержавному рівні гарантуватиме захист від людських втрат за національною ознакою, злочинів геноциду, підміни історичних понять, нівелюванню унікальних традиційних надбань українського народу, руйнації об'єктів культурної спадщини, викрадення культурних цінностей, а також спроб стерти нашу національну пам'ять державою-агресором, росією» [3].

На думку законодавців-ініціаторів, збереження культурної спадщини України та національної пам'яті українського народу як головних елементів формування його ідентичності, консолідації й розвитку української нації нині є «четвертим, і, на даний момент, одним із фундаментальних безпекових інтересів України» [3], серед таких, вже закріплених у законодавстві:

1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [2].

До вказаних у «Пояснювальній записці» до законопроекту причин внесення зміни в законодавство України та наведених відповідних міжнародних документів [3], додаємо таке:

1. 24 березня 2017 року Рада Безпеки ООН одностайно прийняла резолюцію 2347 [9], яка стала кульмінацією ініціативи, започаткованої Францією та Італією. Хоча Рада Безпеки вже висловлювала занепокоєння та засудження щодо цих питань у попередніх резолюціях, ця резолюція є унікальною, оскільки вона є першою, присвяченою виключно знищенню та торгівлі культурною спадщиною в ситуаціях збройного конфлікту загалом та під час зокрема рук терористичних груп. Це важливо, оскільки означає, що напади на культурну спадщину тепер розглядаються на тому ж рівні, що й інші загрози міжнародному миру, які також були розглянуті в конкретних резолюціях, наприклад розповсюдження зброї масового знищення або торгівля зброєю. На брифінгу Ради Безпеки щодо Резолюції 2347, який відбувся під головуванням Великої Британії, посол Пітер Вілсон наголосив на необхідності реагувати на культурну руйнування «з тією ж інтенсивністю та такою ж єдністю мети, що й будь-яка інша загроза міжнародному миру та безпеці» [5].

Рада Безпеки поступово встановила охорону культурної спадщини як ключовий елемент у підтриманні міжнародного миру та безпеки, в тому числі шляхом боротьби з фінансуванням тероризму. Резолюція урахувала досвід воєнних конфліктів, що мали місце в Іраку, Малі, Сирії, Афганістані.

2. В Євроатлантичному науковому просторі, сфера перетину предметних полів пам'яткознавства і безпекових студій досліджується міждисциплінарним колом науковців вже понад 20 років і привертає увагу управлінців [4; 6 – 8]. Захист культурної спадщини як частина збереження культурної ідентичності є важливою частиною національної безпеки в усьому світі.

Загрози пам'ятникам і творам мистецтва під час військових конфліктів або вуличних протестних рухів зазвичай недооцінюються. Європа також потребує конкретних стратегій та алгоритмів дій, щоб забезпечити адекватне втручання з метою збереження творів мистецтва в умовах кризи. Єдиним рішенням для підготовки раціональної стратегії збереження культурної спадщини визнані спільні зусилля багатьох адміністративних структур [8].

Визнається нагальна проблема в міжнародній безпековій політиці та у суміжній галузі дослідження спадщини. Захист культурної спадщини, донедавна доволі окрема галузь, проклав свій шлях до риторики, пов'язаної з політикою безпеки, таким чином поставивши його в політичний порядок денний. Цей розвиток справив важливий вплив на наукову сферу досліджень спадщини. Йдеться навіть про появу нової галузі, яка поєднує дослідження спадщини з дослідженнями безпеки в таких академічних галузях, як політологія та міжнародні відносини, що дістала назву «сек'юритизація». Стверджується, що академічна сфера досліджень спадщини, а також установи спадщини та пов'язані з ними організації повинні мати критичний підхід до процесу сек'юритизації. Залученим сторонам необхідно враховувати наміри та причини учасників сек'юритизації та те, як вони зазвичай отримують вигоду від політики безпеки.

Також нагадаємо, що в Україні вже напрацьовано низку рекомендацій щодо посилення безпекового аспекту історичної політики держави як об'єкту гуманітарної експансії [1, с. 118 - 131], які, втім, не було втілено в життя.

Список використаних джерел

1. Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валецький О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 144 с.

2. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21 черв. 2018 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text
3. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо збереження культурної спадщини України та національної пам'яті: Пояснювальна записка. URL: itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1675342
4. Brosché J. Heritage under attack: motives for targeting cultural property during armed conflict. *International Journal of Heritage Studies*. 2017. Vol. 23. Issue 3. URL : doi.org/10.1080/13527258.2016.1261918
5. Christensen M., Berg E. The cross-sectoral linkage between cultural heritage and security: how cultural heritage has developed as a security issue? *International Journal of Heritage*. Vol. 28, 2022. Issue 5. URL: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13527258.2022.2054845
6. Etesam Zainab; Abdollahi Hamideh; Ebrahimi Alireza. Benefits of preserving cultural heritage and its impact on providing national security in Islamic countries. *Cuestiones Políticas*. Juríd. 2021, Vol. 39. Issue 69. P. 667–678.
7. Hausler K. Cultural heritage and the Security Council: Why Resolution 2347 matters. QIL. URL: www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2018/03/02_UNSCCultural-Heritage_Hausler_FIN.pdf
8. Otilia Cintează Ludmila, Emandi Ana. Cultural heritage protection in Romania and the security strategy. Conferința Internațională Educație și Creativitate pentru o Societate Bazată pe Cunoaștere. Drept, 2015. Vol. IX. Issue IX. P.: 375–377.
9. Resolution S/RES/2347. 2017, 24 of March. URL: http://surl.li/hpfrw

Володимир ДЕМЧЕНКО,

*к. філол. н., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету*

КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В УКРАЇНІ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Відповідно до сьогоденної ситуації в Україні, коли перед державою і суспільством постала потреба захистити не лише початкові демократичні звершення, а й узагалі українську національну ідентичність, на яку зазіхають імперські сили сусідньої Росії, перед вітчизняною наукою стоять завдання дослідити закономірності розвитку українського суспільства та позитивні й негативні тенденції в цій сфері. Саме феномен ідентичності потребує і таких досліджень, і підтримки держави, адже вона й заснована на ґрунті української ідентичності. Звісно, головним складником цього державно-національного комплексу є мова етносу, який за тисячоліття сформував систему власнеукраїнських духовно-культурних цінностей [1]. Мова також входить до цієї системи, адже виплекана багатьма поколіннями й удосконалена інтелектуальною елітою до рівня функційно повної, здатної обслуговувати всі сфери життя – від побутової до управлінської.

Мова як головний реалізатор (засіб) комунікації пов'язана із соціальними чинниками, і цей зв'язок (взаємозалежність) вивчає соціолінгвістика, предметом якої є вибір мови в ситуації спілкування (комунікації) в умовах диглосії чи білінгвізму. Так, диглосія передбачає ідеальну ситуацію, коли мовець ситуативно перемикає свій код із літературної форми мови на жаргонну або діалектну в гомогенній країні. Цьому ідеалу загрожує лише небезпека втручання іншої мови – зовнішньої, яка (також ситуативно) за умови декларативної зверхності стає опонентом місцевої (внутрішньої), загрожуючи їй як на функційному рівні, так і на структурному. Найбільш небезпечною, за думкою вчених, є саме типологічно споріднена мова [2], адже в такому разі вибір у ситуаціях комунікації буде найбільш ускладненим.

У нашій історії таким опонентом українській мові стала російська, що також належить до східнослов'янської групи та має деякі спільні типологічні риси. Як мова метрополії, вона мала повну перевагу у функційній сфері, домінуючи (звісно, імперативно) в освіті, управлінні, науці, культурі та розділяючи побутову сферу. При цьому українськомовне народне мистецтво,

зрозуміло, не було частиною офіційної культури, і тому навіть періодично заборонялося. На прикладі Тараса Шевченка можна простежити ставлення самодержавної влади до українського слова: поки поет перебував поза межами України, влада не зважала на нього взагалі; коли ж він приїжджав у рідні краї, цар особисто (! – наша емоція – В.Д.) реагував, і будь-який привід зумовлював покарання, що передбачало вислання подалі від України. Уже після смерті Шевченка, побачивши, що небезпека цілності імперії походить не так від нього особисто, а саме від української мови як культурно-духовного феномену, її було заборонено взагалі. І лише історичний розділ України на дві частини врятував його від зникнення, адже австро-угорська частина мала змогу вільно розвивати нашу мову в усіх сферах – навіть конфесійній, адже Греко-католицька церква також була оберегом національної мови, а її священники обороняли права і свободи українського народу у виборних органах влади.

Отже, в умовах Російської імперії метрополійна мова впливала та пригнічувала етнічну українську, звужуючи її функційний рівень аж до побутової сфери (хіба що залишалася вона в початкових сільських школах – щоб сільські діти розуміли певні імперські догми) та відповідно спрощуючи структурний рівень, щоб вона сприймалася як «говірка» російської (саме так її називали ідеологи самодержавства). Зрештою результатом такого звуження та спрощення могла бути лише асиміляція українців. Зауважимо, що ця схема стосувалася всіх етнічних мов імперії, тобто метрополійна російська домінувала над ними як компонент білінгвізму в межах кожної території компактного проживання відповідного етносу.

Сучасна українська соціолінгвістика вивчає шляхи запобігання такій ситуації, зокрема пропонуючи засоби для розвитку національної мови (уже державної), для підтримки мовців у комунікативних ситуаціях і пропагування української культури загалом. Що стосується української влади, то лише після двадцяти п'яти років декларативної незалежності вона нарешті почала захищати національну мову, сформувавши й ухваливши на законодавчому рівні відповідні акти. Залишилося лише контролювати їх виконання та активувати інститут відповідальності за їх порушення (невиконання). Скажімо, кампанію перейменування топонімів та урбанонімів у містах і селах мають реалізувати фахівці з культури та історії, але обов'язково із залученням лінгвістів, які стежитимуть за дотриманням законів української мови.

Розглянемо для прикладу таку ситуацію. У Миколаєві перейменували вулицю Чигрина (більшовика-чекіста) на Прикордонну. Звісно, така назва прикметникового походження семантично означає саме певний кордон, якого там немає й не було. А малася на увазі межа в топографії міста. Тобто це вулиця Межова, а помилка зумовлена калькуванням російського відповідника Пограничная. Також слід урахувати, що старі назви (дорадянські) можуть репрезентувати імперську ідеологію. У Херсоні Катерининський собор формально присвячений певній святій Катерині, але всі тоді ще (кінець XVIII століття) знали, що саме імператриці (геть не святій). Тобто назва імперська. Таким могло бути й повернення назви Єлисаветград або Катериноград, адже певні сили в цих містах цього дуже хотіли. а деякі депутати – любівали. Ухвалення ж актуальних назв – власнеукраїнського Кропивницького та компромісного Дніпра – знаменує перемогу вже нового українського електорату. І певно, десь попереду (із новими поколіннями свідомих українців) ще й зміна багатьох назв відповідно до традицій українського народу, а не російськомовних кліше. Наприклад, замість Миколаєва – Миколине, замість Первомайська – Першотравневе тощо (адже це місто, а не город, а тому «воно», а не «він», та ще й так називають їх довколишні селяни, тобто народ).

Отже, можна зробити загальний висновок про значуще явище вибору мови в умовах білінгвізму (зокрема в ситуації контакту / протистояння близькоспоріднених мов, та ще й в імперії, де одна з них мала домінантне становище, а інша була пригнобленою і навіть перманентно забороненою) в державі, яка тільки-но позбулася колоніальної залежності та в якій досі колишня метрополійна мова (російська) активно вживається в повсякденному спілкуванні чималої кількості громадян. Зрозуміло, що з перемогою у війні з тією колишньою метрополією ця кількість суттєво зменшиться, але для повноцінного повернення українськомовної комунікації потрібен не лише час, але й активність держави та громадськості у дієвій реалізації мовної політики.

1. Печерна Г. Мова – генетичний код. *Українська мова та література в школі*. 1993. № 2. С. 28–33.
2. Саплін Ю. Внутрішні і зовнішні чинники білінгвістичної взаємодії лексики. *Мовознавство*. 1991. № 3. С.42–49.

Світлана ЖИВОТОВА,

аспірантка кафедри публічне управління

та адміністрування, КЗВО «Дніпровська академія

неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ У НІМЕЧЧИНІ

Країни з розвиненою ринковою економікою переконують у прямій залежності темпів економічного розвитку, модернізації виробництва, його конкурентоспроможності на світовому ринку від рівня професійної підготовки кадрів. Стабільний процес розвитку сучасного суспільства тісно пов'язаний із швидкими змінами національних систем освіти, зокрема, виникненням нових концептуальних підходів до організації, змісту та методів навчання, концептуальних розробок професійної освіти. У країнах ЄС склалися свої системи професійного навчання та їх державне регулювання. У Німеччині вона є особливою у порівнянні з системами інших країн, але високою конкурентоспроможністю підприємств на світовому ринку; відносно низьким молодіжним безробіттям національна економіка та суспільство Німеччини завдячують саме дуальній системі професійного навчання.

Визначною рисою дуальної системи Німеччини є тісний зв'язок між професійною освітою, роботодавцями, профспілками та урядом. Кожен учасник має визначене коло обов'язків та функцій. Головною функцією держави є координація і забезпечення законодавчої бази. Федеральний уряд розробляє концепції підготовки за професіями в рамках дуальної системи, затверджує перелік професій, яких потребує професійна освіта на загальнодержавному рівні, гарантує підготовку робітників з урахуванням основних принципів, узгоджених з галузями і Федеральними землями (Länder), та виключно відповідно до норм, затверджених Федеральним урядом. Підприємствам у рамках дуальної системи належить головна роль: вони здійснюють відбір здобувачів освіти, укладають з кожним з них договір, який визначає: мету навчання, вид трудової діяльності після закінчення навчання, спосіб, зміст, початок та тривалість навчання, навчальні заходи поза підприємством, тривалість робочого дня, тривалість випробувального терміну, розмір та терміни виплати зарплати, тривалість відпустки, умови, за яких договір може бути розірваним. Прийом здобувачів освіти відбувається після іспиту і спеціального тестування, вивчення свідчення про здобуття повної загальної середньої освіти, бесіди з психологом, перевірки на «соціальне співробітництво». Роботодавці визначають потребу у кваліфікованих робітниках та формують замовлення на їх підготовку.

Торгово-промислові палати здійснюють нагляд за виробничим навчанням, проведенням іспиту та присвоєнням робітничої кваліфікації, реєструють договори про виробниче навчання й зобов'язані встановлювати, чи має підприємство кадри й умови для забезпечення повноцінного навчання.

Профспілки беруть участь у регулюванні системи професійної освіти і навчання.

Професійно-технічні навчальні заклади виконують допоміжну функцію, на їх базі здійснюється теоретична підготовка. Мета навчання – забезпечити широку професійну компетентність учнів, передати їм знання та вміння, необхідні для кваліфікованої професійної діяльності.

Результати професійної освіти за дуальною системою Німеччини мають значний позитивний вплив для усіх сторін-учасників.

Здобувачі освіти: набувають професійної кваліфікації та компетентності для роботи і трудової діяльності; отримують оплату праці в період професійного навчання; навчаються в реальних робочих умовах на виробництві (використовують машини, установки, робочі процеси тощо); ідентифікують себе з підприємством і обраною спеціальністю; набувають кваліфікацію для подальших освітніх планів.

Роботодавці: отримують компетентних фахівців, які точно відповідають вимогам підприємства (в порівнянні зі сторонніми кандидатами); підвищують продуктивність і якість послуг і продукції; досягають в середньостроковій перспективі більшої віддачі на вкладений капітал в результаті своїх освітніх зусиль; беруть участь у розробленні стандартів професійної освіти; економлять на витратах на підбір і перенавчання персоналу; вносять свій внесок в соціальну відповідальність бізнесу.

Держава: набуває політичних переваг завдяки позитивному впливу дуальної системи професійної освіти на економіку і суспільство; забезпечує потреби виробництва в спеціалістах за участю бізнесу; завдяки участі усіх сторін має надзвичайно здатну до модернізації систему професійної освіти; може ефективно управляти професійною освітою і забезпечувати її якість; підсилює формалізоване співробітництво з бізнесом завдяки регулюванню виробничого навчання; завчасно отримує сигнали про тенденції в економіці і на ринку праці.

Суспільство отримує міць економіки і конкурентоспроможність продукції; гармонізацію попиту і пропозиції робочої сили (роботодавці і працівники); соціальну та економічну інтеграцію молоді. На даний час заклади професійної (професійно-технічної) освіти України відчують гостру необхідність у вирішенні проблеми модернізації та реформуванні професійної освіти. Впровадження системи дуальної підготовки робітничих кадрів відкриває нові додаткові перспективи в підвищенні ефективності професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Дуальна освіта. МОН України. URL: <http://surl.li/bvpg>
2. Дрозач М. І. Соціальне партнерство у професійній підготовці робітничих кадрів. Професійне навчання на виробництві: зб. наук. пр., Київ: Наук. світ, 2009. Вип. III. С. 73–79.
3. Козак Т. Особливості організації та функціонування дуальної системи професійної освіти Німеччини, Журнал «Педагог професійної школи»: Збірник наукових праць № 7. Київ: Наук. Світ, 2007.

Віталій КОРСУН,

аспірант НТУ «Дніпровська політехніка»

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПУБЛІЧНУ ВЛАДУ: ЛОБІЗМ

Взаємодія між громадянським суспільством та державою здійснюється переважно за посередництва інститутів. У системі публічного управління є низка інститутів, виконують функцію представництва інтересів. До них можна віднести політичні партії та групи інтересів.

Партії здійснюють представництво інтересів через вибори, парламенти та місцеві представницькі установи (система територіального представництва), тоді як групи інтересів здійснюють таку взаємодію, входячи у безпосередній контакт із державою та її органами використовуючи механізм лобізму.

В Україні становлення лобізму, як легітимний процес формування представництва інтересів перебуває у стадії становлення та характеризується діяльністю різних груп, пов'язаних спільними інтересами, що впливають на законодавчу та виконавчу гілки влади та діють у в органах публічної влади, усередині та поза ними [1].

Поняття «лобіст», «лобі», «лобізм», «лобістська діяльність» спочатку стали поширеними в Англії та США. Політичний відтінок термін «лобі» набув США в XIX ст., коли їм почали називати купівлю голосів за гроші в коридорах конгресу. Традиції лобізму сягають своїм

корінням у роки президентства У. Гранта (1869 – 1877). Лобістами в XIX столітті також називали прохачів, які приходили до державних установ. Тоді вважалося, що допускати таких людей до залів засідань – туди, де приймаються закони, не можна, тому вони не могли пройти далі холів та приймальних, тобто кулуарів (lobby у перекладі з англ.).

Дуже характерно, що оскільки в політичному минулому слова «лобі», «лобізм», «лобісти» мали досить негативне забарвлення, нерідко кримінальне, то сучасна світова практика намагається йти шляхом вилучення цих слів з ужитку, звертатися до інших визначень: «групи тиску», «групи інтересів» – у політичній та правовій практиці ФРН; у Японії – «амакудари» (ті, що спустились з небес), посередники, якими монополії впливають державні органи. В США лобістів іноді називають «третьою палатою Конгресу» поруч із двома офіційними.

В даний час лобізм розуміється як діяльність груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади. До лобістів насамперед відносяться представники профспілок, ділових клубів та асоціацій, суспільно-політичні об'єднання, різні комітети, комісії, поради, фонди та інші інституції громадянського суспільства, які діють для задоволення своїх інтересів.

Спектр лобістських проявів надзвичайно широкий – від кримінального до цивілізованого. «Зовнішність» лобістів залежить від багатьох факторів: від рівня розвитку суспільства, від типу влади, ступеня демократичності суспільства, стану політичної культури, ставлення державних структур до цього явища.

Понятійний апарат, який належить до лобістської діяльності, можна умовно розбити на дві групи. До першої слід віднести поняття, пов'язані з професійними лобістами та лобістською діяльністю, до другої – поняття, що належать до непрофесійних лобістів.

Техніка та технологія лобіювання залежать від характеру та змісту конкретної лобістської діяльності. Різні лобісти можуть діяти із застосуванням різного арсеналу технічних засобів, різними методами та прийомами. У найзагальнішому вигляді набір цих механізмів складається з технологій вивчення та аналізу проблем. Тут на озброєнні лобістів всі методи здобуття інформації – від законних до нелегальних. До вивчення отриманої інформації можуть залучатися різні фахівці: юристи, економісти, соціологи, психологи. Залежно від масштабності та складності проблеми збиранням та аналізом інформації може займатися як один фахівець, так і цілі науково-дослідні інститути.

Механізми лобіювання завжди несуть у собі як позитивні, і негативні моменти, причому у масштабах суспільства, а й у конкретних зацікавлених осіб. Слід, однак, враховувати, що лобіювання як форма донесення до влади інформації про політичні інтереси економічних агентів є невід'ємною частиною будь-якої політичної системи, будь-якого суспільства. Лобіювання це свого роду механізм взаємозв'язку та взаємовпливу громадянського суспільства і влади, нових і давно сформованих соціальних інститутів. Тому лобіювання слід розглядати з погляду впливу на довгостроковий розвиток всієї соціально-економічної системи, коригуючи законодавство в такий спосіб, щоб максимально посилювати його позитивні аспекти.

Поширена думка, що лобісти є насамперед експертами з питань державного управління – його структури, програм, політики та законодавчого процесу. Лобісти забезпечують інформацією, відстоюють політичні позиції та захищають економічні, соціальні та спеціальні «філософії». Крім того, будучи основною ланкою зв'язку з керівниками публічної влади, вони органічно включені до планування та реалізації відповідних стратегій досягнення політичних цілей.

Можна сказати, що лобізм – це професійна діяльність або співробітників, або спеціальних консультантів, найнятих компаніями, діловими та професійними асоціаціями, профспілками та іншими інституціями громадянського суспільства для представлення інтересів цих організацій у процесі формування державної політики [2].

Лобізм у тому вигляді, в якому він існує в США, Німеччині, Великій Британії та інших країнах, характеризується двома основними рисами:

- кулуарною діяльністю різноманітних агентств, насамперед при законодавчих органах;

– прямим чи непрямим впливом з боку цих організацій та осіб на процес підготовки та прийняття законів; при цьому лобізм завжди нерозривно пов'язаний з органами влади та засобами масової інформації.

В західних країнах лобізм сприймається громадянським суспільством і владою як засіб впливу першого на другу. При цьому слід враховувати, що основними лобістськими групами в США та Західній Європі прийнято вважати великі бізнес-структури, а також профспілки та різні громадські організації. Законодавство більшості розвинених країн регламентує подібну діяльність.

Слід зазначити, що, попри поширення лобізму, світова практика його правового регулювання досить обмежена. В одних країнах він вважається формою корупції (Індія), в інших не визнається взагалі або не підлягає законодавчому регулюванню (Італія). Втім в США, Великій Британії, Німеччині, Канаді та низці інших країн прийняті та діють закони та інші документи, що регулюють лобістську діяльність відповідно до чинного у цих країнах законодавства.

1. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: монографія. Дніпро: «Грані», 2017. 268 с.

2. Квітка С. А. Government relations та державне управління в Україні: новітні форми взаємодії влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5. № 11. С. 94–104. <https://doi.org/10.15421/15201743>

Ганна МЕРКОТУН,

аспірантка НТУ «Дніпровська політехніка»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Євроінтеграційний вибір українського народу у 2014 р. підтверджено підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію). Угода про асоціацію за своїм обсягом (486 статей у 7 розділах, 44 додатки та 3 протоколи – разом більше ніж тисяча сторінок тексту) і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою про асоціацію поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку Європейського Союзу [2].

Угодою про асоціацію однією із цілей визначено запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі та підтримка зусиль України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС [3].

Починаючи з 2014 р. Україна зробила величезну роботу в межах виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема щодо нормативно-правового наближення до актів права ЄС та проведення низки реформ. Водночас, ряд реформ (судова реформа, реформа правоохоронного сектору, реформа Конституційного суду, антикорупційна реформа та ін.) залишалися незавершеними.

Новий етап європейської інтеграції нашої країни розпочався 23 червня 2022 р. Саме в цей день трапилася подія історичного масштабу – Європейська Рада своїм рішенням надала

Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Перспектива членства в ЄС є важливим драйвером реформ в Україні, який підкріплюється солідним фінансуванням з боку ЄС. Статус кандидата на вступ до ЄС має низку переваг, зокрема: доступ до європейських структур, фінансова допомога та підтримка у вигляді грантів, кредитів. Кандидатство відкриває нашій країні повноправний доступ до програм та ініціатив ЄС, відкритих як для країн ЄС, так і країн зі статусом кандидата на членство. До того ж, статус кандидата для України суттєво підвищує рівень відповідальності ЄС за процеси в політичній, економічній, соціальній і гуманітарній сферах України, а також за досягнення Україною суттєвого прогресу в цих сферах. Водночас, Європейська комісія надала Україні сім рекомендацій (стосуються боротьби з корупцією та відмиванням коштів, ухвалення антиолігархічного законодавства та нового закону про ЗМІ, забезпечення прав національних меншин, а також конституційної, антикорупційної та судової реформ), виконання яких не прив'язане до вже ухваленого рішення, але від них залежать подальші етапи, пов'язані із членством в ЄС.

Восени 2022 р. Україна та ЄС підписали п'ять важливих угод, які наближають нашу країну до вступу до ЄС: про участь України у програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021 – 2027); про участь України у програмі ЄС для співробітництва у митній сфері; про надання Україні бюджетної підтримки на 500 млн. євро.; про участь України у програмі ЄС із співробітництва у податковій сфері Fiscalis; про збільшення бюджету на гранти для України на 122 млн. євро.

Реалізація взятих на себе Україною зобов'язань на шляху до європейської інтеграції багато в чому залежить від якості та ефективності роботи державних та міждержавних інституцій, діяльність яких повинна здійснюватися із дотриманням принципів належного врядування. У прийнятій у 2001 р. «Білій книзі щодо європейського врядування» визначено, що «врядування» означає правила, процеси та поведінку, що впливають на те, яким чином застосовується влада на Європейському рівні, особливо у питаннях відкритості, участі, підзвітності, ефективності і злагодженості [1]. У Білій книзі Європейська Комісія визначила п'ять принципів, які лежать в основі належного врядування [1]:

- відкритість: інституції ЄС повинні працювати більш відкрито і разом з державами-членами активно обговорювати питання діяльності ЄС та рішення, які приймаються на європейському рівні. Інформація, що надається інституціями Є, повинна викладатися мовою, що є доступною і зрозумілою широкому загалу;

- участь: усі зацікавлені сторони повинні бути залучені упродовж всього процесу вироблення політики – від її планування до впровадження. Таким чином має бути досягнута якість, відповідність та ефективність політики ЄС;

- підзвітність: чітке визначення ролей у законодавчому та виконавчому процесах кожної інституції ЄС. Кожна з інституцій ЄС повинна брати відповідальність за те, що вона робить для Європи. Більша ясність та відповідальність також вимагається від держав-членів ЄС та всіх інших агентів, що задіяні у розробці та впровадженні політики ЄС на будь-якому рівні;

- ефективність: напрями політики повинні бути дійовими та своєчасними, відповідати реальним потребам на основі чітких цілей, оцінювання майбутнього впливу та, якщо можливо, минулого досвіду. Реалізація принципу ефективності залежить також від упровадження політики ЄС на пропорційній основі та від того, чи рішення приймаються на найбільш доречному рівні;

- злагодженість: напрями політики ЄС та відповідні дії інституцій ЄС мають бути узгодженими й зрозумілими. Узгодженість вимагає політичного лідерства, політичної волі та високої відповідальності у забезпеченні несуперечливого підходу у межах складної системи ЄС.

Саме з дотриманням вище означених принципів належного врядування й повинні працювати всі органи публічної влади України та їх посадові особи. Адже від їх діяльності багато в чому залежить успішність європейської інтеграції нашої країни. І хоча з призначенням директора НАБУ на початку березня 2023 р. Україна виконала визначені Європейським Союзом сім рекомендацій, які були надані при отриманні статусу кандидата, попереду ще багато справ. Україна демонструє потужну цілеспрямованість у питанні євроінтеграції та прагне вже цього року перейти до початку перемовин про вступ до ЄС. Водночас, сам процес може зайняти не один рік.

Список використаних джерел

1. Європейське врядування: Біла книга / Європейська Комісія. Брюссель, 25.7.2001 COM(2001) 428. URL: <http://surl.li/hpkee>.
2. Угода про асоціацію / Кабінет Міністрів України. URL: <http://surl.li/hpker>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Анастасія ПАТРЕТНА,

студентка НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

З проголошенням незалежності 24 серпня 1991 р., Україна почала будувати свою власну зовнішньополітичну траєкторію. Тривалий період часу держава перебувала в системі протистояння двох моделей інтеграцій: європейської та євразійської. Зваживши плюси та мінуси потенційного членства у двох інтеграційних угрупованнях, Україна обрала європейський шлях розвитку.

Розмежування орієнтирів української зовнішньої політики активно почалося просліджуватися за каденції (2005 – 2010) президента України – В. Юшенка. На Саміті Україна-ЄС, що відбувся у вересні місяці 2008 р. у м. Париж (Франція), представники сторін досягнули домовленостей, щодо створення нової, більш потужної угоди про партнерство України і ЄС – Угоди про асоціацію [11, с. 712]. Протягом 6 років переговори між організацією ЄС та Україною знаходилися в активній фазі, а остаточний, доконаний штрих цієї угоди було репрезентовано 21 березня 2014 року під час Позачергового саміту, де сторони підписали політичну частину Угоди про асоціацію, а згодом, 27 червня 2014 року, економічну частину цієї ж угоди [10].

Європейський вибір – свідомий вибір українського народу. Коли 21 листопада 2013 року постанова уряду України за президенства В. Януковича припинила підготовку до підписання угоди про асоціацію з ЄС, тобто фактично відмовилася від європейського інтеграційного курсу, почалися масові протести зі сторони суспільства, які згодом переросли в Революцію Гідності [5, с.17]. Внаслідок Революції Гідності відбулося повалення режиму В. Януковича, а 16 березня 2014 р. на території Криму і Севастополя відбувся невизнаний більшістю країн світу «референдум» про статус півострова, за результатами якого Росія включила Крим до свого складу [12, с. 1]. Однак Кримом Росія не обмежилася, і через місяць, 12 квітня 2014 р. почалися бойові дії війни на Донбасі, окупація Донецької та Луганської областей відповідно [6]. 24 лютого 2022 р. процес гібридної війни перейшов у практичну площину повномасштабного вторгнення Росії на територію суверенної держави – Україну. Істина в колі цих різновекторних подій залишається незмінною – Україна прагне європейського майбутнього. Так, 17 червня 2022 р. Європейська Комісія схвалила статус кандидата на вступ до ЄС України, і наразі, головною метою України є виконання поставлених вимог та реформування державного апарату країни за дотриманням європейських стандартів [13].

На порядку денному перед українським урядом стоять наступні завдання:

- антикорупційні реформи – активна та зосереджена боротьба з корупцією, деолігархізація;
- судова реформа – зміна процедури відбору суддів Конституційного суду;
- розгляд та прийняття пунктів Венеціанської комісії щодо прав національних меншин;
- припинення військового конфлікту [1, с. 257].

Задля реалізації європейського курсу, викорінення корупції є структуроутворюючим елементом, який в перспективі свого розвитку буде сприяти закріпленню державної стабільності та національної безпеки, в той час, як ступень довіри серед громадян до соціальних інституцій буде збільшуватися, що в свою чергу, призведе до реформування життєвих сфер, внаслідок чого, рівень життя населення покращиться, а стагнація економіки перебудується в активний та послідовний ріст ВВП.

У боротьбі з корупцією в Україні бере участь кілька інституцій, зокрема: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Кожен із означених органів має чітко визначені повноваження та обов'язки [7, с. 32]. За даними Індексу сприйняття корупції 2020 Україна дещо покращила свій рейтинг у боротьбі з корупцією і піднялась на три одиниці, набрала 33 бали із 100 можливих і зайняла 117 місце із 180 країн світу. Такі показники свідчать про роботу інституцій в напрямку подолання хабарництва [3].

Наразі інституцією НАЗК створено нову Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки, концепція якої базується на об'єднанні алгоритмів як попередньої стратегії, так і залучення абсолютно нових методів боротьби з корупцією. Основними цілями антикорупційної діяльності на 2021 – 2025 р. було визначено наступні складові:

- створення нових правових інститутів та розбудова більш сучасних антикорупційних органів;
- впровадження системи фінансового контролю;
- забезпечення невідворотності та притягнення до відповідальності за хабарництво;
- справедливий, прозорий судовий процес;
- неупередженість органів правопорядку та прокуратури;
- державне право регулювання економіки [1].

Виявлення й упередження факторів вразливості в сфері корупції сприяє активному пошуку можливостей для реалізації плану справедливої, демократичної держави з прозорими та безсторонніми правовими органами. В період військового стану відповідні інституції, зокрема, НАБУ, проводять успішну політику викривання корупції не тільки в державному апараті, але й серед олігархів та бізнесу. Президент України В. Зеленський за 2022 р. звільнив з керівних посад понад 20 високопоставлених держслужбовців, серед яких: К. Тимошенко – був заступником керівника Офісу президента України; В. Шаповалов – був відповідальним за тилове забезпечення ЗСУ тощо [8]. Більш того, НАБУ проводили обшуки у приватній власності І. Коломойського, А. Авакова [4]. Дані дії свідчать про зосереджену боротьбу в напрямку деолігархізації та притягнення до відповідальності всіх винних за корупційна махінації та непрозорі угоди.

Для української держави на порядку денному завжди залишалось актуальне питання щодо збагачення соціальної, культурної, екологічної сфер діяльності між Україною та ЄС. Перспективним напрямком у реалізації європейського вибору України відіграла єврорегіональна співпраця. Україна володіла необхідним потенціалом для встановлення єврорегіональних відносин, так як країна має сухопутні кордони із сімома державами, із 27 регіонів – 19 є прикордонними. Станом на 2021 р. на території таких прикордонних областей як Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Донецька, Львівська, Луганська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська було утворено десять регіонів – «Буг», «Верхній прут», «Дністр», «Чорне море», «Дніпро», «Карпатський», «Нижній Дунай», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Донбас» [9; с. 8], п'ять з яких, так і не розпочали свою діяльність, а після початку війни угоди з агресором втратили чинність. Єврорегіональна співпраця розставила важливі акценти у розвитку відносин між організацією ЄС та Україною, адже в ході співробітництва ініціативами ЄС Україні надавалась фінансова допомога для покращення рівня життя населення у прикордонних територіях, відбувалася розбудова комунікаційної інфраструктури як системи для керування процесами зв'язку, взаємодії та обміну даними/інформацією, а також значну увагу було приділено сферам охорони здоров'я, культури, довкілля тощо.

Глобальні виклики та загрози формують нові обриси дипломатії як інструменту міжнародної політики. В контексті турбулентного міжнародного середовища Україна як демократична, суверенна держава прагне до розвитку та піднесення, до демократичних та ліберальних цінностей. Зважаючи на зовнішні подразники, країна зараз знаходиться в стані нестабільності, але попри це як громадяни, так і влада України усвідомлюють стратегічну мету, обраний курс – курс євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021 – 2025 рр. (2021). Національне агенство з питань запобігання корупції. URL: <http://surl.li/ghwyq>
2. Гришко В. І., Киричук Б. С. Євроінтеграція як запорука післявоєнного відновлення України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. (2022). *Південноукраїнський правничий часопис*. № 4 (22). ч.1. С 30–36.
3. Індекс сприйняття корупції 2020. (2020). Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/>
4. Заяц П. День обшуків в Україні: СБУ прийшла до Коломойського, Авакова, Столара і не тільки. (2023). ТСН. URL: <http://surl.li/hpgal>
5. Киридон А. М. Євромайдан. Революція Гідності: причини, характер, основні етапи. (2015). *Історична пам'ять*. Вип. 33. С. 17–32.
6. Ключові питання та відповіді про російську агресію. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/klyuchovi-pitannya-ta-vidpovidi-pro-rosijsku-agresiyu>
7. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. № 3 (2021): 31–36.
8. Погорілов С. Закупівлі Міноборони: два топчиновники отримали підозри – джерела. (2023). Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/1/7387412/>
9. Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. 2021. С. 47.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. (2014). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. Федонюк С. В. Історія відносин [Україна – ЄС]. URL: <http://surl.li/hpggy>
12. Юрійчук Є. П. Особливості зовнішньополітичної легітимізації референдуму в Автономній Республіці Крим 16 березня 2014 р. (2015). *International relations*. № 5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2516
13. Ukraine. European Council URL: <http://surl.li/hpgch>

Дарина САДОВА,

студентка НТУ «Дніпровська політехніка»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС В УКРАЇНІ

Активне прагнення української влади та українського населення до європейської інтеграції а також наявність проблеми уповільненого, застарілого функціонування деяких сфер у архітектурі держави призвело до необхідності перегляду, реформування, актуалізації цих аспектів з метою пришвидшення темпів розвитку країни у обраному напрямку. Крім того, слід зауважити, що у питанні впровадження реформувальних одним із пріоритетів є досягнення більшої якості, ефективності, результативності у перебігу державних процесів.

Звичайно, що не все запроваджене в ЄС можна взяти прикладом для наслідування, рівно як і не все, що функціонує в Україні є неефективним. Шлях європейської інтеграції України має будуватися на основі перейняття найбільш релевантного досвіду, бо головна мета цього шляху полягає саме у досягненні ефективного функціонування всіх сфер держави і, як результат, отримання високого показника якості життя, на рівні з європейськими сусідами. У євроінтеграційному реформуванні не має сталої формули яка могла б показати, що «впровадження європейського досвіду країни-члену ЄС у історію розвитку іншої країни» дорівнює «успішна європейська інтеграція та відповідний рівень життя», адже все дуже індивідуально (соціальні, економічні фактори).

Відтак, переймаючи досвід країн Європейського Союзу Україні не слід впроваджувати досвід інтеграції інших країн в українські реалії. Деякий досвід європейських держав може бути не повністю релевантними для України, дивлячись на ідею через призму саме українських умов

та можливостей. Певні ідеї потребують внесення відповідних змін перед їх впровадженням в український простір. Деякий досвід, наприклад, взагалі не слід приймати до впровадження, адже Україна може мати альтернативні, можливо навіть якісніші аналоги.

Гарним прикладом європейського досвіду, на який може покладатися Україна, є питання протидії відмиванню коштів. Україна вже імплементувала частину необхідних заходів, а саме: були ратифіковані європейські акти, що допомогло адаптувати українське законодавство згідно з європейськими стандартами. Також, ґрунтуючись на досвіді ЄС, було прийнято рішення розширити повноваження Державної служби фінансового моніторингу, що наблизило структуру установи до європейської моделі органу контролю фінансових злочинів [1]. В описаному прикладі, досвід перейнятий від країн-членів ЄС є цілком релевантним та оптимальним для наслідування Україною, адже відповідає вимогам реформування, наявній базі, й тому був втілений у життя.

З іншого боку, такий приклад як перейняття досвіду ЄС у питанні реформування медичної системи не завжди знаходить підтримку та досягає ефективності у українському соціально-економічному просторі. Україна має свою робочу напрацьовану базу у сфері охорони здоров'я, а вітчизняні лікарі не менш компетентні в порівнянні з європейськими (багатофункціональні, з великим клінічним досвідом). Для порівняння, можна навести приклад антиретровірусної терапії для хворих ВІЛ/СНІДом, яка в українській медичній системі більш ефективна, ніж в ЄС [2]. Іншим прикладом є дані прес-центру Міністерства охорони здоров'я України, згідно з якими швидка допомога в Україні надає більшу кількість послуг у порівнянні з будь-якою іншою країною ЄС. Звісно, що українська медична система потребує модернізації та розвитку, аби йти у ногу з сучасним рівнем (збільшення діджиталізації медичних процесів, перехід на лікування згідно з європейськими протоколами (але за умови, що лікування за європейським протоколом є ефективніше вітчизняного), збільшення державного фінансування сфери охорони здоров'я, тощо). Однак, цілком можливо, що у випадку реформування медицини в Україні не слід покладатися на досвід та практику ЄС. За словами заслуженого лікаря України, доцента О. І. Хари, «сліпе перенесення зарубіжного досвіду на наші терени... просте копіювання західноєвропейської чи американської охорони здоров'я без урахування українських соціально-економічних реалій може мати сумні наслідки» [3].

Інтегрування України у європейський простір є складним та довготривалим процесом, що потребує впровадження певних реформ з метою досягнення відповідного рівня до країн-членів Європейського Союзу. Практичний досвід європейських країн у реформуванні тих чи інших сфер устрою країни є важливим орієнтиром для України, що зараз допомагає державі проходити процес інтеграції набагато швидше, ніж у випадку побудови власної стратегії реформування з нуля. Не слід забувати, що процес перейняття будь-якого досвіду є результативним лише у тому випадку, коли до уваги береться власне підґрунтя країни, тобто, коли вирішення проблемних питань розглядається індивідуально, через призму державного соціально-економічного устрою. У процесі європейської інтеграції України доцільним є адаптувати та імплементувати певний досвід країн-членів ЄС. В той же час, доцільним є й напрацювання власних моделей з урахуванням національних особливостей України при реформуванні, за умови якщо це є необхідним.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. № 361. URL: <http://surl.li/hpgdb>
2. Гайдук С. (2019). Прості відповіді на складні питання про ЗПТ та АРТ. URL: https://aph.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/ZPT-buklet_veb.pdf
3. Медична реформа: плюси і мінуси. URL: <http://surl.li/hpgdt>

ІННА СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА,

д держ. упр, професор, професорка

кафедри публічного адміністрування

Міжрегіональної Академії управління персоналом

Київ, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Адаптація інституту публічної служби до європейських стандартів обумовлюють необхідність становлення високоефективної, дієвої, стабільної та авторитетної публічної служби, яка здатна відповідати вимогам сьогодення. Вирішення цих задач є можливим лише за умови забезпечення професіоналізації публічної служби в цілому, що безпосередньо залежить від результативності та ефективності професійної діяльності кожного публічного службовця. Це зумовлює необхідність переосмислення цілого ряду теоретичних положень інституту публічної служби у контексті нових політико-правових реалій, які склалися в Україні, важливе місце серед яких належить саме професіоналізації кадрів публічної служби.

Процес професіоналізації публічних службовців, має бути спрямований на забезпечення високої якості професійної діяльності направленої на співпрацю з європейськими колегами. Цей процес включає в себе розвиток компетенцій публічних службовців, створення та удосконалення системи навчання та розвитку кар'єри, встановлення етичних стандартів, а також встановлення і сприяння відкритості та прозорості в діяльності публічної служби. Тобто, до основних напрямків професіоналізації публічних службовців слід віднести: процеси навчання, підвищення кваліфікації, самоосвіту, стажування. Також, елементом професіоналізації публічної служби – є професійні стандарти. Вони визначають необхідні компетенції, знання та навички, якими повинні володіти публічні службовці на різних рівнях за європейськими вимогами, а також описують очікувані результати роботи та критерії оцінки їх діяльності.

Для забезпечення ефективної, сучасної професіоналізації публічних службовців направленої на європейські стандарти публічної служби, необхідно створити систему мотивації публічних службовців, що включає в себе прозорість та об'єктивність в оцінці діяльності, можливість розвитку кар'єри, а також забезпечення конкурсного відбору в процесі набору та призначення на посади в публічній службі.

Успішна професіоналізація публічної служби відповідно європейських стандартів може сприяти підвищенню ефективності та якості публічного управління, що направить на позитивний розвиток економіки, соціальних програм та сприятиме загальному благополуччю громадян.

На нашу думку відсутність структури в професіоналізації публічних службовців України в євроінтеграційних умовах знижує готовність до професійної діяльності в складі ЄС. Тому наші подальші наукові розвідки будуть направлені на розроблення структури професіоналізації публічних службовців.

Валерія СИНЯВСЬКА,

студентка НТУ «Дніпровська політехніка»

СТРАТЕГІЧНИЙ КОМПАС ЄС: НОВА СПРЯМОВАНІСТЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

Стратегічний компас Європейського Союзу є значущим кроком у напрямку зміцнення безпеки та обороноздатності ЄС, захисту громадян, цінностей та інтересів союзу. Цей стратегічний документ надає спільне розуміння членам ЄС сучасних та майбутніх викликів у сфері безпеки, а також визначає стратегічні пріоритети для політики безпеки та оборони ЄС.

Стратегічний компас враховує складний характер сучасних викликів у сфері безпеки, зокрема гібридні загрози, тероризм, конфлікти, кібербезпеку та роль ЄС у глобальній безпеці. Він визнає необхідність комплексного та інтегрованого підходу до безпеки, що передбачає

поєднання військових, цивільних засобів. Компас покликаний розвивати в ЄС резерви стійкості, стримування та реагування на ці виклики. Один з головних елементів стратегічного компасу – це визначення стратегічних пріоритетів ЄС у сфері безпеки та оборони, які включають наступне.

Захист громадян: забезпечення безпеки та захисту основних прав та свобод громадян ЄС. Оперативна готовність: Підвищення готовності та реагування на кризові ситуації в межах та поза територією ЄС, зокрема шляхом розвитку швидкого реагування та мобільності сил.

Кібербезпека та гібридні загрози: зміцнення кіберзахисту та здатності до протидії гібридним загрозам, таким як дезінформація та кібератаки.

Інновації та промисловість: залучення інновацій та розвиток високотехнологічної промисловості для підвищення обороноздатності та забезпечення самооборони ЄС.

Кризовий менеджмент: зміцнення здатності до управління кризовими ситуаціями, включаючи гуманітарну допомогу, реагування на природні катастрофи та кризи внутрішнього порядку.

Виконання та реалізація: реалізація стратегічного компасу вимагатиме активної співпраці між країнами-членами ЄС, Європейською Комісією, Європейською службою зовнішньої діяльності та іншими зацікавленими сторонами. Це включатиме розробку конкретних планів дій, адаптацію зовнішньої політики ЄС до стратегічних пріоритетів та координацію зусиль між країнами-членами.

Зміцнення партнерств: розвиток партнерства зі стратегічними партнерами та міжнародними організаціями для спільної реакції на глобальні виклики та зміцнення міжнародної безпеки [5].

Щодо партнерства з Україною, то Україна має партнерські відносини з ЄС, включаючи співпрацю в галузі безпеки та оборони. Однією з основних цілей співробітництва є підтримка суверенітету, територіальної цілісності та безпеки України. Це включає політичну підтримку, розширення торгових та економічних зв'язків, надання фінансової та технічної допомоги, а також зміцнення обороноздатності України. Одним зі спільних ініціатив є Асоціація між Україною та ЄС, яка включає глибоку та всеосяжну співпрацю в різних сферах, включаючи безпеку та оборону. Ця угода забезпечує механізми для спільної розробки стратегічних цілей, планування дій та реалізації проектів, спрямованих на зміцнення безпеки України [10]. Окрім того, Україна має можливість брати участь у місіях та операціях ЄС з підтримки миру та стабільності, таких як спостережні місії та навчальні програми, що сприяють збільшенню професіоналізму українських збройних сил та інших безпекових структур.

У рамках стратегічного компасу ЄС для України можливість зробити певні припущення про можливі напрями співробітництва між ЄС та Україною в майбутньому. Одним з можливих напрямів може бути зміцнення партнерства у сфері кібербезпеки, враховуючи зростаючу загрозу кібератак та кіберзлочинності. ЄС може надати підтримку Україні у розвитку кіберзахисту, обміні досвідом та технологіями, а також спільному реагуванні на кіберінциденти. Крім того, співробітництво може включати підтримку України у питаннях гуманітарної допомоги та реагування на природні катастрофи, а також у забезпеченні стійкості та розвитку на сході України.

Важливо зазначити, що конкретні напрями та заходи співробітництва між ЄС та Україною в рамках стратегічного компасу будуть визначені на основі консультацій та переговорів між ЄС та Україною, а також враховуватимуться поточні виклики та потреби обох сторін. Очікується, що стратегічний компас ЄС для України буде враховувати пріоритети безпеки, оборони, стабільності та розвитку країни, а також сприятиме підтримці реформ та євроінтеграційних процесів.

З метою реалізації стратегічного компасу ЄС для України передбачається активна співпраця між ЄС та Україною на політичному, економічному, технічному та військовому рівнях. Це може включати обмін інформацією та досвідом, спільне планування та реалізацію проектів, координацію дій у відповідь на загрози та кризові ситуації, а також підтримку у впровадженні реформ та модернізації секторів безпеки та оборони.

Таким чином, стратегічний компас ЄС встановлює нову спрямованість у сфері безпеки та оборони, надаючи чіткі стратегічні пріоритети та безпековій політиці ЄС. Цей документ відображає усвідомлення складності сучасних викликів у сфері безпеки та необхідності комплексного підходу до їх вирішення. Виконання стратегічного компасу сприятиме зміцненню безпеки громадян ЄС, захисту їхніх прав та свобод, а також забезпечить внесок ЄС у міжнародний мир та безпеку.

Список використаних джерел

1. Грущинська Н. М. (2008). Теоретичні основи європейської інтеграції України. К.: Корбуш. 232 с.
2. Киридон А, Троян С. (2022). Стратегічний компас політико-безпекової царини ЄС. *Європейські історичні студії*. №. 22. С. 6–22. URL: <http://surl.li/hpgjo>
3. Кост І. Стратегічні комунікації України у процесі європейської та євроатлантичної інтеграції. (2020). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 1 (51). С. 36–39. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/3965>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. (2014). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
5. A Strategic Compass for the EU. (2023). European Union. URL: <http://surl.li/hpgjz>

Вадим ТОРЧИНЮК,

аспірант НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ

Публічно-правовий контекст сучасних інституціональних змін формує вимоги і умови публічноуправлінської трансформації на рівні національного комунікаційного поля, вирішення завдань державних реформ, посилення ролі держави на всіх рівнях вертикально інтегрованої моделі публічноуправлінської діяльності. Разом з тим, інституціональні засади публічноуправлінської діяльності є залежними від структури реформування системи державного управління. Прийнята у 2016 році стратегія реформування державного управління до 2021 року не забезпечила перехід до принципово нової моделі публічноуправлінської діяльності, адже не було створено інституціональних засад реформування. Часткові зміни законодавства про державну службу не вирішили питань формування інституту публічної служби, практично не вирішеними залишились питання патронатної служби та служби на політичних посадах. Перехід до складно структурованої системи категорій службовців державної служби не інтегрував, а навпаки – диференціював сутність публічноуправлінської діяльності. Загалом, такі завдання має вирішити Стратегія реформування державного управління до 2025 року, хоча парадигмального зрушення у контексті конституційного реформування не зроблено і в оновленій стратегії

На нашу думку, варто запропонувати концептуальну схему взаємозв'язків між основними категоріями неоінституційної теорії та розкрити їх зміст стосовно проблем публічноуправлінської діяльності. Адже нині інститути управління виступають як система функціональних обмежень, дію якої відчують на собі всі суб'єкти управління, що беруть участь у процесі здійснення трансформаційного переходу. Конституційні зміни відкривали значні можливості для подальшої політичної структуризації передусім парламенту і мали б сприяти структуризації усього суспільства, що могло призвести до формування механізму справжньої політичної конкуренції, боротьби різних програм, ідей, поглядів, підходів до визначення стратегічних напрямків подальшого розвитку держави і суспільства та забезпечити поглиблення демократичних перетворень. Складний і суперечливий перебіг конституційної реформи з часу проголошення незалежності України, що супроводжувався низкою

конституційних змін і відсутністю консенсусу у суспільстві щодо змісту і форм як самих змін, так і поточних цілей і мети конституційного розвитку виявив проблему концептуальних засад конституційного будівництва держави. Остаточно вона сформувалася як теоретико-методологічна і практична проблема удосконалення державної організації на основі конституційної реформи.

Сьогодні питання раціоналізації конституційного змісту публічноуправлінських реформ набуває все більшого значення у зв'язку з перспективами інтеграції України до ЄС та необхідністю врахування досвіду конституційного розвитку держав-членів ЄС. З іншого боку практика конституційної реформи усе частіше випереджає її теоретичні напрацювання та зумовлює ситуативне формування відповідної нормативної бази. Адже реформування, що на даний час формалізовано у вигляді законопроектів, як правило, не має адміністративно-правового змісту, характеризуються складними інституціональними вимірами. Загалом, для складних адміністративних систем, у тому числі – системи правосуддя, характерною ознакою виступає вертикальне делегування повноважень, коли держава делегує частину своїх повноважень на нижчий рівень, знімаючи з себе повноваження щодо регулювання сфер життєдіяльності регіонів. Науковці розцінюють дане явище, як часткове послаблення функцій держави [1], однак такий зв'язок не є очевидним, оскільки сучасна модель реалізації державної влади в системі судової влади, не зважаючи на формування нових складників (Вищий антикорупційний суд, відновлення роботи Вищої ради правосуддя) не зазнала суттєвих змін.

Вважаємо, що доцільно з позицій загальноєвропейського трансформаційного процесу вирішити завдання актуальності конституційних змін, їх респонсивності та раціональності. Більшість сучасних науковці вказують, що Конституцію загалом слід сприймати як результат політичного консенсусу, політичної взаємодії. При цьому зміст реформ має відображати лише найбільш суттєві, головні, об'єктивні закономірності, відносини і взаємозв'язки управління (перш за все, територіального); характеризувати лише сталі закономірності, відносини і взаємозв'язки; охоплювати переважно такі закономірності, відносини і взаємозв'язки, які властиві державно-управлінській діяльності, тобто мають загальний, а не частковий характер; відображати специфіку сучасного управління, його відмінність від інших видів управління.

Варто вести мову про інституціональні обмежувальні норми для суб'єктів публічноуправлінської діяльності (наприклад, «положення про закріплення», записані в самій конституції) або невиражені (тобто «неявні» та/або «концептуальні» матеріальні обмеження для конституційних змін, розроблені конституційними судами через юридичне тлумачення або юридичну «конструкцію»). У такому разі при розробці інституційного забезпечення виникає ситуація, коли формальних нормативно-правових актів що регулюють внесення змін до конституції, вже недостатньо.

У цьому сенсі одне з основних положень, яке визначає нашу інституціональну концепцію конституційних змін, полягає в тому, що зміни до Конституції, які використовують правила внесення поправок, але призводять до чогось іншого, ніж поправка, є нелегітимними відповідно до існуючої конституції

1. Баштанник В. В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2010. 390 с.

Тетяна ХМІЛЬ,

к.філос.н., доцент кафедри філософії

і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка»

АНТРОПОЛОГІЧНІ КОНОТАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ЦІВІЛІЗАЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Розуміння місця держави в системі етичних цінностей ХХІ ст. все більше проникає в політичну філософію та соціологічну теорію. Мова йде про з'єднання етики, політики, економіки, освіти в цільне знання, в «єдину науку», що, одного боку, спрямована на цінності

етичного консерватизму, а з іншого суперечить постмодерністським поглядам на державу, що позбавлена етико-антропологічної складової свого існування.

Конфлікт між державно-управлінською та антропологічною складовою суспільного буття, за думкою Е.Фрома, полягає у тому, що державні структури працюють більш ефективно, якщо індивіди деперсоніфіковані, ними набагато легше керувати, вони більш покірливі та слухняні, а це трапляється тоді, коли індивід ідентифікує себе не з самим собою, а різними формами надособистого буття – партіями, профспілками, корпораціями, які прагнуть бути «суб'єктами історії» та соціальних змін. Інакше кажучи, коли над особистістю панують ідеологічні важелі держави, можливості вибору індивіда не є вирішальними чинниками у визначенні рівнів людської свободи. Відтак людина не несе відповідальності, бо на її вибір впливають зовнішні, незалежні від неї обставини, які обумовлені державною системою влади.

Сучасна неоліберальна модель держави спирається на принцип пригнічення соціальних сил, особливо з залученням патерналістської моделі організації управління, коли державою диктується певний механізм контролю за громадянами заради пільг, додаткових виплат, субсидій. Громадяни натомість відмовляються від більшості своїх прав та свобод, але й відповідальності за своє буття.

Зазначений ідеологічний контекст позбавляє громадян від самостійного прийняття рішень, підпорядковуючись державним вимогам, єдиному етичному кодексу, корисного державі з корпоративним відтінком. У такій державі в суспільство впроваджуються елементи абсолютної етики, як умови консолідації громадськості через поширення ідеології, що є універсальною для тоталітарних та авторитарних режимів. Патерналізм лишає громадян будь-яких перспектив щодо контролю над владою, посилює соціальну інертність, диктуючи певну модель поведінки суспільству заради гарантованих соціальних благ, а в більш широкому плані – впливають на політику, історію, культуру, суспільну думку та відчуття свободи, коли народні маси стають об'єктами або перетворюються в зручний об'єкт зовнішнього управління.

Однією з особливостей неоліберальної ідеології є посилення недемократичних засобів управління та перетворення демократичних інститутів в засіб маніпулювання масами, як інструмент деформації суспільної свідомості. Однією з причин появи маніпулятивних технологій стає підвищена активність громадянського суспільства, спрямованого на захист громадянських прав та подальшої лібералізації суспільних відносин. Демократичні механізми влади перетворюються на свою протилежність, долаючи інструментальні та інституціональні можливості соціального контролю, що звужує межі особистої свободи, перетворюючи людину на об'єкт замаскованого примусу. Також функціонування неоліберальної держави породжує нові види ідентичності, такі як споживацька, корпоративна, віртуальна, що приводять до втрати особистого ціннісного виміру з сенсжиттєвими мотивами та цілями людини. Іншою причиною втрати суспільством загально об'єднуючих цінностей є відсутність достатньої кількості площин для діалогу влади з громадянським суспільством, інститутів громадянського суспільства з окремими соціальними групами, які, в свою чергу, абсолютизують власні морально-етичні уявлення як єдино можливі варіанти. Не дивно, що в умовах перманентного конфлікту держава намагається сформулювати та впровадити певні морально-етичні цінності в якості універсальних та обов'язкових, що переводить їх в площину нормативно-правового регулювання. І це закономірно, оскільки держава не може бути джерелом моралі, як би це не просувалося через інституалізацію культури, освіти, не піддавалося сакралізації та міфологізації. Стверджувати протилежне означає стати на позицію тоталітарного або авторитарного режимів з уявленнями про власну непогрішимість та чистоту. Цивілізаційний проект України не може не мати своєю складовою суспільство, в якому людина гідно самореалізується. Це передусім передбачає надання рівних умов для здобуття освіти та справедливої й ефективно дію «соціальних ліфтів». Для цього потрібна відповідна атмосфера в суспільстві, що актуалізує духовно-культурний вимір цивілізаційного проекту України. Йдеться насамперед про суспільство толерантності й діалогу, в якому цивілізаційний розвиток України має відповідати архетипам культури і ментальним особливостям людей, що в ній живуть.

Нові цивілізаційні виклики спрямовані на скасування меж, які заважають самовизначенню людини та сенсоутворенню його існування. Людина, що живе в злагоді з моральним цінностями, прагне бути суб'єктом свого самотворення, а не об'єктом маніпуляції, що стає перепорою на шляху власної самореалізації особистості.

Ганна ХРУПАЛОВА,

здобувач вищої освіти (гр. ПА2226)

економіко-гуманітарного факультету

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

Надія РУДІК,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри економіки

та менеджменту, Український державний університет

науки і технологій, м. Дніпро, Україна

РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

Прагнучі долучитися до новітніх європейських управлінських трендів, пов'язаних зі зростанням ролі місцевого самоврядування, українська влада визначила реформу децентралізації, як стратегічну, котра сприятиме розвитку локальної демократії. У 2009 р. було започатковано зовнішньополітичну ініціативу «Східне партнерство», до якої увійшли 28 держав-членів Європейського Союзу та шість східноєвропейських сусідів ЄС (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна). Відповідно до схваленого Плану дій постійної конференції регіональних і місцевих органів влади «Східного партнерства» передбачалося вирішення трьох ключових завдань:

- децентралізація і реформування державного та муніципального управління;
- обмін передовим досвідом державного та муніципального управління і економічного розвитку;
- джерела фінансування для місцевих і регіональних органів державної влади.

На думку А. Касич та А. Петрушко, проаналізувавши досвід впровадження реформи децентралізації в країнах Європи, найбільш вдалими та ефективними, виявилися реформи децентралізації в Німеччині, Франції, Польщі, Великій Британії, Швеції та в окремих країнах Латинської Америки [2].

Можна погодитись з думкою О. Кочерги про те, що «корисним прикладом реформи децентралізації, який варто брати до уваги для України є Республіка Польща». Оскільки ця держава належить до кола посткомуністичних держав Центрально-Східної Європи і є найбільш наближеним до українських реалій. За оцінкою М. Баймуратова, Україна та Польща мали приблизно рівні стартові умови початку соціально-економічних та соціально-політичних перетворень. Ідентичною була й трирівнева система адміністративно-територіального устрою:

- територіальна громада/гміна (компетенція якої визначає вирішення проблем, пов'язаних з місцевими сферами);
- район/повіт (повноваження яких не потрапляють до сфери компетенцій гмін), область/воєводство (які є представниками уряду, де відбувається розподіл на регіони, також вони уповноважені здійснювати контрольні-наглядові функції) [3].

У грудні 2014 р. було підписано двосторонній Меморандум про співпрацю між Україною та Польщею щодо підтримки реформи місцевого самоврядування. Створено українсько-польську консультативну групу, метою діяльності, якої є підтримка реформи місцевого самоврядування в Україні та проведення реформи децентралізації влади. Система місцевого управління України та Польщі визначають місцеве самоврядування, суб'єктом здійснення публічної влади, встановлюють баланс між централізацією та децентралізацією в системі управління державою, закріплюють існування управлінської моделі, що утворена двома підсистемами – місцевого самоврядування (в основу функціонування якого покладений

принцип децентралізації), та урядової адміністрації (котра діє на засадах централізації) [1, с. 13 – 18].

Нині вже можна оцінювати результати реформи децентралізації, думка одного із провідних українських експертів з децентралізації, співавтора законодавчої бази реформи А. Ткачука про те, що «в Україні перший етап децентралізації був успішнішим, ніж у країнах Європи. Добровільне об'єднання в європейських країнах тривало 10 – 20 років і вони не виходили навіть на 10 – 15 %, а вже потім ухвалювали рішення про адміністративне об'єднання. Тобто Україна тут показала те, що не показала жодна країна Європи – ми зробили перший етап об'єднання достатньо швидко і енергійно» [4]. Сьогодні Україна є однією з найбільш децентралізованих держав Європи.

Список використаних джерел

1. Гедінкова Н. П. Децентралізація та реформування місцевого самоврядування в сучасній Україні на основі досвіду Польщі. *Політикус*. 2020. Вип. 3. С. 13–18.
2. Горохова Л. В. Реформа децентралізації влади: європейський досвід і вітчизняна практика реалізації. URL: <http://surl.li/henxr>
3. Кочерга О. П. Впровадження сучасної моделі децентралізації влади в Україні на прикладі Польщі та Франції. URL: <http://surl.li/henyg>
4. Ткачук А. В Україні перший етап децентралізації був успішнішим, ніж у країнах Європи. URL: <http://open.solidarnist.ua>

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

*Матеріали XX регіональної науково-практичної конференції
За загальною редакцією Л.Л. Прокопенка*

У авторській редакції

Комп'ютерний оригінал-макет – О. М. Рудік

Обсяг: 14,79 авт. арк.

Підготовлено до виходу в світ
у Національному технічному університеті «Дніпровська Політехніка».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49050, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19